

KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

AYETULLAH İBRAHİM EMİNÎ

KENDİNİ YETİŞTİRMEK

Çeviri: Cafer Bendiderya

KEV SER

Kevser Yayınları: 156

Kitabın Adı: Kendini Yetiştirmek

Eserin Orijinal Adı: Hud-Sazî

Yazar: Ayetullah İbrahim Eminî

Çeviri: Cafer Bendiderya

Son Okur: Habip Coşkun – Musa Güneş

Mizanpaj: Kevser

Kapak: Hasan Başbuğ

Baskı: Yılmaz Matbaacılık (Sertifika: 27185)

Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: 1. Baskı: 1998 / 3. Baskı: Şubat 2016

ISBN: 978-9944-709-41-5

Kevser Yayınları

Balabanağa Mah. Büyük Reşitpaşa Cad. Yumni İş Mrk.

No: 16 B / 25 Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28 / 555 16 66

Faks: 0212 – 631 36 01 / 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

İÇİNDEKİLER

Takdim	11
Ön Söz.....	13
Önemli Bir Uyarı.....	14
Peygamberlerin Büyük Hedefi Nefsi Arındırmak.....	15
Kendini Tanıma ve Yetiştirme	18
İnsanî Ruh ve Hayvanî Nefis.....	21
İnsanî Değerler	25
Batınî Hayat	32
Kendimizi Ne Olarak Yetiştiriyoruz?.....	38
Kur'ân'da Kalp	43
Kalbin Sağlığı ve Hastalığı.....	46
Hadislerde Kalp	53
1- Kâfirin Kalbi	55
2- Müminin Kalbi	56
3- Daima Değil, Kimi Zaman Günah İşleyen Müminin Kalbi	57
Kalbin Katılaşması	57
Kalp Doktorları.....	60
Nefsi Islah Etme ve Mükemmelleştirme.....	64

1. Bölüm

NEFSİ TEMİZLEME VE ARINDIRMA

-TEZKİYE VE TAHLİYE-

Nefsi Temizleme ve Arındırma (Tezkiye)	69
Hastalıklardan Gafil Olmak	71
Nefsin Hastalıklarını Teşhis Etmenin Yolları	71
1- Aklı Güçlendirme	72
2- Bir İşe Girişmeden Önce Etraflıca Düşünmek	76
3- Nefse Karşı Kötümser Olmak	79
4- Ruh Tabibine Müracaat Etmek	80
5- Bilgili ve İyiliksever Bir Arkadaşa Müracaat Etmek	81
6- Başkalarının Kusurundan İbret Almak	82
7- Eleştiriden Ders Almak	83
Kalbin Hasta Oluşunu Gösteren Belirtiler	84
Tedavi Kararı	85
Nefse Galip Gelme ve Onu Kontrol Etme	88
Nefisle Cihat	92
Cihad-ı Ekber	94
Cihat ve İlâhî Yardımlar	97
İnsan Kendinin Doktorudur	99
Nefsi Tezkiye Etmenin Yolları	101
1- Önlem	101
2- Birdenbire Terk Etmek	104
3- Tedricî Terk	109
Nefsi Arındırmaya Yardımcı Olan Şeyler	110
1- Tefekkür	110

2- Cezalandırmak	111
3- Zatin Kerametine Dikkat Etmek ve İnsanî Değerleri Güçlendirmek	114
4- Kötü Arkadaşlarla Muaşeretini Terk Etmek.....	117
5- Hata İşleme ve Sapma İhtimali Olan Şeylerden Uzak Durmak	119
Bencillik, Bütün Fesatların Kaynağı	121
Dünyaya Bağlanmak Bütün Günahların Kaynağıdır	125
Dünya Nedir?	127
Dünyanın Hakikati	131
Ahret Ehli	133
Dünya Ehli	135
Dünya Ehli ve Ahiret Ehli	137
Takva, Nefsi Tezkiye Etmek İçin Önemli Bir Etkendir	141
Şer'î Hükümlerden Amaç Takvadır	144
Takvanın Tanımı	146
Takva ve İnziva	148
Takva ve Basiret	149
Takva ve Sorunların Üstesinden Gelme	153
Takva ve Özgürlük	155
Takva ve Hastalıkların İlâcı	157
Muttakilerin Sıfatları	158
Gözetim Altında Tutmak, Nefsi Islah ve Kontrol Etmek İçin Önemli Bir Etkendir	163
Amellerin Kayda Geçmesi	163

Kıyamette Hesap	164
Kıyamet Günü Gelmeden Kendimizi Hesaba Çekelim.....	168
Nefsimizi Nasıl Hesaba Çekelim?	170
1- Ahitleşme	171
2- Gözetim Altında Tutma ve Kontrol.....	174
3- Amellerin Hesabı	175
Tövbe ve Nefsi Arındırma.....	183
Tövbenin Gerekliliği.....	184
Tövbenin Kabul Edilmesi	187
Tövbe Nedir?	189
Nelerden Tövbe Edilmelidir?.....	191
1- Ahlâkî Günahlar.....	191
2- Amelî Günahlar	192

2. Bölüm

NEFSİ YETİŞTİRME VE MÜKEMMELLEŞTİRME

-TEHLİYE VE SÜSLEME-

Nefsi Yetiştirme ve Mükemmelleştirme.....	197
Allah'a Yakınlık (Kurb).....	197
Allah'a Yakın Olmanın Anlamı Nedir?	200
İman Nefsî Kemallerin Temelidir	203
Allah'a Yakınlaşma ve Tekâmül Vesileleri.....	205
Birinci Vasıta: Allah'ı Zikretmek	207
Zikirten Maksat Nedir?.....	211
Zikrin Mertebeleri	215

Zikir ve Allah'a Kavuşmanın Etkileri ve Nişaneleri	222
1- Allah'a İtaate Düşkünlük	222
2- Huzu ve Huşu	223
3- İbadet Aşkı	224
4- Huzur ve Gönül Rahatlığı	224
5- Allah'ın Kuluna Teveccühü	226
6- Allah'ın Kuluna Olan Sevgisi	228
7- Daha Önemli Etkiler	229
Vuslat Yolları	230
1- Tefekkür ve Burhan	230
2- Allah'ın Ayetleri Üzerinde Tefekkür Etmek	231
3- İbadet	232
4- Zikirler ve Dualar	233
Talimat	237
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Talimatı	241
Allâme Meclisî'nin Talimatı	246
Mollâ Hüseyinkulu Hamedanî'nin Mektubu	247
Mirza Cevad Ağa Tebrizî'nin Talimatı	250
Şeyh Necmeddin'in Talimatı	251
Engeller	257
Birinci Engel: Liyakatsizlik	257
İkinci Engel: Dünyevî Bağlar	258
Üçüncü Engel: Nefsın İsteklerine Uymak	260
Dördüncü Engel: Çok Yemek	261
Beşinci Engel: Gereksiz Konuşmalar	263
Altıncı Engel: Bencillik	265
Yedinci Engel: İrade Zaafı	266

İkinci Vasıta: Ahlâkî Fazilet ve Değerleri Yetiştirme.....	269
Üçüncü Vasıta: Salih Amel.....	271
İhlâs.....	274
Salih Amellerden Bazıları	281
Birinci Vesile: Farz Namazlar	281
<i>Namazda Kalp Huzuru.....</i>	<i>283</i>
<i>Kalp Huzurunun Mertebe ve Dereceleri</i>	<i>287</i>
<i>Kalp Huzurunda Etkili Faktörler</i>	<i>289</i>
İkinci Vesile: Nafileler.....	295
Üçüncü Vesile: Gece (Teheccüt) Namazı	298
<i>Teheccüt Namazının Kılınış Tarzı</i>	<i>301</i>
Dördüncü Vasıta: Cihat ve Şahadet.....	303
Beşinci Vasıta: İnsanlara Bağışta ve Hizmette Bulunmak	309
Altıncı Vasıta: Dua.....	313
Yedinci Vasıta: Oruç.....	319
Orucun Kendini Yetiştirmede Rolü	323
Şabaniye Hutbesi.....	326

TAKDİM

İnsan çok boyutlu bir varlıktır. Çeşitli eğilim, his ve içgüdülerden oluşan esinti ve rüzgârlar, onun varlık denizini harekete geçirmekte ve dalgaların oluşmasına sebep olmaktadır. Ama insan fert olsun, toplum olsun bir yandan ilim, akıl, irade ve manevi eğilimleri (ilâhî fitratı) yardımıyla, diğer yandan ilâhî kılavuzların (peygamberler ve onların vârislerinin) eğitim ve öğretiminden yararlanarak vücut denizinde oluşan bu dalga ve akıntıları, kontrol altına alıp istediği yöne, ebedî mutluluk yoluna yönlendirme gücüne sahiptir. Yani insan ne ferdi güdülere mahkûmdur, ne de çevre ve şartlara.

İşte bu güç İslâm nazarında insanın mesul ve sorumlu sayılmasının kaynağıdır. İnsan akleden, öğrenebilen bir varlık olduğu ve hayra eğilim fitratı üzere yaratıldığı için bu yeteneklerini kullanmazsa, körü körüne batıla uyarsa veya fitrattan gelen ilâhî çağrılara kulak vermezse yahut bilmediği konularda sağlam bir ilmi mercie başvurmazsa, karşılaşacağı hüsrân ve ziyandan dolayı kendisinden başkasını sorumlu tutamaz.

Nitekim bir kişi, bir taraftan kendi bilgisi dâhilinde olan temel sağlık kurallarına riayet etmez, diğer taraftan da bilmediği konularda bir mütehassısa müracaat etmeyerek sağlığını kaybederse ancak kendisi sorumlu sayılır.

Elinizdeki bu kitapta Kur'ân ve Sünnet ışığında Ehlibeyt mektebinin kaynakları esas alınarak kendini yetiştirmek ve nef-

si tezkiye etmek konusu ele alınmıştır. Birinci baskı sonrası, titiz bir çalışma sonucu gözden geçirilerek gerekli tatbik ve tashihten sonra tekrar siz değerli okurlarımızın istifadesine sunulmuştur.

Bu konunun önemine vâkıf olan kardeşler için faydalı olması ümidiyle...

Kevser

ÖN SÖZ

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur.

Allah'ım! Bizleri insaniyetin doğru yoluna, kemal derecelerinde ilerlemek üzere hidayet et. Karanlık kalbimizi marifet ve kesin iman nuruyla aydınlat. Bencilliğin, nefsanî arzu ve heveslerin örtülerini kalbimizden al. Eşsiz cemalini görmek için kalp gözümüzü görür kıl. Kendimizi yetiştirme, nefsimizi ıslah ve tezkiye etme yolunda bizlere yardımcı ol. Kendinden başkasının ilgi ve sevgisini kalbimizden çıkar, gaflet perdelerini kalbimizden gider. Sana olan aşk ve muhabbetin berrak çeşmesinden doyur bizleri.

Ey Rabbim! İman ve yakin nuruyla kalbimizi aydınlat, bizleri gaflet uykusundan uyandır; ta ki kendimize gelip ömrümüzün geriye kalanını batılla ve boş yere geçirmeyelim.

Allah'ım! Senin bu perişan, şaşkın, tutkun, nefsanî eğilim ve arzularının esiri olan, kemal derecelerinden ve manevî makamlardan habersiz, ehlullahın seyr ve sülûk derecesinden haberdar olmayan kulun; kendini yetiştirme, nefsi ıslah ve tezkiye etme bahsine girişmiş ve Kur'ân-ı Kerim'in nurlu ayetlerinden, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve pak Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) rehberliklerinden yararlanarak, nefsi ıslah ve tezkiye etmenin ilkelерini, Allah'a doğru seyr ve sülûkun yolunu-yordamını araştırıp bu bilgileri isteyenlere sunmayı hedef edinmiştir.

Bu kitabın, bu yola yönelenlere yardımcı olmasını ve Allah-u Teâlâ'nın bu mahrum kuluna ltfedip, elinden tutarak cehalet, bencillik ve gaflet zulmetinden çıkarmasını; zikir, ünsiyet, muhabbet ve lika vadisine hidayet etmesini ümit ederim. Ömrümün geri kalanında (eğer varsa) geçmişteki bazı hatalarımı telâfi etmek ümidiyle.

"Salihleri severim; ama ne yazık ki onlardan değilim."

nemli Bir Uyarı

Konumuza başlamadan önce, önemli bir noktayı vurgulamak ve okuyucuyu uyarmak zorundayım: Kendini yetiştirmek ve nefsi tezkiye etmek; inzivaya çekilmeyi, dnyev uğraşları bırakmayı ve sosyal sorumluluklardan kaçmayı gerektirmez. Bu kitaptaki konuları incelediğimiz zaman, inzivaya çekilmenin, bireysel ve sosyal sorumluluklardan kaçınmanın; kendini yetiştirme, nefsi mükemmelleştirme ve tezkiye etmeyle çeliştiğini açıkça göreceğiz.

İslâm, Müslümanlardan hem halkın arasında yaşayıp kişisel ve sosyal vazifelerini yapmalarını, hem de kendilerinden gafil olmamalarını ve kendilerini yetiştirmeye, nefislerini tezkiye ve ıslah etmeye de önem vermelerini istemektedir.

İbrahim Emin

Kum / 30 Ocak 1984

PEYGAMBERLERİN BÜYÜK HEDEFİ NEFSİ ARINDIRMAK

Peygamberlerin hedeflerinden biri, belki de en önemlisi, insanların nefislerini tezkiye ederek arındırmak ve onları en güzel şekilde yetiştirmektir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Andolsun ki Allah, müminlere, içlerinde kendilerinden onlara bir peygamber göndermekle lütufta bulunmuştur. (Ki o) onlara O'nun ayetlerini okur, onları arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Ondan önce ise onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler.⁽¹⁾

Allah-u Teâlâ, eğitim ve öğretime o kadar önem vermiş ki, bu iş için özellikle peygamberler göndererek kullarına lütufta bulunmuştur. İnsanın ferdî ve toplumsal kişiliği, dünyevî ve uhrevî saadet veya bedbahtlığı eğitim ve yaşam tarzına bağlı olduğundan kendini yetiştirmek, hayatî bir önem kazanmaktadır.

Peygamberler kendini yetiştirmenin, nefisleri eğitmenin, mükemmelleştirmenin yollarını insanlara öğretmek ve bu hayatî konuda önderlik edip onların yardımına koşmak, insanların nefislerini rezaletten, kötülükten ve hayvanî sıfatlardan te-

1- Âl-i İmrân, 164

mizleyip arındırmak, ahlâkî fazilet ve değerleri güçlendirmek, çirkin ahlâkı tanıtmak, nefsanî arzu ve istekleri kontrol etmek hususunda onlara yardımcı olmak, sakındırma ve korkutma yoluyla nefisleri kötülük ve çirkinliklerden temizlemek için gelmişlerdir.

Peygamberler, ahlâkî fazilet ve değerler fidanını nefislerde yetiştirmek, önderlik ve teşvik etmek vasıtasıyla onlara yardımcı olmak için geldiler.

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki:

Sizlere ahlâkî faziletleri tavsiye ediyorum, Allah-u Teâlâ beni bunun için gönderdi.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Ben ahlâkî faziletleri nefislerde tamamlamak için gönderildim.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle bir hadis naklediliyor:

Allah-u Teâlâ peygamberlerini ahlâkî değerler için seçmiştir. O hâlde, her kim kendi nefsinde ahlâkî değerleri bulursa, yüce Allah'a bu büyük nimetinden dolayı şükretsin ve her kim de ahlâkî değerleri kendi nefsinde bulamazsa, huzu (tam bir teslimiyet) ve huşu ile Allah'a yalvarıp yakararak, O'ndan ahlâkî değerleri kendisine vermesini istesin.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Cennetten ümidimiz kesilse ve cehennem ateşinden korkmasaydık, sevap ve azaba da inancımız olmasaydı, yine

1- Biharul-Envar, c.69, s.375

2- Müstedreku'l-Vesail, c.2, s.282

3- Müstedreku'l-Vesail, c.2, s.283

de ahlâkî değerleri aramamız gerekirdi. Çünkü ahlâkî değerler bizi saadet ve kurtuluşa yöneltir.⁽¹⁾

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilir:

Müminlerin iman açısından en mükemmel olanı, ahlâk açısından en güzel olanıdır.⁽²⁾

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Kıyamet günü amel terazisine güzel ahlâktan daha üstün bir şey bırakılmaz.⁽³⁾

Hz. Resulullah (s.a.a) başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Ümmetimin cennete girmesine sebep olacak en önemli şey, ilâhî takva ve güzel ahlâktır.⁽⁴⁾

Adamın biri Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna vararak, "Ya Resulullah (s.a.a), din nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.a) "Güzel ahlâktır." buyurdu. Adam, Resulullah'ın (s.a.a) sağına geçip tekrar: "Din nedir?" diye sordu. Resulullah yine: "Güzel ahlâktır." buyurdu. Adam, Peygamber'in sol tarafına geçip aynı soruyu sordu. Hz. Resul-i Ekrem de: "Güzel ahlâktır." cevabını verdi. Adam bu defa Hz. Peygamber'in arkasından: "Din nedir?" diye sorunca, Resulullah: "Anlamıyor musun? Din öfkelenmemekten ibarettir."⁽⁵⁾ diye buyurdu.

İslâm, ahlâka özel bir önem vermiştir. Kur'ân-ı Kerim'de ahlâk hakkındaki ayetlerin sayısının, ahkâmla ilgili ayetlerden daha çok olması, Kur'ân'daki kıssa ve öykülerin bile genelde

1- Müstedreku'l-Vesail, c.2, s.282

2- Usul-i Kâfi, c.2, s.99

3- Usul-i Kâfi, c.2, s.99

4- Usul-i Kâfi, c.2, s.100

5- Mehaccetü'l-Beyza, c.5, s.89

ahlâkî hedeflerinin olması, bunun önemini göstermektedir. Hadis kitaplarında da, ahlâk hakkında diğer konulardan hiç de az olmayan binlerce hadis bulabilirsiniz.

Güzel ahlâk için verilen vaat ve sevaplar, diğer ameller için zikredilen sevaplardan az olmadığı gibi, kötü ahlâk için beyan edilen sakındırma ve cezalar da diğer günahlardan az değildir.

İslâm'ın temelini oluşturan ahlâkî yapılanmanın, dinî hükümler açısından ikinci derecede yer aldığını, sırf dindarların süsü ve güzelliği için bir vesile olduğunu söyleyemeyiz. Ahkâmda emir ve yasaklar varsa, ahlâkta da emir ve yasaklar vardır. Ahkâmda teşvik, rağbet, sevap veya sakındırma, korkutma ve ceza varsa, ahlâkta da bütün bunlar vardır. Öyleyse saadet ve kemale erişmek istiyorsak, ahlâkî konulara karşı ilgisiz olamayız. Ahlâkî farzları, ahlâkî farzlar olmaları bahanesiyle görmezlikten gelemeyiz ve ahlâkî yasakları ahlâkî haramlar oldukları bahanesiyle küçümseyemeyiz.

Namaz farzdır, onu terk etmek haramdır ve cezası da vardır. Sözünde durmak farz, sözünde durmamak ise haramdır ve cezası vardır. Ne fark eder?! Gerçek dindar ve saadete erişmiş kimse, hem fıkhî mükellefiyetlerine, hem de ahlâkî kurallara bağlı olan kimsedir. Hatta ilerde de belirteceğimiz gibi ahlâk, maneviyat ve nefsi kemale ulaştırma yolunda çaba harcayarak, saadete kavuşmada daha fazla ehemmiyet taşımaktadır.

Kendini Tanıma ve Yetiştirme

İnsan tek gerçeğe sahip olsa da, çeşitli boyutları olan bir varlıktır. İnsanın varlığı idraksiz ve şuursuz toprak maddesinden başlamış ve soyut melekûtî bir cevhere ulaşmıştır:

Ki O, yarattığı her şeyi ne güzel yapan ve insanı yaratmaya da bir çamurdan başlayandır. Sonra onun soyunu bir özden (sülaleden) basbayağı bir sudan yapmıştır. Sonra

da onu düzeltip belli bir biçime soktu ve ona ruhundan üfledi. Sizin için de kulak, göz ve gönüller var etti. Ne kadar da az şükretmektesiniz!⁽¹⁾

Kur'an'ın buyurduğu gibi insan, varlığın çeşitli derecelerine ve boyutlarına sahiptir. Bir taraftan tabii bir cismin özelliklerine sahipken, diğer taraftan bitkisel (gelişen ve eğitilen) bir varlıktır. Bir başka yönüyle ise hayvandır ve onda bulunan özellikleri taşır. Sonuç olarak, kendisinde bulunan birtakım özelliklerden dolayı da insan olur.

Binaenaleyh, insan, varlığında birtakım aşamaları ve dereceleri barındıran bir hakikattir. "Benim ağırlığım ve benim şeklim" derken, cismanî aşamalarından haber vermekte, "Benim yemeğim, benim büyümem ve benim gelişmem" derken, sahip olduğu bitkisel (gelişebilen) cismin derecesini ifade etmektedir. "Benim hareketim, benim şehvetim ve benim öfkem" derken, kendi hayvanî boyutunu anlatmaktadır. "Benim düşüncem, benim fikrim ve benim aklım" dediğinde ise, yüce insanlık boyutunu anlatmaktadır.

Demek ki, insanın çeşitli "ben"leri ve "benlik"leri vardır: Cismî ben, nebâtî (eğitilen ve gelişen) ben, hayvanî ben ve insanî ben... Ancak ona asaletini veren, insanî benliğidir. İnsanı insan yapan ve diğerlerinden üstün kılan şey onun, soyut ve mücerret olan melekuî ruhudur.

Andolsun, biz insanı, süzme bir çamurdan yarattık. Sonra onu bir su damlası olarak, savunması sağlam bir karar yerine (sülâle ve rahme) yerleştirdik. Sonra o su damlasını bir alaka (embriyon) olarak yarattık; ardından o alakı (hücre topluluğu) bir çığnem et parçası (cenin), daha sonra et parçasından kemik yarattık; böylece ke-

miklere de et giydirdik; sonra bir başka yaratılışla (soyut melekûfî ruhu üfleyerek) onu inşa ettik. Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir!⁽¹⁾

Allah-u Teâlâ: "Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir!" kelimasını insanın yaratılışı hakkında buyurmuştur. İşte bu melekûfî ruh vasıtasıyla insan öyle yüce bir makama ulaşır ki, yüce Allah meleklerle: "Ona (Âdem'e) bir biçim verdiğimde ve ona ruhumdan üflediğimde, hemen ona secde ederek kapanın."⁽²⁾ emrini veriyor.

Eğer insana yücelik verilmişse ve Allah-u Teâlâ onun hakkında: "Andolsun, biz Âdemoğlunu yücelttik, onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık, temiz-güzel şeylerden rızıklandırdık ve yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık."⁽³⁾ buyuruyorsa, bu onun söz konusu melekûfî boyutu içindir.

Eğer insan kendini yetiştirmek istiyorsa, hayvanî veya cismî boyutunu değil, insanî boyutunu yetiştirmeli ve ıslah etmelidir. Peygamberlerin hedefi de insana, kendini yetiştirmesi ve insanî boyutunu ıslah etmesi için yol göstermektir. Peygamberler, insanlara: "Kendinizi, yani insanî yönünüzü unutmayın, eğer insanî yönünüzü hayvanî istek ve eğilimlere feda edecek olursanız zarar etmiş olursunuz." diye buyurmaktadırlar.

Kur'ân-ı Kerim'de de: "De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini (insanî benliklerini), hem de yakınlarını hüsrana uğratanlardır. Haberiniz olsun; bu, apaçık hüsranın ta kendisidir."⁽⁴⁾ diye buyrulmaktadır.

1- Mü'minûn, 12-14

2- Hicr, 29

3- İsrâ, 70

4- Zümer, 15

Hayatın hayvanî boyutundan başka bir şey düşünmeyen kimseler, gerçekten insanî kişiliklerini kaybettikleri hâlde onu aramamaktadırlar.

Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Kaybettiği eşyayı bulmak için çalıştığı hâlde, kaybettiği kendi (insanî) nefsinin bulmak için çaba harcamayan kimseye şaşarım.⁽¹⁾

İnsanın dünyada, insanî ve gerçek kişiliğini kaybetmesinden daha kötü ve daha acı bir hüsrân yoktur. Öyle insanların elinde hayvanî bir yaşam tarzından başka bir şey kalmamıştır.

İnsanî Ruh ve Hayvanî Nefis

İnsanın nefsi hakkındaki ayet ve rivayetler iki kısma ayrılmaktadır:

1- Bunlardan bir kısmında nefsi, rububî âlemden (Allah tarafından) gelen; bütün insanî değerlerin, faziletlerin kaynağı olan kıymetli ve asaletli melekûî bir cevher olarak nitelendirilip, insanlara onu korumaları, güçlendirmeleri, ıslah etmeleri ve böylesine değerli bir cevheri kaybetmemeye özen göstermeleri, aksi durumda zarar edenlerin kendileri olacağı tavsiye edilmiştir.

(Ey Muhammed!) Sana ruhtan sorarlar. De ki: "Ruh Rabbimin emrindedir, size ilimden pek az bir şey verilmiştir."⁽²⁾

Bu ayet-i kerimede ruh, madde âleminden yüksek olan, emir (soyut) âleminden bir varlık olarak nitelendirilmiştir.

1- Gururu'l-Hikem, s.498

2- İsrâ, 85

şimdi İmam Ali'nin (a.s) nefis hakkındaki buyruklarından birkaçını naklediyoruz:

Nefis, kıymetli bir cevherdir; onu koruyanı yüce bir makama ulaştırır ve onu korumakta kusur edeniye alçaklığa sürükler.⁽¹⁾

Nefsinin kadrini bilen kimse, geçici ve fani olacak işleri yaparak onu alçaklığa sürüklemeyiz.⁽²⁾

Her kim kendi nefsinin değerini anlarsa, onu şehvetin alçaklığından ve batıl arzulardan korur.⁽³⁾

Nefsi iyi ve şerefli olan kimse şefkatli olur.⁽⁴⁾

Nefsi asaletli ve şerefli olan kimse, nefsi sorguya çekilmenin zilletinden arındırır.⁽⁵⁾

Birçok örneği olan bu ayet ve rivayetlerden, insan nefsinin, korunması ve ıslahı için çalışılması gereken çok kıymetli bir cevher olduğu anlaşılmaktadır.

2- İkinci kısımda ise, insan nefsinin, savaşılması ve ezilmesi gereken; aksi takdirde, insanın şekavet ve bedbahtlığına sebep olacak bir bela; insanların düşmanı, kötülüklerin kaynağı olan bir varlık olarak tanıtan ayet ve rivayetler yer almaktadır.

Örneğin Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Kim de Rabbinin makamından korkar ve nefsi de heva (istek ve duygular)dan sakındırırsa, artık şüphesiz cennet, (onun için) bir barınma yeridir.⁽⁶⁾

1- Gureru'l-Hikem, s.226

2- Gureru'l-Hikem, s.669

3- Gureru'l-Hikem, s.710

4- Gureru'l-Hikem, s.638

5- Gureru'l-Hikem, s.669

6- Nâziât, 40-41

Kur'ân-ı Kerim Hz. Yusuf'tan (a.s) şöyle naklediyor:

(Yine de) Ben nefsimi temize çıkaramam. Çünkü gerçekten nefis, Rabbimin kendisini esirgediği dışında, var gücüyle kötülüğü emredendir.⁽¹⁾

Hz. Peygamber (s.a.a) de şöyle buyurmuştur:

Senin en büyük düşmanın, her iki tarafında yer alan (bütün vücudunu kaplayan) nefisindir.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Nefis devamlı kötülüğü emreder. Kendisini emin bilene ihanet eder, kendisine güveneni helake sürükler ve kendisinden memnun olanı en kötü duruma düşürür.⁽³⁾

Yine İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Nefse güvenmek, şeytanın en sağlam fırsatlarındandır.⁽⁴⁾

İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor:

İlâhî! Devamlı kötülükleri emreden, hızla günaha ve hataya koşan, günah işlemeye ilgi duyan, kendini senin gazabının karşısına geçiren ve beni felaket yollarına sürükleyen nefsi sana şikâyet ediyorum.⁽⁵⁾

Birçok örneği olan bu gibi ayet ve rivayetlerden nefsin, cihat ve çabayla devre dışı bırakılması gereken ve kötülüklerin kaynağı olan belalı bir varlık olduğu anlaşılmaktadır.

1- Yûsuf, 53

2- Biharu'l-Envar, c.70, s.64

3- Gururu'l-Hikem, s.226

4- Gururu'l-Hikem, s.54

5- Mefatihul'l-Cinan, Şikâyet Edenlerin Münacatı

Bazıları, bu iki kısım rivayetlerin birbiriyle çeliştiğini sanabilir veya biri iyiliklerin kaynağı olan insanî nefis ve diğeri kötülüklerin kaynağı olan hayvanî nefis olmak üzere insanın iki nefse sahip olduğunu zannedebilirler. Ancak her iki zan da yanlıştır.

Çünkü ayet ve rivayetler birbirleriyle çelişmemektedir; ayrıca, muhtelif ilimlerle de tespit edildiğine göre insan sadece tek bir hakikattir. Bir tek nefse sahip olup, insanîliği ve hayvanîliği birbirinden ayrı değildir. Ancak insan nefsinin iki boyutu ve iki mertebesi vardır. Aşağı mertebede salt hayvan olup bütün hayvanî sıfatları ve özellikleri taşır. Yukarı mertebede ise bir insan olup melekût âleminden gelen ilâhî nefestir.

Dolaysıyla: "Nefis bütün iyilik ve faziletlerin kaynağı olan kıymetli ve asaletli bir varlıktır. Onu eğitmek ve ıslah etmek için çalışın." düsturunda, onun yüksek mertebesine işaret edilmiştir. "Nefis senin düşmanındır, ona itimat etme. Aksi takdirde seni helâke sürükler; onu dizginlemeye çalış." buyruğuyla da, onun alçak mertebesine, yani hayvanî mertebesine işaret edilmiştir.

Nitekim "Kendi nefisini kuvvetlendir, terbiye et." denildiğinde, insanî mertebe kastedilmiştir; "Nefsin başını ez ve onu dize getir." denildiğinde ise, onun alçak -hayvanî- mertebesi kastedilmiştir.

Bu iki "ben" veya varlığın iki mertebesi arasında sürekli bir cidal ve çelişme, çatışma vardır. Hayvanî "ben" sürekli olarak istek ve eğilimlerini tatmin etmekle kendini meşgul etmeye ve insanî nefsin tekâmül edip Allah'a doğru yükselmesine engel olmaya çalışır ve kendi isteklerine boyun eğmesi için insanı kendi emri altına almak ister. Aksine, insanî "ben" veya insan varlığının yüksek mertebesi, sürekli insanî kemallerin yüksek merhalelerini kat etmek, Allah'a yakınlık ve kurb makamına

ulaşmak ister. Bu makama varmak için de hayvanî eğilim ve güdüleri kontrol edip dizginleyerek onları kendi hizmetine almaya çalışır.

Bu savaş, ikisinden biri diğerine galip gelinceye kadar devam eder durur. İnsanî ve melekûtî "ben" galip gelecek olursa, insanî değerler canlanarak insanı Allah'a yakınlığın (kurbun) yüce makamına yükseltir. Hayvanî "ben" galip gelecek olursa, insan aklını perişan eder ve insanı dalalet vadisine sürükler.

Bu yüzden peygamberler, bu kutlu ve hayatî savaşta insana yardımcı olmak için gelmişlerdir.

İnsanî Değerler

İnsan iki "ben"e sahiptir: İnsanî ben, hayvanî ben. İnsanın değeri onun "hayvanî ben"inde değil, "insanî ben"indedir. "Hayvanî ben" asalak olup gerçekte "ben" değildir. İnsan, biyolojik açıdan bir hayvan olup (hayvanî özellik taşıyıp) hayvanî hayatının gereklerine önem vermesi gerekiyorsa da, bu dünyaya hayvan gibi yaşamak için gelmemiştir; bilakis insanî hayatını mükemmelleştirmek amacıyla bu dünyaya gelmiştir.

İnsanın her iki hayat ve boyutunda -hayvanî ve insanî- kendi varlığından kaynaklanan ihtiyaçları vardır. Meselâ, hayvanî ve nebatî (eğitilen ve gelişen) bir varlık olduğu için suya, yemeğe, eve, elbiseye ve havaya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlarını temin etmek için çalışıp çaba harcasın diye açlık, susuzluk, lezzet, zevk ve yeme-içme duygusu, insan neslinin devamı için de cinsel içgüdü ve eş edinme eğilimi insanın özüne, yaratılışına yerleştirilmiştir.

İnsan kendi hayatının devamına ilgi duymakta ve hayatının devam etmesi için hayvanî hayatın gereklerine de bağlı kalmak zorundadır. Yemeği görüp isteği olduğunu ve acıktığını

hissedince, doğal olarak (kendi içinden) yemek hazırlamaya ve onu yemeye koyulur. Hatta bir engelle karşılaştığında, onunla savaşmayı bile göze alır.

İnsanda böyle bir isteğin oluşması ve gereğinin yerine getirilmesinin hiçbir sakıncası yoktur. Çünkü insan, hayatın devamı için çalışmak, yemek ve içmek zorundadır. Hatta bu davranışlar, hayvanî bir heves değil de hedefe ulaşma noktasında bir ön hazırlık olmaları boyutuyla İslâm'ın reddetmeyip tavsiye ettiği şeylerdir.

Buna göre tamamen hayvanî hayata eğilim gösteren, hayvanî istek ve eğilimleri için gece-gündüz demeden çalışıp çaba harcayan ve hayatta sadece yeme, içme, dinlenme, giyinme, şehvetini giderme ve hayvanî içgüdülerini doyurma gibi gayeleri olan bir insan kesinlikle dalalete ve sapıklığa düşmüştür. Çünkü melekûtî ruhunun ve insanî aklının hâkimiyetini ayaklar altına alarak onları unutulmuşluğa terk etmiştir.

Böyle biri insan sayılamaz. O, ancak insan kılığında bir hayvandır. Akli vardır; ancak öyle bir inzivaya çekilmiştir ki, insanî faziletleri ve değerleri yaşayamamaktadır. Gözü ve kulağı vardır; ancak hakikatleri göremez ve duyamaz durumdadır.

Kur'ân-ı Kerim böylelerinin hayvan; hatta hayvandan da aşağı olduğunu bildirmiştir. Çünkü hayvanın akli yoktur, anlamaz ve düşünmez. Böyle bir insanınsa akli oldu hâlde anlayamaz olması onu bu konuma getirmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Buna rağmen sana icabet etmeyecek olurlarsa, artık bil ki, onlar, gerçekten kendi heva (istek ve tutku)larına uymaktadırlar. Oysa Allah'tan bir kılavuz (doğru yol gösterici) olmaksızın, kendi istek ve tutkularına uyandan

daha sapık kimdir? Şüphe yok ki Allah, zulmetmekte olan bir kavmi hidayete erdirmez.⁽¹⁾

Andolsun, cehennem için cinlerden ve insanlardan çok sayıda kişi yarattık (hazırladık). Kalpleri vardır, bununla kavrayıp anlamazlar; gözleri vardır, bununla görmezler; kulakları vardır, bununla işitmezler. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta daha aşağılıktırlar. İşte bunlar gafil olanlardır.⁽²⁾

Başka bir ayette de şöyle geçer:

Şimdi sen, arzularını ilâh edinen ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini saptırdığı, kulağına ve kalbine mühür vurduğu ve gözüne de bir perde çektiği kimseyi gördün mü? Artık Allah'tan sonra ona kim hidayet verecektir? Siz yine de öğüt alıp düşünmüyor musunuz?⁽³⁾

Melekûtî nefislerini, kendi insanî saadet ve kemallerini nefsanî isteklere ve hayvanî hayata feda edenler ve insanî nefsi, hayvanî zevklerle değişenler, ne kadar da bedbahttırlar ve hüsrandırlar!

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Aldanmış kimse, dünyayla meşgul olan ve ahiret hayatından uzak duran kimsedir.⁽⁴⁾

Yine şöyle buyurmuştur:

Seni rağbet edilen şeylere sürüklese bile nefsini bütün aşağılıklardan beri kıl. Çünkü nefsini aşağılatmana karşılık daha üstün ve yüce bir bedel bulamazsın (kendini zelil

1- Kasas, 50

2- A'r'âf, 179

3- Câsiye, 23

4- Gururu'l-Hikem

etmekle kalırsın). Hiçbir izzet, o zillete feda edilmez. Kendini başkasına kul etme, Allah seni hür yaratmıştır. Şerle elde edilen hayra, hayır denmez; güçlkle ulaşılan kolaylığa, kolaylık adı verilmez.⁽¹⁾

Yine şöyle buyurmuştur:

Ne kötü alışveriştir dünyayı kendin için para-pul görmeyen ve bundan ibaret bilmen; Allah katında nail olacağın lütfu ve ihsanı vererek dünyayı alman.⁽²⁾

Ancak insan "hayvanî ben"iyle özetlenmez, onun bir de "insanî ben"i vardır. Dolayısıyla bu yönüyle kutsal âlemden gelmiş olan ve hayvanî isteklerin dışında başka değerlere talip olan soyut ve melekûfî bir cevherdir.

Bu nedenle insan, kendi zatının bâtınına ve melekûfî ruhuna bakacak olur da kendini iyi bir şekilde tanırsa, kudret, keramet, ilim, rahmet, bağış, nur, ihsan, hayır, adalet âleminden ve kısacası kemal âleminden geldiğini, o âlemlerle uyum içerisinde olduğunu ve o âlemlerle ilişkili olduğunu görür. Burada insan başka bir bakış açısına kavuşup başka bir âlemi müşahede eder, mutlak kemale bakar ve onun değerlerine ilgi duyar. Böylece o değerlerden yararlanarak kemal derecelerinde yol almak ve Allah'a yakınlık makamına erişmek için nefisini, hayvanîliğin alçak mertebesinden yücelere doğru harekete geçirir ve ahlâkî değerlerin yeri işte burada belli olur.

Eğer insan; ilim, ihsan, iyilikseverlik, fedakârlık, adalet, bağış, mustazafları ve mahrumları savunma, doğruluk, dürürlük ve emanete riayet gibi değerleri istiyorsa bu, kendini kemal âlemine mensup bir varlık olarak gördüğu ve bu gibi değerleri kendinin yüce "insanî ben"i ile uyumlu bulduğu içindir.

1- Nehcü'l-Belağa, (Subhi Salih) s.41, 31. Mektup

2- Nehcü'l-Belağa, 32. Hutbe

İşte bu yüzden onları sever; hatta bu değerlere kavuşmak için "hayvanî ben"ini ve onun eğilimlerini feda etmeye bile hazır olur.

Ahlâkî değer ve faziletler, insanın melekûtî ruhunun kemale erişmesi için gerek duyduğu, ihtiyaçlarıyla uyumunu idrak ettiği ve "onları yapmam gerekir" dediği birtakım ruhanî ve manevî kemallerden ibarettir. "Ahlâkî gerek"ler nefsin yüceliğinden ve asaletinden kaynaklanmakta olup, zatın ve ruhanî kemalin zirvesine erişmek içindir. İnsan, "hak yolunda fedakârlık etmem gerek" dediği zaman aslında, "fedakârlık, benim zatımın yücelmesi ve mükemmelleşmesi için gereklidir ve ben bu yüce makama ulaşmalıyım" demek istemektedir. İnsanların manevî kemale erişmelerinin yolu ve vesilesi birdir. Herkes değer olan ve değer olmayan şeyleri tanımakta eşit yaratılmıştır.

Eğer insan, kendinin pak ve kemali seven fitratına müracaat edecek olur da nefsanî istek ve hevese yer vermeden düşürürse, ahlâkî değerleri ve ahlâkî açıdan değer olmayan şeyleri bulabilir. Normalde bütün insanlar bu özelliğe sahiptirler. Bazı insanlar böyle kutlu bir idrakten yoksun gözükseler de, bu, gerçekte nefsî istek ve heveslerle hayvanî eğilimlerinin onların akıllarının nurunu söndürdüğü ve kendileri nefis meydanının rakipsiz kahramanı oldukları içindir.

Kur'ân-ı Kerim de fazileti ve fazilet olmayan alçalışları insanların fitrî özellikleri olarak tanımlamakta ve şöyle buyurmaktadır:

Nefse ve ona bir düzen içinde biçim verene, sonra ona fücürünü (sınır tanımaz günah ve kötülüğünü) ve ondan sakınmayı ilham edene andolsun ki, nefsi arındırıp temizleyen gerçekten felah bulmuştur (kurtuluşa ermiş-

tir) ve onu (isyanla, günahla, bozulmalarla) rtp saran da elbette yıkıma uğramıştır.⁽¹⁾

Peygamberler, insanların fitratını uyandırmak ve onların bilinçsiz ahlâkî şuurlarını bilinçli şuura dönüştürmek için gelmişlerdir. Peygamberler marifete, fazilete ve manevî değerlere dikkat çekmek; onlardan yararlanma, kemal derecelerini kat etme ve Allah'a yakınlık makamına erişme yolunda insanlara yardımcı olmak, insanları insaniyetin yüce makamına, yüksek insanî değerleri koruma ve ihya etmenin gerekliliğine teşvik etmek için gönderilmişlerdir. Evet, peygamberler insanlara şu önemli noktayı hatırlatmak için geldiler: "Siz hayvan değil, makamı meleklerden de üstün olan insansınız. Dünyevî şeyler ve hayvanî tezahrlar sizin yüce melektî makamınıza yakışmaz, kendinizi asla onlara satmayın!"

İmam Seccad'a (Zeynelabidin -a.s-), "Halkın en üstünü ve en şerefli si kimdir?" diye sorduklarında, "Dünyayı kendi nefsinin şeref ve değeri olarak görmeyen kimsedir." şeklinde cevap verdi.⁽²⁾

İnsan kendi insanî kişiliğini tanıma yoluyla "insanî ben" boyutunu kuvvetlendirirse, ahlâkî değerler kendisinde canlanır, bu vesileyle rezalet ve alçaklıkları alt eder. İşte bu hâl, insanın insanî değerleri terk edip değersiz şeylerin peşine gitmesine müsaade etmez. Örneğin doğruluğu bırakıp yalana başvurmasına, emanete riayeti bırakıp emanete hıyanet etmesine, izzet-i nefsi bırakıp kendini zillile düşürmesine, ihsanı bırakıp halkı incitmeye kalkışmasına vs. müsaade etmez.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

1- şems, 7-10

2- Tuhefu'l-Ukul, s.285

Her kim kendi nefesine değer verirse, nefsanî eğilimler onun gözünde alçalıp düşer.⁽¹⁾

İşte peygamberler, insanların kendi varlıklarının cevherini anlamaları, kendilerinin Allah ile olan irtibatlarının farkına varmaları, her şeylerini âlemlerin Rabbinin rızasını kazanma ve O'na yakınlık (kurb) makamına ulaşma yolunda harcamaları; yemelerinin, içmelerinin, uyumalarının, bakmalarının, konuşmalarının, çalışmalarının, ölümlerinin ve yaşamlarının hep ahlâk ve kutsiyet üzere olması için sürekli onların fitratlarını uyandırmaya çalışıyorlardı. İnsan da Allah'ın kulu olduğunda, O'nun rızasını kazanmaktan başka hedef gütmmez; bu durumda yaptığı her şey ibadet olur.

De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, ölümüm, dirilişim, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.⁽²⁾

Dolayısıyla kendini tanıyıp bilme, İslâm'da özel bir değer taşımaktadır. Nitekim İmam Ali (a.s) buyurmuştur ki:

Kendi nefsini tanıma, tanıyışların en kârlısıdır.⁽³⁾

Her kim kendi nefsinin tanıyışını yapmışsa, yaptıkları değer kazanır.⁽⁴⁾

Kendini tanımaktan maksat, şahsın kimlik kartında yazılanları bilmesi değildir. Bilakis, varlık âleminde insanın gerçek makamının farkına varması, topraktan yaratılmış bir hayvan olmayıp ilâhî ruhtan bir parça olduğunu, Allah'ın halifesi ve emanetçisi olma liyakatine sahip olduğunu bilmesidir. İnsan; sonsuz kemale doğru seyr-ü sülûk edip yükselmek için bilinçli, özgür ve özel yaratılışıyla kendini yetiştirme, eğitime sorumluluğunu yüklenmiş melekûfî bir varlıktır.

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler 449

2- En'âm, 162

3- Gururu'l-Hikem, s.768

4- Gururu'l-Hikem, s.628

Böyle bir marifet ve tanıma sonucunda da insan, kendi içinde şeref ve üstünlük hissi duymakla kendi varlığının kutsiyet ve kutluluğunu anlar. Artık ahlâkî faziletler onun için anlam kazanır. Ümitsizlikten, inzivadan, boşluk ve monotonluktan kurtulur. Onun için hayat, belli bir amaca yönelik olan hayat, kutlu bir anlam kazanır.

Bâtinî Hayat

İnsanın dünyada fizikî vücuduyla ilgisi olan zahirî bir hayatı vardır. Yer, içer, uyur, hareket eder ve çalışır. Aynı zamanda iç dünyasında ya saadete, kemale, nuranîliğe ve insanîliğe doğru hareket eder, ya da insanîliğin doğru yolundan saparak hayvanîliğin karanlık ve alçak vadilerinde bedbahtlığa, sıkıntıya ve zulmete yuvarlanarak çırpınır durur. Başka bir ifadeyle ya kemal derecelerinde nura, mutluluğa, kemale ve cemale doğru yol alır; ya da karanlığa, azaba ve alçaklığa doğru hareket eder. Çoğu insanlar bilmese de, bu bir hakikattir.

Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Onlar, dünya hayatından (yalnızca) dışta olanı bilirler. Ahiretten ise gafilirdiler.⁽¹⁾

Ama ne var ki, bilmenin veya bilmemenin, bu gerçek üzerinde bir etkisi yoktur. Kıyamette karanlık maddî perdeler gözünden kaldırılınca, insan gerçeği ve kendi hakikatini anlayacaktır. Nitekim Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Andolsun sen bundan gâflet içindeydin; işte biz de senin üzerindeki örtüyü açıp kaldırdık. Artık bugün görüş gücün keskindir.⁽²⁾

1- Rûm, 7

2- Kaf, 22

Zikredilen ayet-i kerimeden anlaşılıyor ki, ahiretle ilgili olan şeyler, bu dünyada ve insanın zatında vardır; fakat insan bundan gafildir ve ancak kıyamet günü gaflet perdeleri kaldırılınca bunları görecektir.

Ayet ve hadislerden insanın nefsinin bu dünyada birtakım şeyler elde ettiği, elde ettiği şeylerin devamlı onunla birlikte olacağı ve onların ahiret yurdundaki geleceği için hayatı önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

Her nefis kazanmakta olduklarına karşılık olmak üzere bir rehinedir.⁽¹⁾

Sonra her nefis ne kazandıysa, kıyamet günü (ona) eksiksiz olarak ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.⁽²⁾

Allah sizi, yeminlerinizdeki rastgele söylemelerinizden, boş sözlerden dolayı sorumlu tutmaz; fakat sizi kalplerinizin kazandıklarından dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, yumuşak davranandır.⁽³⁾

Allah hiç kimseye güç yetireceğinden başkasını yüklemmez. Kazandığı lehine, kazandırdıkları da aleyhinedir.⁽⁴⁾

Her bir nefsin hayırdan yaptıklarını hazır bulduğu ve her ne kötülük işlediyse, onunla kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını istediği o günü (düşünün).⁽⁵⁾

Kim salih bir amelde bulunursa, kendi lehinedir. Kim

1- Muddesir, 38

2- Âl-i İmrân, 161

3- Bakara, 225

4- Bakara, 286

5- Âl-i İmrân, 30

de kötülük yaparsa, artık o da kendi aleyhinedir. Sonra siz Rabbinize döndürüleceksiniz.⁽¹⁾

Artık kim zerre ağırlığında bir hayır işlerse, onu görür. Kim de zerre ağırlığında bir şer (kötülük) işlerse, o da onu görür.⁽²⁾

Ve doğrusu insana da kendi (emek ve) çabasından başkası yoktur. Şüphesiz kendi (emek ve) çabası da görülecektir.⁽³⁾

Önceden kendiniz için hayır olarak neyi takdim ederseniz, onu Allah katında bulacaksınız.⁽⁴⁾

O gün ki, ne mal fayda verir, ne de oğullar; ancak Allah'a halis ve pak bir kalple varan müstesna.⁽⁵⁾

Hz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ashaptan Kays adlı birine şöyle buyurduğu nakledilir:

Ey Kays! Kabirde seninle birlikte olacak bir yoldaş edinmek zorundasın. O canlıdır ve sen onunla birlikte defnolacaksın. O yoldaş iyi olursa, seni yüceltecektir; ancak alçak ve kötü olursa, seni alçaltacaktır. Sonra siz (sen ve yoldaşın) ikiniz kıyamette birlikte haşredileceksiniz ve sen ondan sorguya çekileceksin. O hâlde kendin için salih bir yoldaş seçmeye çalış. Eğer yoldaşın salih olursa, onunla dostluk kurarsın; kötü olursa sadece onun yüzünden dehşetli azapla karşılaşsın. O yoldaş ise senin amelindir.⁽⁶⁾

1- Câsiye, 15

2- Zilzâl, 7-8

3- Necm, 39-40

4- Bakara, 110

5- Şuarâ, 88-89

6- Camiu's-Saadat, c.1, s.17

İnsan bu dünyada kendi nefsini yetiştirmeye ve uhrevî hayatını kazanmaya çalışır. İnançlar ve fikirler, alışkanlıklar ve hasletler, sevgiler ve alâkalar, yönelişler ve ülfetler, insanın nefsinde etki bırakan işler vasıtasıyla tedricen yetişip eğitilir ve onun niceliği bunlara bağlıdır. Hak maarif ve inançlar, ahlâkî fazilet ve değerler, Allah aşkı, Allah'a yöneliş ve ülfet, Allah'a itaat ve O'nun rızasını kazanmak ve Allah'ın emrettiği iyi işleri yerine getirmek, insanın melekûtî ruhunu kemal derecelerinde seyrettirip yükselterek ilâhî yakınlık ve kurb makamına ulaştırır. İnsan bu dünyada iman ve iyi işler vasıtasıyla yeni ve temiz bir hayat kazanır, o hayat ile de ahiret yurduna kavuşur.

Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Erkek olsun, kadın olsun, bir mümin olarak kim salih bir amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız.⁽¹⁾

İnsan bu dünyada, bedeninin zevk aldığı nimetlerden başka manevî nimetlerden de yararlanarak, onların vasıtasıyla ruhunu yetiştirip sonucuna ahiret yurdunda kavuşacağı manevî ve uhrevî hayatını güzelleştirebilir.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Yüce Allah, kullarına: "Ey benim sadık kullarım! Ahiret yurdundan yararlanmak için dünyada bana ibadet nime-tinden istifade edin." buyuruyor.⁽²⁾

İmam Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

Allah'ın zikrini sürdürmek, ruhların kuvveti ve gıdasıdır.⁽³⁾

1- Nahl, 97

2- Biharul-Envar, c.10, s.253

3- Gururu'l-Hikem, s.764

Allah'ı zikret ki, O'nu zikretmek kalplerin nurudur.⁽¹⁾

İnsan, cenneti ve nimetlerini veya cehennemi ve azabını bu dünyadaki inancı, ahlâkı ve amelleri vasıtasıyla kazanır. Onlardan gafil bile olsa, "sırların ortaya çıkarılacağı gün" olan kıyamet günü, hakikat açığa kavuşacaktır.

İmam Seccad (a.s) bir hadiste şöyle buyuruyor:

Bilin ki, her kim Allah'ın velilerine düşmanlık eder, Allah'ın dininden başka bir dini kabul eder, Allah'ın velisinin emrini dinlemez ve kendi reyine göre amel ederse, bedenleri yiyen alevli bir ateşte yer alır. O bedenler ki ruhlarını kaybetmiş ve bedbahtlık onlara galip gelmiştir.

Onlar ateşin hararetini idrak etmeyen ölülerdir. Eğer canlı olsalardı, ateşin acısını ve hararetini idrak ederlerdi. Öyleyse ey basiret sahipleri, ibret alın ve sizi hidayet ettiği için Allah'a hamt edin.⁽²⁾

Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Gerçek şu ki, yetimlerin mallarını zulmederek yiyenler, karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Onlar, yanan bir ateşe gireceklerdir.⁽³⁾

İnsan bu dünyada, ahiret için ya nur ve basiret hazırlar, ya da zulmet ve karanlık. Bu dünyada kör ve nursuz olursa, ahirette de kör ve nursuz haşrolur.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Kim bunda (dünyada) kör ise, o, ahirette de ködür ve yol bakımından daha şaşkın bir sapıktır.⁽⁴⁾

1- Gureru'l-Hikem, s.479

2- Kurretu'l-Uyun, Feyz-i Kaşanî'nin (r.a) eseri, s.466

3- Nisâ, 10

4- İsrâ, 72

Büyük üstat Allâme Tabatabaî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) bir gün şöyle buyurdu:

Necef-i Eşref'te "Şeyh-i Abud (çok ibadet eden yaşlı)" diye çağrılan abit ve zahit bir şeyh yaşıyordu. Allah'ın evliyasından olup seyr-ü sülûk ehliydi. Her zaman zikir ve ibadetle meşguldü. Bazen Vadiu's-Selâm mezarlığına giderek saatlerce bir köşede oturur, düşünceye dalar ve bazen de yürüyüşe çıkardı. Eski ve yıkılmış mezarlara dikkatle bakardı. Bir gün mezarlıktan döndüğünde, birkaç kişi onunla karşılaştı. Hâl hatırdan sonra: "Şeyh-i Abud! Vadiu's-Selâm'dan ne haber?" diye sorduklarında, "Yeni bir haber yok." diye cevap verdi.

Çok ısrar etmeleri üzerine: "Çok şaşkırtıcı bir olayla karşılaştım." dedi. "Eski ve yeni mezarlara ne kadar dikkat ettiysem de onlarda yılan, akrep ve onlara azap verecek bir şey bulamadım. Mezarların birine: 'Rivayetlerde ölünün mezarda yılan, akrep ve diğer zararlı hayvanlar vesilesiyle işkence edildiği haber verilmiştir; ama ben sizde bir tek yılan ve akrep bile görmedim.' dedim. Mezar bana: 'Evet, bizde yılan ve akrep yoktur; ancak yılan ve akrebi kendinizle birlikte siz dünyadan getirirsiniz ve burada da onlar vasıtasıyla işkence edirsiniz.' diye cevap verdi."

İnsanın bâtinî hayatı gerçekten var olan bir hayattır. İnsan kendi zatının bâtininde gerçek bir yolu kat eder. Ya saadete ve kemale ulaşır ya da şekavete/bedbahtlığa ve helâke sürüklenir. Seyr-u sülûkta insanın; inançlarından, ahlâkından ve amellerinden güç ve yardım aldığı bir gerçektir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Kim izzeti istiyorsa, artık bugün izzet Allah'ındır. Güzel söz O'na yükselir, salih amel de onu yükseltir.⁽¹⁾

Evet; inanç, ahlâk, meleke (alışkanlık), haslet ve amellerimiz ile oluşan nefsimizin fiiliyeti, kendi çaba ve gayretimizin ürünüdür ki, onun iyi ve kötü sonucuna ahiret yurdunda kavuşacağız.

Kendimizi Ne Olarak Yetiştiriyoruz?

Felsefe ve irfan ilimlerinde insanın cismen hâdis, ruhen ise baki olduğu ispatlanmıştır. Yani melekûfî ruh, onun önceki cismanî suretidir ki, tedricî hareket ve tekâmül neticesinde, insanî ruhunun nüzul mertebesine, yani bilkuvve insana ulaşmıştır. Bu hareket ve tekâmül, o merhalede de sabit kalmayıp ömrünün sonuna kadar öylece devam eder. O, başlangıçta soyut, melekûfî ve madde âleminden üstün bir varlıktır; ancak tamamen soyut değildir, bilakis kendi varlığının nüzul mertebesi açısından cisme ve bedene bağılı olan bir soyutluğa sahiptir. İnsan iki boyutlu bir varlıktır: Madde boyutu, bedene ait olan maddî işleri yapar; bundan dolayı onun için hareket, kemal ve mükemmelleşme tasavvur edilir. Diğer boyutu soyut olup maddeden üstündür ve bundan dolayı maddî olmayan işleri yapar. Bir yönü hayvanî ve cismanî diğer yönü ise insanî ve melekûfîdir. Bir tek hakikati olduğu halde hem hayvanî içgüdüleri ve sıfatları taşıyıp hayvanların işlerini yapar, hem de insanî güdülere ve sıfatlara sahip olup insanî işleri yapar.

Hakkında Allah-u Teâlâ'nın: "Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!" buyurduğu bu ilginç varlık, varlığının ilk başında eğitilip yetiştirilmemiştir. O kendini tedricen yetiştirerek eğitir. Amel ve hareketlerden kaynaklanan inançlar, düşünceler, huylar, meleke ve yetenekler insanın hüviyetini olgunlaştırır ve onu tedricen kemale ulaştırırlar. Melekeler insanın varlığına engel teşkil etmezler, bilakis onun varlığının ve hüviyetinin yapıcısıdırlar.

Şaşırtıcı olan şudur ki, düşünceler, inançlar ve melekeler sadece insanın varlığında etki bırakmakla kalmaz, onun kişilik yapısının olgunlaşmasını da sağlar. Yani salih amelle oluşan sahih inançlar, düşünceler, ahlâkî değerler, hasletler ve melekeler tedricen insanı kemal boyutlarında seyrettirip yükselterek kâmil insan ve kurb (Allah'a yakınlık) mertebesine ulaştırirler. Aynı şekilde cehaletlerden, batıl inançlardan, ahlâkî rezaletlerden ve çirkin amellerden kaynaklanan melekeler ve kalp katılıkları, insan ruhunu inzivaya çekerek tedricen onu hayvanîliğin boyutlarında seyrettirir ve nihayet hayvanîliğin karanlık vadisine düşürürler. Hayvanî sıfatların bir insanda güçlenmesi, onun cehaletinin artmasına ve netice olarak da hayvanî bir kişiliğe bürünmesine neden olur. Evet, onun zati gerçekten hayvanlaşır ve hayvanî bir kişilik kazanır. O, artık insan değildir, hayvandır, hatta hayvandan daha da aşağılık bir mahlûktur. Çünkü insanîlik yolundan saparak hayvanlaşmış bir mahlûk olmuştur artık. O, insan gibi görünse de hayvandır; ama kendisi bile bunun farkında değildir.

Hayvanların hayvanlığı, görünümlerinden değil, hayvanî içgüdü ve eğilimlere teslim olmalarından ve nefislerine boyun eğmelerinden kaynaklanır. Kurt, şekli ve şemali yüzünden kurt değildir; bilakis yırtıcılık huyundan ve kayıtsız şartsız bu tabiatına teslim oluşundan dolayı kurttur. Eğer yırtıcılık huyu birine galip gelecek olur da onun düşünmesine ve idrak etmesine engel olursa, böyle birisi bâtında çöl kurtlarından daha yırtıcı olan gerçek bir kurda dönüşür. Çünkü o idrakini ve aklını da yırtıcılık huyunun emrine vermiştir. Bazı insanlar çöl kurtlarının işleyemeyeceği cinayetleri işlerler. Bu durumda onlar gerçekten kurtlaşmış değil midirler? Şüphesiz ki evet! Kendileri farkına varmasalar ve görünüşlerine bakanlar onları insan sansalar da gerçek dünyalarında kurttur onlar. "Sırların ortaya çıkarılacağı gün" kı-

yamet günü, perdeler gözlerden kaldırılınca iyzleri aıĝa çıkacak ve o zaman kurt olanlar cennete giremeyeceklerdir. Kurt, Allah'ın dostlarıyla ve salih kullarıyla cennette bir yerde olamaz. İnsaniyet yolundan saparak kurt olan böyle bir kimse, cehennemde karanlık ve acı ortamında işkence ve acı çekerek yaşamını sürdürecektir.

İnsan bu dünyada gerçek kimliĝi belli olmayan meçhul bir varlıktır, geleceĝini kendi elleriyle oluşturur. Ya Allah'ın yakın meleklerinden daha üstün bir makama ulaşacaktır ya da i dünyasında türlü hayvanlara dnyecektir. Bu, hem felsefe ve irfan gibi ilimlerin ispatladığı, hem evliyaullahın mşahe- de ettiklerini iddia ettikleri, hem de Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) haber verdiĝi bir gerçektir.

Hiz. Resul-i Ekrem (s.a.a) Öyle buyuruyor:

Kıyamet günü halk maymun ve domuz suretinden daha kötü suretlerde çıkacaklardır maşere.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) fasık âlim hakkında Öyle buyuruyor:

Onun sureti (dış görünüşü) insan sureti gibidir; ancak kalbi hayvan kalbidir. Hidayet yolunu tanımadığından onu izleyemez ve sapıklık yolunu bilmediğinden ondan kaçamaz. Böyle bir kişi, canlılar arasında bir ölüdür.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Öyle buyuruyor:

Kibirli kimseler, maşerdeki ayakları altında ezilen karıncalara dnyeceklerdir.⁽³⁾

Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de Öyle buyurmaktadır:

1- Kurretu'l-Uyun, s.479

2- Nehcü'l-Belâĝa, 87 hutbe

3- Biharul-Envar, c.7, s.201

Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı (mahşere çıkarıldığı) zaman.⁽¹⁾

Bazı müfessirler bu ayeti şöyle tefsir etmişler: Vahşilerden maksat, kıyamet günü türlü hayvanlar şeklinde mahşere çıkarılacak olan insanlardır. Yoksa hayvanlar hakkında dinî görev ve haşrolma söz konusu değildir; dolayısıyla onların mahşere çıkarılması da anlamsızdır.

Yine Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır:

Sur'a üfleneceği gün, artık siz dalga dalga koşup geleceksiniz.⁽²⁾

Bazı müfessirler bu ayeti şöyle yorumlamışlardır: Kıyamet günü insanlar birbirlerinden ayrılırlar ve herkes bâtinî (gerçek) suretiyle ve kendisiyle aynı sureti taşıyanlarla beraber mahşere çıkagelirler. Ayrıca Resul-i Ekrem'den (s.a.a) bu ayeti tefsir eden çok güzel bir rivayet naklolunmuştur:

Muaz b. Cebel der ki: "Sur'a üfleneceği gün, artık siz dalga dalga koşup geleceksiniz." ayetinin yorumunu Resulullah'a (s.a.a) sorduğumda, gözlerinden yaşlar akarak bana şöyle buyurdu:

Ey Muaz! Çok büyük bir meseleyi sordun. Ümmetinden on grup değişik ve diğerlerinden farklı suretlerde mahşere çıkarılacaktır:

Bazıları maymun suretinde, bazıları domuz suretinde çıkarılırlar mahşere. Bazıları başları yerde ve ayakları havada oldukları hâlde hareket ederler, bazıları kör ve başıboş olurlar, bazıları sağır ve dilsiz olup bir şey anlamazlar. Onlardan bazıları dillerini çiğnerler, ağızlarından ise kan

1- Tekvîr, 5

2- Nebe', 18

ve irin gelir. Maşer ehli onlardan nefret eder. Bazılarının el ve ayakları kesilmiştir. Onlardan bazıları ateşten dallara asıldıkları hâlde maşere getirilirler. Bazıları leşten daha kötü kokar ve bazıları da vücutlarına yapışmış olan bakırdan bir elbise giyerler.

Devamla şöyle buyurdu:

Maymun şeklinde maşere çıkarılanlara gelince: Onlar başkalarını şekiştirenler ve dedikodu yapanlardır. Domuz suretinde maşere çıkarılacak olanlar, rüşvet ve haram yiyenlerdir. Başları yerde ve ayakları havada hareket edenler, faiz alanlardır. Kór olarak maşere çıkarılacak olanlar ise, iki kişinin arasında hüküm verirken birinin hakkına tecavüz eden ve zulmedenlerdir. Kór ve sağır olanlar, kendini beğenenlerdir. Dillerini çiğneyenler, amelleri sözleriyle uyuşmayan âlimler ve hâkimlerdir. Elleri ve ayakları kesilmiş olarak maşere çıkarılacak olanlar, komşularına eziyet edenlerdir. Ateşten dallara asılanlar, sultanların ve padişahların yanında halkı şekiştirenlerdir. Leřten daha kötü kokanlar, dünyada nefsin arzu ve isteklerine uyanlar, zevk peşinde olanlar ve Allah'ın mallarında olan hakkını vermeyenlerdir. Vücutlarında bakırdan bir giysi olanlar ise, kibirlenip böbürlenlenler ve büyüklük taslayanlardır.⁽¹⁾

Onun için ahlâkî meseleler küçük ve önemsiz şeyler değildir. Bilakis oldukça önemli ve hayatî şeylerdir; insanın nefsanî ve bâtınî hayatını oluşturmakta, hatta onun ne olacağı konusunda belirleyici bir rol bile üstlenmektedir.

Kısacası ahlâk ilmi, sadece insana nasıl yaşaması gerektiğini öğreten bir ilim değil, aynı zamanda insanın ne olacağını içeren bir ilim dalıdır.

1- Nur'u-s Sakaleyn, c.5, s.493

KUR'ÂN'DA KALP

"Kalp" kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de ve rivayetlerde sıkça kullanılmış, İslâmî literatürde çok özel bir yer kazanmıştır. Ancak kalpten maksat, vücudun sol tarafında yer alan ve devamlı atışıyla kanı vücudun her tarafına pompalayarak hayvanî hayatın devamını sağlayan bir et parçası değildir elbette. Kur'ân-ı Kerim'deki açıklamalar da bunu ortaya koymaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'den birkaç örnek:

1- Akıl erdirme ve zihnen kavrama:

Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı, böylece onların kendisiyle akledebilecek kalpleri olsun?⁽¹⁾

2- Akıl erdirememe ve kavrayamama:

Kalpleri vardır, onunla kavrayıp anlamazlar; gözleri vardır, onunla görmezler.⁽²⁾

Onların kalpleri mühürlenmiştir. Bundan dolayı kavrayıp anlamazlar.⁽³⁾

3- İman:

Onlar, öyle kimselerdir ki, (Allah) onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendinden bir ruh ile desteklemiştir.⁽⁴⁾

1- Hac, 46

2- A'râf, 179

3- Tevbe, 87

4- Mücâdele, 22

4- Kâfirlik ve imansızlık:

Ahirete inanmayanların kalpleri ise, inkârcıdır ve onlar müstebir (büyüklenmekte) olanlardır.⁽¹⁾

Başka bir ayette:

Onlar (kâfirler), Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Gafil olanlar da onların ta kendileridir.⁽²⁾

5- Nifak:

Münafıklar kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir surenin aleyhlerine inmesinden çekiniyorlar.⁽³⁾

6- Hidayete kavuşmak:

Kim Allah'a iman ederse, onun kalbini hidayete yönel-tir. Allah her şeyi bilir.⁽⁴⁾

Başka bir ayette:

Hiç şüphesiz bunda (geçmişleri helak etmekte) kalbi olan veya bir şahit olarak kulak veren kimse için elbette bir öğüt (zikir) vardır.⁽⁵⁾

7- Gaflet:

Kalbini bizi zikretmekten gaflete düşürdüğümüz ve istek ve duygularına (hevasına) uymuş olana itaat etme.⁽⁶⁾

8- Emniyet ve Huzur:

1- Nahl, 22

2- Nahl, 108

3- Tevbe, 64

4- Teğâbun, 11

5- Kaf, 37

6- Kehf, 28

Haberiniz olsun; kalpler yalnız Allah'ın zikriyle yatıştır ve huzura kavuşur.⁽¹⁾

Bir başka ayette:

Müminlerin kalplerine; imanlarına iman katıp arttırsınlar diye, güven duygusu ve huzur indiren Odur.⁽²⁾

9- İstirap ve kuşku:

Senden, yalnızca Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri kuşkuya kapılıp da kuşkularında kararsızlığa düşenler izin ister.⁽³⁾

10- Şefkat ve merhamet:

Ve onu izleyenlerin kalplerinde bir şefkat ve merhamet kıldık...⁽⁴⁾

O, seni yardımıyla ve müminlerle destekledi ve onların kalplerini uzlaştırdı.⁽⁵⁾

11- Kabalık ve katı kalplilik:

Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar çevrenden dağlır giderlerdi.⁽⁶⁾

Kısaca şunu söyleyebiliriz:

Kur'ân'da kalbin çok seçkin bir yeri vardır ve nefsanî işlerin birçoğu ona nispet edilmiştir. İman, küfür, nifak, akletme, kavrama, kavrayamama, takva, hakkı kabul etme, hakkı kabul

1- Ra'd, 28

2- Feth, 4

3- Tevbe, 45

4- Hadîd, 27

5- Enfâl, 62-63

6- Âl-i İmrân, 159

etmeme, hidayet, dalalet, hata, kasıtlı olma, taharet ve temizlik, pislik ve kirlilik, yumuşaklık, kabalık, ülfet, zikir, gaflet, korku, öfke, tereddüt, kuşku, şüphne, merhamet, katı kalplilik, hasret, huzur, kibir, kıskançlık, isyan ve sarsılma gibi.

Biyolojide söz konusu edilen "kalp", elbette ki bu eserlerin kaynağı olamaz. Bunlar, nefsin ve ruhun eserleridir.

Buna dayanarak şöyle söylenmelidir: Kalp, insanın insanlığı-nın bağı olduğı melekûtî, yani metafizik bir cevherdir.

Kalbin makamı Kur'ân'da öyle yücedir ki, "vahiy", yani insanın Allah ile bağlantısı söz konusu olduğı zaman kalp zikrolunur. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Resul-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Onu Ruh'u'l-Emin senin kalbine indirdi ki, uyarıcılardan, korkutuculardan olasın.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

De ki: Kim Cibril'e düşman ise, (bilsin ki,) gerçekten Kitab'ı Allah'ın izniyle senin kalbine indiren odur.⁽²⁾

Kalbin makamı öyle yücedir ki, insan o makamda vahiy meleğini görebiliyor ve onun sözlerini işitebiliyor. Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Böylece, O'nun kuluna vahyettiğini vahyetti. Onun gördüğünü gönül yalanlamadı.⁽³⁾

Kalbin Sağığı ve Hastalığı

Bizim hayatımız kalbe ve ruha bağıdır; vücudu idare eden odur; bütün uzuvlar ve organlar onun emri altındadır, bütün

1- Şuarâ, 193-194

2- Bakara, 97

3- Necm, 11

fiillerimiz ve hareketlerimiz ondan kaynaklanmaktadır. Öyleyse, insanın saadeti ve bedbahtlığı kendi kalbine bağlıdır.

Kur'ân-ı Kerim'den ve hadislerden, insan vücudu nasıl bazen sağlıklı ve bazen de hasta ise, kalbin de bazen sağlıklı, bazen de hasta olduğu anlaşılmaktadır. Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

O gün ki mal da, çocuklar da bir yarar sağlamaz, ancak Allah'a selim bir kalple gelenler başka.⁽¹⁾

Yne şöyle buyurmaktadır:

Hiç şüphesiz bunda, kalbi olan kimse için elbette bir öğüt (zikir) vardır.⁽²⁾

Başka bir yerde de buyuruyor ki:

Cennet de sakınanlara yaklaştırılmış ve onlardan uzakta değildir. İşte size vaat edilen cennet! Ki o, Allah'a yönelen, emirlerine riayet eden, görmediği hâlde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur.⁽³⁾

Gördüğümüz gibi bu ayetlerde, sağlık kalbe nispet edilmiştir ve insanın uhrevî saadetinin, selim ve Allah'tan korkan bir kalple O'na dönmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim bazı kalpleri hasta olarak tanıtır; örneğin:

Kalplerinde hastalık vardır; Allah da hastalıklarını artırmıştır.⁽⁴⁾

1- Şuarâ, 88-89

2- Kaf, 38

3- Kaf, 31-33

4- Bakara, 10

Yine şöyle buyuruyor:

Kalplerinde hastalık olanlar ise, iğrençliklerine iğrençlik (murdarlık) ekleyip, arttırmışlardır.⁽¹⁾

Diğeri bir yerde ise buyuruyor ki:

Hani münafık olanlar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Allah ve Resulü bize aldandıktan başka bir şey vaat etmedi." diyorlardı.⁽²⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Kalplerinde hastalık bulunanların: "Bize bir felaket gelmesinden korkuyoruz." diyerek, onların arasına koşuştuklarını görürsün.⁽³⁾

Bu ayetlerde küfür, nifak ve kâfirlerle dost olmak kalbin hastalığı olarak tanıtılmıştır. Bu gibi ayetlerden ve yine Resulullah'tan (s.a.a) ve Masum İmamlar'dan (a.s) nakledilen yüzlerce hadisten anlaşılmaktadır ki, insanın tıpkı vücudu gibi, kalbinin ve ruhunun da sağlığı ve hastalığı vardır. Bundan dolayı kalbin sağlamlığına ve hastalıklılığına mecazî bir anlam vermek gereksizdir.

Evet, kalplerin ve nefislerin yaratıcısı olan yüce Allah, insanı ve insanın kalbini en iyi tanıyan kutlu Peygamberimiz (s.a.a) ve Masum İmamlarımız (a.s) bazı kalplerin hasta olduğunu söylemişlerdir. O hâlde kalbin hasta veya sağlıklı oluşu niçin bir hakikat olmasın?! Çünkü gerçek anlamda insanı tanıyanlar; nifak, hakkı kabul etmemek, kibir, kin beslemek, öfke, ayıp aramak, başkalarını çekiştirmek, ihanet, bencillik, korku, başkalarının kötülüğünü istemek, iftira, ağzı bozukluk,

1- Tevbe, 125

2- Ahzâb, 12

3- Mâide, 52

gıybet, kabalık, zulmetmek, arabozculuk, suç işlemek, cimrilik, hırs, kusur aramak, yalan konuşmak, makam-perestlik, gösteriş, ikiyüzlülük, hile, suizan, katı kalplilik, nefis zaafı vb. gibi diğer çirkin sıfatları, kalbin ve ruhun hastalıkları olarak zikretmişlerdir. Böyle bir kalbe sahip olarak ölenler, Allah-u Teâlâ'nın yanına sağlıklı bir kalple gitmediklerinden şu ayet onları kapsamaz:

O gün ki mal da, çocuklar da bir yarar sağlamaz, ancak Allah'a selim bir kalp ile gelenler başka.⁽¹⁾

Kalbin ve nefsin hastalıkları küçük ve ehemmiyetsiz sayılmaz; çünkü bu hastalıklar bedensel hastalıklarından kat kat tehlikelidir ve bunların tedavisi daha da zordur. Bedensel hastalıklarda vücudun dengesi bozulur ve bunun sonucunda ağrı, rahatsızlık ve muhtemelen organ noksanlığı doğar. Ancak her durumda bu hastalıklar sınırlı olup sadece ölüncüye dek devam edebilir. Oysa kalp ve nefis hastalıkları öyle bir uhrevî mutsuzluğa, işkenceye ve azaplara sebep olur ki, bu azap ve acılar kalbin derinliklerine inerek ruhu yakar, kül eder.

Bu dünyada Allah'tan gafil olan, ilâhî ayetleri ve nişaneleri göremeyen, bir ömür dalalet, küfür ve günah içinde çırpınıp duran bir kalp, gerçekte kör ve karanlıktır. Kıyamette de bu kör ve ışısız hâliyle mahşere çıkarılır; sonunda da acı ve zor bir hayat dışında bir şey göremez. Allah-u Teâlâ, Kurân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Der ki: "Ya Rabbi! Beni neden kör haşrettin, hâlbuki ben görüyordum?" Allah da der ki: "Sana delillerim geldi de unuttu onları, işte sen de tıpkı öyle bir unutulmadın bugün."⁽²⁾

1- Şuarâ, 88-89

2- Tâhâ, 125,126

Yine şöyle buyuruyor:

Onunla akledecekleri bir akıl, işitecekleri bir kulak elde etmek için hiç mi yeryüzünde gezip dolaşmazlar? Gerçekten de gözler kör olmaz; ama gönüllerdeki can gözleri körleşir.⁽¹⁾

Başka bir yerde de buyuruyor ki:

Geceyle gündüzü, iki delil olarak yarattık. Bir delil olan geceyi giderdik de Rabbinizin lütfünü aramanız, yılların sayısını bilmeniz, hesabını anlamanız için yerine başka bir delil olan ve her şeyi gösterip belirten gündüzü getirdik ve biz, her şeyi apaçık anlatmadayız.⁽²⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Allah, kimi doğru yola sevk ederse, odur doğru yolu bulan ve kimi de saptırırsa, o çeşit adamlara ondan başka hiçbir yardımcı bulamazsın ve biz onları, kıyamet günü, yüzükoyun kapanmış olarak kör ve dilsiz haşrederiz, yurtları da cehennemdir. Orasının ateşi ve harareti sakın oldukça, alevini fazlalaştırır, yakar-yandırırız.⁽³⁾

Bazıları bu ayete şaşırarak şöyle diyebilirler: "Bunun anlamı nedir? Kıyamette insanın bâtinê gözü nasıl kör olacak? Bizim bu zahirî gözümüzden ve kulağımızdan başka bir gözümüz ve kulağımız da mı var?!"

Bu sorunun cevabı "Evet"tir. Çünkü insanların yaratıcısı ve "insanı tanıyan" ilâhî kimseler (peygamberler ve imamlar) insanın kalbinin ve ruhunun da gözü, kulağı ve dili olduğunu bildirmişlerdir. Ancak onun gözü, kulağı ve dili ken-

1- Hac, 46

2- İsrâ, 12

3- İsrâ, 97

di türündendir. Sırlarla dolu bir varlık olan insanın nefsinin kendi zatının bânında (içinde) özel bir hayatı vardır. Nefsin kendisinin özel bir âlemi vardır. O âlemde hem nur vardır, hem de zulmet; hem sefa ve aydınlık vardır, hem de kırgınlık ve bulanıklık; hem görme ve işitme vardır, hem de körlük ve sağırlık. Ancak, o âlemin nuru ve zulmeti dünya âlemindeki nur ve zulmet türünden değildir. Allah'a, kıyamet gününe, nübüvvet ve Kur'ân'a iman, nefis âleminin nurudur. Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ona (Muhammed'e) inananlar, destek olup savunanlar, yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nuru izleyenler, işte kurtuluşa erenler onlardır.⁽¹⁾

Yine şöyle buyurmaktadır:

Size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap da geldi.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Allah kimin göğsünü İslâm'a yarıp-açmışsa, artık o, Rabbinden olan bir nur üzerindedir, (öyle) değil mi? Fakat Allah'ın zikrinden (yana) kalpleri katılaştıranların vay hâllerine! İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.⁽³⁾

Allah-u Teâlâ bize İslâm'ın, Kur'ân'ın, imanın, İslâmî hüküm ve kanunların bütünüdür ve onları izlemenin kalbi nurlandıracağını bildirmektedir. Gerçekten de insan onunla bu dünyada kalbi nurlandırır, ahiret yurdunda bunun sonucunu (mükâfatını) görür.

Yine Allah-u Teâlâ bize küfrün, nifakın, günahın, hakka karşı gelmenin, zulmet ve karanlık olduğunu, bunların kalbi ka-

1- A'râf, 157

2- Mâide, 15

3- Zümer, 22

artıp bulandırdığını ve insanın, bunların cezasını ahiret yurdunda göreceğini bildirmiştir. Zaten peygamberler de, halkı küfrün zulmetlerinden çıkarıp iman ve nur ortamına sokmak için gönderilmişlerdir. Nitekim şöyle buyuruyor:

Bu, Rabbinin izniyle insanları karanlıklardan nura çıkarmak için sana indirdiğimiz bir kitaptır.⁽¹⁾

Müminler bu dünyada iman, nefsi temizleme ve tezkiye etme, ahlâkî değerler, Allah'ın zikri ve iyi amellerin nuruyla kalp ve nefislerini nurlandırır. Bâtınî gözleri ve kulaklarıyla hakikatleri görür, işitir ve kemal derecelerinde Allah'a yakınlığa doğru hareket ederler. Böyle nefisler, bu dünyadan göçtükleri zaman yanlarına nur, mutluluk, neşe ve güzellik alıverirler ve ahiret âleminde de bu dünyada hazırladıkları nurdan faydalanırlar. Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

O gün, mümin erkekler ile mümin kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarken görürsün. Bugün sizin müjdeniz, içinde ebedî kalıcılar olarak altından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur.⁽²⁾

Evet, ahiret yurdunun nuru, bu âlemde hazırlanmalıdır. Bu yüzden kâfirler ve münafıklar ahiret âleminde nursesiz olurlar. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

O gün, münafık erkekler ile münafık kadınlar, müminlere derler ki: "(Ne olur) bir göz atın, sizin nurunuzdan birazcık alıp yararlanalım." Onlara, "Arkanıza (dünyaya) dönün de, bir nur arayıp bulmaya çalışın." denilir.⁽³⁾

1- İbrâhîm, 1

2- Hadîd, 12

3- Hadîd, 13

Hadislerde Kalp

Din önderleri ve gerçek "insan uzmanları" (peygamberler ve imamlar) insanların kalpleri hakkında çok güzel konulara değinmişlerdir. Burada onlardan bir kısmını belirtmeyi yararlı görüyoruz.

Bazı hadislerde, kalpler üç kısma ayrılmıştır. Örneğin, İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Kalp üç kısma ayrılır: Birinci kısım, hayırlı hiçbir şeyi idrak etmeyen ters kalptir. Bu kalp kâfir kimsenin kalbidir. İkinci kısım, kendisinde siyah bir nokta bulunan kalptir. Böyle bir kalpte, hayır ile şer sürekli savaş ve çekişme hâlinededir. Onlardan hangisi daha güçlü olursa, kalbe o galip gelir. Üçüncü kısım, açık kalptir. Bu kalpte, hiçbir zaman sönmeyecek bir ışık ve nur vardır. Bu ise, mümin kimsenin kalbidir.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) değerli babasından (İmam Muhammed Bâkır) şöyle nakletmiştir:

Kalp için hiçbir şey günahattan daha kötü değildir. Kalp günahla karşılaşır ve onunla savaşır, nihayet günah kalbe üstün gelir ve onu terse çevirir.⁽²⁾

İmam Seccad (Zeynelabidin -a.s-) bir hadiste şöyle buyuruyor:

İnsanın dört gözü vardır. İki (zahirî) gözüyle din ve dünyasıyla ilgili şeyleri görür ve iki (bâtûnî) gözüyle de ahiretle ilgili şeyleri görür. Allah-u Teâlâ kulunun hayrını istediği zaman, gayb âlemini ve ahiretle ilgili olan şeyleri görmesi için kalbinin iki gözünü açar; hayrını istemediği takdirde de onun kalbini kendi hâline bırakır.⁽³⁾

1- Biharul-Envar, c.70, s.51

2- Biharul-Envar, c.70, s.54

3- Biharul-Envar, c.70, s.53

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuyorlar:

Kalbin iki kulağı vardır; iman ruhu, yavaşça onu iyi işlere davet eder; şeytan ise, yavaşça kötü işlere çağırır. Onlardan hangisi diğerine galip gelirse, kalbi kendi tasarrufuna geçirir.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle naklediyor:

Körlüklerin en kötüsü, kalbin kör olmasıdır.⁽²⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

İnsanın kalbinde beyaz ve açık bir nokta vardır. Eğer günah işlerse, onda siyah bir nokta oluşur; daha sonra tövbe ederse, siyah nokta giderilir; ancak hâlâ günah işlemeye devam edecek olursa, siyah noktalar tedricen fazlalaşır ve nihayet beyaz noktaların tamamını örter. Bu durumda böyle bir kalbin sahibi asla iyiliğe dönmez ve Allah-u Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'de buyurduğu şu ayetin kapsamına girer: "Hayır, onların kazanmakta oldukları, kalpleri üzerinde pas tutmuştur."⁽³⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Her kimin takvası az olur da haramdan iyice kaçınmazsa, kalbi ölüverir; kalbi ölen kimse ise cehenneme girer.⁽⁴⁾

İmam Ali (a.s) oğluna şöyle vasiyet etmiştir:

Oğulcağızım! Fakirlik belalardan biridir. Ondan daha kötüsü, vücudun hasta olmasıdır. Kalbin hasta olması ise vücudun hasta olmasından daha kötüdür. Rızkın ve malın

1- Biharul-Envar, c.70, s.53

2- Biharul-Envar, c.70, s.51

3- Usul-i Kâfi, c.2, s.273

4- Nehcü'l-Belâğa

bolluğu, Allah'ın nimetlerinden biridir. Ondan daha üstünü, vücudun sağlıklı oluşudur ve ondan da üstünü, kalbin takvalı olmasıdır.⁽¹⁾

Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Davud (a.s) Allah-u Teâlâ'ya: "Allah'ım, bütün padişahların hazinesi vardır, öyleyse senin hazinen nerededir?" diye arz edince, Allah-u Teâlâ Davud'a cevaben şöyle buyurdu: "Benim Arş'tan daha büyük, Kürsü'den daha geniş, Cennet'ten daha güzel kokulu ve meleklerden daha güzel bir hazinem vardır. O hazinenin arzı (yeri) marifettir, seması imandır, güneşi şevktir, ayı muhabbettir, yıldızları ilhamlar ve Allah'ın teveccühleridir; bulutları akıl, yağmuru rahmet, meyve ve tomurcukları itaat, meyvesi ise hikmettir. Benim hazinem dört kapısı vardır: Birincisi ilim, ikincisi akıl, üçüncüsü sabır, dördüncüsü razılıktır. Bilin ki, benim hazinem (mümin kullarımın) kalbidir."⁽²⁾

İlâhî kalp uzmanları (peygamberler ve imamlar) bu hadislerde kalp hakkında çok güzel noktalara değinmişlerdir. Biz burada onların bazılarını aktarmakla yetineceğiz. Bazı hadisler, "kalpleri" üç kısma ayırmıştır:

1- Kâfirin Kalbi

Kâfirin kalbi hakkında buyurmuşlardır ki: O, terstir ve onda hiçbir şekilde hayır yoktur. Kendi asıl fitrat ve yaratılışından sapan böyle bir kalp maneviyat âlemine ilgi duymaz, sadece dünya işlerine bakar, dolayısıyla Allah'ı ve ahiret âlemini idrak edemez. Bu nedenle onun hakkında hayır, iyilik ve salah düşünülemez. Zira hayır işler, ancak Allah'a yönelik ve O'nun rızasını kazanmak için olursa, Allah'a yakınlık vesilesi olur ve

1- Biharu'l-Envar, c.70, s.51

2- Biharu'l-Envar, c.70, s.59

kemal dereceleri arasında yer alır. Oysa kâfir, Allah'ı idrak etmemek için kalbini terse (maneviyattan maddiyata, ahiretten dünyaya) çevirmiştir ve dünyadan başka bir hedefi yoktur. O, Allah'a yakınlaşmayı değil, dünyaya kavuşmayı ister.

Böyle bir kalbin (ilk yaratılıştta) basiret gözü vardysa da, artık o göz kör olmuş ve hakikatlerin en barizini, yani âlemin yaratıcısını görmekten bile aciz hâle gelmiştir. Dolayısıyla bu dünyada kör ve iman nurundan yoksun olduğu gibi, ahiret âleminde de kör ve nursuz olarak haşredilecektir. Bu dünyada dünya işlerine gönül verdiği için ahiret âleminde de ona kalacak tek şey bu tutkunluğu olacaktır. Ancak ahirette bunu bulamayacak ve aradığını elde edememenin ateşinde yanacaktır.

İşte böyle bir kalpte iman nuru parlamaz; tam aksine bu kalp karanlıklara gömülür.

2- Müminin Kalbi

Kâfirin kalbi karşısında müminin kalbi kâmil ve salihdir. Müminin kalbinin kapısı yüce âleme ve gayb âlemine doğru açıktır. Onda iman meşalesi sürekli yanar, asla sönmez. Kalbinin her iki gözü de görür. Gayb âlemini ve ahiretle ilgili şeyleri işte o iki gözüyle görür. Böyle bir kalp sürekli kemale, cemale, mutlak hayra, yani Allah-u Teâlâ'ya yönelir ve O'na yakınlaşmayı diler. O, sadece Allah'ı ister. Ahlâkî değerlerle ve iyi amelle O'na doğru hareket eder ve O'nu arar.

Böyle bir kalp "Arş"tan ve "Kürsü"den daha geniştir, cennetten daha iyidir. Allah'ın hazinesi ve ilâhî nurların parlayış yeri de ancak bu kalp olabilir. Böyle bir kalbin arzı (yeri) Allah'tı tanımaktır, seması imandır, güneşi likauallah (Allah'a kavuşma) şevkidir, ayı Allah sevgisidir, meyveleri ise ibadet ve itaattir.

Akıl, müminin vücudunda hâkimiyet kurduğunda, Allah'ın rahmet yağmurunu kalbe doğru indirir. Böyle bir kalpte de,

Allah'tan ve Allah'ın yakın meleklerinden başka hiç kimse-
nin ve hiçbir şeyin yeri yoktur. O; nur, neşe, şevk, mutluluk
ve sefa ile doludur ve ahiret âleminde de mahşere bu hâliyle
çıkarılacaktır.

3- Daima Değil, Kimi Zaman Günah İşleyen Müminin Kalbi

Böyle birinin kalbi ne karanlık, ne de kapalıdır. Bilakis iman
nuru vesilesiyle aydınlanmış olup kemali ve ilâhî feyzi alma
kabiliyetine sahiptir. Ancak günah vesilesiyle onda siyah bir
nokta oluşmuştur. Dolayısıyla bu vesileyle şeytan onda yer
etmiştir. Bâtinî gözü kör olmamıştır; ancak günah neticesinde
hasta olmuş ve körlük tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Böyle bir kalbin kapısı hem meleklerin yüzüne açıktır, hem
de şeytanların. Melek iman geçidinden girer ve onu hayra da-
vet eder. Şeytan ise siyah geçitten nüfuz eder ve onu kötülüğe
davet eder. Melek ve şeytan böyle kalpte sürekli savaş ve kav-
ga hâlinedirler. Melek, böyle bir kalp sahibinin iyi ameller
işlemesiyle kalbin tüm hâkimiyetini ele geçirip şeytanı dışarı
çıkarmak ister. Şeytan da bu adamın günah işlemesi sonucu
kalbini karartmaya, meleği oradan dışarı kovmaya ve kalbin
bütününe hâkim olarak iman geçidini tamamen kapamaya
çalışır. Bu ikisinden biri büyük bir üstünlükle diğerine galip
gelinceye kadar devamlı savaşır...

İnsanın bâtinî ve uhrevî hayatı buna bağlıdır ve işte burada
nefisle cihat gereklilik kazanmaktadır. İleride bu konu üze-
rinde duracağız inşaallah.

Kalbin Katılaşması

İnsanın kalbi ilk başta sefaya, nuraniyete, şefkate ve belli bir
merhamete sahiptir. Kendi türünden olan diğer insanların ve
hatta hayvanların bile ıstırabından ve rahatsızlığından rahat-

sız olur. Kendi türünden olan diğer insanların da mutlu ve rahat yaşamalarını ister ve diğerlerine bağışta bulunmaktan zevk alır. Kendi pak fıtratıyla Allah'a yönelir. İbadet ve duadan, Allah'la dertleşip hayır işler yapmaktan zevk alır ve günah işleyince çabucak pişman olur.

Eğer fıtratın davetini kabul eder de ona uygun bir şekilde davranacak olursa, gündən güne daha sefalı, daha nurlu, daha şefkatli ve daha merhametli olur. İbadet ve dua vasıtasıyla günbegün ibadete, duaya ve Allah'a yakınlaşmaya daha fazla alaka duyar. Ancak eğer kendinin içten gelen duygularını görmezlikten gelir ve onların aksine hareket edecek olursa, bu duygular tedricen zayıflamaya başlar, yavaş yavaş tamamen sönüp mahvolabilir. Eğer başkalarının karşılaştığı acı manzaraları ve onların başlarına gelen olayları görür de bir tepki göstermezse, tedricen bu hâle alışır ve onları görmekten zerrece etkilenmez; bilakis başkalarının fakirliğinden, açlığından, zaafa uğratılmasından ve hatta onların hapsedilip işkence görmesinden ve öldürülmesinden zevk alıp sevinecek kadar alçalabilir.

İnsan ilk başta günah işlemekten rahatsız ve pişman olur. Ancak eğer bir kere günah işleyecek olursa, ikinci defası için daha hazırlıklı olur ve günah işlemeye daha yatkın hâle gelir, böylece ikinci günahattan sonra da üçüncü günah için... Günah işlemeye devam edecek olursa, günah işlemekten pişmanlık duymak bir yana, onu bir zafer sayıp sevinecek bir noktaya ulaşır.

Böyle kimselerin kalbi kararmış, değişmiş ve Kur'ân-ı Kerim'in ve rivayetlerin de tabiriyle katılmıştır. Şeytan kalplerini işgal etmiş ve Allah'ın yakın meleklerini dışarı çıkarılmıştır. Kurtuluş kapıları onların yüzüne kapanmıştır. Artık onların tövbe edip dönmelerine bir ümit kalmamıştır.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Onlara zorlu azabımız geldiği zaman yalvarmaları gerekmez miydi? Fakat onların kalpleri katılaştı ve şeytan onlara yapmakta olduklarını çekici (süslü) gösterdi.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Fakat Allah'ın zikrinden (yana) kalpleri katılaştırmış olanların vay hâllerine! İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.⁽²⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Her müminin kalbinde beyaz bir nokta vardır. Eğer günah işler ve o günahı ikinci kez tekrarlarsa, onda siyah bir nokta oluşur. Günah işlemeye öylece devam edecek olursa, o siyah nokta tedricen büyür ve kalbin beyazlığını tamamen örter. Bu durumda böyle bir kalbin sahibi asla Allah'a doğru yönelmez. Allah-u Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'de, "Asla, hayır! Onların kazanmakta oldukları, kalpleri üzerinde pas tutmuştur." buyruğundan maksadı budur.⁽³⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

İnsanın gözyaşının kurummasının tek sebebi, kalbinin katılaşmasıdır. Kalbinin katılaşmasının tek sebebi ise, fazla günah işlemesidir.⁽⁴⁾

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Dört şey insanın bedbahtlığının nişanelerindedir: Gözyaşının kuruması, kalbinin katılaşması, rızkını kazanmak

1- En'âm, 43

2- Zümer, 22

3- Biharul-Envar, c.73, s.361

4- Biharul-Envar, c.73, s.354

için fazla hırslı olması ve günah işlemekte ısrar edip günah işlemeye devam etmesi.⁽¹⁾

Dolayısıyla Ehlibeyt İmamları (onlara selâm olsun), dualarında kalbin katılaşmasından Allah'a sığınıyorlar. İmam Seccad (Zeynelabidin -a.s-) şöyle buyuruyor:

Allah'ım! Katılaşmış kalbi sana şikâyet ediyorum; vesveseler vasıtasıyla devamlı değişmekte olan, günaha ve çirkin huya bürünen kalbi ve senin korkundan kuruyan (ağlamayan) ve kendisini sevindiren şeye tamah eden gözü sana şikâyet ediyorum.⁽²⁾

Bundan dolayı, kalbinin sağlığını ve kendi saadetini düşünen bir kimse, küçük bile olsa günah işlemekten ciddî bir şekilde kaçınmalı ve tedricen iyi işlere alışması, içindeki nur ve sefanın öylece devam edip mükemmelleşmesi ve kalbinin Allah'ın meleklerinin yeri olması için kendi nefsinin devamlı ibadet, dua, Allah'a münacat etme, şefkatli ve merhametli olma, başkalarına ihsan ve yardım etme, mahrumları ve mazlumları savunma, iyilikseverlik, hayır işlerde yardımlaşma, adalet severlik ve adaleti yayma gibi iyi işlere zorlamalıdır.

Kalp Doktorları

Daha önce kalplerin de beden gibi sağlığının ve hastalığının olduğunu, insanın uhrevî saadetinin sağlıklı bir kalple ölmesine bağlı olduğunu öğrendik. Şimdi bilmemiz gereken husus ise, kalbin sağlık ve hastalığından haberdar olmak, onun hasta olduğunu anlayabilmek için hastalık belirtilerini tanıyarak hastalığı önlemek; ayrıca nefsanî sağlığa sahip olmak için çaba harcamak amacıyla bu hastalıkların sebeplerini tanımak

1- Biharu'l-Envar, c.73, s.349

2- Mefatihul-Cenan, Münacatu's-Saniye

ve "Acaba bu konuda bağımsız olabilir miyiz; yoksa peygamberlere mi ihtiyacımız var?" sorusunun cevabını vermektir.

Nefsin özel yaratılışı ve bu melekûfî varlıkta var olan esrar ve rumuzlar hakkında bizim yeteri kadar bilgimizin olmadığı konusunda hiç şüphe yoktur. Esasen kendimizin nefsanî ve bâtinî hayatımızdan haberimiz yoktur. Nefsin hastalanmasına sebep olan etkenleri iyice tanımıyor, hastalığın belirtilerini de iyi teşhis edemiyoruz. Nefis hastalıklarının çeşitli türleri ve onları tedavi etmenin yolları hakkında da yeteri kadar bilgiye sahip değiliz. Dolayısıyla bize bu yolda kılavuzluk ve önderlik etmeleri için peygamberlerin olması gerekmektedir. Peygamberler, ilâhî feyiz ve teyitlerle nefislerin derdini ve dermanını iyi bilen, ruhların gerçek doktorları ve uzmanlarıdır. Vahiy mektebinde, insanın ve ruhun uzmanı olmuş, bu melekûfî varlığın sırlarına tamamen muttali olmuşlardır. Tekâmülün ve Allah'a doğru seyredip yükselmenin doğru yolunu iyi tanıdıkları kadar, sapmanın sebeplerini de çok iyi bilmektedirler. Dolayısıyla onlar, insanlara bu zor yolu kat etmekte yardımcı olur, onları sapmaktan alıkoyabilirler.

Evet, peygamberler, tarih boyunca insanlara, tıp doktorlarının hizmetlerinden çok daha fazla ve değerli yardımlarda bulunan ilâhî tabiplerdir. Ruhun melekûfî cevherini keşfederek insanlara tanıtan ve onların insanî şahsiyetlerini ihya eden peygamberlerdir. İnsanları ilimle, maneviyatla ve ahlâkî değerlerle tanıştıran, seyr-u sülûkun ve Allah'a yaklaşmanın yolunu insanlara gösteren onlardır. İnsanları Allah ve gayb âlemi ile tanıştıran, nefisleri yetiştirmek, tezkiye ve ıslah etmek yolunda çaba harcayan onlardır. İnsanların arasında maneviyat, şefkat, muhabbet ve güzel özellikler bulunuyorsa, bu ilâhî tabiplerin ve bilhassa peygamberlerin sonuncusu olan Resulullah'ın (s.a.a) sürekli olan çaba ve gayretlerinin sonucudur. Eğer peygamberler olmasaydı, insanların durumu kesinlikle böyle olmazdı.

Evet, peygamberler beşeriyetin gerçek ve değerli tabipleridirler. Bu nedenle de hadislerde tabip olarak tanıtılmışlardır. İmam Ali (a.s), Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında şöyle buyuruyor:

Muhammed (s.a.a) nefisleri tedavi etmek için sürekli çaba harcayan seyyar bir tabipti. (Yaraları, ıbanları tedavi etmek ve hastalıkları gidermek için) merhemleri ve ameliyat gereçlerini hazırlayıp uygun yerlerde kullanıyordu. Kr kalplere, sağır kulaklara ve lal dillere şifa veriyordu. O; ilaçlarını, insanların gaflet edip şaşırdıkları yerlerde ve hikmet nurundan yararlanmamış, hakikati ve ilmi elde etmemiş olan, bu yüzden ot yiyen hayvanlar gibi olan ve yine sert taşlar gibi yaşayan kimseler için kullanıyordu.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) başka bir sözünde de şöyle buyurur:

İmam, ilacıyla hastalarını dolaşıp duran bir hekimdir; yaralarına merhem sarar; gereken yaraları dağlayıp yakar; küçük yaraları onarır; hastalara ilaç sunar; kr gönülleri, sağır kulakları, lal dilleri iyileştirir, sağlığa kavuşturur. Hikmet ışıklarıyla ışıklanmayan, karanlıkları aydınlatan bilgi aleviyle tutuşup aydınlanmayan, otlayan dört ayaklı hayvanlara benzeyen, katı taşları, kayaları andıran, gaflete düşmüş, hayrete uğramış, ilimden uzak olan insanları ilacıyla iyileştirmek için arar, bulur.⁽²⁾

Kur'ân-ı Kerim şifa verici bir ilaç olarak tanıtılmıştır. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Rabbinizden size bir öğüt, sinelerde olana bir şifa geldi.⁽³⁾

Başka bir yerde ise şöyle buyuruyor:

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 108

2- Nehcü'l-Belâğa, 261

3- Yûnus, 57

Kur'ân'dan müminler için şifa ve rahmet olan şeyleri indirmekteyiz.⁽¹⁾

İmam Ali de (a.s) Kur'ân-ı Kerim hakkında şöyle buyurmuştur:

Kur'ân'ı öğrenin. O, sözlerin en güzeldir; hükümlerini belleyin; çünkü bu belleyiş gönüllerin ilkbaharıdır. Işığıyla şifa bulun; çünkü o, gönüllere şifadır.⁽²⁾

Başka bir yerde şöyle buyuruyor:

Bilin ki şu Kur'ân, öğüdünde aldatmayan, yol göstermede insanı azdırmayan, söyleyişte yalan söylemeyen bir öğütçüdür. Kur'ân'la oturup kalkan; doğrulukta fazla bir şeye ulaşmayan, körlükte noksana erişmeden oturup kalkar. Bilin ki hiç kimseye Kur'ân'dan sonra bir ihtiyaç, bir yoksulluk gelip çatmaz; hiç kimseye ona uyduktan sonra başka bir zenginlik ulaşamaz. Dertlerinize ondan şifa dileyin; güçlüklerinize ondan yardım isteyin; çünkü o en büyük derde bile devadır ki, bu da küfürdür, nifaktır, azgınlıktır, sapıklıktır. Allah'tan Kur'ân'la dilediğinizi dileyin, onunla Allah'a yönelin, onu vesile ederek insanlardan bir şey isteyin; çünkü kullar, Allah'a, ona benzeyen, onun değerine denk değerli başka bir şeyle yönelemezler.⁽³⁾

Evet, Resul-i Ekrem (s.a.a) nefislerin en üstün tabibidir. Bizim derdimizi iyi tanımış, içimizdeki dertlerimize en iyi şifa olan Kur'ân'ı getirmiş, onu bize teslim etmiştir. Ayrıca her türlü nefsanî hastalıklar, o hastalıkları önleme ve tedavi etmenin yolları, Resul-i Ekrem'den (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'ndan gelen hadislerde beyan edilmiştir.

1- İsrâ, 82

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 110

3- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 176

Dolayısıyla, eğer biz kendi nefsimizin sağlığını ve saadeti-
ni düşünüyorsak, Kur'ân'dan ve hadislerden yararlanma-
lı, ruhumuzun ve nefsimizin sağlığı için çaba harcamalıyız.
Kur'ân-ı Kerim'den, Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamla-
rı'nın rehberliklerinden yararlanarak nefsanî hastalıklarımızı
tanımalı ve onları tedavi edip gidermek için ciddi bir şekilde
çaba harcamalıyız. Eğer bu hayatî konuda ihmalkâr davran-
acak olursak, büyük bir ziyan etmiş oluruz ve ahiret âleminde
onun acı sonucuyla karşılaşırız.

Nefsi Islah Etme ve Mükemmelleştirme

Daha önce, kendini yetiştirme ve nefsi eğitmenin bizim için
zorunlu amellerden biri olduğunu söyledik. Zira dünyevî ve
uhrevî saadetimiz buna bağlıdır; ilâhî peygamberler de bu
hedefi izlemek için gönderilmişlerdir.

Kendini yetiştirme iki merhalede olmalıdır. Birinci merhalede
nefis kötülüklerden temizlenmeli, yani kalp, çirkin ahlâktan
ve günahtan arındırılmalıdır. Bu eyleme, "tasfiye" ve "tahliye"
adı verilmiştir.

İkinci merhalede hakiki maarif ve ilimler, ahlâkî fazilet ve
değerler tahsil edilerek, salih amel vasıtasıyla nefis mükem-
melleştirilmelidir. Bu eyleme "tehliye" denir. Tehliye; eğitme,
mükemmelleştirme ve seçkin sıfatlarla süslenmeye denir.

Kendini yetiştirmek için, her iki merhale de zorunludur. Zira
kötülüklerden temizlenip arındırılmayan nefsin gerçek maa-
riflere, ilimlere, ahlâkî faziletlere ve salih amellere kendinde
yer vermeye yetkisi yoktur. Pislik ve günahlara bulaşmış ve
şeytanın yeri olmuş bir kalpte, ilâhî nurlar nasıl parlayabilir?!
Allah'ın yakın melekleri böyle bir kalple nasıl ilişki kurabi-
bilir? Diğer taraftan eğer iman, marifet, ahlâkî faziletler ve salih
ameller olmazsa, insanın nefsi hangi vasıtayla eğitilip mü-
kemmelleşir?

Kısaca kendini yetiştirmek için her iki merhalenin birlikte ge-
çilmesi gerekir. Bir taraftan kalbi temizlemeli, diğer taraftan
ise onda salih ameli yerleştirmelidir. Şeytanı dışarı çıkarıp
meleği içeri getirmeli, Allah'tan başkasını kovmalı, ilâhî feyiz
ve nurları içeri davet etmelidir.

Bu iki aşama birbirlerinin tamamlayıcısıdır. İç kötülöklere
göz yumularak salih amele ulaşılmayacağı gibi, başlangıçta
nefsî tasfiye etmekle uğraşıp salih amel ikinci aşamada ya-
pılmak üzere daha sonraya bırakılmaz. Bilakis bunların her
ikisi de aynı zamanda ve uyumlu bir şekilde yapılmalıdır.
Kötölükleri ve çirkin ahlâkı terk etmek, insanı iyiliklere davet
eder, salih amelde bulunmak da günahı ve çirkin ahlâkı terk
etmeye sebep olur.

Ancak konuyu ele alırken, bu iki merhaleden aynı zamanda
bahsetmek mümkün olmadığı için birbirlerinden ayırmak ve
her biri üzerinde ayrı ayrı durmak zorundayız. Dolayısıyla
önce nefsi temizleme bahsini ele alıyoruz.

Birinci Bölüm

NEFSİ TEMİZLEME VE ARINDIRMA
-TEZKİYE VE TAHLİYE-

NEFSİ TEMİZLEME VE ARINDIRMA (TEZKİYE)

Bu merhalede üç şeyi yapmak zorundayız:

- a) Nefsi batıl inançlardan, yanlış düşüncelerden ve hurafelerden arındırma.
- b) Nefsi, rezaletlerden ve çirkin ahlâktan arındırma.
- c) Günahları terk etme.

Batıl inançlar ve hurafeler cehalet, dalalet ve sapıklıktır. Bunlar, nefsi karanlığa bürüyüp tekâmülün, kurban/Allah'a yakınlığın doğru yolundan saptırır. Batıl inançlara sahip olan kimseler hidayet yolunu tanımaz, dalalet ve sapıklık vadilerinde sürünüp dururlar. Onlar kesinlikle hedefe ulaşamazlar. Karanlık olan bir kalp, mukaddes ilâhî nurların parlayış noktası olabilir mi?!

Yine çirkin ahlâk, hayvanî meleke ve huyları güçlendirip insan ruhunu yavaş yavaş inziva ve mahvoluşa sürükler. Böyle bir kişi, tekâmül ve Allah'a yakınlık hedefine ulaşamaz. Keza günah işlemek nefsi karartır ve bulanıklaştırır, tekâmülden ve Allah'a yakınlık (kurb) doğrultusundan saptırıp uzaklaştırır. Böyle bir kimse de nihâî hedefe ulaşamaz.

Bundan dolayı nefsi arındırmak bizim için hayatî bir mesele olup özel bir öneme sahiptir. Öyleyse önce çirkin ahlâki ve günahları tanımalı ve daha sonra da amel aşamasına geçerek nefsimizi onlardan temizlemeliyiz. Ne mutlu ki çirkin ahlâk

ve günahları tanıma konusunda herhangi bir problemimiz yoktur. Zira nefislerin tabipleri ve insanı tanıyan kutlu kişiler, yani peygamberler ve Ehlibeyt İmamları çirkin ahlâkı bizlere iyice tanıtmış, tedavi etmenin yolunu da açıklamışlardır; günahları saymış ve onları terk etmenin yollarını bizlere öğretilmişlerdir.

Hepimiz kötü ahlâkı tanıyor ve onun çirkinliğini biliyoruz. Biz biliyoruz ki nifak, kibir, kıskançlık, kin beslemek, dedikodu etmek, ihanet, bencillik, kendini beğenmek, başkalarını çekiştirmek, iftira, öfke, ağzı bozukluk, kabalık, zulmetmek, güvensizlik, korku, cimrilik, hırs, başkalarında kusur aramak, yalan konuşmak, dünya tutkusu, makam ve mevki tutkusu, riya ve gösteriş yapmak, dolandırıcılık, hile, suizan, katı kalplilik, serkeşlik, nefis zaafı ve benzeri diğer sıfatlar bunların başlıcaları olup, kötü ve çirkin özelliklerdir.

Bu sıfatların çirkinliğini fıtraten idrak edebildiğimiz gibi, yüzlerce ayet ve binlerce hadis de bu sıfatların kötü ve çirkin oluşuna tanıklık etmektedir. Bütün haramlar ve günahlar, Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde açıklanmış ve onların cezalarına da işaret edilmiştir ki, biz genel olarak onların hepsini bilmekteyiz.

Bundan dolayı, ahlâksızlığı, küçük ve büyük günahları tanımak açısından herhangi bir sıkıntımız yoktur. Fakat diğer taraftan da çoğunlukla şeytan ve nefis-i emarenin (kötülüğü emreden nefsin) tutsağıyız; nefsimizi günah ve çirkin ahlâktan arındırma konusunda başarılı olamıyoruz. Bir çare bulmamız gereken asıl sorunumuz da bundan ibarettir.

Bunun en önemli nedeni iki şeydir: Biri nefsimizde olan ahlâkî hastalıklarımızı tanımamamız ve hasta olduğumuzu itiraf etmememizdir; diğeri ise ahlâkî hastalıkları küçümsememiz, onların acı ve kötü akıbetlerinden gafil olmamız, dolayısıyla onları tedavi ve bertaraf etmeye gayret göstermememizdir.

Bu iki etken, nefsimizi ıslah edip arındırmaktan bizi gafil etmiştir. Bu konu üzerinde durup buna bir çare bulmak zorundayız.

Hastalıklardan Gafil Olmak

Genel olarak ahlâkî hastalıkları tanımakta ve onların çirkinliğini bilmekteyiz. Ancak bizim bu bilincimiz başkaları hakkındadır, kendi hakkımızda böyle bir bilince sahip değiliz. Başkalarında kötü bir ahlâk veya çirkin bir davranış gördüğümüzde, onun çirkinliğini idrak etmekteyiz. Oysa o çirkin özellik, hatta ondan daha kötüsü, kendimizde de olduğu hâlde ona hiç dikkat etmemiş olabiliriz. Örneğin başkalarının haklarını çiğnemeyi kötü görüyor ve başkalarının hakkını çiğneyen kimseden nefret ediyoruz; oysa kendimiz de başkalarının hakkını çiğnediğimiz hâlde bunun farkına varmayabiliyoruz. Kendi yaptığımız işi kesinlikle kötü saymıyor ve çoğu zaman onu kendimiz için ahlâkî değeri olan bir amel olarak gösteriyor ve böylece nefsimizi ikna ediyoruz. Diğer çirkin sıfatlar da böyledir.

Dolayısıyla hiçbir zaman kendimizi ıslah etmeyi aklımızdan bile geçirmiyoruz. Zira hasta olan bir kimse hasta olduğunun farkına varmazsa, kendini tedavi etmeyi aklından bile geçirmez. Biz de kendimizi hasta görmediğimiz gibi, onu tedavi etmeyi de düşünmüyoruz. Nitekim asıl problemimiz de budur! Dolayısıyla, eğer kendi saadetimizi düşünüyorsak, bize yönelik olan bu problemi halletmek için çaba harcamalı ve mümkün olan her vesileyle nefsanî hastalıklarımızın çeşitlerini tanımak ve teşhis etmek için gayret göstermeliyiz.

Nefsin Hastalıklarını Teşhis Etmenin Yolları

Burada, çeşitli nefsanî hastalıkları tanımakta yararlanacağımız yol ve vesilelere değinmemiz gerekecek:

1- Aklı Güçlendirme

İnsanı diğer yaratıklardan ayıran, onun yüce ve melekûfı mertebesi, varlığının en mükemmel noktasıdır ki bu derece Kur'ân-ı Kerim'de ve rivayetlerde; ruh, nefis, kalp ve akıl gibi çeşitli adlarla adlandırılmaktadır. Bunların hepsi tek başına bir tek hakikati açıklığa kavuşturduğu hâlde, çeşitli sebeplerden dolayı çeşitli adlarla isimlendirilmişlerdir. Düşünme, tefekkür ve akıl etme kaynağı olduğu için "akıl" diye adlandırılmıştır.

Akıl, Kitap ve Sünnet'te özel bir yere sahiptir, hatta akıl konusuyla ilgili özel bir bap/başlık ayrılmıştır. Akıl, rivayetlerde varlıkların en şerefli, sorumluluğun sevap ve cezanın kaynağı olarak tanıtılmıştır. Örneğin, İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah-u Teâlâ aklı yarattığı zaman onu konuşturdu ve "gel" diye buyurdu, akıl da itaat etti. Sonra "dön" diye buyurdu; yine akıl itaat etti. Daha sonra da şöyle dedi: "İzzet ve celalime andolsun! Senden daha iyi ve daha sevgili bir varlık yaratmadım ve seni sadece kendisini sevdiğim kimse de mükemmelleştiririm. Bil ki, benim emir ve nehyim sana yönelmiştir ve sana (bunun karşılığında) sevap ve ceza vereceğim!"⁽¹⁾

İnsan, aklı vasıtasıyla düşünür ve gerçeğleri idrak eder; iyi ve kötüyü, yararlı ve zararlı şeyleri ayırt eder. Allah'ı ve kendini aklın vasıtasıyla tanır, vazifelerini teşhis eder. Eğer insanın aklı olmasaydı, onunla diğer hayvanlar arasında bir fark kalmazdı.

Dolayısıyla Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de düşünme, tefekkür etme, akıl etme ve araştırma üzerinde önemle durmuş ve insandan aklını kullanmasını istemiştir.

1- el-Kâfi, c.1, s.10

Örneğin Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

İşte Allah, size ayetlerini böyle açıklar; umulur ki akıl erdirirsiniz.⁽¹⁾

Başka bir yerde ise şöyle buyuruyor:

Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı, böylece onların kendisiyle akıl edebilecek kalpleri oluversin?⁽²⁾

Diğer bir ayette de buyuruyor ki:

Gerçek şu ki, Allah katında, yerde debelenenlerin (insan dâhil bütün canlıların) en kötüsü, (bir türlü) akıl erdirmez olan sağır ve dilsizlerdir.⁽³⁾

Allah-u Teâlâ akıllı, kulağı ve dili olup da gerçekleri tanımak için onlardan yararlanmayanları hayvanların safında ve hatta onlardan daha aşağılık tanıtmıştır; çünkü onlar akıllarını kullanmamışlardır.

Kur'ân-ı Kerim'in bir başka ayetinde de şöyle buyrulmaktadır:

O, akıl erdiremeyenleri pislik içinde bırakır.⁽⁴⁾

İnsanın güzellikleri aklıdan kaynaklanır. Akıllı vasıtasıyla Allah'ı tanır ve ibadet eder, ahirete iman eder ve onun için hazırlanır, peygamberleri kabul edip onlara itaat eder, ahlâkî değerleri tanır ve kendini onlarla yetiştirir. Rezaletleri tanıyıp onlardan kaçınır.

Bu nedenle akıl, Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde övülmüştür.

İmam Cafer Sadık (a.s), kendisine (akıl ne olduğu hakkında) soru soran bir kimseye verdiği cevapta şöyle buyurmuştur:

1- Bakara, 242

2- Hac, 46

3- Enfâl, 22

4- Yûnus, 100

Akıl, o güç ve yetenektir ki, onunla Rahman'a kulluk edilir ve cennetler kazanılır.⁽¹⁾

Başka bir yerde İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

Her kimin akli varsa, dini de vardır ve dini olan kimse de cennete girecektir.⁽²⁾

İmam Musa Kâzım (a.s), Hişam b. Hakem'e şöyle buyurmuştur:

Allah'ın halka iki hücceti vardır; biri zahirî hüccet, diğeri ise bâtinî hüccettir. Zahirî hüccet peygamberler ve Ehlibeyt İmamları'dır, bâtinî hüccet ise akıllardır.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

İnsanlar içinde aklen en olgun olanı, ahlâken en güzel olanıdır.⁽⁴⁾

Yine İmam Cafer Sadık (a.s) buyuruyor ki:

Akıl, müminin kılavuzudur.⁽⁵⁾

İmam Rıza'dan (a.s) şöyle naklediliyor:

İnsanın dostu onun akli, düşmanı ise cehaletidir.⁽⁶⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

İnsanın kibirli olması onun aklının zaafını gösterir.⁽⁷⁾

1- el-Kâfi, c.1, s.11

2- el-Kâfi, c.1, s.11

3- el-Kâfi, c.1, s.16

4- el-Kâfi, c.1, s.23

5- el-Kâfi, c.1, s.25

6- el-Kâfi, c.1, s.11

7- el-Kâfi, c.1, s.27

İmam Musa Kâzım (a.s), Hişam b. Hekem'e şöyle buyurmuştur:

Malsız zenginlik, kıskançlıktan kurtulmuş huzurlu kalp, dinde esenlik ve sağlamlık isteyen kimse, kendisine olgun ve eksiksiz bir akıl vermesi için Allah-u Teâlâ'ya yalvarıp yakarmalıdır. Çünkü akleden insan, kendisine yetene kanaat eder. Kendisine yeterli olana kanaat eden de, kendisini başkasına muhtaç görmez. Ama kendisine yeterli olana kanaat etmeyen, ebediyen zenginlik bulamaz.⁽¹⁾

Ey Hişam! Akıllı kimseler dünyaya ait olan fazla ve gereksiz işleri terk ederler. Hele günahlara hiç yanaşmazlar; oysa dünyayı terk etmek fazilettir, günahları terk etmek ise farzdır.⁽²⁾

Ey Hişam! Akıllı bir kimse, nefsi yalana meyilli olsa bile yalan söylemez.⁽³⁾

Ey Hişam! Mürüvveti olmayanın dini yoktur, akli olmayanın mürüvveti yoktur. İnsanların en üstünü ise dünyayı önemsemeyen ve ona değer vermeyen kimsedir. Bilin ki; vücutlarınızın karşılığı sadece cennettir; öyleyse cennetten başka bir şeyle onu değiştirmeyin.⁽⁴⁾

Bu hadislerden, aklın değerini ve onun maarif ve ilim edinmedeki, Allah'a tapınmadaki, marifetteki, ahlâkî değerlerden yararlanmadaki, günah ve rezaletlerden kaçınmadaki önemli rolü anlaşılmaktadır. Burada şu noktayı hemen belirtelim ki, bu hedeflere ulaşmak için sırf aklın varlığı yeterli değildir; buna ilave olarak akli kullanmak ve ondan yarar-

1- el-Kâfi, c.1, s.18

2- el-Kâfi, c.1, s.17

3- el-Kâfi, c.1, s.19

4- el-Kâfi, c.1, s.19

lanmak da şarttır. Akıl beden ülkesinde adaletli ve işinin ehli bir hâkim gibidir.

Ancak onun için emniyetli bir ortam hazırlanıp kadılığı kabul edildiğinde o, kadılığını iyi bir şekilde yapabilir. O; bilgili, güçlü, tedbirli ve iyiliksever bir hâkim gibidir; ancak onun hâkimiyetinin güçlendirilip teyit edilmesi de şarttır. O, kendisiyle meşveret edilen, bilgili, güvenilir ve iyiliksever bir kimse gibidir; ancak kendisiyle meşveret edilmesi ve sözlerinin dinlenilmesi gerekir.

Akıl bedene hâkim olur da nefsanî güdü ve eğilimleri kontrol ederse, ülkesini (bedeni) en güzel şekilde idare eder. Eğilimlerle diğer güç ve kuvvetler arasında denge kurarak, insanı Allah'a doğru hareket ettirir.

Acaba hayvanî eğilim ve istekler, o kadar kolay bir şekilde aklın hakimiyetini kabul edip onun emirleri karşısında teslim olurlar mı?! Nefsanî eğilimler, akılı saf dışı etmek için ellerinden geldiği kadar bozgunculuk yapıp fitne çıkarırlar. Bunun tek kurtuluş yolu akılı güçlendirmektir. Zira akıl ne kadar güçlü ve etkili olursa, iç düşmanları daha iyi tanır ve onları dizginlemekte daha güçlü olur. Kendi aklımızı güçlendirip sağlamlaştırmak için çaba harcamak ise bize düşer.

2- Bir İşe Girişmeden Önce Etraflıca Düşünmek

Aklı güçlendirmek için bir işi yapmadan önce onun hakkında etraflıca düşünmeli, dünyevî ve uhrevî sonuç ve etkilerini iyice inceleyerek karar almalıyız. Aşama aşama, düşünmeye ve ilerisini görmeye alışmak için bir işin sonunu düşünmeden hiçbir zaman o işi yapmaya karar vermemeliyiz. İslâm bizi tefekkür etmeye ve ileriye görmeye davet etmektedir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Tefekkür vesilesiyle kalbinizi bilinçlendirin.⁽¹⁾

Başka bir yerde ise şöyle buyuruyor:

Tefekkür, insanı iyi işlere ve onlarla amel etmeye davet eder.⁽²⁾

Yine şöyle naklediliyor:

Bir işe girişmeden önce o işin sonucunu düşünmek, seni pişman olmaktan sakındırır.⁽³⁾

Bir kişi Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna giderek, "Ya Resulallah! Bana bir tavsiyede bulun." deyince, Resulullah (s.a.a), "Benim tavsiyeme uyacak mısınız?" buyurdu. O adam, "Evet ya Resulullah!" diye cevap verince, Resulullah (s.a.a) ona şu tavsiyede bulundu:

Bir işe girişmek istediğin zaman ilk önce onun sonucunu düşünmeni, eğer iyiyse yapmanı ve eğer kötüyse onu yapmaktan kaçınmanı tavsiye ediyorum (sana).⁽⁴⁾

Yine Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

İşlerde acele etmek insanları helak etti. Eğer insanlar işlerini düşünerek yapsalardı, hiç kimse helak olmazdı.⁽⁵⁾

Başka bir yerde ise şöyle buyurmaktadır:

Sabırlı olmak ve ileriye düşünmek Rahmanî; acele etmek ise şeytanîdir.⁽⁶⁾

1- el-Kâfi, c.1, s.54

2- el-Kâfi, c.1, s.55

3- Biharul-Envar, c.71, s.338

4- Biharul-Envar, c.71, s.339

5- Biharul-Envar, c.71, s.340

6- Biharul-Envar, s.71, s.340

Ehlibeyt İmamları'ndan (üzerlerine selâm olsun) gelen bir hadiste şöyle naklediliyor:

Tefekkür, senin iyi ve kötü yönlerini gösteren bir ayna gibidir.⁽¹⁾

Hayvanlar, eylemlerinde içgüdülerine ve nefsanî isteklerine bağılı olduklarından, düşünerek hareket etmezler. Ancak insan, akılı olduğu için işlerinde düşünmeli ve ilerisini görmelidir. İnsan da aynı güdülere ve hayvanî eğilimlere sahiptir.

Bu nedenle hayvanî bir istekle karşılaşır karşılaşmaz, bu güdüler hemen tahrik olur ve aklın harekete geçip önlem almasına engel olmaya çalışır ve insanın düşünmesine izin vermezler.

Bu bakımdan eğer biz bir işe girişmeden önce kendimizi iyice düşünmeye alıştırsak, aklın yolunu açmış, harekete geçmesi için ona fırsat vermiş oluruz ve akıl fiiliyata geçer, çalıştırılırsa bizim gerçek faydalarımızı ve zararlarımızı idrak eder, hayvanî istek ve eğilimler arasında denge kurar ve bizi insanî tekâmülün doğru yoluna hidayet eder. Akıl güçlenir de beden ülkesinde hâkimiyet kurarsa, insaniyetin iç düşmanlarını ve kendi içindeki nefsanî hastalıkları tanıyarak onları tedavi ve bertaraf edebilir.

İşte bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde tefekkür etme, düşünme, inceleme ve araştırma hakkında birçok tavsiye varit olmuş ve konunun önemi vurgulanmıştır. Zira insanın insaniyetinin bağılı olduğu akıl bu vesileyle güçlenir, hayvanî eğilimler bu yolla eğitilir.

1- Biharul-Envar, c.71, s.325

3- Nefse Karşı Kötümser Olmak

İnsan kendi bâtınuna iyi bir şekilde bakacak olur da nefsanî özelliklerini insaflı bir şekilde incelerse, kendisinin nefsanî kusur ve hastalıklarının farkına varabilir; çünkü insan kendi nefsinin herkesten daha iyi tanır. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Hayır; insan, kendi nefesine karşı basiretlidir, kendi mazetlerini ortaya atsa bile.⁽¹⁾

Ancak bizim asıl problemimiz, hakemlik sırasında tarafsız olmayıp genellikle kendi nefsimize karşı iyimser olmamızdır. Kendimizi, özelliklerimizi, fiillerimizi ve sözlerimizi iyi ve kusesuz bilmekteyiz. Nefs-i emmare (kötülükleri emreden nefis), şeytanî işleri bizim için öyle süslemiştir ki, hatta kötü işleri bile iyi görmekteyiz. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Kötü olarak yapıp-ettikleri kendisine çekici-süslü kılıp da onu süslü gören mi (Allah katında kabul görecek)? Artık şüphesiz Allah dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete eriştirir.⁽²⁾

Bu yüzden de kusurlarımızı ıslah edemiyoruz. Bunun tek çaresi, kendi nefsimize karşı devamlı kötümser olmak, kötülüğümüzün ve nefsanî hastalıklarımızın oldukça çok olduğuna ihtimal vermek, hatta buna inanmak ve bu bakış açısıyla kendi nefsimizi incelemektir.

Emirü'l-Müminin İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Mümin, kendi nefesine karşı suizanda bulunur; daima onda kusur arar ve ondan iyi işleri ister.⁽³⁾

1- Kıyâmet, 14-15

2- Fâtır, 8

3- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 176

Diğer bir yerde ise takvalı insanları şöyle tanıtıyor:

Onlar kendilerini itham altında tutar, nefislerine karşı suizanda bulunurlar; amellerinden korkarlar. Onlardan birini, birisi üstün görür, temiz sayarsa, söylenen sözden korkar da der ki: Ben kendimi, başkalarından daha iyi bilirim, Rabbimse beni benden daha iyi bilir.⁽¹⁾

İnsana kendinin nefsinin kusur ve hastalıklarını bulup ıslah etmesine müsaade etmeyen büyük engellerden biri, onun kendi nefesine karşı iyimser oluşudur. Eğer bu engeli giderecek olur da kendi nefsimizi insaflı bir şekilde kusurlu oluşuna ihtimal vererek inceleyecek olursak, onun hastalıklarını tanıyarak onu ıslah edebiliriz.

4- Ruh Tabibine Müracaat Etmek

İnsan, kendi kusurlarını tanımak için, kendi nefsini ıslah etmiş olan ihlâslı ve ilim sahibi bir ahlâk âlimine müracaat ederek kendi nefsindeki özellikleri ona açıklayıp ondan, nefsinin kusurlarını ve çirkin özelliklerini kendisine hatırlatmasını isteyebilir. Amel ehli ve ahlâkî değerlerin aynası olan Müslüman bir psikolog, ahlâk hocası veya ruh doktoru, nefsi ıslah etme, Allah'a doğru seyir ve sülûk etme doğrultusunda çok değerli ve etkili bir rol oynayabilir. Dolayısıyla böyle bir kişiyi bulan kimse, bu büyük nimet için Allah'a şükretmelidir. Ne yazık ki, böyle kişiler çok az bulunur.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir önemli nokta da nefsî hastalıkları teşhis etmenin çok zor olduğudur. Bu bakımdan, hastalığını teşhis edebilmesi için nefsanî özelliklerini bütün açıklığıyla doktora açıklaması hastaya farzdır. Hasta bu ko-

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 193

nuda doktora yardımcı olmaz da gerçekleri açıklamaktan sakınırsa, iyi bir sonuca varmaz.

5- Bilgili ve İyiliksever Bir Arkadaşa Müracaat Etmek

İyi, bilgili ve hayırsever arkadaş, nefsi ıslah etme ve çirkin sıfatları tanıma noktasında insana yardım edebilecek Allah'ın büyük nimetlerinden biridir. Ancak onun bilgili olup, iyi ve kötü sıfatları tanıyan birisi olması şarttır. Ayrıca iyiliksever ve güvenilir de olmalıdır. Zira eğer iyi ve kötü sıfatları tanımazsa, bu konuda insana yardımcı olamaz, hatta tam aksine iyiyi kötü ve kötüyü de iyi gösterebilir. Eğer güvenilir ve iyiliksever olmazsa, kendi aklınca arkadaşlığını korumak ve arkadaşını üzmemek için onun kusurunu kendisinden gizleyebilir, hatta onun hoşlanması için kötü yönlerini iyi göstererek onu övüp yüceltebilir.

İnsan böyle bir arkadaş bulabilirse, gördüğü her türlü kusur ve noksanlığı kendisine hatırlatmasını istemeli ve uyarılardan dolayı ona teşekkür etmeli, kendi nefsinin ıslâh etmek için ondan yararlanmalıdır. Onun uyarılarından dolayı rahatsız olmak bir yana dursun, hatta buna sevindiğini bile dile getirmelidir.

Kendisinden görüşünü açıklaması istenen böyle bir arkadaş da, ihlâs ve sadakatının derecesini bilfiil ispatlamalıdır. İnsaf-lı bir şekilde, sevgi ve düşmanlıktan uzak olarak arkadaşının özelliklerini dikkatle incelemeli, onda gördüğü her kusuru arkadaşça ve hayrını ister bir dille ona açıklamalıdır. Hatta mümkün olduğu kadar bunu gizli bir şekilde yapmalı, gizli bir yerde söylemeli ve başkalarının yanında onun kusurlarını açıklamaktan cidden kaçınmalıdır. Hedefi, gerçeği söylemek olmalı ve kusurları büyütmeğe sakınmalıdır. Zira mümin, mümin kardeşine karşı insanın güzellik ve çirkinliklerini büyütüp küçültmeden, eksiltip çoğaltmadan gösteren bir ayna gibidir.

Elbette şefkatli ve kusurlarını ıslah etmek maksadıyla insanı uyaran böyle arkadaşlar da azdır; ancak böyle bir arkadaş bulan kimse büyük bir saadete nail olmuş demektir. Bunun kadrini bilmelidir, uyarılarına sevinmeli, teşekkür ederek kadirşinaslığını dile getirmelidir.

Islah maksadıyla kusurları konusunda insanı uyaran böyle bir arkadaşın, en iyi ve en yararlı arkadaşlardan olduğuna dikkat etmeli, onun uyarılarından ve iyilikseverliğinden rahatsız olup kendini savunmaya ve ondan intikam almaya kalkışmamalıdır.

Eğer birileri elbisenizde birkaç tane zehirli akrep olduğunu söylerse, siz onun bu uyarısından rahatsız olup intikam almaya mı kalkışırsınız; yoksa sevinir ve ona teşekkür mü edersiniz?

Çirkin sıfatlar da akrep gibi ve hatta akrepten daha kötüdürler. İnsanın ruhunu zehirler ve onun içinde sürekli olarak yer edinirler. O hâlde, onları defetmek için bize yardım eden kimse, bize karşı en büyük hizmeti yapmış demektir.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Kardeşlerimden en çok sevdiğim kimse, kusur ve ayıpları-
mı bana hediye eden kimsedir.⁽¹⁾

6- Başkalarının Kusurundan İbret Almak

İnsan genellikle kendi kusurundan gafildir; ancak başkalarının kusurunu görür, onların çirkinliğini iyi idrak eder. Tıpkı: "Başkalarının gözündeki saman çöpünü görür, onu dağ gösterir; ancak kendi gözündeki dağ görmez." sözünde olduğu gibi.

Bundan dolayı nefsanî kusurları tanımanın yollarından biri de

1- Tuhefu'l-Ukul, s.385

başkalarının kusuruyla karşılaşmaktır. İnsan başka birinde bir kusur görünce onun üstünde durup eleştirmeye kalkışmaksızın, kendinde bu kusuru aramalı ve bu maksatla kendi nefsinin incelemeli, aynı kusuru kendi nefsinde de bulursa onu ıslah etmeye çalışmalıdır. Bu durumda başkalarının kusurunu görmekten ibret alıp kendi nefsinin ıslah etmek için çaba harcar.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Mutlu ve saadetli kimse, başkalarından ibret alandır.⁽¹⁾

7- Eleştiriden Ders Almak

Birbirleriyle arkadaş olan kimseler genellikle arkadaşının kusurunu kendisine söylemekten sakınırlar, düşmanlar ise tam aksine insanın bütün işlerini eleştirirler. Elbette düşmanların eleştirileri takvaya ve ihlâsa dayalı değildir; bilakis kin, çekemelik ve intikam hırsı gibi şeyler onları tenkit etmeye zorlamaktadır. Ancak insan onların tenkitlerinden kendi lehine yararlanabilir.

İnsan düşmanların tenkitleri karşısında iki çeşit tavır alabilir:

Birincisi: Savunmaya geçmek ve "Bu eleştiri, düşmandandır ve düşmanın maksadı hayır değildir." bahanesiyle mümkün olan her vesileden yararlanarak, onları susturup eleştiriye dikkate almamak. Böyle birisi, kendi kusurunu ıslah etmek yerine çoğu zaman başkalarında var olan yanlışlıkları da yapar. Bu açıdan bir düşman, insanın kusurlarını örten, onu metheden, ona karşı dalkavukluk yapan cahil ve bilgisiz bir dosttan kesinlikle daha iyi ve faydalıdır.

İkincisi: Düşmanların tenkitlerini iyice dinleyip, hakikati öğrenmek için kendi nefsinin müracaat ederek inşafı bir şekilde

1- Biharul-Envar, c.71, s.324

onu incelemek. Düşmanın eleştirilerinin yerinde olup nefsinin kusurlu olduğunu görürse, derhal kendini ıslah etmeye çalışır. Hatta uygun görürse, kusurunu söyleyerek nefsini ıslah etmesine sebep olan böyle bir düşmana teşekkür bile edebilir. Bu açıdan bir düşman, insanın kusurlarını örten, onu methedip öven, ona karşı dalkavukluk yaparak kendisinin cahil kalmasına sebep olan muhafazakâr arkadaşlardan kesinlikle daha iyi ve faydalıdır.

Ancak kendi nefesine müracaat ederek onu incelediğinde adı geöen kusurların kendisinde olmadığını görürse, Allah'a şükretmeli ve ilerde de böyle öirkin sıfatlara bulaşmamak için kendi nefsinin gözetmelidir.

İşte bu durumda düşmanların tenkitlerinden kendi lehine yararlanmış olur. Elbette böyle bir davranış, insanın makul ve meşru yollarla hain düşmanların hile ve desiselerini defetmesine engel olmayacaktır.

Kalbin Hasta Oluşunu Gösteren Belirtiler

Hastalığı tanımanın en iyi yollarından biri, onun birtakım belirtilerinin olmasıdır. Vücudun organlarının hastalığını, ya acı hissettiğimizden ya da belli bir organın vücut sisteminde üzerine aldığı bir işi yapamamasından dolayı tanıyabiliriz. Organların her birinin bedeninin idaresinde özel bir vazifesi vardır. Beden sağlıklı olduğu zaman vazifesini iyi bir şekilde yapar. Ancak organlardan biri vazifesini yapamazsa, bu onun hasta olduğunu gösterir.

Örneğin göz sağlıklı olduğu zaman özel birtakım şartlar altında eşyaları görür. Ancak bütün şartlar olduğu hâlde, eşyaları hiç göremez veya iyi göremezse, onun hasta olduğu anlaşılır. Kulak, dil, el, ayak, kalp, böbrek ve ciğer gibi vücudun diğer organlarının her birinin beden sağlığında özel bir vazife gö-

rür; ancak bunlardan biri vazifesini yerine getirmediği takdirde onun hasta olduğu anlaşılır.

İnsanın kalbi ve nefsi de böyledir. Özel yaratılışı gereğince yapması gereken birtakım işleri vardır. Kalp, melekût âleminde gelmiş olup ilim, merhamet, kudret, bağış, adalet, muhabbet, marifet, nuraniyet ve diğer ahlâkî değer ve faziletlerle donatılmıştır. Fıtratı gereği Allah'ı ister. Allah'a iman etmek, O'nu anmak, sevmek ve O'na ilgi duymak, ibadet edip tapınmak, O'na dua etmek ve katına yönelerek yalvarıp yakarmak, nefsin ve kalbin sağlıklı olduğunu gösteren belirtilerdir.

Yine ilme ve bilgiye, Allah'ın rızası için O'nun mahlûkatına, ihsana ve hizmet etmeye ve fedakârlık, cömertlik, adalet vb. diğer ahlâkî değerlere alaka duymak, nefsin sağlıklı olduğunu gösteren nişanelerden sayılır.

İnsan buna benzer özellikleri kendinde bulursa, sağlıklı bir nefse sahip olduğunu anlayabilir. Ancak Allah'tan gafil olduğunu, ibadetten, duadan ve münacattan zevk almayıp bunlardan kaçtığını, Allah'ı sevmediğini, makama, mevkie, servete, mala, mülke, kadına ve evladına aşırı derecede ilgi duyduğunu, şehveti ve hayvanî zevkleri Allah'ın rızasını kazanmaya tercih ettiğini, hayatta şahsî menfaatlerini temin etmekten başka bir hedefi olmadığını; cömertlikten, fedakârlıktan, ihsandan ve Allah'ın mahlûkatına hizmet etmekten zevk almadığını, insanların ıstırap ve rahatsızlığından huzursuz olmadığını hissederse, böyle bir kişi, nefsinin gerçekten hasta olduğunu bilmelidir ve eğer kendi saadetini istiyorsa, derhal nefsinin tedavi etmeye girişmelidir.

Tedavi Kararı

Nefsanî hastalıklarımızı tanıyıp hasta olduğumuzu kesin olarak bildikten sonra derhal tedaviye başlamalıyız. Bu merha-

lede en önemli konu karar alma ve iradedir. Eğer gerçekten kendimizi kötülüklerden ve çirkin ahlâktan arındırmak ister ve ciddi bir karar alırsak, muvaffak olabiliriz. Meseleyi küçük görür de ciddi bir karar almazsak, esenliğe kavuşmamız imkânsız olur.

İşte bu merhalede şeytan ve nefs-i emmare işe koyulur ve bizi aldığımız karardan vazgeçirtmek için her türlü hileye başvurur. Ancak uyanık olup onların hilelerine aldanmamalıyız.

Kendi çirkin sıfatlarımızı şöyle tevil edebiliriz: "Sen bu insanlarla birlikte, bir arada yaşamak istiyorsun. Onlarda da bu sıfatlar vardır. Falancaya filancaya baksana, onlar bu sıfatlardan daha büyüğünü taşımaktadırlar; onların daha kötü özellikleri var. Sen tek başına iyi olabilir misin ki? Rezil olmak istemiyorsan, bu insanlara uy..."

Ancak nefsin bu çirkin hilesi karşısında sıkı bir şekilde durmalı ve şöyle demeliyiz: "Başkalarının da bu hastalığa duçar olduğunu varsayalım; ancak bunun benimle ne ilgisi var? Başkalarının bu hastalığa bulaşması benim nefsanî kusuruma öbür teşkil etmez; her durumda bu kusur ve hastalık bende de vardır ve bu kusurla öldüğüm takdirde, ebedî bir hüsrana yakalanırım. Dolayısıyla kendi nefsimi tedavi ve ıslah etmek için çaba harcamak zorundayım!"

Bazen de şeytan, vakit geçirme ve erteleme hilesiyle ortaya çıkarak bizi irademizden vazgeçirebilir, "Gerçi bu kusur sende var ve bunu ıslah etmen gerekir; ama ne acelesi var? Bırak falan iş bitiversin de sonra rahatça nefsini ıslah etmeye başla. Şimdi gençsin ve senin eğlenme zamanındır, yaşlanınca tövbe eder ve nefsini ıslah edersin." diyerek insanı aldatabilir.

Bunun da, bir çeşit şeytanî hilelerden olduğuna dikkat etmeliyiz. O tarihe kadar ölmeyeceğimiz ne malum? O tarih gelmeden önce ölüm vakti gelip çatabilir ve bu nefsanî hastalıkla

dünyadan göçebiliriz. O durumda hâlimiz ne olur? Ayrıca o tarihe kadar yaşayabilsem bile, o zaman nefsi emmare ve şeytan hile yaparak beni aldatmaktan vazgeçip nefsimi ıslah etmem için beni rahat bırakır mı sanki?! O zaman da başka türlü hilelerle beni kararımın vazgeçirir. O hâlde şimdiden işe koyularak bana kötülükleri emreden isyankâr nefsimi dizginlesem daha iyi olmaz mı?

Bazen nefsi emmare bize, "Sen günah işlemeye ve falan sığfata alıştın. Bu alışkanlığını terk etmen imkânsızdır. Sen heves ve isteklerinin esirisin, kendini esirlikten nasıl kurtarabilirsin? Senin nefsin günah ve hatalar vasıtasıyla kararımıştır ve artık bundan dönüş yolun da yoktur." diyebilir.

Bunun da bir çeşit hile olduğunu bilmeli ve nefsi emmareye şöyle cevap vermeliyiz: "Alışkanlığı bırakmak imkânsız değildir; bilakis alışkanlıkları bırakmak mümkündür. Elbette zordur, ama de ne olursa olsun işe koyulmalı ve kendi nefsimi tezkiye etmeye çalışmalıyım. Günahı ve çirkin sıfatları terk etmek imkânsız olsaydı, Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları bu kadar ahlâkî tavsiyelerde bulunmazlardı. Tövbe edip Allah'a yönelmenin yolu hiçbir zaman kapalı olmayıp daima açıktır. Dolayısıyla kesin karar alıp nefsimi tezkiye etmeye gayret göstermeliyim."

Nefsi emmare çirkin sıfatları ve nefsanî hastalıkları gözümüzde küçük göstererek şöyle söyleyebilir: "Sen farzlara bağlı olup, falan ve filan sünnetleri yerine getirdiğine göre Allah seni affeder, yerin cennettir. Çirkin sıfatlarına gelince, onlar pek önemli değil; sünnetleri yerine getiriyorsun ya, işte bu onları telafi eder ve sen Allah'ın affına layık olursun."

Burada bu gibi tevillerin de nefsi emmarenin ve şeytanın hilelerinden olduğuna dikkat etmeliyiz. Nefsi emarenin önünü şöyle almalıyız: "İyi amel, takvalı kimselerden kabul edilir.

Takva ise, nefsi ıslah etmeden elde edilemez. Eğer nefsimiz çirkinliklerden uzaklaşmazsa, iyi ve güzel şeyleri kendinde barındıramaz. şeytan, nefisten dışarı çıkmadığı sürece, melek içeri girmez. Nefis, günaha ve ahlâkı rezaletlere bulaşmış ve kararmış olursa, ahiret yurdunda nuru ve aydınlığı olmaz.

Daha önce özet olarak değindiğimiz nefsanî hastalıkların her zaman tehlikeli sonuçlarına iyice dikkat etmeliyiz. Ayrıca ahlâk ve hadis kitaplarına müracaat ederek nefsanî hastalıkların her birinin kötü etkilerine ve onların uhrevî sonuçlarına dikkat etmeliyiz. Bu vasıtayla nefis-i emmareye ve şeytanın hilelerine karşı mücadele vermeli ve nefsimizi ıslah etmek için kesin bir karar almalıyız.

İrade merhalesinden geçecek olursak, amel merhalesine yaklaşırız.

Nefse Galip Gelme ve Onu Kontrol Etme

İnsanın bütün hareketlerinin, sözlerinin, iyiliklerinin ve kötülüklerinin kaynağı nefistir. Eğer nefis ıslah olursa, insanın dünya ve ahireti sigorta edilmiş olur. Ama nefis fesada yönelirse, kötülüklerin kaynağı oluverir ve onun peşini dünyevî ve uhrevî helak izler.

Eğer insaniyet yolunda hareket edecek olursa, Allah'ın yakın meleklerinden bile daha yukarı makamlara çıkabilir ve eğer insaniyetin değerli cevherini görmezlikten gelir de hayvanîlik doğrultusunda hareket edecek olursa, hayvanlardan daha aşağlık olup, alçak şeytanlık makamına düşer. Bu iki yoldan her birinde hareket etmenin vesileleri insanın içinde saklanmıştır; hem akla sahip olup fitrî olarak insanî fazilet ve değerleri istemektedir, hem de hayvan boyutuyla hayvanî eğilim ve içgüdülere sahiptir.

Ancak, hayvanî eğilim ve içgüdüler tek başına zararlı şeyler olmayıp hiçbir zaman insanı sapıklığa düşürmezler; tersine onların varlığı insan hayatı için gereklidir ve doğru istifade edildiği takdirde insanın tekâmülü ve Allah'a doğru seyir ve sülûk etmesi doğrultusunda görev alabilirler.

Ancak asıl sorun, hayvanî eğilim ve isteklerin belli bir sınırdan durmaması ve diğerlerini gözetmemesidir. Bu güdü kontrolden çıkınca, ne insanî eğilimlere önem verir, ne de diğer güdülerini gözetir. Artık tatmin olmaktan başka bir hedefi yoktur. Cinsel içgüdü tamamen tatmin olmayı, hedefine ulaşmayı ister ve bundan başka bir hedefi yoktur. Yiyecek ve içecekten zevk alma, makam, mevki, şöhret düşkünlüğü, mal, servet, ev ve yaşam güzelliklerine alaka gösterme gibi diğer hayvanî güdüler ve yine öfke, gazap, intikam hırsı ve bundan kaynaklanan bütün sıfatlar, belli bir sınırdan durmaz; bilakis bunlardan her biri mükemmel bir şekilde tatmin olmak ister. Dolayısıyla, bunlardan biri diğerine galip gelip, nefsi kendine tutsak edinceye kadar, insan nefsi devamlı kavga ve münakaşaların meydanı olur, hiçbir zaman sükûn bulmaz.

Bu aşamada akıl önemli bir güce ve konuma sahiptir. O, şeriyyatın yol göstericiliğinden yararlanarak nefsanî eğilimlerini, içgüdülerini ve temayüllerini kontrol edip onların arasında denge kurarak ifrat ve tefritin önünü alabilir. Yine hâkimiyet makamını ele geçirip içgüdülerin istekleri arasında denge kurarak, nefis ülkesini kargaşa ve huzursuzluktan kurtarıp Allah'a doğru hidayet edebilir.

Ancak aklın hâkimiyet kurması da kolay bir iş değildir; zira çok güçlü ve hileci bir düşmanla karşı karşıyadır. Nefs-i emmare adındaki bu gaddar düşmanın, kendisini savunan pek çok yardımcıları vardır. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Gerçekten nefis, Rabbimin kendisini esirgediği dışında var gücüyle kötülüğu emredendir.⁽¹⁾

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Senin en büyük düşmanın, iki tarafının arasında yer alan nefisindir.⁽²⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Akıl ile şehvet birbirleriyle zıt iki şeydir. İlim, aklı savunur, heva ve heves ise şehveti teyit eder. Nefis ise bu iki gücün münakaşa ve savaş meydanıdır. Bunlardan biri diğerine galip gelirse o, nefsi sultanı altına alır.⁽³⁾

Yine Emirü'l-Müminin Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Şer ve kötülük bütün nefislerden saklıdır. Nefsin sahibi ona galip gelirse, öylece saklı kalır ve eğer mağlup olursa, o kötülük açığa çıkar.⁽⁴⁾

Akıl iyi bir hâkimdir, ancak yardımlaşmaya ve dayanışmaya muhtaçtır. Bu kavgada aklın tarafını tutarak nefsanî isteklerimize, şehvet ve heveslerimize karşı koyup beden ülkesinin idaresini akla teslim edecek olursak, çok büyük bir zafere ulaşmuş oluruz. Bu ise din önderlerinin, şeriat, tarikat ve hakikat rehberlerinin bizlerden istedikleri ve üzerinde önemle durdukları bir konudur. Örneğin İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Şehvetlerin kalbinize galip gelmemesine dikkat edin. Zira ilk önce sizi kendine köle eder ve nihayette de helake sürükler.⁽⁵⁾

1- Yûsuf, 53

2- Biharu'l-Envar, c.70, s.64

3- Gururu'l-Hikem, c.1, s.96

4- Gururu'l-Hikem, c.1, s.105

5- Gururu'l-Hikem, s.16

Diğer bir yerde İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Nefsinin istek ve şehvetlerini kendi mülkiyetine (emri altına) geçiremeyen kimse, aklına da sahip olamaz.⁽¹⁾

Yine İmam Ali'den (a.s) naklediliyor ki:

Nefsanî heveslerin insana galip gelmesi en büyük felakettir ve onlara galip gelip onları tutsak etmek ise en güzel malikiyettir.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Her kim, gönlü bir şeyi dilediğinde, korktuğunda, bir şeyi arzuladığında, hoşlandığında ve gazap ettiğinde kendi nefsinin kontrol ederse, Allah-u Teâlâ onun bedenini cehennem ateşine haram kılar.⁽³⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Günahları terk etmek üzere nefsinize hâkim olun ve onunun (kontrol edin) ki, onu kendi emrinize almanız kolay olsun.⁽⁴⁾

Bu bakımdan nefse hâkim olmak; nefsanî istek ve hevesleri kontrol etmek, nefsi tasfiye ve tezkiye etmek için zarurî ve hayatî bir şey sayılmaktadır. Nefsi tezkiye etmek bunun dışında imkânsızdır. İnsanın nefsi serkeş ve inatçı bir at gibidir; eğer onu terbiye ederek ehilleştirir ve dizginlerini ellerinize alıp sırtına binecek olursanız, ondan yararlanabilirsiniz ve eğer ehilleşmez de kendi istediği tarafa giderse, sizi uçurumlara sürükler.

1- Gururu'l-Hikem, c.2, s.702

2- Gururu'l-Hikem, c.2, s.507

3- Vesailu'ş-Şia, c.6, s.123

4- Gururu'l-Hikem, c.2, s.508

Ancak serkeş nefsi ehilleştirmek çok zor bir iştir. O, ilk önce sizin karşınızda mücadele verecektir; fakat siz ona karşı layıkıyla mukavemet edecek olursanız, işte o zaman başarılı olabilirsiniz. İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Eğer nefsin senin karşında zorluk çıkarır da teslim olmazsa, sen de, karşında zelil ve uysal olması için ona zorluk çıkar (sıkı tut) ve onu itaate zorlamak için hileye başvur.⁽¹⁾

Ayrıca şöyle buyurmaktadır:

Nefsanı şehvet ve istekler, öldürücü hastalıklardır. En iyi ilacı ise, onların karşısında sabırlı olmak ve mukavemet etmektir.⁽²⁾

Nefisle Cihat

Nefis, bizim en büyük düşmanımızdır. Akılla devamlı savaş hlindedir. şeytanı vesveselerden ilham alarak askerleriyle akklı inzivaya çektirip nurunu söndürmek ve beden meydanının yegne kahramanı olmak için ona saldırıverir. Hedefi, melekleri nefis ülkesinden dışarı çıkarmak ve onu tamamen şeytanın işgaline geçirmektir.

Bu gaddar düşmanı alt etmek kolay bir iş değildir tabii ki. Katiyete, mukavemete, sebata ve hatta cihada ihtiyaç vardır. Bu da bir iki defa, bir iki gün veya bir iki yıl değil; mrn sonuna kadar devam eden bir cihada, zorlu, ciddı ve birbirini izleyen savaşlara gerek duymaktadır. Nefisi dizginlemek ve içgüdüleri kontrol etmek için zorlu bir savaş yapmalıyız. Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) buyruklarından ilham alarak, aklın ve aklın askerlerinin yardımına

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.319

2- Gururu'l-Hikem, c.1, s.72

koşmalıyız; nefsin cinayetlerinin önüne geçmeli, askerlerini kuşatmalı ve kökünü kurutmalıyız. Ta ki akıl, vücut ülkesine hâkimiyet kurabilsin ve şeriatın buyruklarından ilham alarak bizi insanî mükemmelliğin gerçek noktası olan Allah'a doğru hidayet etsin.

Nefis ile uzlaşma sağlanamaz; ancak kendi yerinde durup suikastlarından el çekinceye kadar onunla savaşılmalıdır. Sadete ulaşmak için bundan başka bir yol yoktur. Dolayısıyla nefisle savaşılmaya, hadislerde cihat ismi verilmiştir. Örnek olarak İmam Ali'nin (a.s) sözlerinden birkaçını naklediyoruz:

Her zaman cihat ederek kendi nefsinize hâkim olun (onu kontrol edin).⁽¹⁾

Nefsin istek ve heveslerine galip gelin ve onlarla savaşın. Zira eğer nefis size galip gelirse, helakin en alçak derecesine düşersiniz.⁽²⁾

Bilin ki, (nefisle) cihat etmekle cennet satın alınır. Her kim nefsiyle cihat edecek olursa, ona hâkim olur ve cennet ise kadrini bilen için Allah'ın en güzel (sevabı) mükâfatıdır.⁽³⁾

İki düşmanın birbiriyle savaştığı gibi nefisle savaş, cihat ederek onu Allah'a itaat etmeye zorla ve birbiriyle zıt olan iki şeyden birinin, diğerine üstün geldiği gibi nefse galip gel; zira insanların en güçlüsü nefsinde galip gelenidir.⁽⁴⁾

Akıllı kimse nefsiyle cihat eden, onu ıslah eden, heves ve zevk peşinde olmaktan sakındıran ve bu vasıtayla onu dizginleyip kendi kontrolüne geçiren kimsedir. Doğrusu

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.131

2- Gururu'l-Hikem, c.1, s.138

3- Gururu'l-Hikem, c.1, s.165

4- Gururu'l-Hikem, c.1, s.371

akıllı insan nefisini ıslah etmekle öyle meşgul olur ki, dünyaya, dünyada olan şeylere ve dünya ehline önem vermez.⁽¹⁾

Nefisle cihat etmek, önemli ve hayafı bir savaştır. Öyle bir savaş ki, dünya ve ahirette nasıl yaşayacağımız, nasıl ve hatta ne olacağımız ona bağlıdır. Eğer biz cihat ederek nefsimizi mağlup etmez ve onu dizginlemezsek, o bizi mağlup eder ve istediği her tarafa çeker. Eğer biz onu kendimize tutsak etmezsek, o bizi kendine tutsak eder. Biz onu güzel ahlâk ve güzel amele zorlamazsak, o bizi çirkin ahlâka ve kötü amelere zorlar.

Dolayısıyla nefisle cihat, Allah'a doğru hareket edenlerin omuzlarına bırakılmış olan en önemli ve en zor vazifedir; bu yolda her ne kadar güç sarf edilirse, gerçekten değer.

Cihad-ı Ekber

Nefisle cihat o kadar önemli bir meseledir ki Resul-i Ekrem (s.a.a) onu cihad-ı ekber, yani büyük cihat diye tanıtmıştır. O kadar önemlidir ki hatta silahlı savaştan bile üstün sayılmıştır.

İmam Ali (a.s) şöyle naklediyor:

Resulullah (s.a.a) düşmanla savaşmaları için bir ordu gönderdi. İslâm ordusu savaştan dönünce onlara, "Aferin cihad-ı asgarı (küçük cihadı) yapanlara! Ancak cihad-ı ekber (büyük cihat) onlar için henüz farz olarak kalmıştır." buyurdu. (Ashaptan bazıları) "Ya Resulullah! Cihad-ı ekber nedir?" deyince, Peygamber, "Nefisle cihattır." buyurdu.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.237

2- Vesailu's-Şia, c.11, s.124

Cihatlardan en üstünü, iki tarafının arasında yer alan nefsiyle cihat eden kimsenin cihadıdır.⁽¹⁾

Resulullah, İmam Ali'ye (a.s) ettiği bir tavsiyesinde şöyle buyurmuştur:

Ey Ali! Cihatların en üstünü hiç kimseye zulmetme kastı olmaksızın sabahlayan kimsenin cihadıdır.⁽²⁾

Bu hadislerde nefisle cihat, cihad-ı ekber (en büyük cihat) ve en faziletli cihat olarak tanıtılmıştır. Öyle bir cihat ki, hatta Allah yolunda yapılan silahlı cihattan bile daha faziletli ve daha üstündür. Yüce Allah yolunda yapılan cihadın üstün değerine ve onun en üstün ibadetlerden sayıldığına dikkat edilecek olursa, nefisle cihadın değer ve önemi açıklığa kavuşur. Nefisle cihadın üstünlüğünü izah ederken, üç noktayı burada beyan edebiliriz:

1- Her ibadet, hatta silahlı cihat, iki açıdan nefisle cihadı gerektirmektedir:

a) İbadetleri bütün şartlarıyla tam olarak yerine getirmek, nefisle cihada bağlıdır. Acaba cihat edip çaba harcamaksızın, namazı kalp huzuruyla ve müminin miracı olacak, fehşadan ve münkerden sakındıracak olan bütün şartları riayet ederek eda etmek mümkün müdür?!

Acaba cihat etmeksizin, cehenneme kalkan olacak orucu kâmil olarak eda etmek mümkün olabilir mi? Mücahit biri nefsiyle cihat etmeksizin, canını ayağının altına alarak savaş meydanında hazır olup İslâm düşmanlarıyla yiğitçe savaşabilir mi?

1- Vesailu's-Şia, c.11, s.124

2- Vesailu's-Şia, c.11, s.123

b) Her ibadet, ancak sırf Allah'ın rızası için yapılarak her türlü Şirkten, riyadan, bencillikten ve nefsanî isteklerden kurtulmak Őartısıyla Allah-u Teâlâ'nın indinde makbul olup Allah'a yakınlaşmaya sebep olur. Böyle bir Şey ise nefisle cihat etme dışında mümkün değildir. Hatta silahlı cihat ve Şahadet de ancak Allah'ın rızası ve Tevhid kelimesini yüceltmek için olunca, değer kazanıp tekâmüle ve Allah'a yakınlığa sebep olur.

Bu büyük ibadet bile Şöhret, düşmandan intikam alma, adın tarihe geçmesi, riya ve gösteriş, makam ve mal, hayat sorunlarından kaçmak veya buna benzer diğer nefsanî hedefler için olursa, manevî değerini yetirir, insanı Allah'a yakınlık ve kurb makamına yükseltmez.

Bundan dolayı nefisle cihat etmek, bütün ibadet ve hayır amellerden ve hatta Allah yolunda silahlı cihat etmekten bile üstündür. Zira onların hepsinin doğruluk ve mükemmelliği nefisle cihada bağlıdır. İşte bu yüzdendir ki, nefisle cihat, cihad-ı ekber (büyük cihat) olarak adlandırılmıştır.

2- Silahlı savaş belli bir zamanda ve zel Őartlarla farz olur. Ayrıca farz-ı aynî değil, farz-ı kifayedir. Bazı kimseleri kapsamaz. Bazı zamanlarda cihat kesinlikle farz değildir; farz olduğu yerlerde ise farz-ı kifaye olup birilerinin bu görevi yerine getirmesi ve savaşa iştirak etmesiyle diğerlerinin üzerlerinden kalkar. Ayrıca kadınlara, yaşlılara, acizlere, gcszlere ve hastalara da farz değildir. Fakat tam aksine nefisle cihat, herkese her zaman, her durumda ve bütün Şartlar altında farz-ı aynîdir ve insanın bütün hayatı boyunca her an yapması gereken bir cihattır. Ehlibeyt İmamları dışında hiç kimse hiçbir zamanda ondan müstağni değildir.

3- Nefisle cihat, bütün ibadetlerden, hatta mücahidin canından geçerek Őahadetle karşı karşıya geldiği silahlı cihattan

daha zordur. Zira hakka tamamen teslim olmak, bir ömür boyu nefsanî istek ve heveslerle mücadele etmek ve tekâmüle doğru ilerlemek, bir mücahidin birkaç sabah savaş meydanında İslâm düşmanlarıyla savaşmasından ve nihayet şaha-det makamına erişmesinden çok daha zordur.

Nefisle mücadele etmek o kadar zordur ki, sürekli ve amansız bir cihat, birçok ıstıraba tahammül etme ve ilâhî yardımların olması dışında imkânsızdır. Dolayısıyla namazlarda devamlı, "Bizi doğru yola hidayet et." diyoruz.

Tekâmülün doğru yolunda ilerlemek o kadar zordur ki, Hz. Peygamber (s.a.a), Allah-u Teâlâ'ya, "Allah'ım! Bir göz açıp kapayıncaya kadar beni kendi başıma bırakma!" diye dua etmektedir.

Cihat ve İlâhî Yardımlar

Gerçi nefisle cihat etmek çok zor olup onun için mukavemete, sebata, uyanık olmaya ve kendine dikkat etmeye, murakabe-ye gerek varsa da, ne olursa olsun imkânsız olmayıp insanın saadeti için oldukça zarurîdir. Eğer nefsimizle savaşmaya karar verir de bu işe başlarsak bu amelimiz Allah tarafından yardım görür. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Bizim yolumuzda cihat edenleri şüphesiz yollarımıza iletiriz.⁽¹⁾

Allah'ın rızasını kazanmak için kendi nefsî istekleriyle savaşan kimseye ne mutlu! Her kim nefsanî heveslerin ordusunu alt ederse, Allah'ın rızasını kazanır. Her kim de cihatla ve Allah'ın karşısında huzu ve huşu ederek akıyla nefsi emmarenini kuşatırsa, büyük bir saadete ulaşır.

Allah ile kulu arasında nefis-i emmare ve nefsi isteklerden daha karanlık ve daha korkunç bir örtü yoktur; onların kökünü kurutmak için ise Allah'a muhtaç olma duygusundan, huzu ve huşudan, açlık ve susuzluktan (oruçlu olmak) tehecütten (geceleyin ibadet için uyanık kalmaktan) daha iyi bir silah yoktur. Böyle birisi ölürse şehittir ve kalırsa neticede büyük rızvana/ilâhî rızaya ulaşır. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Bizim yolumuzda cihat edenleri şüphesiz yollarımıza iletiriz.

Kendi nefisini ıslah etmek için senden daha fazla çalışan bir mücahidi gördüğünde, kendi nefisini azarla ve onu kendine daha fazla dikkat etmeye teşvik et. Allah'ın emir ve yasaklarıyla kendi nefsin için bir dizgin yap. Yaramaz, tecrübesiz ve eğitilmemiş bir köleyi terbiye eden kimse gibi kendi nefisini iyiliklere doğru yönlendir.

Resulullah (s.a.a) o kadar namaz kılardı ki, mübarek ayakları şişerdi ve itiraz edenlere cevaben ise, "Allah'a şükreden bir kul olmayım mı?" buyuruyordu.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a), ibadete ciddiyet ve ehemmiyet vermekle ümmetine ders verirdi. Öyleyse hiçbir zaman çaba harcamaktan, ibadet ve riyazetten gafil olmayınız. Biliniz ki, eğer ibadetin tadını ve bereketlerini görür de kalbinizi ibadetin nurlarıyla nurlandırırırsanız sizi parça parça etseler bile ondan bir an olsun el çekemezsiniz. O hâlde ibadetten yüz çevirmenin, günahattan sakınma ve ilâhî muvaffakiyetlere yönelme yarışmasının faydalarından mahrum olmaktan başka bir sonucu olmayacaktır.

1- Biharul-Envar, c.70, s.69

Nefisle cihat, aynen silahlı cihat gibidir. Düşmana her ne kadar darbe inerse ve askerler tarafından her ne kadar düşman mevzisi fethedilirse, düşman o kadar zayıflar, askerler güçlenir ve ilerdeki darbeler ve fetihler için daha hazırlıklı olurlar. Allah-u Teâlâ'nın buyurduğu ilâhî sünnet de budur:

Allah'ın dinine yardım edecek olursanız, O da size yardım eder ve adımlarınızı sağlamlaştırır.

Nefisle cihatta da böyledir. Nefs-i emmareye ne kadar darbe iner ve onun meşru olmayan istek ve heveslerine ne kadar muhalefet edilirse, nefis o kadar zayıf düşer, siz ise daha bir güçlenir ve sonraki fetihler için daha hazırlıklı olursunuz. Aksine, ne kadar uyuşuk ve gevşek davranır ve nefsin isteklerine teslim olursanız, siz zayıflarsınız; o ise güçlenir ve sonraki fetihler için daha hazırlıklı olur.

Ancak nefsinizi tezkiye etmeye çalışırsanız, Allah tarafından yardım görürsünüz ve her geçen gün nefis-i emmareye daha fazla hâkim olur ve onu daha iyi kontrol edersiniz. Ama nefsin istekleri ve askerleri karşısında meydanı boşaltacak olursanız, onlar daha güçlenir ve size daha fazla hâkim olurlar.

İnsan Kendinin Doktorudur

Peygamberler ve Ehlibeyt İmamları insanların eğiticileri ve nefislerin tabipleridirler. Ancak tabiplik, nefsi ıslah ve tezkiye etme sorumluluğu bir yerde insanların kendi üzerlerine bırakılmıştır. Peygamberler ve İmamlar, insanlara tabiplik dersi verirlerdi. Kendi dert ve dermanlarını tanımaları ve nefislerini ıslah etme sorumluluğunu kendi üzerlerine almaları için insanlara nefsanî hastalıklarını, onların belirtilerini, kötü sonuçlarını, onları tedavi etmenin yolunu ve ilaçları tanıtıyorlardı.

Zira insanın hastalığını hiç kimse kendisi gibi tanıyıp ıslah edemez. İnsan nefsanî hastalıklarını ve onları tedavi etmenin yolla-

rını vaaz edenlerin ağzından duyar veya onu kitaplarda okur; ancak neticede kendi hastalığını anlayıp ona karşı özel bir ilaç kullanacak olan insanın bizatihi kendisidir. İnsan kendi acısını ve içindeki gizli şeyleri herkesten daha iyi anlar. O, kendi nefsi-ni gözetlemezse, başkalarının nasihatleri yararlı olabilir mi?

İslâm dini, insanları ıslah etmeye, önce onların içlerinden başlanması gerektiğine inanmaktadır. Nefsi tezkiye etmek ve ruhî sağlığı gözetmek için nefislerin hazırlıklı olmalarının gerekliliğine ve kendilerini korumaları için onların görevlendirilmelerinin zorunlu olduğuna inanmaktadır. Bu da İslâm'ın önemli terbiye temellerinden biri sayılır.

Allah-u Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Hayır, insan kendi nefsi-ne karşı bir basirettir (yaptıkların-ı içinde tecrübe edip kendi kendini en iyi gözleyen bir şahittir); kendi mazeretlerini ortaya atsa bile.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) adamın birine şöyle buyurdu:

Sen kendi nefsinin tabibi kılınmışsın; senin için acı belirtilmiş ve sağlık nişaneleri açıklanmıştır, ilaç ve deva da tanıtılmıştır. O hâlde nefsi-ni tedavi etmeye bak.⁽²⁾

Yine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Kendi nefsinde bir vaazcı (nasihatçi) bulunmayan kimseye başkalarının nasihati fayda vermez.⁽³⁾

İmam Zeynelabidin'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Ey insanoğlu! Nefsinde bir nasihatçi ve vaaz eden oldukça sen devamlı iyilik üzeresin.⁽⁴⁾

1- Kıyâmet, 14-15

2- el-Kâfi, c.2, s.454

3- Biharu'l-Envar, c.70, s.70

4- Biharu'l-Envar, c.70, s.64

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Halkın en acizi, kendi nefsinin ıslah etmekten aciz olanıdır.⁽¹⁾

Yine İmam Ali (a.s) diğerk bir yerde şöyle buyuruyor:

İnsan, kendi nefsinin sorumluluğunu üzerine almalı, devamlı kalbini gözetmeli ve dilini korumalıdır.⁽²⁾

Nefsi Tezkiye Etmenin Yolları

1- Önlem

Ruhsal sağlığa dikkat etmek, günaha ve çirkin ahlâka karşı tedbir almak, nefsi tezkiye ve ıslah etmenin en iyi ve en kolay merhalelerindenidir. Nefis henüz günaha bulaşmamışken, sefa ve fitrî nuraniyete sahipken iyi işleri yapmaya ve güzel ahlâka sahip olmaya daha fazla hazırlıklıdır. Bu durumda kalp henüz kararmamış, şeytan oraya ulaşmamış ve şahıs kötülöklere alışmamıştır. Dolayısıyla günahı terk etmek için daha hazırlıklıdır.

Yeni yetişmiş gençler, kendi nefislerini yetiştirmeye, günah-tan ve ahlâkî rezaletlerden sakınmaya karar verirlerse, bu on-lar için belli bir yere kadar kolaydır. Zira önlem almışlardır. Önlem almak ise alışkanlığı terk etmekten çok daha kolaydır. Bundan dolayı ergenlik, gençlik ve hatta çocukluk dönemleri nefsi tezkiye ve ıslah etmek için en iyi dönemlerdir ve yine insan özel bir günaha bulaşmadıkça günahı terk etmeye daha hazırlıklıdır.

Bundan dolayı yetişkinler, gençler ve henüz bazı günahlara bulaşmayan kimseler, bu önemli fırsatı değerlendirmeli, ilk baştan günaha bulaşmamaya, nefislerini temiz ve pak tutma-

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.196

2- Gururu'l-Hikem, c.2, s.862

ya gayret göstermelidirler. Zira önlem almak, günahı terk etmekten daha kolaydır.

şu noktayı da hatırlatalım ki, eğer günaha bulaşır ve çirkin ahlâkın temelini atacak olurlarsa, şeytanın kendi nefislerine girmesine müsaade etmiş olurlar, ondan sonra da günahı terk etmek onlar için çok zor olur. Şeytan ve nefs-i emmare de bir iki kere günah işlemeyi küçük ve ehemmiyetsiz göstermeye ve bu vasıtayla nefse nüfuz etmek için yol bularak nefsi günah işlemeye alıştırmaya çalışırlar. Bu durumda ise alışkanlığı terk etmek çok zordur.

Dolayısıyla kendi mutluluğunu düşünen kimse, nefsanî istekler karşısında ciddi bir şekilde mukavemet etmeli ve hatta bir kere için bile olsa günah işlemekten sakınmalıdır.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Nefsinin hiçbir çirkin söz ve amele bulaşmasına müsaade etme!⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Nefsanî istek ve arzuların güçlenmeden onu mağlup et. Zira eğer o güçlenirse, seni kendine esir eder ve istediği her tarafa çeker. İşte o zaman onun karşısında direne-mezsın.⁽²⁾

Yine İmam Ali'den (a.s) şöyle nakledilmektedir:

Alışkanlık, sulta kuran bir düşmandır.⁽³⁾

Yine şöyle buyurmuştur:

1- Gururu'l-Hikem, c.2, s.801

2- Gururu'l-Hikem, s.511

3- Gururu'l-Hikem, s.33

Alışkanlık, insan için ikinci bir huydur.⁽¹⁾

Diğer bir hadiste şöyle buyurduğu naklediliyor:

Düşmanın düşmana galip geldiği gibi heveslerine galip gel ve düşmanın düşmanıya savaştığı gibi onunla savaş; çünkü nefsi ancak bu vasıta ile dizginleyebilirsin.⁽²⁾

Yine şöyle buyurmuştur:

Günahı terk etmek, tövbe etmekten daha kolaydır. Çoğu zaman bir an şehvet peşinde olmak, uzun bir zaman üzüntü ve pişmanlığa sebep olur. Ölüm, dünyanın rezaletlerini aşikâr etmiş ve hiçbir akıl sahibi için sevinç bırakmamıştır.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu naklediliyor.

Ruhun bedeninden ayrılmadan nefsi onun için zararlı olan şeylerden sakındır. Hayat gereçlerini temin etmek için çalıştığın gibi, nefsi özgürleştirmek için de çalış. Doğrusu nefsin amellerinin tutsağıdır.⁽⁴⁾

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Kim de Rabbinin makamından korkar ve nefsi de istek ve tutkulardan sakındırırsa, artık şüphesiz cennet, (onun için) bir barınma yeridir.⁽⁵⁾

Velhasıl, önlem en iyi ve en kolay yoldur. İnsan tedbirli olmak için her ne kadar çalışıp çaba harcarsa yerindedir. Hayatının ilk başından beri nefsi emmaresini dizginleyen, onun günah işlemesine müsaade etmeyen, kurb ve Allah'a yakınlık maka-

1- Gururu'l-Hikem, s.26

2- Gururu'l-Hikem, s.509

3- el-Kâfi, c.2, s.451

4- el-Kâfi, c.2, s.455

5- Nâziât, 40

mına erişmek için O'na doğru seyir ve sülûk yolunda öylece pak ve temiz olarak hareket eden gençlere ne mutlu!

2- Birdenbire Terk Etmek

Önlem merhalesinden geçilmiş ve nefis günaha bulaşmışsa sıra temizlemeye gelir. Temizlemeye birkaç yolla başlanabilir. Bunlardan en iyisi iç devrim, ani ve bütünsel terktir. Günah ve ahlâkî rezaletlere bulaşan bir insan, bir anda Allah'a tövbe ederek kalbini günah ve pisliklerden yıkayıp tertemiz edebilir. Kesin bir kararla şeytanları kalbinden çıkararak kalbinin kapılarını onların yüzüne sürekli olarak kapayıp kalp evini Allah'ın yakın meleklerinin inmesi ve ilâhî nurların parlaması için açabilir. Ani bir atakla şeytanı ve nefsi-i emmareyi mağlup edip nefsinin dizginini sürekli olarak sımsıkı bir şekilde eline geçirebilir.

Nice insanlar bu vasıtayla nefislerine galip gelmiş, onu temizleyip ani olarak tezkiye etmeye muvaffak olmuş ve hayatlarının sonuna kadar ahitlerine sadık kalmışlardır.

Bu devrim, insanda bazen bir vaiz ve ahlâk hocasının kısa bir cümlesiyle, ilâhî bir mürşidin işaretiyle, olağanüstü bir olayın vuku bulmasıyla, bir dua merasimine katılmakla, bir ayet ve hadisi duymakla veya sadece birkaç dakika düşünmekle oluşur. Bazen küçük bir olay bir kıvılcım gibi kalbi değiştirip aydınlatır.

Bu vasıtayla nice insanlar, nefisini temizlemeye muvaffak olmuş ve salıkların yolunda yer almışlardır. Örnek olarak, aşağıdaki hikâyeye dikkat ediniz:

Allah'ın has kullarından ve zamanın zahitlerinden biri olan "Biş-i Hafi" hakkında şöyle yazmışlardır: Biş, önceleri yukarı tabakadan birinin çocuğuydu, gece gündüz ayaşlıkla

ve kötü işlerle uğraşıyordu. Evi fesat, eğlence, zevk ve sefa yeri idi; çalgı ve eğlence sesleri dışarıdan duyulmaktaydı. Ancak daha sonra tövbe edip değişerek zahitlerin ve Allah kullarının safına girdi.

Bişr'in tövbesi şöyle olmuştur:

Bir gün Bişr'in cariyesi çöpleri boşaltmak için kapıya çıktığı sırada Musa b. Cafer (İmam Musa Kâzım -a.s-) o evin önünden geçiyordu. Çalgı ve oynama seslerini duyunca cariyeye, "Bu evin sahibi hür mü, yoksa köle mi?" diye sordu.

Cariye, "Elbette ki hürdür." cevabını verdi.

Bunun üzerine İmam, "Belli..." buyurdu. "Dediğin doğru... Zira eğer köle olsaydı, sahibinden korkar ve günah işlemekte bu kadar küstah olmazdı."

Cariye içeri girdi, içki sofrasına oturmuş olan Bişr, "Niçin geciktin?" diye sorunca, cariye olup bitenleri anlattı.

Bişr, "O adam sonunda ne dedi?" diye sordu.

Cariye, "O adam son olarak şöyle dedi: Belli... Dediğin doğru, sahibi hür olmasaydı (kendini Allah'ın kulu bilseydi), sahibinden korkar ve günah işlemekte bu kadar küstah olmazdı."

İmam Musa Kâzım'ın (a.s) bu kısa sözü ok gibi Bişr'in kalbine saplandı ve ateş kıvılcımı gibi onun kalbini nurlandırıp değiştirdi. İçki sofrasını terk ederek sözün sahibine yetişebilmek için yalınayak dışarı çıktı. Koşar adımlarla İmam Musa b. Cafer'e (a.s) ulaştı ve şöyle arz etti: "Efendim! Allah'tan mağfiret ve senden özür dilerim. Evet, ben Allah'ın kuluydum, şimdi de O'nun kuluyum; ancak bunu unutmuştum, dolayısıyla böyle küstahça günah işliyordum. Şimdi O'nun kulu ve kölesi olduğumun farkına vardım ve geçmiş amellerimden tövbe ediyorum. Acaba tövbem kabul olur mu?"

İmam, "Evet; Allah tövbeni kabul eder. Günah işlemekten vazgeç ve sürekli olarak günahattan uzak dur." buyurdu. Biş tövbe ederek zahitlerin, âbitlerin ve evliyaullahın safında yer aldı ve bu nimete şükretmek için ömrünün sonuna kadar ayakkabı giymedi.⁽¹⁾

Ebu Basir der ki: Zalim bir padişahın yardımcılarında birisi, bizimle komşuydu. Haram yolla çok miktarda mal toplamıştı; evi fesat, işret, çalıp oynama, oyun ve eğlence yeri idi. Ben onunla komşu olduğum için azap çekiyordum. Ancak başka çarem de yoktu, ona katlanmak zorundaydım. Defalarca nasihat ettim; ancak bir faydası olmadı. Nihayet bir gün bu konuda çok ısrar ettiğimde bana dedi ki:

"Ben şeytanın tutsağı oldum. Eğlenceye ve günah işlemeye alıştım ve bu alışkanlığımı terk edemiyorum. Hastayım, ancak kendimi tedavi edemiyorum. Sen benim için iyi bir komşusun; ben ise senin için kötü bir komşuyum. Ne yapayım, ben nefsimin tutsağıyım ve bir kurtuluş yolu da bulamıyorum. İmam Cafer Sadık'ın (a.s) huzuruna gidince benim hâlimi de ona anlatıver; belki bana bir kurtuluş yolu gösterir."

Ben o adamın sözlerine çok üzüldüm. Biraz sabrettim ve bir süre sonra da İmam Cafer Sadık'ı (a.s) ziyaret etmek için Kûfe'den Medine'ye doğru yola çıktım. Medine'ye ulaştıktan sonra İmam'ın huzuruna gidince komşumun durumunu ve sözlerini İmam'a anlattım. Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s), "Kufe'ye dönünce o adam seni görmeye gelecek. O zaman ona de ki, Cafer b. Muhammed (a.s) dedi ki: İçinde bulunduğun durumdan çık (günahlardan el çek), ben cenneti sana garanti edeyim." diye buyurdu.

1- Muntehe'l-Amal, c.2, s.126

Ben (Medine'de) işlerimi bitirince Kufe'ye geri döndüm. Halk beni görmeye geliyordu. Bu arada komşumuz olan adam da beni görmeye geldi. Hâl hatır sorduktan sonra çıkıp gitmek istediğinde, "Bekle; seninle işim var." diye işaret ettim. Ortalık sakinleşince ona dedim ki:

"Senin durumunu İmam Cafer Sadık'a (a.s) anlattım. İmam, "Kufe'ye dönünce, benim selâmımı ona ilet ve de ki: İçinde bulunduğun durumdan çık, günahlardan el çek, ben cenneti sana garanti edeyim." dedi.

İmam'ın bu kısa mesajı o adamı öyle etkiledi ki, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Daha sonra bana dedi ki:

"Allah aşkına Cafer b. Muhammed böyle mi dedi?"

Ben bu mesajın İmam'ın sözlerinin tıpkısı olduğuna dair yemin ettim. Bunun üzerine, "Bu söz bana yeter." dedi ve evden dışarı çıktı. Birkaç gün ondan haber alamadım. Bir gün bana haber göndererek bir işi olduğunu ve yanına gitmemi istedi. Davetini kabul edip evine gittiğimde, kapının ardından bana hitap ederek dedi ki: "Ey Ebu Basir! Haram yolla elde ettiğim bütün malları sahiplerine geri verdim. Hatta elbiselerimi bile verdim ve şimdi ise kapının arkasında çıplak bir vaziyetteyim. Ey Ebu Basir! Ben İmam Cafer Sadık'ın (a.s) buyruğuna göre amel ettim ve bütün günahlardan el çektim."

Bunun üzerine ben komşumun tövbe edip değişmesine çok sevindim ve İmam'ın sözünün etkisine hayret ettim. Eve dönüp bir miktar yiyecek ve elbise hazırlayarak ona götürdüm. Bir süre sonra yine beni istedi; evine gittim ve onun hasta yatağında yattığını gördüm. Hastalığı biraz uzun sürdü. Ben devamlı onu ziyaret ederek hâlini, hatırını soruyordum; ancak tedavilerin bir faydası olmadı. Nihayet bir gün durumu çok kötüleşti ve komaya girdi. Yanı başında oturmuştum. Can çe-

kişiyordu. Birden kendine gelerek, "Ey Ebu Basir! İmam Cafer Sadık (a.s) sözünde durdu." dedi ve gözlerini yumdu.

Bir süre sonra hac ziyaretine gittiğimde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) huzuruna vardım. İçeriye henüz adım atmıştım ki İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Ey Ebu Basir! Ben, komşuna verdiğim sözde durdum, sözümü tuttum, kendisine garanti ettiğimiz cenneti ona verdik.⁽¹⁾

Kati bir kararla ve cesaretli bir hareketle nefsi emmaresini mağlup edip dizginini eline alan ve içinde yaptığı bir devrimle onu tezkiye ederek bütün kötülüklerden temizleyen böyle kişiler, öteden beri vardılar ve günümüzde de vardılar.

Demek ki bu şekilde hareket etmek bizim için de imkânsız değildir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Alışkanlığı terk etmek için nefsinize galip gelin ve nefsanî heveslerinizle savaşın ki ona hâkim olabilesiniz.⁽²⁾

Yine şöyle buyurmaktadır:

İbadetlerin en üstünü, alışkanlıklara galip gelmektir.⁽³⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Kıyamet günü üç göz dışında bütün gözler ağlar olur: Birincisi geceleri Allah yolunda uyanık kalarak sabahlayan göz, ikincisi Allah'ın korkusundan ağlayan göz, üçüncüsü ise Allah'ın haram kıldığı şeylere bakmayan gözdür.⁽⁴⁾

1- Muntehe'l-Amal, c.2, s.86

2- Gururu'l-Hikem, s.508

3- Gururu'l-Hikem, s.176

4- el-Kâfi, c.2, s.80

Bir hadiste de İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmektedir:

Allah-u Teâlâ Musa'ya (a.s) vahyederek şöyle buyurdu: Ey Musa! Bana yakın olmak isteyen mukarribler, haram kıldığım şeylerden kaçınmak kadar hiçbir şeyin vasıtasıyla yakın olamazlar. Doğrusu onları Adn cennetlerine götürürüm, hiç kimseyi (cennete girmekte) onlarla ortak etmem (cennete bırakmam).⁽¹⁾

Nefs-i emmareyi dizginlemenin ve günahı terk etmenin kolay bir şey olmadığını elbette ki kabul ediyoruz. Ancak bilinçli davranarak, düşünerek, ileriye görerek, azim ve iradeyle yapılacak olursa, o kadar da zor değildir. Zira bu durumda mutlaka ilâhî destekler de yardıma gelecektir:

Bizim uğrumuzda cihat edenleri, biz şüphesiz yollarımıza iletiriz.⁽²⁾

3- Tedricî Terk

Eğer bütün günahları bir anda terk edecek güç ve azmi kendimizde bulamazsak, ilk önce denemek için bir veya birkaç günahı terk etmekle başlamalıyız ve onları terk etmek konusunda nefsimize galip gelip, onların kökünü tamamen kurutuncaya kadar bu işe devam etmeliyiz. Daha sonra diğer bir veya birkaç günahı ele alıp aynı ameli onların üzerinde de uygulamalı ve nihai zafere ulaşıncaya kadar bunu devam ettirmeliyiz. Bir taraftan da terk ettiğimiz günahları tekrarlamamaya dikkat etmeliyiz.

Açıktır ki, terk ettiğimiz günah miktarınca şeytan zayıf düşerken, tam aksine bizim ise günahı terk etme ve nefsi arındırma

1- el-Kâfi, c.2, s.80

2- Ankebût, 69

gücümüz artar. Nefisten temizlenen her günahın yerini bir melek doldurur ve günah işleme sonucu kalpte oluşan siyah noktaların her birinin tövbeyle temizlenmesiyle o miktarda çıkan günahın her siyah noktasınca da onun yerine kalbin beyazlığı ve nuru çoğalır.

Nefsi tümüyle arındırıp, son zafere ulaşp nefsanî istekleri tamamen dizginleyinceye kadar günahları terk etmeye böylece devam etmeliyiz. Bu arada bütün günahları aniden terk edecek bir seviyeye ulaşabiliriz. Bu durumda böyle değerli bir fırsattan yararlanarak bir anda bütün günahları terk etmeli, şeytanı kovarak nefsi emmareyi dizginlemeli ve kalp evini sadece Allah'a ve onun yakın meleklerine mahsus kılmalıyız.

Bu konuda çaba gösterecek olursak, kesinlikle muvaffak oluruz. Nefisle savaşmak tıpkı düşmanla savaşmak gibidir.

Mücahit bir kimse her zaman düşmanı izlemeli, kendi gücünü düşmanın gücüyle karşılaştırmalı, kendi gücünü çoğaltmalı, fırsatları değerlendirerek mümkün olan her yolla düşmana saldırmalı ve düşman ordusunu yok etmeli veya nefis ülkesinden kovmalıdır.

Nefsi Arındırmaya Yardımcı Olan Şeyler

1- Tefekkür

Nefsi arındırmaya engel olan önemli etkenlerden biri gaflettir. Eğer gece gündüz dünya hayatıyla uğraşıyorsak, eğer ölümlü hatırlamaktan kaçırıyorsak ve bir saat bile ölümlü düşünmeye razı olmuyorsak ve kısa bir süre aklımıza gelse bile hemen onu düşünmemeye çalışırıyorsak, eğer çirkin ahlâkın tehlikeli belirtilerinden gafilsek, eğer günahların cezasını ve uhrevî azapları düşünmüyorsak ve nihayet eğer meada (ahiret) iman, nefsimizin derinliklerine işlemeyip sadece zihinde

olan bir anlamdan öteye geçmiyorsa, böyle bir gafletle nefsimizi temizleyip arındırmaya nasıl karar verebiliriz ve istekleri çerçevesinde nefsi nasıl kontrol edip dizginleyebiliriz?! Nefs-i emmareyle bu kadar kolay savaşabilir miyiz?

Bizzat gaflet, nefsanî hastalıklardan biri olduğu kadar, birçok hastalıkların da kaynağıdır. Bu derdin dermanı ise düşünmek, ileri görüşlü olmak ve iman gücünü kuvvetlendirmektir. İnsan, devamlı nefsini kontrol etmeli, ölümü hiçbir zaman unutmamalıdır.

Nefsanî hastalıkların kötü sonuçlarını, günahların cezasını ve cehennemın zor azaplarını düşünmeli, kıyametteki hesap ve kitabı hiçbir zaman aklından çıkarmamalıdır. Bu durumda insan, nefsini arındırmak için hazır olur. Kesin karar alarak kendi nefsini çirkin ahlâk ve günahlardan temizleyebilir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Her kim devamlı düşünmek vasıtasıyla kalbini bayındır edecek olursa, zahirde ve bâtında amelleri iyi olur.⁽¹⁾

2- Cezalandırmak

Nefsimizi arındırmaya ve günahı terk etmeye muvaffak olmak için cezalandırma metodundan yararlanabiliriz. İlk önce nefsimizi tehdit ederek ona hitaben, "Ben günahları terk etmeye karar verdim, eğer bu konuda benimle işbirliği yapmaz da günah işlersen, seni şu şekilde cezalandırırım: Mesela eğer gıybet edecek olursan, bir gün oruç tutacağım veya bir hafta boyunca zorunlu olmadıkça konuşmayacağım veya belli miktar para sadaka olarak vereceğim veya bir gün su içmeyeceğim veya seni bir öğün yemekten mahrum bırakacağım

1- Gururu'l-Hikem, s.690

veya cehennem ateşini unutmaman için yazın kızgın güneşinin altında duracağım..." ve buna benzer diğer cezalar öne sürmeliyiz.

Sonra da gıybet etmemesi için nefsimizi sıkı bir şekilde kontrol edip kollamalıyız. Eğer bir daha gıybet edecek olursa ihmal etmeden, yumuşaklık göstermeden kesinlikle karşısında durmalı, vaat ettiğimiz cezayla onu cezalandırmalıyız. Bizim günahı terk etmeye kararlı olduğumuzu ve hiç yumuşaklık göstermeden kendisini cezalandıracağımızı gören nefsi-i emare de, meşru olan isteklerimiz karşısında teslim olur.

Bir süre göz yummaksızın bu programa devam edecek olursak, şeytanın nüfuz yollarını kapatıp nefsi-i emmareyi tamamen dizginleyebiliriz. Ancak kesin karar alıp en küçük bir yumuşaklık göstermeden, serkeş nefsi cezalandırmamız şarttır.

şu nokta insanı hayrete düşürüyor: Dünya işlerinde küçük hatalar işleyen kimseleri cezalandırıyor, ancak nefsimizi arındırıp temizlemek için bu yola başvurmuyoruz. Oysa bizim uhrevî saadet ve kurtuluşumuz buna bağlıdır! Allah'ın güçlü kullarından birçoğu bu vasıtayla nefislerini arındırıp temizlemeye ve onu dizginlemeye muvaffak olmuşlardır.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Açlık, nefsi tutsak etmek ve alışkanlıkları bırakmak için iyi bir yardımcıdır.⁽¹⁾

Yine şöyle buyurur:

Her kim nefesine riyazet vermeye (eğitip kontrol etmeye) devam ederse, fayda görür.⁽²⁾

1- Gururu'l-Hikem, s.773

2- Gururu'l-Hikem, s.647

Sahabeden biri der ki:

Yazın çok sıcak günlerinin birinde, Resulullah (s.a.a) bir ağacın gölgesinde oturmuştu. O sırada adamın biri geleerek elbiselerini çıkardı ve kızgın kumların üstüne uzanarak yuvarlanmaya başladı. Kızgın kumlar vasıtasıyla bazen sırtını yakıyor; bazen karnını, bazen de yüzünü yakarak diyordu ki: "Ey nefsi emmare, bu kumların sıcaklığını tat ve bil ki, cehennem ateşi bunlardan çok daha sıcak ve yakıcıdır."

Resulullah (s.a.a) bu manzarayı dikkatle seyrediyordu. Adam kalkıp gitmek için elbiselerini giyince, Resulullah (s.a.a), "Buraya gel." diye işaret etti. Adam Resulullah'ın (s.a.a) emrine itaat yanına geldi. Resulullah (s.a.a) ona, "Başkalarının yapmadığı birtakım hareketler yaptığını gördüm; bu hareketlerden amacın nedir?" diye sordu.

Adam, Resulullah'a (s.a.a) şöyle cevap verdi: "Ey Allah'ın Resülü! Allah'tan korkum beni bu işe zorladı. Bu işi yaparak nefsimi diyordum ki: Bu sıcaklığı tat ve bil ki, cehennem ateşi bundan daha sıcak ve yakıcıdır." Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.a), "Gerçekten Allah'tan korkmuşsun; Allah-u Teâlâ senin bu amelinle gökyüzündeki meleklerle övündü." buyurdu ve daha sonra ashabına dönerek şöyle devam etti: "Bu adama yaklaşın ve ondan sizin hakkınızda dua etmesini isteyin."

Sahabiler de yaklaşarak o adamdan kendileri için dua etmesini istediler. Adam da ellerini gökyüzüne kaldırarak şöyle dua etti: "Allah'ım! İşlerimizi hidayet üzerine topla, azığımızı takva ve geleceğimizi de cennet kıl."⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

1- Muheccetu'l-Beyza, c.7, s.308

Nefsinizi terbiye edin ve onu alışkanlıkların şiddetinden alıkoyun.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) da şöyle buyurmaktadır:

Allah ile kulu arasında nefisten ve nefsin isteklerinden daha karanlık ve daha dehşetli, daha korkunç bir hicap (örtü ve perde) yoktur. Onları öldürmek ve bertaraf etmek için de Allah'a muhtaç olma duygusu, O'nun karşısında huzu ve huşu etmek, gündüzleri açlık ve susuzluk, geceleri de (teheccüd ve ibadet için) uyanık kalmaktan daha iyi bir silah yoktur. İnsan bu hâlde ölürse, şehittir ve eğer (ölmez de) sağ kalırsa, en büyük rızvana/ilâhî rızaya nail olur. Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "Bizim uğrumuzda cihat edenleri, şüphesiz yollarımıza iletiriz."⁽²⁾

3- Zatın Kerametine Dikkat Etmek ve İnsanı Değerleri Güçlendirmek

Daha önce de dediğimiz gibi, insanın nefsi, hayat âlemin-den, ilimden, kemalden, cemalden, rahmetten, ihsandan ve feyizden oluşan ve yaratılış itibariyle bütün bunlarla uyum içerisinde olan değerli bir cevherdir. Dolayısıyla, eğer kendinin yüce makamının ve varlığının değerinin farkına varacak olursa, ahlâkî rezaletleri ve günah işlemeyi kendine yakıştırmaz ve tabii olarak onlardan nefret eder. İnsan olduğunu ve insanın yüksek bir âlemden inen ilâhî bir nefha (üfürülüştü) olduğunu anlarsa, hayvanî şehvet ve istekler onun gözünde değerini kaybeder ve ahlâkî değerlere yönelir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

1- Gururu'l-Hikem, s.350

2- Muhaccetu'l-Beyza, c.1, s.170

Her kim kendi nefsinin değerini bilirse, şehvetler onun gözünde küçük ve değersiz olur.⁽¹⁾

İmam Zeynelabidin'e (a.s), "Halkın en değerlisi ve en üstünü kimdir?" diye sorulunca İmam, "Dünyayı kendisi için bir değer olarak görmeyen kimsedir." buyurdu.⁽²⁾

İnsanın ruhunun üstünlüğüne dikkat etmek ve onun varlığının değerinin ve yüce makamının farkında olmak, nefsi rezaletlerden ve günahlardan temizlemede bize yardımcı olabilir. Nefsimize hitap ederek şöyle demeliyiz: "Sen kutlu, ilim, hayat, kemal, feyiz, ihsan ve rahmet âlemindensin; sen Allah'ın halifesisin, sen insansın, ebedî ahiret hayatına ve Allah'a yaklaşmak için yaratılmışsın, sen hayvandan üstünsün, senin varlığın hayvanî heveslere uymakla değer kazanmaz." Bu durumda nefsi arındırmak ve günahları terk etmek bizim için kolay olur.

Yine nefsi her türlü rezaletlerden arındırmak için kötü sıfatın yavaş yavaş giderilmesi, güzel sıfatın onların yerine geçmesi ve zamanla ikinci bir alışkanlık hâlini alması için onunla zıtlaşıp çelişen sıfatı kuvvetlendirmek ve eğitmek gerekir. Örneğin: Eğer birini kıskanıyorsak, onun nimet içerisinde olmasından rahatsız oluyorsak, çekiştirme, eziyet, hakaret ve önemsemezlikle içimizdeki ukdeyi tatmin ediyorsak, onu övmeye, ona saygı göstermeye, ona ihsanda bulunmaya, onunla yardımlaşmaya ve ona karşı hayırsever olmaya çalışmalıyız. Davranışlarımız kıskançlığın gereçlerinin aksine olunca, zamanla bu çirkin sıfat bertaraf olur ve onun yerini hayırseverlik sıfatı alır.

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler: 449

2- Tuhefu'l-Ukul, s.285

Eğer cimrilik hastalığına tutulmuşsak, bu çirkin sıfatın yavaş yavaş bertaraf olması, infak, bağış ve ihsanda bulunmaya alışması için servet ve malımızı meşru ve gerekli olan yerlerde harcamayı nefsimize dayatmalıyız.

Farz olan ilâhî hukuku (humus, zekât vs.) vermekte cimrilik ediyorsak, nefsin karşısında ciddi bir şekilde durmalı ve vesveselerini dinlemeyip farz olan malî hukuku vermeliyiz. Eğer kendi hayatımız ve ailemiz için malımızı harcamaktan kaçınıyorsak, zamanla alışması için malımızı harcamayı nefsimize dayatmalıyız. Eğer cimrilik yüzünden hayır işlere katkıda bulunamıyorsak, tedricen böyle işlere alışkanlık kazanmak için mümkün olan her yolla malımızın bir miktarını Allah yolunda ve yoksullara yardım etmek için harcamalıyız. Elbette bu hareket başlangıçta biraz zor olabilir; ancak eğer mukavemet edilir de karşısında direniş gösterilirse, tedricen kolaylaşacaktır.

Genel olarak nefsi arındırmak ve çirkin ahlâkla savaşmak için iki işi yapmalıyız: Birincisi, zamanla kökünü kurutmak için, o çirkin istek ve heveslere olumlu cevap vermemeliyiz. İkincisi, onun karşısında yer alan güzel sıfatlara alışması ve onların sabit bir meleke ve haslet hâlini alarak rezaletin kökünü kazınması için o sıfatları kuvvetlendirmeli ve nefsimizi onlara uygun amellere zorlamalıyız.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır.

Kendi nefsinin faziletlerine ve güzel işlere zorla. Zira rezaletler senin zatının bânında yerleştirilmişlerdir.⁽¹⁾

Yine şöyle buyuruyor:

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.13

Kendi nefsinin güzel işler yapmaya ve zararı ödemenin yükünün ağırlığına alıştı ki, nefsin şeref kazansın; böylece ahiretin düzelir ve seni övenler çok olur.⁽¹⁾

Başka bir yerde de buyuruyor ki:

Nefsanî şehvetler öldürücü hastalıklardır; onların en iyi dermanı ise sabır ve onlardan sakınmayı seçmektir.⁽²⁾

4- Kötü Arkadaşlarla Muâşeretini Terk Etmek

İnsan, olaylar ve gelişmelerden etkilenen taklitçi bir varlıktır. Sıfatlarının, adap ve davranışlarının birçoğunu, kendileriyle ilişki kurduğu diğer insanlardan alır ve onlarla aynı renge bürünür. Bilhassa yakın arkadaşlardan ve düşüp kalktığı kimselerden daha fazla etkilenir.

Ahlâksız kimselerle arkadaşlık etmek, insanı fesada ve ahlâksızlığa sürükler. Salih ve güzel ahlâklı kimselerle arkadaşlık etmek ise, insanı salaha ve iyiliğe davet eder. Kendini diğerlerine benzetme isteği insanın özelliklerindedir. Düşüp kalktığı kimseler ahlâksız ve günahkâr olurlarsa, o da çirkin ahlâka ve günaha alışkanlık kazanır. Sadece onların çirkinliğini idrak edememekle kalmayıp, çoğu zaman bu çirkin davranışlar, onun gözünde güzel de görünür.

Tam aksine, muâşeret ettiği kimseler güzel ahlâklı ve salih kimseler olurlarsa, ahlâkî değerlerle ve güzel davranışlarla ünsiyet bulur ve kendini onlara benzetmek ister. Bu bakımdan iyi arkadaş, Allah'ın büyük nimetlerinden biri olup insanın terakkisi ve saadeti için önemli bir etken sayılır. Kötü arkadaş da tam aksine insanın yanlış isteklerde bulunmasına

1- Gururu'l-Hikem, s.492

2- Gururu'l-Hikem, s.72

ve kötü durumlara duçar olmasına, onun bedbahtlığına ve sapmasına sebep olur.

Arkadaş seçmek, küçük ve önemsiz bir şey sayılamaz; zira bu çok önemli ve hayatî bir konudur. İmam Ali (a.s) şöyle buyurur:

Müslüman olan kimse fasık ve günahkâr kimseyle arkadaş olmamalıdır. Zira günahkâr arkadaş, insanın çirkin işlerini onun gözünde güzel gösterir ve arkadaşlarının da kendisi gibi fasık olmalarını ister. Kötü arkadaş, ne dünya işlerinde insana yardımcı olur, ne de ahiret işlerinde. Onunla muaşeret etmek insanın haysiyetinin yok olmasına sebep olur.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Müslüman'a fasık, ahmak ve yalancı kimselerle arkadaşlık etmek yakışmaz.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki:

İnsan, arkadaşının ve beraber olduğu kimsenin dininde olur.⁽³⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle nakledilmiştir:

Fasık kimselerle arkadaşlık etmekten ciddi bir şekilde kaçınınız; zira şer şerre kavuşur.⁽⁴⁾

Kötü kimselerle muaşeret emekten kaçınınız; zira kötü arkadaş bir ateş gibidir; ona yaklaşan herkesi yakar.⁽⁵⁾

1- el-Kâfi, c.2, s.64

2- el-Kâfi, c.2, s.240

3- el-Kâfi, c.2, s.242

4- Gururu'l-Hikem, 147

5- Gururu'l-Hikem, s.147

Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s) başka bir yerde de buyuruyor ki:

Kötü arkadaşla birlikte olmaktan gerçekten sakınınız; çünkü kötü arkadaş kendisiyle beraber olan kimseyi helake sürükler ve onun haysiyetini yok eder.⁽¹⁾

Bundan dolayı, nefsini arındırmak isteyen bir kimsenin kötü ve ahlâksız arkadaşları varsa, kesinlikle onlardan uzak durmaya çalışması gerekir. Çünkü ahlâksız kimselerle arkadaşlık edildiği müddetçe günahı terk etmek çok zordur.

Nefsini arındırmakta kötü arkadaşlar insanın iradesini gevşetip onu günaha ve fesada sürükler. Günah işlemek bir alışkanlıktır. Bu alışkanlık ise, ancak günah işlemeyi alışkanlık hâline getiren başka kimselerle muâşeret etmemekle ve onlarla ilişkiyi kesmekle terk edilebilir.

5- Hata İşleme ve Sapma İhtimali Olan Şeylerden Uzak Durmak

Nefsi temizlemek ve günahı terk etmek, her zaman kolay bir şey değildir; aksine oldukça zordur. İnsan devamlı kirlilikle ve günah işlemekle karşı karşıyadır; tabii olarak nefsi-i emmare onu kötülöklere davet eder.

Vücutun komut merkezi olan kalp, devamlı değişim ve evrim hâindedir; dışarıdaki olaylardan etkilenir, içinde olduğu şartlara ve görüp işittiği şeylere göre komut verir. Maneviyat, ibadet ve bağış yerlerinde doğal olarak iyi işlere temayül eder; fesat, sefahat ve günah merkezlerinde de doğal olarak günah işlemeye yönelir. Manevî sahneleri görerek maneviyata meyleder, tahrik edici manzaraları görünce tahrik olur.

Ayyaşlık meclisinde olursa, ayyaşlığa meyleder; dua meclisi-

1- Gururu'l-Hikem, s.142

ne katılırsa Allah'a yönelir. Eğer dünya ehliyle, mal ve mülke tutkun olan kimselerle birlikte olursa, hayvanî zevklere doğru cezp edilir; Allah'ın salih kullarıyla muşeret edecek olursa, salaha ve iyiliğe yönelir.

Bu bakımdan nefsini arındırmak ve günahı terk etmek isteyen kimseler, gözlerini ve kulaklarını tahrik edici fesat, sapıklık ve günah manzaralarından sakındırmalıdır. Böyle meclislere katılmamalı ve böyle kimselerle kaynaşıp içli dışlı olmamalıdır. Aksi takdirde, devamlı günah ve hata işlemekle karşı karşıya olurlar.

Dolayısıyla İslâm, insanı kumar, içki vb. günah ve haram meclislerine katılmaktan sakındırmaktadır. Namahreme bakmaktan, mahrem olmayan kadınla sıkı fıkı olmaktan, onunla tolaşmaktan, gülüşmekten, şakalaşmaktan sakındırmıştır bizleri. Hicabın farz kılınmasının hikmetlerinden birisi de budur.

İslâm, günahı terk etmek ve nefsi arındırmak için uygun bir ortamın hazırlanmasını istemiştir. Aksi takdirde nefs-i emmareyi kontrol etmek imkânsızdır. Çünkü bozuk ortam ister istemez insanı bozar. Hatta günah işleme düşüncesi bile insanı günaha davet edebilir.

Bundan dolayı İslâm, "Günah işlemeyi aklınızdan bile geçirmeyin." diye emretmiştir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Göz, şehveti görünce akıl ilerisini görmez.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Günahı düşünmek sizi günaha bulaşmaya teşvik eder.⁽²⁾

1- Gururu'l-Hikem, s.315

2- Gururu'l-Hikem, s.518

BENCİLLİK, BÜTÜN FESATLARIN KAYNAĞI

Ahlâk bilginleri bencilliği, bütün günah ve rezaletlerin kaynağı olarak kabul etmektedirler. Her şeyden önce bencilliği tanımalı, daha sonra bu sıfatın kötü etkilerini öğrenmeli ve onunla mücadele etmeliyiz.

Şunu bilmeliyiz ki, canlı olan her varlık, kendi zatına, eserlerine, davranışlarına ve mükemmelliğine ilgi duyar. Yani her canlı varlık, fitrî olarak bencildir. Dolayısıyla bencilliği tamamen ve mutlak olarak kınayamayız.

Daha önce de değindiğimiz gibi, insan iki boyutlu bir varlık olup, "insanî ben" ve "hayvanî ben" olmak üzere iki türlü "ego"ya veya iki çeşit "ben"e sahiptir.

Onun "insanî ben"i, yeryüzünde Allah'ın halifesi olmak için gökten inen ilâhî nefha ve üfürülüştür. Bu açıdan ilme, hayata, kudrete, merhamete, ihsana, mükemmelliğe ve iyiliğe meyleder ve tabii olarak bunlara yönelir. Buna göre eğer kendini tanıyıp varlığının değerini bilirse, bütün kemal ve iyiliklerin kaynağına daha da yaklaşır ve varlığındaki faziletleri, değerleri ve güzellikleri ihya olur. Dolayısıyla bu tür bir bencilliği kınayamayız. Aksine bu tür bencillik iyidir ve övgüye layıktır. Zira bu sıfat aslında bencillik olmayıp, daha önce de vurgulandığı gibi Hakk'a yöneliştir.

İnsanın varlığının bir diğer boyutu da onun "hayvanî ben"idir. Bu merhalede tıpkı bir hayvan gibi hayvanî eğilim ve is-

teklere sahiptir. İnsan bu dünyada yaşayıp hayatını sürdürmek için hayvanî ihtiyaçlarını makul bir seviyede gidermek zorundadır. Bu açıdan da kınanacak hiçbir şey yoktur. Ancak dikkat edilmesi gereken önemli nokta, insanın aklının ve ruhunun yerine nefs-i emmarenin ve "hayvanî ben"inin onun vücuduna hâkimiyet sağlamasının önlenmesidir.

Vücuda akıl ve "insanî ben" hâkim olursa, hayvanî nefsi ve onun isteklerini, insanî fazilet, değerlerin ihyası ve Allah'a doğru hareket doğrultusunda düzenler. Bu durumda hedef, ahlâkî fazilet ve değerleri ihya etmek ve Allah'a yakınlık olur. Hayvanî ihtiyaçları gidermek ise, ikinci aşamada dikkate alınır.

Ancak eğer vücuda, nefs-i emmare ve "hayvanî ben" hâkim olursa, akli ve "insanî ben"i saf dışı eder. Bu durumda insan, gitgide Allah'tan ve insanî kemallerden uzaklaşarak hayvanlığın karanlık uçurumuna yuvarlanır. Gerçek "ben"i olan insanlığını unutup onun yerine hayvanî benini oturtur. Bütün kötülüklerin kaynağı olup kınanan bencillik de işte budur.

Bencil kimse sadece "hayvanî ben"ini ister ve onunla yetinir. Bütün hareketlerinin, davranışlarının, gidişatının ve sözlerinin eksenini, hayvanî arzularına kavuşmak olur. Hayatta hayvanî istek ve heveslerini ele geçirmekten başka bir hedefi olmaz; bu hayvanî hedeflerine ulaşmak için kendini özgür bilir ve her hareketi için bir gerekçe gösterip onu meşru kılmaya çalışır. Her şeyi, hatta hak ve adaleti bile sadece kendisi için ister. Kendi yararına ve istekleri doğrultusunda olan hak ve adaleti savunur; eğer zararına olursa, böyle bir adaleti istemez, bilakis onunla mücadeleye kalkışır. Hatta dinî hüküm ve kanunları kendi isteğine göre yorumlayıp izah eder. Yani sadece kendi düşünce ve görüşlerine değer verir, dinin hükmü ve kanunlarını o doğrultuda yorumlar.

Bencil kimse gerçek fazilet ve kemallerden mahrum olduğu için kendini yemek, içmek, uyumak, mevki kazanmak, cinsel zevklere dalmak gibi geçici ve boş şeylerle meşgul edip avutmaya çalışır. Allah'ı anmaktan, nefsini eğitip mükemmelleştirmekten gafil olur.

Bencil kimse, nefs-i emmaresinin emrine itaat ettiği için ve hayatta nefsinin isteklerini gidermek ve onu tatmin etmekten başka bir hedefi olmadığı için hayvanî hedeflere ulaşma yolunda hiçbir çirkin işe bulaşmaktan kaçınmaz. Çirkin olan her işe bir gerekçe gösterir ve onu caiz sayar. Hayvanî hedeflerine ulaşmak ister ve bu hedefine ulaşmak için de zulmetmek, yalan konuşmak, iftira etmek, sözünde durmamak, sahtekârlık, ihanet ve benzeri günahları işlemekten çekinmez. Bütün günahlar, gerçekte bencilliğin çeşitli tezahürleridir. Örneğin, zulüm ve başkalarının haklarına tecavüz etmek, yalan, dedikodu, başkalarını çekiştirmek, başkalarında kusur aramak, çekemezlik ve intikam hırsı, her biri bencilliğin çeşitli görünümeleridir. Dolayısıyla bencillik, bütün günahların kaynağıdır.

Bencilliğin çeşitli aşama ve dereceleri vardır. Eğer bu çirkin sıfatla savaşılmazsa tedricen şiddetlenir ve öyle bir hadde ulaşır ki nefsi emmareyi kendisi için ilah edinir ve ona itaati farz sayarak tapmak derecesinde onun isteklerine boyun eğer. Allah-u Teâlâ bu tür kimseler hakkında şöyle buyuruyor:

Kendi istek ve tutkularını (heveslerini) ilâh edineni gördün mü?⁽¹⁾

İlâh edinmek; bir mabut karşısında mütevacı olmak, eğilmek ve kayıtsız şartsız emirlerine teslim olmaktır. Bencil kimse de kendi nefesine itaat etmeyi farz bilir; kayıtsız şartsız onun emirlerine itaat eder. Bundan dolayı bencil kimse muvahhit olamaz.

DÜNYAYA BAĞLANMAK BÜTÜN GÜNAHLARIN KAYNAĞIDIR

Ayet ve hadislerde, dünya oldukça kötülenmiş; oyun, geçici eğlence yeri ve bir aldatıcı olarak tanıtılmıştır. Oyun ve eğlenceyle ömrünü geçirmek ise, müminin şahsiyetine yakışmaz. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurur:

Dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir.⁽¹⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Dünya hayatı yalnız bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Korkup sakınmakta olanlar için ahiret yurdu gerçekten daha hayırlıdır. Yine de akıl erdirmeyecek misiniz?⁽²⁾

Başka bir yerde de buyuruyor ki:

Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, tutkulu bir oyalanma, bir süs, kendi aranızda bir övünme, mal ve çocuklarda bir çoğalma tutkusudur. Bir yağmur örneği gibi onun bitirdiği ekin ekicilerin hoşuna gitmiştir, sonra kuruyuverir, bir de bakarsın ki sapsarı kesilmiştir, sonra o, bir çerçöp oluvermiştir. Ahirette ise şiddetli bir azap vardır.⁽³⁾

1- Âl-i İmrân, 185

2- En'âm, 32

3- Hadîd, 20

İmam Ali (a.s) de şöyle buyurur:

Sonra dünyadan çekinmenizi tavsiye ederim. Çünkü dünya, görünüşte tatlıdır; dile, damağa hoş gelir. Yemyeşildir, taptazedir; göze güzel görünür. Özlemlerle kaplanmışır; çabuk elde edilen, fakat hemen geçip giden zevkler yüzünden sevdirebilir kendini, az bir hoşlukla iyi görünür; dileklerle, ümitlerle bezenir, bezendirir; aldatışlarla süslenir; fakat verdiği sevincin bekası yoktur; onun derdinden, eleminden kurtuluş imkânı bulunamaz. Pek aldatıcıdır, çok zarar vericidir. Geçip gider, yok olup biter; içindekileri de yok eder, sömürür, yer.⁽¹⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Dünya bir yurttur ki zeval bulması, yok olması, ehlinin de onu bırakıp gitmesi, göçüp yitmesi mukadderdir. Pek tatlıdır, yemyeşildir; ama dileyenden çabucak kaçar gider; can gözüyle ona bakan varlığından şüpheye düşer.⁽²⁾

Dünyayı kötüleyen ve halkı ondan sakındıran böyle ayet ve hadisler çoktur; bilhassa Nehcü'l-Belağa'da dünya ve dünya ehli oldukça yerilmiş, insanların dünyayı terk etmesi, ahireti düşünmesi istenmiştir. Bu ayet ve hadisler insanları dünya ehli ve ahiret ehli olarak ikiye ayırmaktadır. Bunların her birinin de kendine özgü bir programı vardır.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:

Kim dünyanın yararını (sevabını) isterse, ona ondan veririz; kim de ahiret sevabını isterse, ona da ondan veririz.⁽³⁾

1- Nehcü'l-Belağa, Hutbe: 111

2- Nehcü'l-Belağa, Hutbe: 45

3- Âl-i İmrân, 145

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Mal ve çocuklar, dünya hayatının çekici süsüdür; sürekli olan salih davranışlar ise, Rabbinin katında sevap bakımından daha hayırlıdır. Umut etmek bakımından da daha hayırlıdır.⁽¹⁾

Dünya Nedir?

İslâm, dünyayı yeriyor ve ondan sakınmayı emrediyor. Şimdi dünyanın ne olduğunu ve ondan nasıl sakınılması gerektiğini açıklayalım.

Acaba dünya; yer, güneş, yıldızlar, hayvanlar, bitkiler, ağaçlar ve madenler gibi yeryüzünde olan varlıklardan mı ibarettir? Onun karşısında, ahiret ve öbür dünya da başka bir yer midir?

Buna göre dünya hayatı çalışmak, yemek, içmek, dinlenmek, evlenmek ve bu dünya yaşantısıyla ilgili olan şeylerden ibarettir. Acaba İslâm bunları mı yermiştir? Acaba gökyüzü, yeryüzü, hayvanlar, bitkiler kötü şeyler midir ve insanların onlardan kaçınmaları mı gerekiyor? Acaba İslâm, çalışıp para kazanmayı, rızık peşinde koşmayı, üreyip türemeyi mi yermiştir?

Kesinlikle böyle değildir. Bütün bunlar Allah'ın yaratıklarıdır. Kötü olsalardı, hiç yaratılırlar mıydı?! Allah-u Teâlâ, bütün bunların insanların yararlanması için yaratılmış güzel ilâhî nimetler olduğunu buyurmaktadır. Servet ve malın yerilmesi bir yana dursun, Kur'ân'da bunlar hayır olarak tanıtılmıştır. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor:

Eğer geride bir hayır (mal, mülk gibi) bırakmışsa, ana-ya, babaya ve yakın akrabaya bilinen bir tarzda vasiyette bulunması yazıldı (farz kılındı)...⁽²⁾

1- Kehf, 46

2- Bakara, 180

Çalışıp çabalamak ve helal rızık kazanmak, yerilmek bir yana dursun, hatta hadislerde en iyi ibadetlerden sayılmıştır. İşte birkaç örnek:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

İbadet yetmiş kısımdır; bunların en faziletlisi helâl rızık talep etmektir.⁽¹⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) buyurmuştur ki:

Dünyada halka muhtaç olmamak, ailesinin rızkını çoğaltmak ve komşularına bağışta bulunmak için rızkının peşine düşen kimse, kıyamet günü yüzü dolunay gibi parlak bir hâlde Allah-u Teâlâ'nın huzuruna çıkar.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ailesinin rızkını elde etmek için çalışan kişi Allah yolunda cihat eden kimse gibidir.⁽³⁾

Hadislerde çalışıp çaba harcamak, ziraat, çiftçilik ve ticaretle uğraşmak konusunda tavsiye edilmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın sünnetleri de çalışmaktı. Zahitlerin önderi olan İmam Ali (a.s) de durmadan çalışıyordu.

Öyleyse hangi dünya yerilmiştir?

Bazıları demişlerdir ki: Dünya yerilmemiştir, dünyaya bağlı olmak yerilmiştir. Bazı ayet ve hadislerde de dünyaya bağlılık kötülenmiştir. Örneğin, Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

1- el-Kâfi, c.5, s.78

2- el-Kâfi, c.5, s.78

3- el-Kâfi, c.5, s.88

Kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara süslü ve çekici kılındı. Bunlar dünya hayatının metaıdır. Asıl varılacak güzel yer Allah katında olandır.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Dünya sevgisinden sakının. Zira dünyayı sevmek günahların kökü ve her belanın kaynağıdır.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Dünya sevgisi her günah ve hatanın başıdır.⁽³⁾

Buna benzer ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki, kötü olan, dünya işlerine gereğinden fazla ilgi göstermek ve gönül bağlamaktır, dünyanın kendisi değil...

Burada da yine şöyle bir soru söz konusu oluyor: Acaba dünya işlerine ilgi duyup sevmek mutlak olarak mı kötülenmiştir ve insan eşine, evladına, evine, malına, yiyecek ve içeceğine ilgi duymamalı mıdır? Böyle bir şey söylenebilir mi? Oysa bunları sevmek, insanların tabiatında olan fitrî bir şeydir. Allah-u Teâlâ insanı böyle yaratmıştır. İnsan eşini ve çocuklarını sevmeyebilir mi? Yiyecekleri, giyecekleri ve bu dünyanın güzelliklerini sevmeyebilir mi? Bunları sevmek kötü olsaydı, Allah-u Teâlâ insanı böyle yaratmazdı. İnsanın yaşamak için bunlara ihtiyacı vardır ve tabii olarak bunlara eğilimli yaratılmıştır.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Âl-i İmrân, 14

2- Gururu'l-Hikem, s.150

3- Biharul-Envar, c.733, s.7

İnsanoğlu, dŸnyanın evladıdır ve hiçbir evlat, anasını sevdiği işin kınanmaz.⁽¹⁾

Hadislerde, eşlerinizi ve evlatlarınızı sevin, diye tavsiye edilmiştir. Hz. Resulullah (s.a.a) ve Masum İmamlar da eşlerini ve evlatlarını seviyorlardı; bazı yemekleri seviyor ve onlara ilgi duyuyorlardı. Bundan dolayı, ne gŸkyŸzŸ, yeryŸzŸ, bitkiler, ağaşlar, madenler, hayvanlar ve Allah'ın diğer nimetleri kŸtŸlenmiřtir, ne eş, evlat, mal-mŸlk, ne onları sevmek, ne de dŸnyada yaşamak. Hatta bazı hadislerde dŸnya ŖvŸlmŸřtŸr de. Ŗrneđin:

İmam Ali (a.s) dŸnyayı kŸtŸleyen birine verdiği cevapta Ŗyle buyurmuştur:

DŸnya, onu doğrulayan kimse işin doğruluk ve sadakat yurdudur; dŸnya sŖzŸnŸ gerēekleyene gerēeklik yurdudur; sŖzŸnŸ anlayana kurtuluş evidir. Ondan azık toplayana zenginlik diyarıdır; ŖđŸdŸnŸ tutana ŖđŸt mahallidir. DŸnya, Allah dostlarının secde yeridir; Allah meleklerinin namazgâhu ve Allah vahyinin indiği yerdir; Allah dostlarının alışveriş yurdudur. Orada rahmet elde edenler; orada kâr edinirler, cenneti kazanırlar.⁽²⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) buyurur ki:

DŸnya, ahiret işin en iyi yardımdır.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Ŗyle buyuruyor:

Haysiyetini korumak, borcunu Ŗdemek ve hısım akrabaları ziyaret etmek işin helal mal kazanmayı sevmeyen kimse de hayır ve esenlik yoktur.⁽⁴⁾

1- NehcŸ'l-Belâğa, Hikmetli SŖzler: 33

2- NehcŸ'l-Belâğa, Hikmetli SŖzler: 130

3- Biharu'l-Envar, c.73, s.127

4- el-Kâfi, c.5, s.72

Öyleyse sevilmesi hâlinde bütün günahların kaynağı olan dünya, hangi dünyadır ve kınanmayan dünya nedir?

Ben bütün bu ayet ve hadislerden şunu anlıyorum:

Dünyaya bağıllık, dünyaya gönül vermek ve dünyaya tapınır derecede bağlanmak kötülenmiştir; dünyadaki varlıklara, dünya hayatına veya sırf dünya işlerine ilgi duymak yerilmiştir. İslâm, insanların dünyayı olduğu gibi tanımalarını ve ona gereğinden fazla değer vermemelerini istemektedir. Kendisilerin ve dünyanın yaratılışındaki hedefi bilmelerini ve o doğrultuda hareket etmelerini emretmektedir. Eğer böyle olursa, ahiret ehli olurlar; hareket ve davranışları bu hedefle zıt olursa, dünya ehlidirler.

Dünyanın Hakikati

Bu konuyu açıklarken, ilk önce İslâm açısından dünyanın mahiyetini ve hakikatini açıklayacağız.

İslâm, iki âleme inanmaktadır. Biri, içinde yaşadığımız ve ismine dünya dediğimiz şu maddî âlemdir; diğeri de ölümden sonra gideceğimiz ve ismine ahiret âlemi (ukba) dediğimiz sonraki âlemdir. İslâm, bu âlemde ölümlerle insan hayatının son bulmadığına, onun ölümden sonra ahiret âlemine geçeceğine inanmaktadır. İslâm, bu âlemi geçici, fani ve yol üstündeki bir konaklama yeri olarak görüyor; ahiret âleminin de ebedî mekân olduğuna inanıyor.

İnsan bu dünyaya, bir süre yaşayıp daha sonra ölecek olup gitmek için gelmedi. İnsan ilim ve amelle nefsinin eğitip mükemmelleştirmek ve ahiret yurdunda güzel ve ebedî bir hayat sürmek için gelmiştir. Bundan dolayı dünya, ahiretin tarlası ve azık hazırlama yeridir. Tabii ki insan bu dünyada hayatını sürdürmek ve yaşayabilmek için Allah'ın kendisi için yarattığı nimetlerden yararlanmak zorundadır; fakat nimet-

lerden yararlanmak hedef değil, bir vesiledir. İnsan ve dünyanın yaratılışındaki hedef, bu âlemdede iyi, rahat yaşamak ve zevk verici çeşitli nimetlerden olabildiğine faydalanmak değildir. Bundan daha büyük bir hedef vardır; o da insanliyetin üstün cevherini yetiştirmek ve Allah'a doğru ilerlemektir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Dünya, size ebedî yurt olmak için yaratılmamıştır. Dünya, salih amel vasıtasıyla ebedî kalacağınız yurt için azık hazırlamanız için bir geçittir. Öyleyse dünyadan göçmek için acele edin ve ayrılmak için bineklerinizi hazırlayın.⁽¹⁾

Yine şöyle buyurmaktadır:

Ey insanlar! Dünya geçilecek bir menzil ve ahiret ise sürekli kalınacak bir yurttur. Öyleyse sürekli kalınacak yurt olan ahiret için geçiş evinde azık toplayın... İnsan öldüğü zaman halk, "Geriye ne bıraktı?!" der ve melekler ise, "Kendisi için (ahirete) ne göndermiş?!" derler.

Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s) başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Bilin ki, elde etmeyi dilediğiniz şu dünya, bazen sizi öfkeliendirir, bazen hoşnut eder; fakat ne sizin evinizdir, ne de konaklama yeriniz; siz onun için, orada kalmak için yaratılmadığınız gibi, oraya davet de edilmediniz. Bilin ki o, size baki değildir; siz de orada baki olamazsınız. O sizi aldatır, ama çekindirir de. Çekindirmesine bakın da aldanmayın ona; korkutmasına bakın da tamah etmeyin ona. Orada, davet edildiğiniz yere hazırlanmaya bakın; gönüllerinizden dünya sevgisini atın.⁽²⁾

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 132

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 173

Görüldüğü gibi, bu hadislerde dünya fâni ve geçici olarak tanımlanmış, yol üstündeki bir konaklama yeri olarak nitelendirilmiştir. Orası aldatıcı ve yanıltıcı bir mekândır. İnsanlar bu dünya için yaratılmamış, ahiret yurdu için yaratılmışlardır. İnsan bu dünyaya, ilim ve amelle insanlığını eğitmek ve ahiret âlemine azık hazırlamak için gelmiştir.

Ahiret Ehli

İslâm, insanlardan dünyayı olduğu gibi tanımalarını, amel ve hareketlerini bu görüşle uyumlu bir hâle getirmelerini istiyor. Dünyayı böyle tanıyan kimseler ona tutulmaz, gönül vermezler. Onun güzelliğine ve süsüne aldanmazlar. Bu dünyada yaşayıp nimetlerinden ve meşru zevklerinden yararlanırlar; fakat onun tutsağı ve kölesi olmazlar. Allah'ı ve ahiret âlemini hiçbir zaman unutmaz ve daima salih amelle ahiret âlemi için azık hazırlamaya gayret gösterirler. Bu dünyada yaşarlar; ancak kalp gözleriyle daha yüksek ve daha üstün bir ufka bakarlar. Her an, her hâlde ve her amelde Allah'ı ve ahiret âlemini nazara alırlar. Dünyayı bir tarla olarak görür ve ahiret için bir azık hazırlamaya çalışırlar. Bu dünyanın her şeyinden ahiret âlemi için yararlanırlar; hatta çalışmak, yemek, içmek, evlenmek ve dünyanın diğer işlerinden de ahiret için yararlanırlar. İşte böyle kimseler dünya ehli değillerdir; ahiret ehlidirler.

İbn Ebî Ya'fur dyor ki: İmam Cafer Sadık'a (a.s), "Biz dünyayı seviyoruz." diye arz ettiğimde, İmam, "Dünyanın mallarıyla ne yapıyorsun?" buyurdu. Ben de, "Dünya malıyla evleniyor, hacca gidiyor, onu aileme harcıyor, kardeşlerime yardım ediyor ve Allah yolunda sadaka veriyorum." dedim. Bunun üzerine İmam, "Bu, dünya değil; bilakis ahirettir." diye buyurdu.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Biharul-Envar, c.73, s.63

Ey Allah'ın kulları! Bilin ki, sakınanlar hem gelip geive-
ren dünyanın faydalarını elde ettiler, hem de bir zaman
sonra gelecek ahiretin faydalarını elde edecekler. Onlar
dünya ehlinin dünyalarına ortak oldular; ama dünya ehli
onların ahiretine ortak olamadı. Onlar dünyada konakla-
dılar, en güzel bir konaklayışla; dünya nimetlerini yediler,
en güzel bir yiyeşle. Dünyada dünya nimetlerine erenler
gibi nasiplerini aldılar... Sonra da ahiret azığıyla varacak-
ları yere vardılar, en kârlı kazancı elde ettiler. Dnyala-
rından şüpheli şeylerden çekinmenin tadını aldılar; ger-
ekten de ahirette Allah'ın komşuları olacaklarını bildiler.
Duaları reddedilmez; nasipleri azalmaz onların.⁽¹⁾

Bundan dolayı herhangi bir işle, sanatlara, ticaretle, iftlikle
uğraşmak, yine sosyal makam, mevki ve sorumlulukları ka-
bul etmek, zahitlikle ve ahiret ehli olmakla çelişmemektedir.
Bilakis bunlar ahiret ve Allah'ın rızasını kazanmak yolunda
kullanılabilirler.

İmam Ali (a.s) alışıp rızık kazanmadaki onca ciddiyetiyle
birlikte insanların en zahidi, en takvalısıydı. Hkmeti dne-
minde geceleri ibadette ağlayarak şöyle buyuruyordu:

Ey dünya, ey dünya! Uzaklaş benden! Beni aldatmaya
mı gelmekte, yoksa beni dilemekte, zlemekte misin?
Benim gönlüme girmene, benim de seni sevmeme imkân
yok. Heyhat, sen benden başkasını aldat. Benim sana ih-
tiyacım yok. Ben seni üç kere boşadım; artık sana dönme-
me, seni almama imkân yok. mrn azdır, değerin aşağı-
dır, dilediğin hordur bence senin. Ah azığın azlığından,
yolun uzunluğundan, yolculuğun uzak, varılacak yerin
pek yüce oluşundan!⁽²⁾

1- Nehcü'l-Belâğa, Mektup: 27

2- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler: 77

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Semerini sırtına, yuların boynuna atmışım ey dünya; artık benden uzaklaş. Senin pençenden kurtuldum, tuzaklarından çıktım, yollarından çekildim ben.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) kalabalık ordusuyla savaşa hazırlandıkları sırada, eski ve değersiz ayakkabısını İbn Abbas'a göstererek şöyle buyurdu:

Bu ayakkabı, size emir/yönetici olmaktan daha da sevgilidir bana; ancak gerçeği yaşatmak, batılı gidermek için bu emirliği kabul ediyorum.⁽²⁾

Allah'ın has kulları bu dünyada yaşar, ancak daha yüksek bir ufka bakarlar; onlar ahiret ehlidirler. Diğer insanlar gibi ciddi bir şekilde çalışır, gayret gösterir ve hatta devlet, iktidar, yöneticilik işlerinde de bulunur ve toplumu idare etmekle meşgul olurlar; fakat bütün bunları Allah'ın rızasını kazanmak ve vazifelerini yerine getirmek için yaparlar. Allah'ın meşru nimetlerinden yararlanırlar; ama aynı zamanda dünyayı üç kere boşamış ve dünya sevgisini kalplerinden dışarı atmışlardır. Savaşırırlar, ancak emir ve hükümdar olmak için değil; hakkı savunmak ve adaleti uygulamak için.

Dünya Ehli

Ancak dünyayı olduğu gibi tanımayan kimse dünyaya ve dünya hayatına, sanki yaratılışın asıl hedefi buymuş, hesap, kitap ve ahiret yurdu diye bir şey yokmuş gibi sarılır; mal, mülk, kadın, evlat, makam ve mevkiin esiri olur ve onlara gönül verir. Dünya hayatını sıkıca tutup, gönül kaptırır ona, ahiret hayatını ve Allah'ı unutup, manevî değerlere gözünü ka-

1- Nehcü'l-Belâğa, Mektup: 45

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 33

payıp, hayvanî istekleri temin etmeyi ve dünyevî lezzetlerden alabildiğine yararlanmayı gaye edinir. Böyle bir kimse dünya ehlidir. Fakir olması veya zengin ve mevki sahibi olmaması bir şeyi değiştirmez.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

**Onlar dünya hayatından (yalnızca) dışta olanı bilirler.
Ahiretten ise gafildirler.⁽¹⁾**

Başka bir surede de şöyle buyuruyor:

İşte bunlar, ahirete karşı dünya hayatını satın alanlardır.⁽²⁾

Diğer bir surede ise şöyle buyuruyor:

**Ahiretten vazgeçip de dünya hayatına mı razı oldunuz?
Ama ahiretekine göre bu dünya hayatının yararı pek
azdır.⁽³⁾**

Yine buyuruyor ki:

**Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, dünya hayatına razı
olanlar ve bununla tatmin olanlar ve bizim ayetlerimiz-
den habersiz olanlar, işte bunların kazanmakta oldukla-
rından dolayı barınma yerleri ateştir.⁽⁴⁾**

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

**İnsanın Allah'tan en uzak olduğu hâli, midesinin ve şeh-
vetinin isteklerini temin etmekten başka bir hedefi olma-
dığđ vakittir.⁽⁵⁾**

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

1- Rûm, 7

2- Bakara, 86

3- Tevbe, 38

4- Yûnus, 7-8

5- Biharul-Envar, c.73, s.18

Dünyaya gönül veren kalbe takvanın girmesi haramdır.⁽¹⁾

Dünya yerilmişse, aldatıcı, yanıltıcı, meşgul edici olduğu içindir; kendini güzel ve tatlı gösterip insanı meşgul ettiği, Allah'ı anmasına ve ahiret için azık toplamasına engel olduğu içindir. Dünya, insanların uyanık olması, onun hilelerine aldanmamaları, kendilerini ona esir, köle etmemeleri ve ona gönül vermemeleri için kötülenmiş ve ifşa edilmiştir.

Kötülenmiş olan şey, dünyaya gönül vermek, yaratılışın hedefini unutmak ve ebedî ahiret hayatından gaflet etmektir, Allah'ın nimetleri değildir.

Dünya Ehli ve Ahiret Ehli

Bundan dolayı dünyada, ahiret için çalışan kimse ahiret ehlidir ve dünya için çalışan kimse de dünya ehlidir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

İnsanlar dünyada ikiye ayrılırlar: Birincisi, dünyada dünya için çalışan kimsedir. Dünya onu meşgul etmiş ve ahiretten alıkoymuştur. Evlatlarının kendisinden sonra fakir olmalarından korkar; ancak önündeki (ahiretteki) fakirlikten korkmaz. Ömrünü başkalarına fayda vermek için harcar. İkincisi, dünyada dünyadan sonrası için çalışan kimsedir. Rızık da ona zahmetsiz ulaşır. Yani dünya ve ahiretten nasibini alır ve her iki dünyaya sahip olur. O, Allah'ın yanında haysiyetli ve saygılıdır. Onun Allah'tan istediği her şey kabul olur.⁽²⁾

Yine şöyle buyurmaktadır:

Dünya karar kılınacak yurda geçittir; insanlarsa orda iki

1- Gururu'l-Hikem, s.383

2- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler: 269

bölüktür: Bir bölüğü kendilerini satar, helak olur. Bir bölüğü canlarını satın alır, azat eder.⁽¹⁾

Dünya ehliyle ahiret ehlinin farkı; zenginlik ve fakirlikte, dünya işleriyle meşgul olup olmamasında, sosyal sorumlulukları kabul edip etmemesinde, toplumda yaşamasında veya inzivaya çekilmesinde, alışverişle uğraşmasında veya ilim tahsil etmesinde, kitap yazıp tedris etmesinde, vaaz ve hitabette bulunmasında, dünya nimetlerinden yararlanıp yararlanmamasında, dünyevî bir makam ve mevkie sahip olup olmamasında değildir.

Temel fark dünyaya mı, yoksa ahirete mi eğilimli olmasında, dünya hayatına mı, yoksa ahiret hayatına mı gönül vermesinde, dünyaya mı, yoksa Allah'a mı yönelmesinde, yaşamaktan hedefinin hayvanî heves ve istekleri temin etmek mi, yoksa insanî fazilet ve değerleri elde etmek mi olduğudur. Hatta dinî ilimleri tahsil etmek, ders vermek, kitap yazmak, imamlık, vaaz vermek ve hitabette bulunmak bile, eğer insanı kendisiyle meşgul eder, Allah'ı anmaktan ve ahiret saadetini temin etmekten alıkoyarsa, dünya sayılır. Hatta inzivaya çekilmek, dünyada zahit olup ibadetle meşgul olmak bile, eğer Allah'tan başkası için olursa, dünya sayılır.

Daha önce değindiğimiz gibi ahiret ehli olanların hepsi aynı seviyede olmadığı gibi, dünya ehlinin de hepsi aynı seviyede değildir. Dünya ehlinin bazıları tamamen dünyaya eğilimlidirler ve bütünüyle Allah'tan ve ahiret yurdundan gafildirler. Böyle kimseler, dünyanın kölesi olmuşlardır ve dünyaperest diye tanınırlar. Bunun karşısında bazıları da Allah'ın muhlis kullarıdır ki, bütün teveccühleri Allah'a ve ahiret âleminedir. Allah'ın rızasını kazanmak dışında onların hiçbir hedefi yoktur.

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler: 133

Birbirinin karşısında olan bu iki grubun arasında birçok derece farklılıkları vardır. İnsan dünyaya olan eğilimine göre dünya ehli olup Allah'tan uzaklaşır. Allah'ı ve ahiret âlemini ne kadar anarsa, dünyayı o kadar terk etmiş olur.

Başka bir deyişle dünya ehli ve ahiret ehli olmak izafî ve nisbî şeylerdir.

TAKVA, NEFSİ TEZKİYE ETMEK İÇİN ÖNEMLİ BİR ETKENDİR

İslâm mektebinde, takvanın çok seçkin bir yeri vardır. Takvalı olanlar da seçkin müminlerdir. Takva kelimesi ve bu kelime-den türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerim'de, Nehcü'l-Belâğa'da ve hadis kitaplarında oldukça fazla tekrarlanmıştır. Kur'ân-ı Kerim, insanların değer ve üstünlüklerinin ölçüsünü takva sayarak şöyle buyuruyor:

Hiç şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız, takvaca en ileride olanınızdır.⁽¹⁾

Takva, ahiret için en iyi azık ve saadete kavuşmak için en büyük vesile olarak tanıtılmıştır. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

(Ahiretiniz için) azık edinin; kuşkusuz, azığın en hayırlısı takvadır.⁽²⁾

İyilik yapanlar ve takvalı olanlar (sakınanlar) için büyük bir ecir vardır.⁽³⁾

Kim korkup takva yolunu tutarsa (sakınırsa) ve (davra-

1- Hucurât, 13

2- Bakara, 198

3- Âl-i İmrân, 172

nışlarını) düzeltirse, işte onlar için korku yoktur. Onlar mahzun olmayacaklardır da.⁽¹⁾

Rabbinizden olan mağfirete ve genişliği, göklerle yer kadar olan cennete (kavuşmak için) yarışın; orası, muttakiler için hazırlanmıştır.⁽²⁾

Hiç şüphesiz muttakiler, cennetlerde ve nimet içindedirler; Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinçli ve mutludurlar.⁽³⁾

Nehcü'l-Belâğa ve diğer hadis kitaplarında da takva, ahlâkın başı ve saadete kavuşmak için en büyük vesile olarak tanıtılmıştır. Örneğin:

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Takva, ahlâkın başında yer alır.⁽⁴⁾

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Bir sıfat vardır ki her kim ona sahip olursa dünyayı ve ahireti elde eder ve cennete nail olur.

Birisi, "Ey Allah'ın Resülü! O sıfat nedir?" diye arz edince Hz. Peygamber (s.a.a), "O takvadır; halkın en azizi olmak isteyen, takva edinsin."⁽⁵⁾ diye buyurdu ve ardından şu ayeti okudu: "Kim takvalı olursa, ona bir çıkış yolu gösterir."

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Takvanızı yitirmeyin; zira bütün hayır ve güzellikleri bir araya toplayan takvadır. Takva dışında bir hayır da yok-

1- A'r'âf, 35

2- Âl-i İmrân, 133

3- Tûr, 17

4- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler: 41

5- Biharul-Envar, c.70, s.285

tur. Takva vasıtasıyla edinilen dünya veya ahiret hayırları, takva dışında hiçbir şeyle edinilmez.⁽¹⁾

İmam Seccad (a.s) buyuruyor ki:

Her amelin şeref ve değeri takvadadır. Sadece muttakiler saadet ve kurtuluşa ererler. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Şüpheli yok ki, muttakiler için kurtuluş var."⁽²⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Ey Allah'ın kulları! Bilin ki takvalı olup Allah'tan çekinenler hem gelip geçiveren dünyanın faydalarını elde ederek gittiler, hem de bir zaman sonra gelecek ahiretin faydalarını. Dünya ehli ahiretlerinde onlarla ortak olmadı; fakat ahiretlerinde de bir ortaklık kurmadı. Onlar dünyada en güzel bir konaklayışla konakladılar, dünya nimetlerini en güzel bir yiyeşle yediler. Dünyadan dünya nimetlerine erenler gibi nasiplerini aldılar; kendilerini beğenenler, büyüklenenler gibi nasiplerine erdiler; sonra da ahiret azığıyla varacakları yere vardılar, en kârlı kazancı elde ettiler. Dünyalarından, şüpheli şeylerden çekinmenin tadını aldılar; gerçekten de ahirette Allah komşuları olacaklarını bildiler. Duaları reddedilmez onların; nasipleri azalmaz onların.⁽³⁾

Bazı hadislerde takva, nefsi arındırmak ve yetiştirmek için önemli bir etken, nefsin hastalıklarına şifa verici bir ilaç olarak tanıtılmıştır. İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Doğrusu takva, kalplerinizin hastalığının devası, kalplerinizin körlüğünün basireti, bedenlerinizin hastalıklarının şifasıdır. Göğüslerinizdeki fesatların salahı, nefislerinizde-

1- Biharul-Envar, c.77, s.386

2- Biharul-Envar, c.78, s.110

3- Nehcü'l-Belâğa, Mektup, 27

ki pisliklerin temizleyicisi, gözlerinizin paslarının cilası, içinizdeki ıstırap ve huzursuzlukların yatıştırıcısı, zulmetlerinizin karanlığının aydınlığıdır.⁽¹⁾

şer'i Hükümlerden Amaç Takvadır

Takva, İslâm'da ahlâkî bir değer ve ahkâmın vazgeçilmez olmasının hedefi olarak tanıtılmıştır. Örneğin:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbimize ibadet edin de, takva sahiplerinden olun.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere yazıldığı gibi, size de yazıldı (farz kılındı); umulur ki sakınırsınız.⁽³⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Ey temiz akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki sakınırsınız.⁽⁴⁾

Diğer bir yerde de şöyle buyuruyor:

Onların etleri ve kanları kesin olarak Allah'a ulaşmaz; ancak sizden ona takva ulaşır.⁽⁵⁾

Yine buyurmaktadır ki:

Azık edinin. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takvadır.⁽⁶⁾

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe, 198

2- Bakara, 21

3- Bakara, 183

4- Bakara, 179

5- Hac, 37

6- Bakara, 197

Gördüğünüz gibi bazı ibadetlerin, hatta ibadetin kendisinin konulmasının hedefi, o amelleri yaparak insanların takvalı olmasıdır. Takva, İslâm'ın nazarında o kadar önem taşımaktadır ki, diğer amellerin kabul edilmesi için şart koşulmuştur. Bu bakımdan takvasız bir amel Allah indinde kabul edilmez. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

Allah ancak korkup takvalı olanlardan (sakınanlardan) kabul eder.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Ebuzer'e şöyle buyurmuştur:

Bir ameli daha ziyade takvalı olarak yapmaya çalış; zira takvayla yapılan bir amel küçük değildir. Allah'ın kabul ettiği bir şey nasıl küçük sayılabilir?! Oysa Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki: "Doğrusu Allah ancak takvalı olanlardan (sakınanlardan) kabul eder."⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Onların ağlaması seni aldatmasın; zira takva sadece kalpte olur.⁽³⁾

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:

Eğer sabreder ve takvalı olursanız (sakınırsanız), şüphe yok ki, bu hadiselerle karşı gösterilen metanettendir.⁽⁴⁾

Görüldüğü gibi, Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde takva, temel bir değer, ahiret için en iyi azık, kalbin hastalıklarına şifa veren en önemli ilaç, nefsi arındırmak ve yetiştirmek için en büyük vesile olarak tanıtılmıştır. Takvanın dinî hükümlerin koyul-

1- Mâide, 27

2- Biharul-Envar c.77, s.89

3- Biharul-Envar, c.7, s.282

4- Âl-i İmrân, 186

masının amacı olması, onun önemini bilmek için yeterlidir.

şimdi takvanın anlamını açıklayalım:

Takvanın Tanımı

Genel olarak takva, olumsuz şeylerden yani günahattan sakınma, kaçınma ve uzak durma olarak tanıtılır ve toplumsal faaliyetlere girişildiği takdirde takvalı olmanın çok zor, hatta imkânsız olduğu sanılır. Böyle düşünönlere göre, insan nefsi, doğal olarak günaha yatkındır ve eğer sosyal sorumlulukları kabul edecek olursa, doğal olarak günah işlemeği daha da kolaylaşır. Bu bakımdan ya takvalı olup sakınmalı ve sosyal işlerden el çekmeli veya sosyal sorumlulukları kabullenip takvadan mahrum kalmalıdır. Zira o ikisini bir arada toplamak imkânsızdır.

Böylesi bir düşünce, insanın inzivaya çekildikçe ve insanlardan kaçıkça daha takvalı olacağını var sayıyor.

Ancak, takva bazı ayetlerde, hadislerde ve Nehcü'l-Belâğa'da olumlu bir değer olarak tanıtılmıştır. Takva, günahı terk etmek demek değildir; bilakis takva sürekli riyazet ve alıştırma sonucu nefiste oluşan ve nefsi Allah'ın emirlerine itaat edecek kadar güçlü kılan bâtnî bir güç ve koruma kudretinden ibarettir. O kadar güçlüdür ki, meşru olmayan nefsanî istek ve eğilimlerin karşısında dirençli, sağlam ve sabit kalır. Lügatte da takva bu anlamdadır.

Takva, koruma anlamında olan "vekaye" kökündendir. Takva, "kendini korumak ve nefsi kontrol etmek" demektir. Takva, olumlu ve koruyucu bir sıfat olup olumsuz bir program değildir. Takva insanın, şer'î kanun ve emirlere itaate bağlı olmasıdır. Her günahı terk etmeye takva denilmez. Takva, günahı terk etme melekesine, nefsi kontrol ve zapt etme gücüne denir. Takva ahiret için en iyi azıktır ve "azık" ise olumlu bir şeydir.

Burada örnek olarak İmam Ali'nin (a.s) buyruklarından birkaçına değinmeyi uygun görüyoruz:

Ey Allah'ın kulları! Size takvayı tavsiye ediyorum. Çünkü takva nefis için onu iyiliklere doğru çeken bir yular gibidir. Bu yüzden takvanın iplerine sımsıkı tutunun ve takvanın hakikatlerine sıkıca yapışın ki, sizi mutluluk diyarlarına, genişlik ülkelerine, sığınaklara, kalelere, izzet ve şeref evlerine götürsün.⁽¹⁾

Takva bugün bir sığınak ve kalkandır, yarın cennete giden bir yoldur. Takvanın yolu açık, yolcusu kârlıdır. Takvaya güvenen (emanet olarak alan), onu muhafaza eder.⁽²⁾

Ey Allah'ın kulları! Biliniz ki, takva sapasağlam bir kale dir. Sapıklık ise zelil, berbat bir kaledir; ehlini koruyamaz, kendisine sığınanları saklayıp barındıramaz. Takva ile hataların ipliği koparılır.⁽³⁾

Ey Allah'ın kulları! Doğrusu takva, Allah'ın dostlarını O'nun koymuş olduğu sınırları çiğnemekten alıkoyar. Allah dostlarının kalplerini Allah korkusuna bağlar. Hatta onları seherlere kadar (ibadet için) ayakta tutar. Kavurucu bir günde (oruç tutarak) susuz bırakır.⁽⁴⁾

Doğrusu takva, bu dünyada senin için bir sığınak ve ölümden sonra da saadettir.⁽⁵⁾

Görüldüğü gibi takva, bu hadislerde olumlu bir değer, koruyucu ve caydırıcı bir güç, kontrol edici kuvvetli bir etken olarak tanıtılmıştır. Takva, inatçı ve azgın nefis bineğini, nef-

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 195

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 191

3- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 157

4- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 114

5- Gururu'l-Hikem

sin istek ve eğilimlerini kontrol ve ıslah eden bir dizgindir. Takva, insanı iç düşmanların hücum ve saldırılarından, yani meşru olmayan nefsanî ve şeytanî heva ve heveslerden koruyan sağlam bir kale ve duvar gibidir. Takva, zehirli okların isabet etmesini ve öldürücü şeytanî darbeleri önleyen bir kalın gibidir. Takva insana özgürlük verir. İstek ve heveslere tutsak olmaktan kurtarır; insanın boynundaki hırs, tamah, haset, şehvet ve gazap bağlarını kırar.

Takva sınırlanış demek değildir; bilakis malikiyet ve nefsi kontrol etmek demektir. Takva insana izzet-i nefis, şeref, kudret, kişilik ve sebat verir. Kalbi, şeytanî düşüncelerin hücumundan korur ve Allah'ın meleklerinin inmesi, kutsal nurların parlaması için hazırlar, sinirlere huzur ve emniyet verir. Takva, insanı soğuktan ve sıcaktan koruyan bir ev ve elbise gibidir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Takva ile kuşanıp donanmak ise, bu daha hayırlıdır.⁽¹⁾

Bundan dolayı takva, varlıksal bir değer olup ahiret için bir azıktır, olumsuz bir sıfat değildir. Elbette takva Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde korkmak ve günahı terk etmek anlamında da kullanılmıştır; ancak bunlar takvanın kendisi değil, takvanın gerektirdiği ve ondan kaynaklanan şeylerdir.

Takva ve İnziva

İnzivaya çekilme ve sosyal sorumlulukları kabullenmeme, takvanın nişanelerinden sayılamayacağı gibi, bazı yerlerde takvayla zıttır da. İslâm'da inziva ve ruhbanlık yoktur. İslâm, insanlara günahattan kaçmak için inzivaya çekilmeyi ve

1- A'râf, 26

dünyevî meşguliyetleri terk etmeyi tavsiye etmiyor; aksine sorumlulukları kabullenmeyi, sosyal işlere katılmayı ve aynı zamanda da takva vasıtasıyla nefsi dizginleyip kontrol etmeyi, sapkınlık ve günahattan alıkoymayı istiyor.

İslâm, meşru olan riyaset ve makamı kabullenme demiyor; bilakis kabullenin diyor; ancak, Allah rızası için O'nun kullarına hizmet edin, makam ve mevkiin kölesi olmayın. Makam ve mevki, nefsanî şehvet ve heveslere ulaşmak için kullanmayın, hak yoldan sapmayın, diye de vurgu yapıyor.

İslâm, takva edinmek için çalışıp geçimini temin etmekten el çek ve helal rızık için çaba gösterme demiyor; bilakis dünyanın kölesi ve tutsağı olmayın diyor.

İslâm, dünyayı terk et ve bir köşeye çekilerek ibadet et demiyor; tersine, dünyada insanca yaşa, yeryüzünü bayındırlaştırmaya gayret göster, ancak dünya ehli olma, dünyaya aldanma, ona gönül kaptırma, dünyadan Allah'a yaklaşma doğrultusunda yararlan diyor.

İslâm'ın değer ve hasletlerin en güzeli olarak tanıttığı takva işte budur.

Takva ve Basiret

Ayet ve hadislerden takvanın, dünya ve ahiretin gerçek yararlarını teşhis edip onları kazanmaya çalışması için insana doğru görüş ve basiret verdiği anlaşılmaktadır. Örneğin Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:

Ey iman edenler! Eğer takvalı olursanız (Allah'tan korkup sakınırsanız), size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur ve anlayış (furkan) verir.⁽¹⁾

Diğer bir ayette ise şöyle buyurmaktadır:

Takvalı olun (Allah'tan korkup sakının), Allah size öğ-retıyor. Allah her şeyi bilendir.⁽¹⁾

Kur'ân-ı Kerim insanların geneli için nazil olduğu hâlde hi-dayete kavuşan ve öğüt alanlar muttakilerdir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki:

Bu (Kur'ân) insanlar için bir beyan, muttakiler için de bir hidayet ve öğüttür.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Doğrusu takva, kalplerinizin hastalıklarının devası ve kalp gözlerinizin körlüğünün basiretidir.⁽³⁾

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Nefsin istekleriyle savaşın ki, kalplerinize ilim ve hikmet nazil olsun.

Yine Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

Şeytanlar insanoğlunun kalbini çepeçevre kuşatıp onun etrafında dönmeselerdi, insanlar melekût âlemini görür-lerdi.⁽⁴⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) babasının şöyle buyurduğunu nakle-diyor:

Kalbi günah ve hatalar kadar hiçbir şey bozmaz. Kalp gü-nahla savaşıır, günah kalbe galip gelip alt edinceye kadar da bu (savaş) devam eder.⁽⁵⁾

1- Bakara, 282

2- Âl-i İmrân, 138

3- Nehcü'l-Belâĝa, Hutbe: 198

4- Biharu'l-Envar, c.70, s.59

5- Biharu'l-Envar, c.70, s.54

Buna benzer ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki takva, aklın basiretine ve görmesine sebep olur, onun idrak ve ayırt etme gücünü kuvvetlendirir. Akıl, insanın yarar ve zararları, hayır ve şerleri, saadet ve bedbahtlığa sebep olan etkenleri ve nihayet "gerekli olanlar"la "gerek olmayan"ları iyi bir şekilde tanıyıp ayırt etmesi için varlığında emanet olarak yerleştirilen değerli bir cevherdir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Akıl, vücuttaki hak resuldür.⁽¹⁾

Evet, böyle önemli bir misyon yüklenmiştir akla ve bunu taşımaya da onun gücü yeter. Bu ise ancak kuvvet ve içgüdülerin, onun egemenliğini kabul edip onunla muhalefet ve bozgunculuk etmemeleri hâlinde gerçekleşebilir. İstek ve hevesler aklın düşmanı olup onun işini yapmasına engel olurlar.

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

İstek ve hevesler aklın düşmanıdır.⁽²⁾

Şehvetine sahip olmayan aklına da sahip olmaz.⁽³⁾

Kibir, akli fasit eder.⁽⁴⁾

İnatçı kimsenin (doğru dürüst) görüşü olmaz.⁽⁵⁾

Vücudun idare ve yetkisinin akla bırakıldığı ve aklın da buna gücü yettiği doğrudur; yalnız nefsanî ve manevî eğilimler onun başarılı olmasına engel olan en büyük faktörlerdendir. Eğilimlerden biri veya hepsi itidallerini kaybeder, başkaldırır

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.13

2- Gururu'l-Hikem, c.1, s.13

3- Gururu'l-Hikem, s.702

4- Gururu'l-Hikem, s.26

5- Gururu'l-Hikem, s.31

ve bozgunculuk ederse, akıl vazifesini yerine getirmekte muvaffak olabilir mi?

Böyle bir kimsenin akılı vardır; ancak idrak ve teşhis gücünden yoksundur. Meşalesi vardır; ancak heves, istekler, şehvet ve gazaplar karanlık bulut veya koyu sis gibi onu sarmış, nurunu söndürmüş ve gerçekleri idrak etmesine engel olmuştur.

Şehvet düşkününü bir insan, kendi çıkarlarını nasıl tanıyabilir? Şehvetin isyankâr ve musallat olmuş gücünü nasıl dizginleyebilir?! Kibirli bir insan, ıslah etmek için kendi kusurlarını nasıl tanıyabilir? Yine öfke, kıskançlık, tamah, kin, taassup, inat, mal, makam, mevki sevgisi vs. gibi diğer çirkin sıfatları kendisinden nasıl uzaklaştırabilir?

Bunlardan biri veya birkaçı nefse musallat olursa, gerçekleri idrak etmekten amelî akılı⁽¹⁾ alıkoyar ve eğer akıl onların aksine bir iş yapmak isterse, bozgunculuk çıkarmaya başlar; öyle ki dünyayı akla dar eder, vazifesini yerine getirmekte onu güçsüz hâle getirir. İstek ve heveslerine tutsak olan bir insan nasihatten sonuç alamaz; bilakis nasihat ve ayet-i kerimeler onun kalbini daha da katılaştırır.

Bu nedenle takva; basiretin, görüş aydınlığının ve vazifeyi bilmenin en güzel ve en etkili yollarından sayılabilir.

Son olarak şu noktayı hatırlatalım ki, takvanın insanın basiretini artırması ancak nazarî akılı⁽²⁾ ve hakikatleri idrak etmekte değil; amelî akılı ve vazifesini tanımakla, başka bir deyişle gerekli olanları ve gerekli olmayanları tanımakla gerçekleşebilir.

Takva, anlayış ve zekâda da belli bir yere kadar etkiliyse de bu, takvasız bir kimse matematiksel ve tabii meseleleri hiç bilemez, anlayamaz demek değildir elbette.

1- İnsan ve hayvanda hareket ettirici güç olan akıl

2- Kavrama ve algılama yeteneği

Takva ve Sorunların Üstesinden Gelme

Takvanın önemli sonuçlarından biri, hayatın müşkülât ve zorluklarının üstesinden gelmektir. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Kim takvalı olursa (Allah'tan korkup sakınırsa, Allah) ona bir çıkış yolu gösterir.⁽¹⁾

Başka bir yerde ise buyuruyor ki:

Kim takvalı olursa (Allah'tan korkup sakınırsa, Allah) ona işinde bir kolaylık gösterir.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Kim takvaya yapışır, bütün zorluklar yaklaşmış olsa bile ondan uzaklaşır; bütün acı işler tatlılaşır, önüne yığılmış dağ gibi dalgalar aralanır, yorgunluklardan sonraki bütün zorluklar kolaylaşır.⁽³⁾

Buna benzer ayet ve hadislerden, sorunları halletme ve zorluklara galip gelmede takvanın insana yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Şimdi bu konuda takvanın ne kadar etkili olabileceğini görelim:

Hayat sorunları ve zorluklar genel olarak ikiye ayrılır:

1- Giderilmesi bizim imkânımızın dışında olan organ noksanlığı, tedavisi olmayan hastalıklara tutulmak ve önünü alamadığımız tehlikelerle karşılaşmak vs. gibi çözümü insanların elinde olmayan sorunlar.

2- Çözümünde ve hatta önleminde karar ve irademizin etkili olduğu sorunlar.

1- Talâk, 2

2- Talâk, 4

3- Nehcü'l-Belâğa, 198 Hutbe

Ruhî, cismî, ailevî, sosyal ve meslekî sorunların birçoğu bu kısma girmektedir.

Takva, bu sorunların her birinin çözümünde önemli bir rol oynayabilir. Fakat birinci bölümde sorunu önlemek, bertaraf etmek fiilen bizim imkânımız dışındaysa da, o sorunlarla karşılaşma tarzımız bizim kendi elimizdedir. Kendi nefsi-ne tamamen hâkim olan, dünya ve dünya sorunlarını geçici bilip ahiret hayatını asıl ve baki bilen, takvalı ve pervalı bir kişi tükenmez ilâhî bir güce dayanmıştır. Dünya sorunlarını ve zorluklarını küçük ve geçici sayar, ağlayıp sızlanmaz ve Allah'ın emirleri karşısında tamamen teslim olur. Takvalı insan, Allah-u Teâlâ ve ahiret âlemiyle ünsiyet kurmuş ve ona ümit bağlamıştır. Geçici olay ve zorluklar, gönlünün huzurunu kaçıramaz. Hadiseler, zorluk ve musibetler zaten acı verici değildir; insanı üzen asıl şey, nefsin ıstırap çekmesi ve tahammül edemeyişidir ve takva ise bu konuda insana yardımcı olur.

İkinci kısma gelince, hayatı insana zehir eden zorluk ve sınıntıların çoğu, çirkin sıfatların, nefsanî istek ve heveslerin ve şeytanî eğilimlerin insana galip gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Karşılaştığımız problemlerin birçoğu dışarıdan gelmemiştir. Bilakis onların ortaya çıkmasına sebep olan biziz. Ailevî sorunların çoğu karı veya kocasının ya da her ikisinin nefsanî isteklerine sahip olmayışları neticesinde oluşur ve kendi elle-riyle yaktıkları ateşte kendilerini yakar, ağlar sızlarlar. Diğer sorunlar da aynı şekildedir.

Çekemezlik, intikam hırsı, inat, taassup, bencilik, kendini beğenme, tamah, şehvet, öfke, gurur, kibir vs. gibi çirkin ahlâkî sıfatlar, insana problem ve zorluk çıkarıcı ve ona hayatı zehir eden üzücü şeylerdir. Bu sıfatlara sahip kimseler nefislerinin

isteklerine öyle bir tutulmuşlardır ki, kendi dert ve devalarını tanımaktan bile acizdirler.

İşte bu olayların vuku bulmasını önleyebilecek en iyi ve en etkili şey; takva, perva ve nefsi kontrol etmektir. Takvalı bir kimse için böyle acı olaylar hiçbir zaman söz konusu olmaz. O, huzur ve nur dolu bir kalple hayatını sürdürür ve ahiret için azık hazırlar.

Dünya sevgisi, bütün sorunların kaynağıdır. Ancak takvalı bir kimse, dünyaya ve dünyada olan şeylere gönül vermediği için onların yokluğunda da ıstırap çekmez.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Dünya sevgisinden sakın; zira dünya sevgisi, bütün günahların kaynağı ve bütün belaların madenidir.⁽¹⁾

Takva ve Özgürlük

Bazı insanlar takvanın özgürlüğe engel olduğunu, takvanın bağımlılığa ve sınırlanışa sebep olduğunu, hayat şartlarını zorlaştırdığını sanabilirler. Ancak İslâm bu görüşü reddetmekte, takvanın insana özgürlük, huzur, izzet ve azamet verdiğini savunmakta ve takvasız bir insanı esir ve kul köle olarak görmektedir.

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Takva, hidayet ve istikametın kilidi ve ahiretin azığıdır. Takva, bütün tutsaklıklardan özgürlük ve felaketlerden kurtuluştur.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

1- Gururu'l-Hikem, s.150

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 230

İslâm'dan büyük şeref, takvadan üstün izzet ve haramdan korunmaktan iyi bir sığınak yoktur.⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Kim takvaya yapışır, bütün zorluklar yaklaştıktan sonra ondan uzaklaşır; bütün acı işler tatlılaşır, önüne yığılmış dağ gibi dalgalar aralanır, yorgunluklardan sonraki bütün zorluklar kolaylaşır.⁽²⁾

Bu hadislerde, takva sorunların çözümü için kilit, insanın izzet ve özgürlüğü için vesile, hayat zorluklarından, problem ve sıkıntılardan kurtulmak için vasıta ve en iyi sığınak olarak tanıtılmıştır.

Demek ki takva, insanı sınırlandırmaz, onun özgürlüğünü elinden almaz; tersine insanın insanî kişiliğini uyandırır, onu şehvet, öfke, kin, intikam hırsı, bencillik, kendini beğenmişlik, taassup, inat, tamah, servete tapınma, hırs, makam ve mevki tutkusu, zevkine düşkünlük ve şehvet düşkünlüğü pençelerinden kurtarır. İnsanın şahsiyetini ve aklını, içgüdülerine ve nefsin isyankâr güçlerine üstün gelmesi, onları ıslah etmesi, gerçek maslahatlarına göre yönlendirmesi, onların ifrat ve tefritlerini önlemesi için güçlendirir.

Kur'ân-ı Kerim, istek ve heveslerine itaat eden, nefsanî isteklerini temin etmek için gayret gösteren ve eğilimlerine ulaşma yolunda sınır tanımayan kimseleri putperest ve şehvet düşkünü olarak görmektedir:

Gördün mü heva ve hevesini ilâh edineni ve hâlini bildiği hâlde Allah tarafından sapıklığa terk edileni? Onun kulağını ve kalbini mühürlemiştir ve gözüne de perde çekmiş-

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözlerden Seçmeler: 371

2- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 198

tir. Artık Allah'tan sonra kim doğru yolu gösterebilir ona?
Hâlâ öğüt ve ibret almaz mısınız?⁽¹⁾

Evet, nefsinin istek ve heveslerine tamamen teslim olan, arzularına ulaşmak için hiçbir çirkin amelden çekinmeyen, deliler gibi çalışıp çabalayan, aklının hayır düşünmeye çağıran sesini dinlemeyen ve peygamberlerin önderliklerini kabullenmeyen kimse, gerçekten kul olmuş, tutsak olmuş ve nefsin isteklerine itaat etmiştir.

Nefsin istekleri, onun insanî şahsiyetine ve aklının değerli mücevherine galip gelmiş, onu kendisine kul etmiştir. Onu kurtarmak için de takvadan başka bir çıkış yolu yoktur. Demek ki, takva insanı sınırlandırmaz; aksine insana özgürlük verir.

Takva ve Hastalıkların İlâcı

Daha önce kıskançlık, kin, intikam hırsı, başkalarında kusur arama, öfke, taassup, tamah, kendini beğenme, tekebbür, korku, iradesizlik, vesvese vs. gibi çirkin ahlâkî sıfatların nefsanî hastalıklar olduğunu tespit ettik. Bu insanların nefislerinin hastalığı mecazî değildir; onların nefsi gerçekten hastadır.

İnsanın nefsi ve bedeni arasında sağlam bir irtibat ve ilişki bulunduğu gibi, insanın nefsiyle bedeninin bir olduğu, bu irtibat ve ilişkiler vasıtasıyla birbirlerini etkiledikleri de ispatlanmıştır. Bedensel hastalıklar nefsi rahatsız ve perişan eder; nefsanî hastalıklar da, insanın cisminde ve sinirlerinde önemli etkiler bırakır.

Ruhî hastalıkların ve sinir zaaflarının birçoğu çirkin ahlâk sonucu doğmaktadır. Hatta mide ve bağırsak hastalıkları,

1- Câsiye, 23

hazımsızlık, baş ve mide ağrısı gibi bedensel hastalıklar da kıskançlık, kin, tamah, kendini beğenme ve gurur gibi bir takım çirkin ahlâklardan kaynaklanmış olabilir. Zararlı alışkanlıklarda ve şehvet peşinde koşmada, taşkınlığın ne kadar tehlikeli hastalıklara sebep olduğu apaçık bellidir.

Daha önce de değindiğimiz gibi nefsanî hastalıkları iyileştirebilecek tek ilaç ise takvadır. Dolayısıyla insanın cismî ve ruhî hastalıklarının iyileşmesinde ve sağlığında takvanın önemli bir payı olduğunu söyleyebiliriz.

İmam Ali (a.s) takva hakkında şöyle buyuruyor:

Takva, cisimlerinizin hastalıklarının devası, kalplerin feshadının ıslah edicisi ve nefislerinizin pisliklerinin temizleyicisidir.⁽¹⁾

Muttakilerin Sıfatları

Takvayı daha iyi tanımak ve muttakilerin alametleriyle ve sıfatlarıyla tanışmak için Nehcü'l-Belâğa'dan "Hemmam" hutbesini tercüme ediyoruz:

Emirü'l-Müminin İmam Ali'nin (a.s) ashabından olan Hemmam adlı biri, "Ya Emirü'l-Müminin! Bana Allah'tan sakınanları (muttakileri) anlat; hem de öylesine anlat ki onları görür gibi olayım." dedi. Hazret-i Ali (a.s), onun bu sözünü duymazlıktan gelerek: "Ya Hemmam, Allah'tan sakın, iyi amelde bulun; çünkü: Allah, sakınanlarla ve iyilikte bulunanlardır."⁽²⁾ diye buyurdu. Hemmam bu sözü yeterli bulmadı; yemin verdi. Hazret-i Emir (a.s) bunun üzerine Allah'a Hamdü-sena edip Resul'üne ve soyuna salât-ü selâmdan sonra şöyle buyurdu:

1- Nehcü'l-Belâğa, Hutbe: 198

2- Nahl, 128

Noksan sıfatlardan münezzehtir yüce Allah, halkı yarattı; yarattığı vakit onların itaatlerinden, isyanlarından, suçlarından da müstağni idi. Çünkü isyan edenin suçu, isyanı O'na bir zarar vermez; itaat edenin itaati O'nu faydalandırmaz. Halkın geçimini taksim etmiştir O, herkesi layık olduğu yere koymuştur.

Muttakilere gelince; onlar, üstünlüklere sahiptirler; sözleri gerçektir, elbiseleri orta hâlli; ne fazla özentili ne pek bayağı, onların yürüyüşleri tevazu ilelidir. Gözlerini, Allah'ın onlara haram ettiği şeylere yumarlar; kulaklarını, onlara fayda verecek bilgiye vakfederler. Bunlara uymayanların gönülleri nasıl nimete erince rahat ve huzur içindeyse, onların gönülleri de bela ve mihnette rahat ve huzur içindedir.

Allah, kullarının ecellerini takdir etmeseydi, ölüm vakitlerini belirlemeseydi, onların ruhları, sevaba iştiağ duymak, azaptan korkmak dolayısıyla göz yumup açacak bir müddet bile bedenlerinde kalmazdı. Gözlerinde yaratan, ulu; yaratandan başkası ise küçüktür. Sanki cenneti görmekteler, orada nimetler elde etmekteler. Sanki cehennem görmekteler, orada azaba uğramaktalar. Kalpleri mahzundur, şerlerinden herkeş emindir. Hasetleri zayıftır, yoktur; dilekleri önemsiz, nefisleri tertemizdir. Çabuk geçip giden günlerde sabretmişlerdir, ardından süreli bir rahat ve huzur gelir; o vakit Rableri kârlı bir alışverişi onlara kolaylaştırmıştır.

Dünya onları diler, onlarsa dünyayı dilemezler; dünya onları tutsak etmiştir; fakat onlar, canlarını fidye olarak verip ondan kurtulmuşlardır. Gece olduğu zaman, ayağa kalkarlar, saf tutar, ibadete koyulurlar. Kur'ân ayetlerini, harfleri sayılacak kadar ağır, anlamını düşünerek okurlar; kendilerini bu suretle hüznülere atarlar; dertlerinin devasını Kur'ân'da bulurlar.

Kur'ân'dan teşvike, sevaba, mükâfata ait bir ayet okuyunca, o sevabı elde etmeyi umarlar; gönüllerini özlemle ona verirler; sanırlar ki o mükâfat, gözlerinin önüne gelmiş, serilmiştir. Korkutucu bir ayet geçti mi, kulaklarını ona verirler; sanırlar ki cehennemın yalınlanması, alevi yücelirken çıkardığı ses, kulaklarına gelmektedir, onu işitmektedirler.

Rükû ederek iki kat olmuşlardır; alınlarını, ellerini, dizlerini, ayak parmaklarını yerlere döşemişlerdir; secdeye kapanmışlardır; yüce Allah'tan azaptan, zincirlere vurulmaktan kurtulmayı dilemeye koyulmuşlardır.

Gündüzlerine gelince; yumuşak huyludur onlar; bilginler, iyi kişilerdir, sakınanlardır; korku onları, okcunun yonduğu gibi inceltmiştir, zayıflatmıştır. Onları gören, hasta sanır; oysaki hastalıkları yoktur. Onlara bakan, akıllarını yitirmiş sayar; oysaki akıllarında ancak o büyük çağ, ahiret vardır. Az ibadete razı olmazlar; kulluklarını yeter bulmazlar; fazla ibadeti de çok görmezler. Kendilerini itham altında tutarlar; amellerinden korkarlar.

Onlardan birini, birisi üstün görür, temiz sayarsa, söylenen sözden korkar da der ki: "Ben kendimi, başkalarından daha iyi bilirim, Rabbimse beni benden daha iyi bilir. Allah'ım, söyledikleri sözler yüzünden beni suçlu sayma; onların zanlarından daha üstün et beni; onların bilmedikleri suçlarımı da bağışla."

Onlardan her birinin alametlerindedir: Onu dinde güçlü; yumuşaklıkta, kullukta ihtiyatlı, imanda şüphesiz, ilme harris, bilimde örnek, zenginlikte ortak, ibadette özü doğru ve Rabbine karşı alçalmış; yoklukta bezenmiş, çetin zamanlarda direnen; helal rızık elde etmek için savaşan; hidayette neşeli, tamahtan kurtulmuş, güzel ve temiz işlere koyulmuş; fakat Allah'tan da korkup duran biri olarak görürsün.

Gündüzü akşam eder, düşüncesi şükürdür. Geceyi sabahlar, uğraştığı zikirdir. Korkuyla geceler, neşeyle sabahlar. Korkar, gaflete düşmekten çekinerek. Neşelenir, lütfе, ih-sana nail olarak. Nefsi, onun istediği bir şeye onu zorlarsa, o da onun sevdiğini vermez ona, onu zorlar.

Gözü, zevalsiz nimettedir. Zahitliği, sürüp gitmeyecek, yok olup bitmeyecek şeydedir. Hilmini ilimle sarmıştır; sözünü amelle sarmıştır. Görürsün ki umduğu yakındır, uzak değil; sürçtüğü azdır, çok değil. Nefsi, elde ettiğini yeter bulur, hırsa düşmez; yediği az bir şeydir; çok istemez. İşi kolaydır, dini korunmuştur, şehveti ölmüştür, öfkesi yenilmiştir. Ondan hayır umulur, şerrindense emin olunur. Gafiller içindeyse, zikredenlerden olur; zikredenlerleyse, gafillerden sayılmaz. Kendisine zulmedeni bağışlar; kendisine vermeyene bağışta bulunur. Kendisiyle ilişkiyi kesenle ilişki kurar. Kötü söz ondan uzaktır; sözüyse yumuşaktır. Kınanacak işi yoktur; iyi işleriyse, her an mevcuttur. Hayrı, ona yönelmektedir; şerriyse dönüp gitmekte. Sarsılacak işlerde vakar sahibidir; hoş olmayan işlerde sabreder; genişliklerdeyse şükreder.

Kendisine düşman olana zulmetmez, bu işe hayıflanmaz; onu seven de günaha girmez. Tanıklık verilmeden gerçeği söyler; kendisine verileni, ısmarlanana yitirmez; kendisine anılanı unutmaz. Halkı lakaplarla çağırmaz; komşusuna zarar vermez; musibetlere düşünlere sevinmez. Batıla boyun eğmez, batıl iş işlemez; haktan ayrılmaz. Susarsa, susması kendisini tasalandırmaz; gülerse, sesini yükseltmez. Ona zulmedilirse, dayanır; sonunda da onun öcünü Allah alır.

Nefsi, onun elinden rahatsızlığa düşmüştür; fakat insanlar onun yüzünden rahattadır. Nefsini ahiret için yorar; insanları nefsinden rahata ulaştırır, emin kılar. Birinden uzaklaşması zahitliğinden, temizliğindedir; birine yaklaşması yumuşaklıktan, esenlikten, rahmettendir. Uzak-

laşması kibirden, ululuktan olmaz; yaklaşması hileden düzenden doğmaz.

Söz buraya gelince, Hemmam feryat edip düştü ve can verdi. Hazret-i Emir'l-Müminin (a.s) buyurdu ki: "Vallahi ben, bundan korkuyordum." Sonra da, "İşte tam yerinde oğtler, ehline böyle tesir eder." buyurdu.⁽¹⁾

GÖZETİM ALTINDA TUTMAK, NEFSİ ISLAH VE KONTROL ETMEK İÇİN ÖNEMLİ BİR ETKENDİR

Kendini yetiştirmek ve nefsi eğitmek için önemli etkenlerden biri de, nefsi kontrol edip ona hâkim olmaktır. Kendi saadeti ni düşünen bir insan, kendisinin çirkin ahlâkî özelliklerinden ve nefsanî hastalıklarından gafil olamaz; bilakis nefsi devamlı gözetim altında tutar; melekelerini, davranışlarını, ahlâkını ve hatta düşüncelerini sıkı bir şekilde kontrol eder. Bu konuyu burada birkaç başlık altında açıklamaya çalışacağız:

Amellerin Kayda Geçmesi

Kur'ân-ı Kerim ayetleri ile Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'ndan bize ulaşan hadislerden, insanın amellerinin, hareketlerinin ve sözlerinin, hatta nefeslerinin, fikirlerinin ve niyetlerinin amel defterinde kaydedildiği ve kıyamet günü onlardan hesaba çekilmek üzere saklandığı, kıyamet günü herkesin iyi amelinin mükâfatının ve kötü amelinin cezasının verileceği anlaşılmaktadır. Örneğin Allah-u Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

O gün insanlar, yaptıklarını görmek için gittikleri yerden gelirler. Artık kim, bir zerre ağırlığı hayır yapmışsa, onu görür ve kim bir zerre ağırlığı şer yapmışsa, onu görür.⁽¹⁾

Kitap ortaya konmuştur; suçluları görürsün ki o kitapta yazılı olan şeyler yüzünden korku içinde ve "Eyvahlar olsun bize!" derler, "Ne biçim kitap bu?! Ne küçük bir şey bırakmış, ne büyük, hepsini sayıp dökmüş." Ve ne yaptılarsa, hepsini karşılarında bulurlar. Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez.⁽¹⁾

O gün öyle bir gündür ki herkes, yaptığı hayrı hazırlanmış bir hâlde karşısında bulacak, işlediği kötülükle de arasında pek uzun bir mesafe olmasını arzulayacak.⁽²⁾

Hiçbir söz söylemez ki yanında onu zapt eden, gözleyip kollayan biri bulunmasın.⁽³⁾

Eğer biz bütün amel, davranış ve sözlerimizin, hatta düşün-celerimizin bile kaydedilip kıyamet günü için saklandığına inanıyorsak, onların akıbetlerinden nasıl gafil olabiliriz?!

Kıyamette Hesap

Sayıları oldukça fazla olan ayet ve hadislerden, kıyamet günü kulların dikkatli bir şekilde hesaba çekilecekleri; insanların irili ufaklı bütün amellerinin muhasebe edileceği ve onların en küçüğünden bile gaflet edilmeyeceği anlaşılmaktadır. Örneğın Allah-u Teâlâ Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

Biz ise, kıyamet gününe ait hassas teraziler koyarız da, artık hiçbir nefis hiçbir şeyle haksızlığa uğramaz. Bir hardal tanesi bile olsa, ona (teraziye) getiririz. Hesap görücüler olarak biz yeteriz.⁽⁴⁾

İçinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla sorguya çeker.⁽⁵⁾

1- Kehf, 49

2- Âl-i İmrân, 30

3- Kaf, 18

4- Enbiyâ, 47

5- Bakara, 284

O gün tartı haktır. Kimin tartıları ağır basarsa, işte kurtulanlar onlardır. Kimin de tartıları hafif kalırsa, onlar da ayetlerimize zulmettiklerinden dolayı nefislerini hüsrana uğratanlardır.⁽¹⁾

Kur'ân-ı Kerim'de kıyamet, hesap günü; Allah-u Teâlâ ise çabuk hesaba çeken olarak vasıflandırılmıştır.

Birçok ayet ve hadisten anlaşılmaktadır ki, bütün insanların karşılaşacakları zorlu aşamalardan biri, hesaba çekilme ve amellerin tartılmasıdır. İnsan, hayatı boyunca tedricen birtakım ameller yapar ve bir süre sonra onları unutup verir. Oysaki onun en küçük ameli bile amel defterinden ve varlık sayfasından silinmez; hepsi bu dünyada kaydedilip insanla birlikte baki kalır.

İnsan bu dünyada onlardan tamamen gafil olsa da, ölümden sonra insanın basiret gözü açılınca, onların hepsini bir yerde görecektir. İşte o zaman bütün amel, söz, inanç ve düşüncelerinin kendisiyle birlikte ve yakınında olduğunu, onların kendisinden asla ayrılmayacağını bilfiil hisseder.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ve herkes yanında bir sürücü ve bir şahit ile gelir. Andolsun ki, sen bundan gafletteydin, derken perdeyi gözünden kaldırdık, artık bugün gözün keskindir.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

Kıyamet günü insan, şu dört şeyden sorguya çekilmedikçe yerinden kıpırdayamaz: Ömrünü nerede sarf ettiğinden, gençliğini nerede geçirdiğinden, malını nasıl toplayıp nereye harcadığından ve biz Ehlibeyt'i sevip sevmediğinden.⁽³⁾

1- A'râf, 8-9

2- Kaf, 21-22

3- Biharul-Envar, c.7, s.258

Yine şöyle buyuruyor:

Kıyamet günü bir insanı hesaba çekmek için hazır ettiklerinde, dünyada yaşadığı her gün için yirmi dört -gece ve gündüzün saatleri miktarınca- sandık getirirler; sonra nur ve neşeyle dolu bir sandığın kapağını açarlar. İnsan sandığın içindekileri görünce, o kadar sevinir ki, eğer onun sevincini cehennem ehli arasında bölüştürseler cehennem ehli artık ateşin acısını hissetmez. İşte o, insanın Allah'a itaat ettiği saattir. Ondan sonra karanlık, kötü kokulu ve dehşet verici diğer bir sandığı açarlar. İnsan onu görünce, öyle bir sızlanıp yakını ki, eğer bu acıyı cennettekiler arasında bölüştürseler, cennetteki nimetler onlara hoş gelmez. O ise, insanın Allah'a rağmen günah işlediği saattir. Daha sonra onun için başka bir sandık açılır. Onda ne sevindirici, ne de üzücü bir amelinin olmadığını görür. O da uykuda olduğu veya mubah bir işle meşgul olduğu saattir. İnsan bu sandığı görünce, yine üzülür. Zira dünyada onu (boş vaktini) iyi işlerle doldurabilirdi; ancak bunu önemsemediği ve kusur ettiği için yapmamıştır. Bundan dolayı Allah-u Teâlâ kıyamet hakkında şöyle buyuruyor: "İşte bu, aldatma (teğabun) günüdür."⁽¹⁾

Kıyamet günü insanlar çok ince bir hesaba çekilir ve akıbetlerinin ne olacağı belli olur. İnsanın organları, peygamberler, melekler ve hatta yer tanıklık eder. O hesap çok zor ve hayati bir hesaptır. Kalpler hesabın sonucunu bilmek için heyecanla doluverir ve hızla çarpar. Bedenler korkudan titrer. Hem öyle bir korku ki, süt veren anneler süt emen çocuklarını unutup verirler, hamile kadınlar çocuklarını düşürürler. Herkes akıbetinin ne olacağının sıkıntısı içinde kıvranıp durur. Acaba hesaplarının sonucunda, Allah'ın hoşnutluğunu kaza-

1- Biharul-Envar, c.7, s.262

nacak, özgürlük ve kurtuluşa mı erişecek? Peygamberlerin ve evliyaullahın arasında alını açık olacak, ebedî cennet hayatına kavuşacak ve Allah'ın liyakatli kulları arasında mı yer alacak? Yoksa âlemlerin Rabbinin öfke ve gazabına uğrayıp, mahlûklar arasında rezil olup ebedî cehennem hayatına mı duçar olacak?

Hadislerden, insanların hesaplarının bir olmayacağı anlaşılmaktadır. Onlardan bazılarının hesabı çok zor ve uzun olacak, bazılarının hesabı da kolay ve kısa olacaktır. Çeşitli merhalelerde ve defalarca hesaba çekileceklerdir. Her merhalede bir şeyden sorguya çekilirler. Onlardan en zoru da yaptığı zulümler için insanın hesaba çekildiği yerdir. Orada insanların haklarından ve zulümlerden sorulur. Orada hesaplar tamamen kapanmalıdır ve herkes borçlu olduğu kimseye borcunu vermelidir. Ancak ne yazık ki, borçlarını ödemek için orada mal bulamazlar. Çaresiz eğer varsa iyiliklerinden alınıp borçlu olduğu kimselere verilir ve eğer iyi ameli yoksa, borçlu olduğu kimselerin günahlarından alınır ve borcu miktarınca onun amel defterine yazılır.

Her durumda, çok zor bir gündür hesap günü. Allah hepimizin imdadına yetişsin. Elbette hesabın uzunluğu ve zorluğu bütün insanlar için bir değildir; kişilerin iyi ve kötü oluşuna ve onların derecelerine göre değişir; muttakiler ve Allah'ın liyakatli kulları için hesap çok kısa ve kolay olacaktır.

Resulullah'tan (s.a.a) kıyamet gününün uzunluğunu soran bir kişiye cevaben şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

Allah'a andolsun ki, (o gün) müminler için farz namazı kılmaktan daha kolay olacaktır.⁽¹⁾

1- Mecmau'z-Zevaid, c.1, s.337

Kıyamet Günü Gelmeden Kendimizi Hesaba Çekelim

Ahirete, hesaba, kitaba amellerin ceza ve mükâfatına inanan ve bütün amellerinin kaydedildiğini, kıyamet günü ince bir hesaba çekileceğini ve onların iyi veya kötü sonuçlarına kavuşacağını bilen bir kimse, amellerine, sözlerine ve ahlâkına nasıl ilgisiz kalabilir?! Gün, hafta, ay, yıl ve ömür boyunca ne yaptığını, ahireti için azık olarak ne hazırladığını nasıl düşünmeyebilir?

İman etmemizin gereği olarak bu dünyada amellerimizi hesaplama, geçmişte ve şimdi ne yaptığımızı düşünmek zorundayız; tıpkı akıllı bir tacirin zarar etmemek ve sermayesini kaybetmemek için her gün, her ay ve her yıl gelir ve giderlerini hesaplaması gibi. İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Kıyamette sizi hesaba çekmeden bu dünyada kendinizi hesaba çekin ve kıyamette amelleriniz tartılmadan bu dünyada amellerinizi tartın.⁽¹⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Kim bu dünyada nefsinin hesaba çekerse, kâr eder.⁽²⁾

İmam Ali Naki'nin (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilir:

Her gün nefsinin hesaba çekip, eğer iyi amel yapmışsa Allah'tan daha fazla muvaffakiyet istemeyen ve eğer kötü bir amel işlemişse istiğfar ve tövbe etmeyen bizden değildir.⁽³⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Nefsinin hesaba çeken kimse kâr eder, nefsinin hesaba çekmeyense ziyan eder. Her kim bu dünyada korkarsa, kıya-

1- Gururu'l-Hikem, s.385

2- Gururu'l-Hikem, s.618

3- Vesailü'ş-Şia, c.6, s.377

met günü güvende olur ve her kim öğüt dinlerse, basiretli olur; basiretli olan da anlar, idrak eder ve anlayan da bilir.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Ebuzer'e hitaben şöyle buyurmuştur:

Ey Ebuzer! Kıyamette hesaba çekilmeden bu dünyada nefsini hesaba çek. Çünkü dünyada nefsini hesaba çekmen, yarın kıyamet gününün hesabından daha kolaydır. Kıyamet günü tartılmadan nefsini tart ve böylece kendini kıyamet için hazırla. O gün öyle bir gündür ki, amellerin Allah'a arz edilir ve en küçük şey ondan gizli kalmaz. Ey Ebuzer! İnsan, iki ortağın birbirlerini hesaba çekmelerinden daha sıkı bir şekilde nefsini hesaba çekmedikçe muttaki olmaz. İnsan yiyecekleri, içecekleri ve giyecekleri hangi yoldan elde ettiğini, onların haramdan mı yoksa helalden mi olduğunu iyice bilmelidir. Ey Ebuzer! Her kim malını hangi yoldan kazanacağını düşünmez, önemsemezse, Allah da onu hangi yoldan cehennem ateşine sokacağını düşünmez, önemsemez.⁽²⁾

İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor:

Ey insanoğlu! Nefsinde devamlı sana bir öğüt veren oldukça, nefsini muhasebe ettikçe, Allah korkusunu şiar, hüznü kendine elbise edindiğin müddetçe devamlı hayır üzeresin. Ey insanoğlu! Doğrusu sen öleceksin, (sonra) kıyamet günü dirilecek ve (hesaba çekilmek için) Allah'ın (adalet terazisi) karşısında yer alacaksın. O hâlde (kıyamette hesaba çekilirken) cevap vermeye hazır ol.⁽³⁾

İnsan dünyada bir tüccar gibidir. Sermayesi ise sınırlı hayat, yani bu saatler, günler, haftalar, aylar ve yıllardır. Paha biçil-

1- Vesailü'ş-Şia, c.11, s.379

2- Vesailü'ş-Şia, c.11, s.379

3- Vesailü'ş-Şia, c.11, s.378

mez ömür sermayesi ister istemez harcanacak ve insan tedricen ölüme yaklaşacaktır. Gençlik ihtiyarlığa, kuvvet zaafa, sağlık hastalığa dönüşecektir. Ömrü harcamak karşısında salih amelde bulunur da ahiret için bir azık gönderirse, zarar etmiş olmaz. Zira kendisi için mutlu bir gelecek temin etmiş olur. Ancak değerli sermayesi olan ömrünü, gençliğini, güç ve sağlığını boşa geçirir ve onun karşısında ahireti için salih amelde bulunmaz da çirkin ahlâkla ve günah işleyerek nefsini kirletirse, telafi edilmeyecek büyük bir ziyana uğramış olur. Allah-u Teâlâ Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Asra andolsun; gerçekten insan ziyân içindedir. Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Akıllı kimse, bugünden yarınını (kıyameti) düşünen ve nefsini özgürleştirmek için çaba harcayan, kesin olan, kurtuluş ve kaçıışı olmayan şey (ölüm ve ahiret) için salih amelde bulunan kimsedir.⁽²⁾

Yine İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Her kim nefsini hesaba çekerse, kusurlarına vâkıf olur ve günahlarına üstün gelir. Dolayısıyla günahlarından tövbe eder ve kusurlarını ıslah eder.⁽³⁾

Nefsimizi Nasıl Hesaba Çekelim?

Nefsi kontrol ve idare etmek kolay bir iş değildir. Tedbire, siyasete, sabra, çabaya ve ciddiyete ihtiyaç vardır. Nefs-i emma-

1- Asr, 1-3

2- Gururu'l-Hikem, s.238

3- Gururu'l-Hikem, s.696

re bu kadar kolay bir şekilde teslim olur mu? Bu kadar rahat, muhakeme ve muhasebe masasına oturur mu? Kolay kolay hesap vermeye yanaşır mı?! İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Her kim nefsini tedbir ve siyaseti altına almazsa, onu zayıf eder.⁽¹⁾

Yine İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Kim nefesine aldanırsa, nefsi onu helake sürükler.⁽²⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Her kimin nefsinde uyanıklık varsa, Allah tarafından onun için bir bekçi ve koruyucu bırakılmıştır.⁽³⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Cihadı sürdürerek nefsinize malik olun (ve onu kendi emrinize geçirin).⁽⁴⁾

Tedricen alışıp teslim olması için nefsi üç merhalede hesaba çekmeliyiz:

1- Ahitleşme

Nefsimizi şöyle hesaba çekebiliriz: Günün ilk saatlerinde, günlük işler başlamadan önce, ahitleşmek -sözleşmek- için belli bir saat tayin edelim. Mesela sabah namazından sonra ıssız bir köşeye çekilerek nefsimize hitaben şöyle diyelim:

Şimdi ben yaşıyorum; ancak ne zamana kadar yaşayacağım belli değil. Belki bir saat, belki de daha fazla yaşarım.

1- Gururu'l-Hikem, s.640

2- Gururu'l-Hikem, s.685

3- Gururu'l-Hikem, s.679

4- Gururu'l-Hikem, s.131

Saatler, günler, aylar ve yıllar geçip gitti; ancak daha elimde sermayem sayılan saatler var ve o saatlerin her birinde ahiretim için bir azık alabilirim. Şimdi ecelim gelip çatmış olsaydı ve Azrail ruhumu almak için gelseydi, bir gün ve hatta bir saat daha yaşamayı ne kadar isterdim? Ey zavalılı nefis! Böyle bir hlde olduğunu ve isteğinin de kabul edilip dünyaya yeniden döndüğünü farz et. Bu durumda ne yapardın acaba? Ey nefis! Bana ve kendine acı ve bu saatleri boşa geçirme. Kusur etme; aksi takdirde artık hasretlerin bir fayda vermediği kıyamet gününde pişman olacaksın. Ey nefis! Ömrünün her saati karşısında Allah-u Tel senin için bir sandık bırakmıştır ki, senin iyi ve kötü amellerini orada toplarlar ve sen onların sonucunu kıyamette göreceksin. Ey nefis! O sandıkları salih amellerle doldurmaya alış. Onları günah ve isyanla doldurmamaya dikkat et.

Bu Şekilde uzuvlarımızın her birine teker teker hitap ederek günah işlememesi üzere ondan söz alabiliriz. Mesela dilimize Şöyle deriz:

Yalan, dedikodu, başkalarını çekiştirme, kusur arama, küfretme, saçmalama, başkalarına hakaret etme, başkalarını tahkir etme, kendini methetme, faydasız tartışma, yalan yere tanıklık etme, ahlk alaklıklardan ve Allah'ın haram kıldığı Şeylerden olup insanın uhrev hayatını mahvederler. Bunları yapmana izin vermem. Ey dil! Kendine ve bana acı ve günah işlemeyi terk et! Zira konuştuğun bütün sözler amel defterinde kaydedilir ve ben kıyamet günü onların hepsinin cevabını vermek zorundayım.

Bu vasıtayla dilimizden günah işlememesi için söz almalıyız. Daha sonra dilin yapabileceği hayırlı amelleri hatırlatıp gün boyunca onları yapmaya zorlamalıyız. Örneğin Şöyle demeliyiz:

Ey dil! Sen falan zikir ve filan sözle amel hazineni nur ve neşeyle doldurup ahirette de onun sonucuna kavuşabilirsin. Bundan gaflet etme; zira aksi takdirde pişman olursun.

Bu vasıtayla organlarımızdan her birinden teker teker günah işlemeyip salih amelde bulunmalarına dair söz almalıyız. İmam Cafer Sadık (a.s) babasının şöyle buyurduğunu naklediyor:

Gece vakti gelip ulaşınca, bir münadi (çağırana), insan ve cinlerden başka bütün varlıkların duyacağı bir şekilde nida eder ve der ki: "Ey insanoğlu! Ben yeni bir yaratığım; ben bende vuku bulan işlere tanıklık edeceğim. Benden yararlan, zira güneş doğduktan sonra bir daha asla dünyaya dönmeyeceğim. Ondan sonra bende iyi amellerini arttıramazsın ve günahlarından da tövbe edemezsin." Gece gelip geçip onun yerine gündüz gelince, o da aynı sözlerle nida eder.⁽¹⁾

Şeytan ve nefsi-i emmare bize yanaşarak kulağımıza şöyle fısıldayabilir:

Sen böyle bir programla yaşayamazsın. Bu sınırlamalarla ve bu bağlarla yaşayabilir misin hiç? Her gün nefsini hesaba çekmek için bir saatini ayırabilir misin?

Şeytan ve nefsi-i emmare böyle vesveselerle bizi aldatıp ciddi bir karar almaktan alıkoyar. Bunun karşısında ciddi bir mücadele vermeli ve demeliyiz ki:

Bu program kesinlikle mümkündür ve normal bir hayatla gelişmemektedir; ben bunu nefsimi yetiştirip eğitmem ve uhrevî saadete ulaşmam için yapmak zorundayım. Bu iş o kadar da zor değildir, sen irade eder ve kararını verirsen kolay olur. Başlangıçta biraz zor olsa da uygulamaya başladıkça kolaylaşacaktır.

2- Gözetim Altında Tutma ve Kontrol

Söz alma ve ahitleşme merhalesinden sonra sıra sözünde durmaya ve onu sürdürmeye gelir.

Bütün gün boyunca ve bütün hllerde ahdimize sadık kalmaya zen göstermeliyiz. İnsan her durumda dikkatli ve uyanık olmalıdır. Allah'ı daima hazır ve nazır bilmeli, ahdini asla aklından ıkarmamalıdır. Zira bir an gaflet edecek olursa, şeytan ve nefs-i emmare onun iradesine işleyip ahdine amel etmekten alıkoyabilir. İmam Ali (a.s) buyurmuştur ki:

Akıllı kimse, nefsiyle devamlı cihat eden, onu ıslah etmek için çaba harcayan, istek ve heveslerden alıkoyan ve bu vasıtayla onu mülkiyetine (emri altına) alan kimsedir. Akıllı insan nefsini kontrol yoluyla dünyadan ve dünyada olan şeylerden, dünya ehlerinden uzaklaştırır.⁽¹⁾

Yine İmam Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

Her kimin nefsinde bir alıkoyucu olursa Allah tarafından onun için bir koruyucu görevlendirilir."⁽²⁾

Yine şöyle buyurmuştur:

Nefse itimat edip ona karşı hoşgrl olmak, şeytanın en sağlam fırsatlarındandır.⁽³⁾

Dikkatli ve uyanık bir kimse, devamlı Allah'ı anar ve kendini O'nun huzurunda görür. Hiçbir ameli düşünmeden yapmaz. Eğer bir günahla karşılaşırsa hemen Allah-u Tel'yı, kıyame-ti hatırlayarak onu terk eder. Sözünü ve ahdini unutmaz ve bu vasıtayla nefsini devamlı kontrol ve boyunduruk altına alıp kötülük ve çirkinliklerden alıkoyar.

1- Gururu'l-Hikem, s.237

2- Gururu'l-Hikem, s.698

3- Gururu'l-Hikem, s.54

Bu program, nefsi arındırıp yetiştirmenin en iyi yollarından dır. Ayrıca dikkatli olan bir insan bütün gün boyunca devamlı farzları ve sünnetleri, kendi vazifesini, iyi amelleri ve hayırlı işleri de hatırlar. Namazı fazilet vaktinde ve son namazıymış gibi huzu ve huşuyla kılmaya çalışır. Her hâlde ve yaptığı her işte Allah'ı hatırlar. Boş vakitlerini boşuna heder etmez ve ahireti için onlardan yararlanır. Vaktinin kıymetini bilir ve nefsini mükemmelleştirmek için her fırsattan istifade eder. Gücü yettiği kadar müstehapları (sünnetleri) yerine getirmeye çalışır. İnsanın bazı önemli müstehapları yerine getirmeye kendini alıştırmaması ne kadar güzeldir. İnsanın yüce Allah'ı anması ve O'nu hatırlaması her durumda mümkündür.

Hepsinden daha önemlisi şu ki, insan ihlâs ve Allah'a yaklaşma kastıyla günlük bütün meşguliyetlerini ibadet ve Allah'a doğru seyir ve süluk doğrultusunda kılabilir. Hatta alışverişini, çalışmasını, yiyip içmesini, uyumasını, evlenmesini ve mubah olan diğer işlerini ihlâs ve kurbet (Allah rızası) kastıyla ibadetler safına geçirebilir. Alışveriş, çalışıp para kazanma vb. çabalar, eğer helal rızık edinmek ve Allah'ın kullarına hizmet kastıyla olursa ibadettir. Aynı şekilde yemek, içmek ve dinlenmek, yaşayabilmek ve Allah'a kulluk etmek için bir vesile olursa, bunlar da ibadet sayılır. Allah'ın ihlâslı kulları her zaman böyledirler.

3- Amellerin Hesabı

Üçüncü merhale, günlük amelleri muhasebe etmektir. İnsan günlük amellerini muhasebe etmek için bir saatini ayırmak zorundadır. Ancak bunun uyku saatinde ve günlük işlerini bitirince olması daha uygundur. O saatte ıssız bir köşeye çekilerek bütün gün boyunca ne yaptığını iyice düşünmelidir. Sırayla ilk saatlerden başlayarak son saate kadar dikkatli bir şekilde muhasebe etmelidir.

Eğer o saatte hayır işle ve ibadetle meşgul idiyse, bu başarısından dolayı Allah'a şükretmeli ve bunu sürdürmeye kararlı olmalıdır. Eğer günah ve hata işlemişse, nefesine hitaben demelidir ki:

Ey katı kalpli bedbaht, ne yaptın? Kıyamet günü Allah'a ne cevap vereceksin? Ahiretin korkunç azaplarıyla ne yapacaksın? Allah-u Teâlâ ahiretin için bir azık hazırlayasın diye sana ömür, sağlık ve imkân verdi; sen ise bunun karşılığında amel defterini kararttın. Şimdi ecelin geleceğine ihtimal vermiyor musun? Bu durumda ne yaparsın? Ey rezil nefis! Niçin Allah'tan utanmıyorsun? Ey yalancı, ey münafık? Sen Allah'a ve kıyamet gününe inandığını iddia ediyorsan, niçin amelde de böyle değilsin?

Sonra tövbe etmeli ve artık günah işlememeye ve geçmiş günahlarını da telafi etmeye karar vermelidir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Her kim ayıpları ve günahları için nefisini azarlarsa, günahların çoğalmasına mani olur.⁽¹⁾

Eğer nefsin isyan ve tuğyan ettiğini, günah işlemeyi terk edip tövbe etmeye hazır olmadığını hissederse, o da nefis-i emmarenin karşısına dikilmeli ve ona sertçe karşılık vermelidir.

Bu konuda uygun cezalandırmalara başvurabilir. Mesela eğer haram bir yemek yemişse veya başka bir günah işlemişse, ona karşılık Allah yolunda bir malını vermeli, bir veya birkaç gün oruç tutmalı, geçici olarak lezzetli yemek ve soğuk su içmekten ve nefsin istediği diğer lezzetlerden kaçınmalı veya bir saat kızgın güneşin altında beklemeli. Hiçbir zaman nefis-i emmarenin karşısında gevşeklik ve zaaf göstermeme-

1- Gururu'l-Hikem, s.696

lidir. Aksi takdirde nefis insana musallat olur ve insanı helak eder. Ancak onun karşısında direnirse, nihayet nefsi ona teslim olur.

Eğer o saatte ne bir hayır iş, ne de bir günah işlememişse, yine nefisine hitaben şöyle demelidir:

Ömrünün sermayesi olan bu saati nasıl boşa geçirdin? Sen bu saatte salih bir amel yaparak ahiretin için bir azık alabilirdin. Ey zavallı ziyankâr! Niçin bu değerli fırsatı kaçırdın? Hasret ve pişmanlığın fayda vermeyeceği günde (kıyamet gününde) pişman olacaksın.

Böylece tam bir dikkatle ve bir ortak gibi o gün yaptığı bütün işlerin hesabını nefisine sormalı. (Bu muhasebelerin sonucunu bir deftere not alırsa, daha iyi olur.)

Her halükârda nefsi eğitip yetiştirmek için kontrol ve muhasebe, gerekli ve yararlı sayılır; kendi saadetini düşünen her insanın bu konuya önem vermesi gerekir. İlk başta zor görünür, ancak kararlı olunur da karşısında diretilirse, kısa zamanda kolaylaşır; nefis-i emmare kontrol ve denetim altına alınır. Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

Zekilerin en zekisini ve ahmakların en ahmağını tanıtayıp mı size? Halkın en zekisi, nefisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için salih amel edinendir. Halkın en ahmağı ise, nefsinin isteklerine uyan ve uzun vadeli arzular besleyendir.

Bu arada sahabeden birinin, "Ya Resulullah! Nefsimizi nasıl hesaba çekelim?" diye sorması üzerine Allah Resulü (s.a.a) şöyle cevap verdi:

Gün sona erip akşam vakti gelip çatınca, nefisine müracaat ederek şöyle demeli: "Ey nefis! Bugün de senin aleyhine geçti ve artık asla geri dönmeyecektir sana. Allah-u Teâlâ

bugünü ne işte geçirdiğini ve hangi ameli yaptığını soracaktır: Allah'ı zikredip O'na hamdettin mi? Mümin kardeşinin hakkını eda ettin mi? Onun herhangi bir derdini giderdin mi? Mümin kardeşinin yokluğunda ailesi ve evlatlarıyla ilgili onun hakkını gözettiler mi? Mümin kardeşinin ölümünden sonra onun ailesiyle ilgilendin mi? Haysiyetinle mümin kardeşinin gıybetinin edilmesine engel oldun mu? Bir Müslümana yardım ettin mi? Bu gün zarfında ne yaptın?" Sonra yaptığı bütün şeyleri teker teker aklından geçirsin. Hayırlı bir iş yaptığını görürse, bu muvaffakiyeti kendisine verdiği için Allah'a şükretsin ve O'nu yüceltsin. Günah işlemiş veya kusur etmiş olduğunu görürse, tövbe etsin ve bundan sonra da günah işlememeye karar versin. Resulullah'a ve Ehlibeyt'ine salâvat göndererek günahlarından dolayı nefsine bulaşan çirkinlikleri nefsinden bertaraf etsin ve müminlerin emiri Ali'ye biat etmeyi nefsine öner-sin ve onun düşmanlarına lanet etsin...

Eğer böyle yapacak olursa, Allah-u Teâlâ ona buyuruyor ki: "Ben kıyamet günü günahlarından hatta biri üzerinde bile seninle münakaşa etmeyeceğim; zira sen (dünyada) benim dostlarımla dost ve düşmanlarımla düşman idin."⁽¹⁾

İmam Musa Kâzım (a.s) şöyle buyuruyor:

Her gün nefsini hesaba çekip iyi amel etmişse Allah-u Teâlâ'dan daha fazla muvaffakiyet dilemeyen ve eğer günah işlemişse istiğfar ve tövbe etmeyen bizden değildir.⁽²⁾

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Ebuzer'e şöyle buyurduğu naklediliyor:

Akıllı kimse kendisi için şu birkaç saati ayırmalıdır: Bir saati Allah'a münacat etmeye, bir saati nefsini muhase-

1- Biharu'l-Envar, c.70, s.69

2- el-Kâfi, c.1, s.453

beye ve bir saati de Allah'ın kendisine bağışladığı şeyleri düşünmeye.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Nefislerinizi yaptığı ameller hakkında hesaba çekin; farzları yerine getirmeyi ondan isteyin ve ondan fâni olacak şeylerden (dünyadan) baki kalacak amelleri (ahireti) için istifade etmesini isteyin. Kabirlerinizden dirilerek tekrar çıkmadan önce (o yolculuk için) hazır olun.⁽²⁾

Yine şöyle buyuruyor:

İnsanın meşgul olmadığı bir saatte (bütün işlerini bitirdikten sonra) belli bir saat ayırarak nefisini hesaba çekmesi, gece ve gündüzünde (bir gün boyunca) kendi lehine hangi hayır işleri ve kendi aleyhine hangi günahları kazandığını görmesi ne kadar da gereklidir!⁽³⁾

Yine şöyle buyuruyor:

Nefsine karşı cihat et. Bir ortağın kendi ortağından hesap sorması gibi ondan hesap sor. Bir düşmanın kendi düşmanından haklarını istemesi gibi, ondan Allah'ın senin üzerindeki haklarını (namaz, oruç, humus, zekât. gibi) yerine getirmesini iste. Zira insanların en saadetlisi, hesaba çekilmek için hazır olanıdır.⁽⁴⁾

Yine şöyle buyurduğu naklediliyor:

Her kim nefisini hesaba çekerse, kendi kusurlarına vâkif olur ve günahlarını kuşatır. Sonra da günahlarından tövbe eder ve kusurlarını ıslah eder.⁽⁵⁾

1- Biharul-Envar, c.70, s.64

2- Gururu'l-Hikem, s.385

3- Gururu'l-Hikem, s.753

4- Gururu'l-Hikem, s.371

5- Gururu'l-Hikem, s.696

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

(Kıyamette) hesaba çekilmeden (bu dünyada) kendinizi hesaba çekin. Zira kıyamet günü (insanlar) elli yerde hesaba çekilir ve onların her biri bin yıl çeker."

İmam, daha sonra şu ayeti okudu: "**(Kıyametin) bir günü elli bin yıldır.**"⁽¹⁾

Son olarak şu noktayı hatırlatalım ki, insan, nefisini hesaba çektiği zaman nefisine itimat edip ona karşı hoşgörölü olmalıdır. Zira nefis, aldatıcı ve kötölüğu emredendir. Yüzlerce hile ve düzenle iyiyi kötü, kötüyü de iyi göstermeye çalışır. İnsanın vazifesini iyice tanıyıp onunla amel etmesine izin vermez. Günah işlemeyi ve ibadetleri terk etmeyi tercih eder. İşlediği günahları unutturur ve onları küçük gösterir. Küçük ibadetleri büyük gösterir. İnsanı mağrur eder, ölümü ve kıyameti unutturur, uzun ve uzak arzuları kuvvetlendirir, nefis hesaba çekmeyi zor ve imkânsız, hatta gereksiz gösterir.

Dolayısıyla insan, nefisine karşı kötümser olarak onu hesaba çekmelidir. Hesaba çekmede çok dikkatli olmalı, nefis ve şeytanın bahane ve tevdillerini dinlememelidir. İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Bir zikir ehli vardır ki, zikri, dünya karşılığında edinmişlerdir. Onları ne ticaret, ne de alışveriş ondan (zikirden) alıkoymuştur. Onlar günlerini zikirle geçirirler. Gafillerin kulağına Allah'ın haramlarından kaçınmayı fısıldarlar. Adaleti emreder ve kendileri de ona sarılırlar. Münkerden sakındırır ve kendileri de ondan sakınırlar. Dünyada oldukları hâlde sanki dünyayı aşmış, ahirete ulaşmış ve dünyanın ötesini görmüşlerdir. Orada (dünyada) kaldıkları sürece sanki ahiret ehlinin gaybî hâllerinden haber-

1- Biharul-Envar, c.70, s.64 (Meâric, 4)

dar olmuşlar. Kıyamet bütün vaatlerini onlar hakkında gerçekleştirmiş de dünya ehlinin gözünün önüne gerilen perde aralanmıştır. Öyle ki, sanki onlar insanların görmediklerini görüp, işitmediklerini işitirler.

Bu bağlamda eğer onların övülmüş makamlarını ve şahitleriyle beraber görülen meclislerini, hâlleriyle gözünün önünde canlandırırsan (düşünürsen); amel defterleri yayılmış, emrolunduğu hâlde da kusur edip yapmadıkları ve nehyolunduğu hâlde de haddi aşırp işledikleri bütün büyük ve küçük işleri nefislerinin hesaba çekilmesi için ortaya dökmüş, günahlarının ağırlıklarını sırtlarına yüklerler ve kendilerini o günahlardan kurtulmaktan aciz görürler ve bu yüzden ağlayıp sızlarlar, ağlayıp sızlayarak Rablerine yalvarır ve pişmanlıklarını itiraf ederler.

(Böylece aklına getirebilse) onları, hidayet sancakları, parlak meşaleler, etrafları melekler tarafından kuşatılmış, kendilerine huzur inmiş, göklerin kapıları yüzlerine açılmış ve kendileri için şeref ve üstünlük makamı hazırlanmış kişiler olarak görürdün.⁽¹⁾

TÖVBE VE NEFSİ ARINDIRMA

Önlem almak ve günahı terk etmek, nefsi arındırmanın en iyi yoludur. Hiç günaha bulaşmayan ve zatının sefa ve paklığını koruyan bir nefis, önce günaha bulaşıp sonra da tövbe eden kimseden kesinlikle daha üstündür. Henüz günahı tatmamış ve ona alışmamış olan bir insan, günaha bulaşmış olup da şimdi günahı terk etmek isteyen kimseden daha kolay bir şekilde günahı terk edebilir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Günahı terk etmek, tövbe etmekten daha kolaydır.⁽¹⁾

Ancak insan günaha bulaşursa, Allah'ın rahmetinden ümit kesmemelidir. Zira Allah'a doğru yönelip nefsi ıslah etmenin yolu hiçbir zaman kapalı olmaz. Aksine, Allah-u Teâlâ günahkârlar için tövbe ve dönüş yolunu açmış ve onlardan, kendisine dönmelerini ve nefislerini tövbe suyuyla yıkayarak günahların kirlerinden arındırmalarını istemiştir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

De ki: Ey kendi aleyhlerinde olmak üzere (nefislerine uyarak) ölçüyü taşıran kullarım! Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, esirgeyendir.⁽²⁾

1- Biharu'l-Envar, c.73, s.364

2- Zümer, 53

Yine buyuruyor ki:

Bizim ayetlerimize iman edenler sana geldiklerinde, onlara de ki: "Selâm olsun size. Rabbiniz, rahmeti kendi üzerine yazdı (farz kıldı) ki, içinizden kim bir cehalet sonucu bir kötülük işler sonra tövbe eder ve (kendini) ıslah ederse kuşku yok ki, O, bağışlayandır, esirgeyendir."⁽¹⁾

Tövbenin Gerekliği

Günahkâr bir kimse için tövbeden daha gerekli bir şey yoktur. Peygambere, kıyamete, sevaba, cezaya, hesaba, kitaba, cennete ve cehenneme inanan bir kimse, tövbenin çabuklaştırılmasının gerekliliği konusunda şüphe etmez. Biz kendi nefsimizi ve günahlarımızı bildiğimiz hâlde niçin tövbe etmekten gafil oluyoruz? Yoksa kıyamete, hesaba, kitaba ve cehennemin azaplarına tam anlamıyla inanmıyor muyuz? Yoksa Allah'ın vaadinden (günahkârı cehennemde azaplandıracağını buyurduğundan) şüphe mi ediyoruz?

İnsanın nefsi günah sebebiyle karanlık, siyah ve alçak olur, hatta hayvana bile dönüşebilir. Böyle karanlık ve alçak bir nefisle Allah'ın huzuruna çıkmayı ve cennette Allah'ın velileriyle bir yerde olmayı nasıl bekleyebiliriz? Günah işlemekle Allah'a doğru yönelmenin doğru yolunu bırakmış ve hayvanlık vadisine yuvarlanmışız; Allah'tan uzaklaşmış, şeytana yaklaşmışızdır. Yine de ahirette saadete kavuşmayı, kurtuluşu ermeyi, cennette Allah'ın nimetlerinden yararlanmayı nasıl bekleriz?! Ne kadar yersiz ve yanlış bir bekleyiştir bu!

Binaenaleyh, kendi saadetini düşünen günahkâr bir kimse- nin tövbeden ve Allah'a dönmekten başka bir çaresi yoktur. Tövbe etmenin yolunu kullarına açık bırakması, Allah'ın

büyük lütuflarındandır. Kendi sağlığını düşünen bir adam zehirlenirse, hiçbir zaman kendini tedavi etmekte ve zehri vücudundan çıkarmada tereddüt etmez ve bunda bir an gecikmez; çünkü geç hareket edecek olursa, öleceğini bilir. Oysa nefis için günah, bütün öldürücü zehirlerden daha öldürücüdür. Zehir insanın birkaç günlük dünya hayatını tehlikeye atıyorsa, günah nefsi ebedî helake sürükler ve insanın uhrevî saadetini yakıp kül ediverir. Zehir, insanı sadece dünyadan mahrum ederken, günah insanı Allah'tan uzaklaştırır; Allah'a yakın olmaktan ve likaulahtan mahrum eder.

Öyleyse tövbe bizim için her şeyden daha gerekli ve daha zarurîdir. Zira uhrevî saadetimiz ve manevî hayatımız tövbeye bağlıdır.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ey müminler! Hep birlikte Allah'a tövbe edin. Umulur ki, kurtuluşa eresiniz.⁽¹⁾

Başka bir yerde ise şöyle buyurmaktadır:

Ey iman edenler! Allah'a sürekli ve halis bir tövbe ile tövbe edin. Olabilir ki Allah, sizin kötülüklerinizi örter ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokar.⁽²⁾

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Her derdin dermanı vardır; günahların dermanı da tövbe ve istiğfardır.⁽³⁾

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmektedir:

1- Nur, 31

2- Tahrir, 8

3- Vesailu's-Şia, c.11, s.354

Her kulun kalbinde beyaz bir nokta vardır. Günah işlediği zaman o beyaz noktada siyah bir nokta oluşur. Eğer tövbe ederse, siyah nokta giderilir ve eğer günaha öylece devam ederse, siyah nokta beyaz noktayı tamamen kapsayınca kadar yavaş yavaş büyür. O zaman o kalbin sahibi hiçbir zaman hayra dönmez. Allah-u Teâlâ'nın buyurduğu, "İşte öyle değil; hayır, kazandıkları şeyler, üst üste kalplerine yığılmıştır da kalpleri pas tutmuştur:"⁽¹⁾ ayeti işte budur.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Tövbe etmeyi geciktirmek bir nevi hiledir ve geciktirmeye devam etmek de şaşkınlık ve avareliktir. Allah'ın karşısında özür (bahane) ileri sürmek mahvolmaktır. Günaha ısrar etmek, Allah'ın azabından emniyette olduğunu hissetmektir. Oysa ziyankâr kimselerden başka hiç kimse Allah'ın azabından güvende olduğunu hissetmez.⁽³⁾

Biraz kendimize gelelim, geçmiş günahlarımızı hatırlayalım ve akıbetimizin ne olacağını iyi düşünelim... Hesap yerini, amellerin ölçülmesini, Allah-u Teâlâ'nın huzurunda mahcup olmayı, meleklerin ve mahlûkların arasında rezil olmayı, kıyametin zorluklarını, cehennem azaplarının sonucunu, lika-ullahtan mahrum olmayı gözümüzde canlandıralım ve içten olan bir inkılâp ve değişimle Allah'a dönelim ve tövbenin hayat verici suyuyla geçmiş günahlarımızı yıkayalım. Nefsin pislik ve çirkinliklerini giderelim, günahlardan kaçınmaya, ahiret seferine ve Allah'a doğru yönelişe hazırlanmaya kesin karar verelim.

Ancak, şeytan bu kadar kolay bir şekilde bizden vazgeçer mi? Tövbe edip Allah'a dönmemize hiç müsaade eder mi? Bizi

1- Müttaffin, 14

2- Biharu'l-Envar, c.73, s.332

3- Biharu'l-Envar, c.73, s.365

günah işlemeye zorlayan şeytan, elbette tövbe etmemize de engel olur; günahları küçük ve önemsiz gösterir, onları aklımızdan öyle çıkarır ki, hepsini unuturuz; ölüm, hesap ve azap düşüncesini aklımızdan çıkarır. Bizi dünyayla öylesine meşgul eder ki, ölüm gelip çatınca ve günaha bulaşmış bir nefisle dünyadan göçünceye kadar hiçbir zaman tövbe etmeyi akıl etmeyiz.

Gerçekten de biz insanlar pek zavallı ve nankörüz!...

Tövbenin Kabul Edilmesi

Tövbe gerçekten doğru olursa, kesinlikle Allah tarafından kabul olur ve bu, Allah'ın (c.c) lütuflarındandır. Allah-u Teâlâ bizi cehennem ve cehennem azabı için yaratmamıştır. Bilakis O, bizi saadete ve cennete kavuşmak için yaratmıştır. İnsanları saadet yoluna hidayet etsinler ve günahkârları tövbe etmeye ve Allah'a dönmeye davet etsinler diye peygamberler göndermiştir. Tövbenin kapısını herkesin yüzüne açık kılmıştır. Onları devamlı kendisine çağırmaktadır. Peygamberler ve Allah'ın velileri insanları devamlı Allah'a yönelmeye davet ediyorlardı.

Allah-u Teâlâ birçok ayet-i kerimede günahkârları kendine doğru yönelmeye çağırılmış ve onların tövbesini kabul edeceğini vaat etmiştir. Allah'ın vaadi ise yalan değildir. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları yüzlerce hadiste insanları tövbe etmeye ve Allah'a yönelmeye davet etmiş ve onlara ümit vermişlerdir. İşte birkaç örnek:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri affeden ve işlemekte olduklarınızı bilen O'dur.⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Doğrusu ben; tövbe eden, inanan, salih amellerde bulunup da sonra doğru yola erişen kimseyi şüphesiz bağışlayıcıyım.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Ve çirkin bir hayâsızlık işledikleri ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarından dolayı bağışlanma isteyenlerdir. Allah'tan başka günahları bağışlayan kimdir? Bir de onlar yaptıkları üzerinde bildikleri hâlde ısrarla durmayanlardır. İşte bunların karşılığı, Rablerinden bağışlanma ve içinde ebedî kalacakları altında ırmaklar akan cennetlerdir.⁽²⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Günahtan tövbe eden bir kimse hiç günahı olmayan kimse gibidir. Günah işlemeye devam edip sadece diliyle istiğfar eden kimse ise, alay eden kimse gibidir.⁽³⁾

Buna benzer ayet ve hadisler oldukça fazladır. Bu yüzden tövbenin kabul oluşunda şüphe edilmemelidir. Bilakis, Allah-u Teâlâ tövbe edenleri sever. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Şüphesiz Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.⁽⁴⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah'ın, kulunun tövbesinden dolayı sevinmesi (hoşnut

1- Taha, 82

2- Âl-i İmrân, 135-136

3- el-Kâfi, c.2, s.435

4- Bakara, 222

olması), karanlık gecede bineğini ve aızığını kaybettikten sonra yeniden bulan bir adamın sevincinden daha fazladır.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

İnsan halis ve devamlı bir tövbeyle tövbe ederse, Allah onu sever ve günahlarını örter.

Ravi, "Ey Resulullah'ın (s.a.a) evlâdı! Allah-u Teâlâ günahları nasıl örter?" diye sorunca, İmam şöyle cevap verdi:

Amellerini yazan iki melek o adamın günahlarını unuttular. Allah-u Teâlâ onun organlarına ve yeryüzündeki noktalara (günah işlediği yerlere) onun günahlarını örtmelerini emreder ve sonra da hiç kimsenin ve hiçbir şeyin günahlarına tanık olmadığı bir hâlde Allah'la mülakat eder.⁽²⁾

Tövbe Nedir?

Tövbe, geçmiş amellerden pişman olmaktır. Tövbekâr gerçekten ve kalben tövbe eden kimseye denir. Resulullah (s.a.a), "Pişman olmak tövbedir."⁽³⁾ buyurmuştur.

Allah-u Teâlâ tövbeyi kabul edip günahları bağışlıyorsa da, sadece dille "estağfurullah" demenin veya pişman olduğunu söylemenin ve hatta ağlayıp sızlamanın gerçek tövbe olduğunu söyleyemeyiz. Zira bir tövbenin doğru olup olmadığını bilmek için şu üç belirtinin olması şarttır:

- 1- Geçmişte yaptığı günahlardan kalben pişman olmak ve geçmişte yaptıklarından dolayı gerçekten üzgün olmak.
- 2- Gelecekte bu günahları yapmayacağına dair tam bir kararlılık içinde olmak.

1- el-Kâfi, c.2, s.435

2- el-Kâfi, c.2, s.436

3- Hakaik, s.286

3- Eğer işlediği günahların telafisi mümkün ise, onları telafi etmek için kararlı olmak. Örneğin, eğer bir kimsenin malını gasp etmişse, onu mümkün olan ilk fırsatta sahibine geri verme ve onu razı etme kararı içinde olmak. Eğer geri vermesine gücü yetmiyorsa, sahibini bir şekilde razı etmeye çalışmak. Eğer üzerinde bir kimsenin hakkı varsa, onu vermek. Eğer malının zek t ve humusunun vermemişse, onları vermek. Eğer namazını ve orucunu yerine getirmemişse, onları kaza etmek.

İşte ancak böyle bir kimseye, gerçek anlamda tövbe etmiştir denir. Ama yaptıklarından pişman olmayan veya gelecekte de günahı terk etmeye kararlı olmayan kimse, gerçek anlamda tövbe etmiş sayılmaz ve tövbesi de kabul olmaz.

Bir kimse İmam Ali'nin (a.s) yanında, "Eştağfirullahe Rabb " cümlesini söyledi. İmam Ali (a.s) ona şöyle dedi:

Annen senin yasına otursun! Acaba istiğfarın ne anlam taşıdığını biliyor musun? İstiğfar (bağışlanma dilemek) illiyyin (Allah katında y celmişlerin) makamıdır.

İstiğfar bir kavramdır ve altı anlamı kendisinde toplamıştır:

- 1- Geçmiş günahlardan pişman olmak.
- 2- Günahları, daim  olarak terk etme kararı almak.
- 3- Allah'ın huzuruna çıktığında, kimsenin senin üzerinde hakkı olmayacak şekilde halkın tüm haklarını eda etmek.
- 4- Terk ettiğin tüm farzları kaza etmeye dikkat etmek.
- 5- Haram yemekle g vdende oluşan etler eriyinceye, derin kemiğine yapışuncaya ve yeniden bedeninde et oluşuncaya kadar işlediğin günahlardan üzüntü duymak ( z nt n  sürdürmek).

6- Günahın zevkini gövdene tattırdığın gibi, itaatin zorluk ve acısını da vücuduna tattırmak.

Bunları yaptıktan sonra "estağfirullah" de.

Şeytan o kadar hilecidir ki, hatta bazen insanı tövbe hususunda da aldatır.

Bazen insan, işlediği günaha pişmanlık duymaksızın gelecekte bu günahı işlememeye kararı olmadan ve halkın hakkını vermeden bir dua meclisine iştirak edip biraz maneî atmosferin etkisi altında kalıp ağlayınca, bu yaptığının gerçek anlamda tövbe olduğunu zanneder. Oysa bu bir aldanıştır ve gerçek anlamda bir tövbe değildir. Dolayısıyla nefsin arınmasına, temizlenmesine ve ahiret mutluluğuna vesile değildir. Çünkü bu adam günah yolundan Rabbine doğru dönmemiştir.

Nelerden Tövbe Edilmelidir?

Günah nedir ve hangi günahlardan tövbe etmeliyiz?

Cevap: Allah'a yakınlaşmaktan alıkoyan, manevi seyir ve sulûka engel teşkil eden ve insanı dünyaya yönlendirip Allah'tan uzaklaştıran her şey günah sayılır, ki insanın onlardan kaçınması ve nefsini temizlemesi gerekir. Topluca, günahları ise iki kısma ayırmak mümkündür: Ahlâkî günahlar, amelî günahlar.

1- Ahlâkî Günahlar

Kötü ahlâk ve çirkin huylar, insanı kirletip alçak duruma düşürür ve insanın insanlığın sırat-ı müstakiminde yürümesine, ilâhî lika ve kurb/yakınlık makamına ulaşmasına engel olur. Kötü huylar nefiste kök saldığı durumda insanın melekelerinden bir parça sayılır ve zatının bânını değiştirip altüst eder; dahası insanın ne olduğunda da etkili olur. Ahlâkî olmaları hasebiyle ahlâkî günahları önemsiz ve küçük saymamalı, tövbe ederek onları temizlemekten gaflet etmemelidir. Çünkü

nefsi kötü huylardan temizlemek zarurî ve hayatî önem arz etmektedir.

Kötü huylar şunlardan ibarettir: Riya/gösteriş, nifak/iki yüzlülük, gazap/öfke, kibir/övünmek, kendini beğenmişlik, kabalık, zulüm, aldatmak, gıybet/dedikodu, bühtan, jurnal etmek, insanların hatalarını araştırmak, söz taşıma, vaade amel etmemek, yalan, dünya sevgisi, hırs/tamah, çekememezlik, anne-babaya itaatsizlik, akraba ilişkilerini kesmek, nimete nankörlük, israf, haset, sövmek ve başka kötü sıfatlar.

Yüzlerce ayet ve hadiste bu sıfat ve huylar yerilmiş, alınması gereken önlemler ve tedavi yolları açıklanmış, bunların dünyevî ve uhrevî belirtileri, sonuç ve cezaları bildirilmiştir. Bu konuda daha fazla bilgi edinmek isteyenler ahlâk ve hadis kitaplarına müracaat edebilirler.

2- Amelî Günahlar

Başlıca amelî günahlar şunlardan ibarettir: Hırsızlık, insan öldürmek, zina, livata, faiz almak ve faiz vermek, başkalarının malını gasp etmek, ticarete sahtekârlık, farz olan cihat meydanından kaçmak, emanete hıyanet, şarap ve sarhoşluk getiren diğer içecekler, murdar, domuz eti ve yenilmesi haram olan diğer yiyeceklerden yemek, kumar oynamak, yalan yere tanıklık etmek, yalan yere yemin etmek, suçsuz kimsele-re zina isnat etmek, farz namazları terk etmek, farz orucu terk etmek, farz olan haccı yerine getirmemek, marufu emretmeyi ve münkerden (kötülükten) sakındırmayı terk etmek, necis yemeği yemek vs.

Bu günahlar üzerinde de hadis ve fıkıh kitaplarında bahsedilmiş ve bu konular incelenmiştir. Ne yazık ki, bizim onları burada açıklamamız mümkün değildir. Bu konuda geniş bilgi isteyenler, hadis kitaplarına müracaat edebilirler.

Bunlar, insanın kaçınması ve bunlara bulaşması durumunda da tövbe edip Allah'a dönmesi gereken ve herkes tarafından bilinen meşhur günahlardır.

Ancak meşhur olmayan ve günah olarak tanıtılmayan; ama Allah'ın seçkin kulları ve evliyaları için günah sayılan diğer günahlar da vardır. Bunlar başlıca müstehapları (sünnetleri) terk etmek, mekruh olan bir işi yapmak, hatta günahı aklından geçirmek, Allah'tan başkasına tövbe etmek (yönelmek), Allah'ı anmaktan insanı gaflete düşüren düşünceler ve şeytanî vesveselerdir. Bütün bunlar, Allahın velilerine göre günah sayılır; dolayısıyla onların bunlardan tövbe etmeleri gerekir.

Dahası mümkünü'l-vücut olan her insanın tanınması gereken Allah'ı, Allah'ın sıfatlarını ve fiillerini bütünüyle tanımakta kusur etmek, Allah'ın seçkin kulları için noksanlık ve günah sayılır. Allah'ın seçkin kulları böyle bir noksanı hissedince bedenleri titrer, ağlayıp sızlayarak Allah'a dönerek bunlardan tövbe ederler. Peygamberlerin ve Ehlibeyt İmamları'nın tövbeleri bu türden olabilir.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Resulullah (s.a.a) hiç günahı olmadığı hâlde her gün yetmiş defa Allah'a tövbe ederdi.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Bazen kalbimde bir karanlık zuhur eder; bu yüzden bir gece ve gündüz zarfında yetmiş kere istiğfar ederim.⁽³⁾

1- Vesailu's-Şia, c.11, s.361

2- el-Kâfi, c.2, s.450

3- Mahaccetu'l-Beyza, c.7, s.17

İkinci Bölüm

NEFSİ YETİŞTİRME VE
MÜKEMMELLEŞTİRME
-TEHLİYE VE SÜSLEME-

NEFSİ YETİŞTİRME VE MÜKEMMELLEŞTİRME

Nefsi temizleme ve ıslahtan sonra sıra nefsi yetiştirmeye ve eğitmeye gelir. Pozitif ilimlerde, insanın nefsinin devamlı hareket ve değişim hâlinde olduğu ispatlanmıştır. İnsanın eylemi yetenek ve istidatla karışık olup derece derece istidatlarını eyleme (fiiliyata) dönüştürür. Başlangıçta yetkin ve mükemmel değildir; kendini zamanla mükemmelleştirir ve zatının mücevherini yetiştirir. Doğru yolda hareket edecek olursa, nihaî mükemmelliğe ulaşıncaya dek tedricen daha bir mükemmelleşir; doğru yoldan saparak dalalet yoluna ayak basacak olursa, yavaş yavaş insanlığın nihaî mükemmelliğinden uzaklaşıp hayvanîliğin korkunç uçurumuna düşüverir.

Allah'a Yakınlık (Kurb)

Şunu da hemen hatırlatalım ki, insanın hareketi itibarî değil, gerçek bir harekettir; hareket de onun cismiyle ve bedeniyle değil, soyut ruhuyla ilgilidir. Keza bu hareket zatidir, sonradan kazanılmış değildir. Bu harekette, insanın zatının cevheri hareket eder ve değişir. Bundan dolayı insanın hareket doğrultusu da gerçek bir yol olup itibarî ve mecazî değildir. Ancak hareket doğrultusu hareket edenin zatının dışında, ondan ayrı ikinci bir şey değildir; aksine hareket eden, zatın batinında hareket edip, hareket doğrultusunu da kendisiyle birlikte götürmektedir.

Burada şu soruyla karşılaşıyoruz: Her hareketin bir maksadı ve bitiş noktası vardır; o hâlde insanın zatî hareketinin hedefi

nedir? İnsanlar bu dünyada hangi hedefe doğru hareket etmektedir ve bu hareketin sonuçları ne olacaktır?

Ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki, insanların hareketi için takdir olunan hedef, Allah'a yakınlıktır. Ancak bütün insanlar doğru yolda hareket etmediklerinden Allah'a yakınlık makamına ulaşamamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim insanları "Ashab-ı Meymene" (sağ tarafı ehli), "Ashab-ı Meş'eme" (sol taraf ehli) ve "Sâbigun" (ileri geçenler) olmak üzere üç kısma ayırır ve üçüncü grupta yer alanları mukarrabin (Allah'a yakın olanlar) olarak nitelendirir. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ve sizler üç sınıf olduğunuz zaman; işte o "Ashab-ı Meymene" (sağ taraf ehli) olanlar, ne (kutlu) "Ashab-ı Meymene"dir. "Ashab-ı Meş'eme" (sol taraf ehli) olanlar da, ne (mutsuz ve uğursuz) "Ashab-ı Meş'eme"dir. "Sâbigun" (imanda öne geçenler) de, (Allah'ın rahmetine kavuşmakta) öne geçmiş öncülerdir. İşte onlar, yakınlştırılmış (mukarreb) olanlardır. Nimetlerle donatılmış cennetler içinde.⁽¹⁾

Ashab-ı Meymene saadete erenlerdir, Ashab-ı Meş'eme her çeşit kötülük içinde bulunan şekavet ehli ve bedbaht olanlardır, Sâbigun ise Sırat-ı Müstakim'i izlemekte diğerlerinden öne geçip Allah'a yakınlık makamına erişen kimselerdir. Bu ayetten, insanların eylemlerinin amacının Allah'a yaklaşmak olması gerektiği anlaşılıyor.

Başka bir ayette ise şöyle buyurmaktadır:

Eğer o (ölecek kişi), yakın kılınan (mukarreb olan)lardan ise, bu durumda rahatlık, güzel rızık ve nimetlerle

donatılmış cennet (onundur). Ve eğer "Ashab-ı Yemin"-den ise, artık Ashab-ı Yemin'den selâm sana. Ve eğer o, yalanlayan sapıklardan ise, artık (onun için de) olabildiğince kaynar sudan bir şölen vardır. Ve çılgınca yanan ateşe bir atılma da.⁽¹⁾

Diğer bir ayette ise şöyle buyuruyor:

Hayır, (kâfirlerin sandığı gibi değil;) ebrar (iyiler) olanların kitabı, "İlliyyin"dedir. "İlliyyin"ın ne olduğunu sana öğreten nedir? Yalnız bir kitaptır. Ona, yakınlaştırmış olanlar şahit olurlar.⁽²⁾

Bu tür ayetlerden anlaşılıyor ki, Allah'a yakınlık makamı nihâî mükemmelliğin ve insanların hareketinin, seyrinin hedefidir. İnsaniyetin doğru yolunda hareket eden Allah'ın seçkin kulları o makama ulaşacaktır. Bundan dolayı mukarrebler sadet ehlinden olan seçkin bir gruptur.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Hani melekler dedi ki: "Meryem, doğrusu Allah, kendinden bir kelimeyi sana müjdelemektedir. Onun adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da, ahirette de seçkin, onurlu, saygın ve (Allah'a) yakın (mukarreb) kılanlardandır."⁽³⁾

Ayet ve hadislerden şunu anlıyoruz ki, iman, yakın ve iyi amel açısından başkalarından öne geçen Allah'ın seçkin ve liyakatli kulları, kıyamet günü kurb makamı ve bazı ayetlerin tabirince "oldukça kudretli, mülkünün sonu olmayan (Allah') ın yanında" şeklinde ifade edilen pek yüksek bir makamda ikamet ederler. Şehitler de böyle bir makamdadırlar.

1- Vakia, 88-94

2- Mutaffifin, 18-21

3- Âl-i İmrân, 45

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Allah yolunda öldürölenleri sakın "ölöler" sanmayın. Hayır, onlar, Rablerinin katında diridirler, rızıklandırılırlar.⁽¹⁾

Kısacası, insanın ulaşabileceği nihaî mükemmellik ve salıkların son menzili, Allah'a yakınlıktır.

Allah'a Yakın Olmanın Anlamı Nedir?

Allah'a yakınlıktan maksat nedir? İnsanın Allah'a yakın olması nasıl tasavvur edilebilir? Yakınlık tabiri üç yerde kullanılır:

1- Mekân yakınlığı: Mekân açısından birbirine yakın olan iki varlığa, birbirine yakındır denir.

2- Zaman Yakınlığı: Zaman açısından birbirlerine yakın olan iki şeye, bu ikisi birbirlerine yakındır denir. Kulların Allah'a yakınlığı bu iki türden biri değildir. Zira Allah-u Teâlâ, zaman ve mekân zarflarında vaki olmamıştır. Dolayısıyla hiçbir şeyin O'na zaman veya mekân yakınlığı söz konusu olamaz; bilakis, Allah-u Teâlâ zaman ve mekânın yaratıcısı olup her ikisini kapsar.

3- Meczâî Yakınlık: Bazen "Falan adam falanca adama yakındır." der, bundan, ona saygı ve ilgi duyduğunu, onun isteklerini yerine getirdiğini kastederiz. Bu türden olan yakınlık mecazî, itibarî ve göreceli yakınlık olup hakikî yakınlık değildir. İnsanın Allah'a yakınlığı da bu türden olabilir mi? Allah'ın, liyakatli kullarına ilgi duyduğu ve onlara istediklerini verdiği doğrudur. Ancak insanın Allah'a yakınlığını bu türden sayamayız. Zira daha önce de dediğimiz gibi insanın zatî fiilinin, onun yönünün ve doğru yolunun hakikî olduğu, itibarî ve göreceli şeyler olmadığı aklî ilimlerle ispatlanmıştır; buna ayet

1- Al-i İmrân, 169

ve hadisler de delalet etmektedir. Allah'a dönüş de ayet ve hadislerde geçer ve bu da itibarî olamaz. İşte birkaç örnek:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ey iyiden iyiye inanmış, şüpheden kurtulmuş can! Dön Rabbine, O'ndan razı olarak ve rızasını kazanmış olarak.⁽¹⁾

Ayrıca buyuruyor ki:

Kim salih bir amelde bulunursa, kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa, artık o da kendi aleyhinedir. Sonra siz Rabbinize döndürüleceksiniz.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Onlara bir musibet isabet ettiğinde, derler ki: "Biz Allah'a ait (kullar)ız ve şüphesiz O'na dönücüleriz."⁽³⁾

Her halükârda Allah'a dönüş, sırat-ı müstakim, Allah'ın yolu ve nefsin mükemmelleşmesi, hakikî şeyler olup itibarî ve mecazî değildirler. İnsanın Allah'a doğru hareketi, sonucu ölümden sonra aşikâr olacak bilinçli ve iradî bir harekettir. Varlığın başlangıcından itibaren bu hareket de başlar ve ölünceye kadar devam eder. Bundan dolayı, Allah'a yakınlık da gerçeği olan bir şeydir. Allah'ın liyakatli kulları Allah'a gerçekten yaklaşır, salih olmayan günahkâr kullar da Allah'tan gerçekten uzaklaşırlar. Dolayısıyla, Allah'a yakınlığın ne demek olduğuna bakmalıyız.

Allah'a yakınlık, halk arasında bilinen yakınlıklardan farklıdır. Bu, onlardan farklı bir yakınlıktır. Buna kemalî yakınlık ve varlıksal bir derece de denilebilir.

1- Fecr, 28

2- Câsiye, 15

3- Bakara, 156

Bu konunun açıklığa kavuşması için bir noktaya işaret etmemiz gerekiyor:

İslâmî hikmet ve felsefe kitaplarında varlığın, değişik derece ve mertebeleri olan bir hakikat olduğu ispatlanmıştır. Varlık, zaaf ve kuvvet derecesi olan bir ışık gibidir. Nurun en zayıf derecesi de (mesela bir voltluk bir ışık gibi), en kuvvetli dereceleri de ışıktır. Işığın en zayıf derecesiyle en kuvvetli derecesi arasında, zaaf ve kuvveti değişen nur (ışık) mertebeleri vardır; bunların hepsi de nurdur. Keza varlığın da şiddet ve zaafa göre değişen çeşitli mertebeleri vardır. Varlığın en dūřuk mertebesi, tabiat ve maddenin varlığıdır; en yūksel mertebesi ise, kemal açısından sonsuz ve sınırsız olan Allah-u Teālâ'nın mukaddes zatıdır. Bu iki mertebe arasında, varlığın şiddet ve zaafı değişen çeşitli mertebeleri, muhtelif dereceleri vardır.

Buradan anlařılıyor ki, varlık ne kadar kuvvetli olur, derece ve mertebesi ne kadar yūksel ve daha mūkemmel olursa, Allah-u Teālâ'nın mukaddes ve nihayeti olmayan zatına bir o kadar yakın olur. Aksine, ne kadar zayıf ve dūřuk olursa, Vacibu'l-Vūcud'un/Allah'ın zatından da bir o kadar uzak olur.

şimdi yukarıdaki açıklamaya dikkat ederek insanın Allah'a yakınlığını ve ondan uzaklığını tasavvur edebiliriz. İnsan fiil açısından maddeye bağlı olan bir varlık, ruhî açıdan ise soyut bir gerçektir. Dolayısıyla hareket edebilir ve varlığının nihaî mertebesine ulaşıncaya dek tedricen mūkemmelleřebilir. Hareketinin başlangıcında hedefe ulaşıncaya kadar hakikatten başka bir Őey değildir. Ancak mūkemmelleřir ve varlığın mertebelerinde seyredip yūkselirse, varlığın kaynağına, yani Allah-u Teālâ'nın sonsuz ve mukaddes varlığına bir o kadar yaklaşmış olur. İnsan, iman ve salih amel vasıtasıyla varlığını tedricen mūkemmelleřtirerek Allah'a yakınlık makamına ulaşabilir. Varlığın madeninden, kemal ve cemalin kaynağından

daha fazla feyizler alarak kendisi daha fazla eserlerin kaynağı olabilir.

Bu açıklamayla insanın nihayeti olmayan bir hedefe doğru hareket ve yükselişinin devam ettiği ve herkesin kendi çabası miktarınca Allah'a yakınlığın bir mertebesine ulaştığı; bir başka deyişle yakınlık makamının tek bir nokta olmayıp derece ve mertebeleri olan bir hakikat olduğu; bu yakınlığın nispî bir şey olup insanın, ne kadar çaba harcarsa bir o kadar yüksek makama yükseleceği ve daha fazla feyze sahip olacağı ortadadır.

İman Nefsî Kemallerin Temelidir

İman ve marifet, nefsî kemallere ulaşmanın ve Allah'a yakınlığa doğru hareket etmenin temelidir. Allah'a doğru yönelen kimse hareket etmeden önce hareketinin maksat ve bitiş noktasını belirtmeli, nereye gittiğini ve hangi yoldan gitmesi gerektiğini bilmelidir; aksi takdirde hedefe ve maksada ulaşamayacaktır. Allah'a iman, insanın hareket ve çabasına yön verir ve maksadını açıklığa kavuşturur. İmanı olmayan kimseler, tekâmülün doğru yolunda ilerlemekten acizdirler.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ancak (Allah'a ve) ahirete inanmayanlar, şüphesiz yoldan sapmakta olanlardır.⁽¹⁾

Keza buyuruyor ki:

Hayır; ahirete inanmayanlar, azapta ve uzak bir sapıklık içindedirler.⁽²⁾

Allah'a ve ahirete inanmayan kâfir bir kişi, kemal âleminden kopmuş ve dosdoğru maddeye, maddiyata ve hayvanî istekleri

1- Mü'minûn, 74

2- Sebe', 8

temin etmeye yönelmiştir. Dolayısıyla onun maksadı ve hareketinin hedefi de madde âlemini elde etmekten başka bir şey olmayacaktır. O, kemal doğrultusunda olmadığı için Allah'a yakın olması imkânsızdır. Onun hareket doğrultusu dünya olup devamlı insaniyetin doğru yolundan uzaklaşmaktadır.

Kâfir, iyi amel yapsa da bu onun nefsi mükemmelliğine ve Allah'a yakınlığına vesile olmaz. Çünkü bu işi Allah için ve kurbet (âlemlerin rabbine yakınlık) kastıyla yapmamıştır; dolayısıyla bu amelin ona faydası olmaz. Bilakis bunu dünya için yapmıştır ve neticesini de dünyada görecektir; artık onun ahiret için bir etkisi yoktur. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül gibidir. Kazandıklarından hiçbir şeye güç yetiremezler. İşte uzak bir sapıklık (içinde olmak) budur.⁽¹⁾

Her hâlükârda iman, amellerin temeli olup onlara değer kazandırmaktadır. Müminin ruhu iman ve tevhitte karışırsa, nurlu olur ve Allah'a doğru yükselir, iyi amel de ona yardım eder, destek olur.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Kim izzeti istiyorsa, (bilsin ki) artık bütün izzet Allah'ındır. Güzel söz O'na yükselir, salih amel de onu yükseltir.⁽²⁾

Salih amel insanın ruhunu yükseltir, Allah'a yakınlık makamına ulaştırır ve insan için iyi ve güzel bir hayat hazırlar. Ancak bütün bunlar için iman şarttır. İmansız ruh, karanlık

1- İbrahim, 18

2- Fâtır, 10

olup onun Allah'a yakınlığa ve güzel hayata liyakati yoktur. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Erkek olsun, kadın olsun, bir mümin olarak kim salih bir amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız.⁽¹⁾

Kısacası, sülûk eden bir insan her şeyden önce imanını güçlendirmek için çalışmalıdır. Zira imanı ne kadar fazla ve güçlü olursa, kemalin daha yüce mertebelerine yükselir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:

Allah sizden iman etmekte olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdar olandır.⁽²⁾

Allah'a Yakınlaşma ve Tekâmül Vesileleri

Nefsi kemale ulaştırmak ve Allah'a yaklaşmak için muhtelif vesilelerden yararlanabiliriz. Biz burada onların en önemlilerinden birkaçına değineceğiz:

- 1- Allah'ı zikretmek.
- 2- Ahlâkî fazilet ve değerleri eğitmek.
- 3- Salih amel.
- 4- Cihat ve şahadet.
- 5- Allah'ın mahlûkatına hizmette ve bağlılıkta bulunmak.
- 6- Dua.
- 7- Oruç.

Bu kitapta yukarıdaki vesileleri sırsıyla açıklamaya çalışacağız.

1- Nahl, 97

2- Mücâdele, 11

BİRİNCİ VASITA: ALLAH'I ZİKRETMEK

Allah'ı zikretmek, manevî hareketin ve Allah'a yakınlığa doğru seyir ve sülûk etmenin başlangıç noktası sayılabilir. Sülûk eden bir insan zikir vasıtasıyla yavaş yavaş madde ufkundan daha yukarılara çıkar, safa ve nuraniyet âlemine ayak basar ve Allah-u Teâlâ'ya yakınlık makamına ulaşıncaya dek zamanla mükemmelleşir.

Allah'ı anmak, ibadetlerin ruhu ve meşru oluşunun en büyük hedefi mesabesindedir. Çünkü her ibadetin değeri insanın teveccüh miktarı kadardır.

Ayet ve hadislerde Allah'ı zikretmek konusunda oldukça fazla tavsiyeler vardır. İşte birkaç örnek:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Ey iman edenler, Allah'ı çokça zikredin (anın).⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Onlar (akıl sahipleri) ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı zikreder ve göklerin ve yerlerin yaratılışı hakkında düşünürler. (Ve derler ki:) "Rabbimiz, sen bunu boşuna yaratmadın. Sen pek münezzehsin, bizi ateşin azabından koru."⁽²⁾

1- Ahzab, 41

2- Âl-i İmrân, 191

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Doğrusu kendini temizleyip arınan ve Rabbinin adını anıp da namaz kılan kurtulur, murada erer.⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Ve sabah-akşam Rabbinin adını zikret.⁽²⁾

Diğer bir yerde de şöyle buyuruyor:

Rabbini çokça zikret ve akşam-sabah O'nu tespih et.⁽³⁾

Yine Nisâ Suresi'nde buyuruyor ki:

Namazı bitirdiğinde, Allah'ı ayaktayken de, otururken ve uzanırken de zikredin.⁽⁴⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Her kim Allah'ı fazla zikrederse, Allah-u Teâlâ onu cennette kendi lütfunun gölgesi altında tutar.⁽⁵⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) ashabına şöyle buyurmuştur:

Mümkün olduğu kadar gece gündüz her saatte Allah'ı anın. Çünkü Allah-u Teâlâ kendisini fazla zikretmenizi emretmiştir size; Allah-u Teâlâ kendini anan bir mümini anar. Bilin ki, bir mümin Allah'ı anarsa, Allah da onu anar.⁽⁶⁾

Yine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ Musa'ya (a.s) şöyle buyurmuştur: "Gece ve gündüz boyunca beni çokça zikret; zikredince huzu ve

1- A'lâ, 14-15

2- İnsân, 25

3- Âl-i İmrân, 41

4- Nisâ, 103

5- Vesailu'ş-Şia, c.4, s.1182

6- Vesailu'ş-Şia, c.4, s.1183

huşu içinde, belayla karşılaşınca sabırlı ve beni anınca huzurlu ve sakin ol. Bana ibadet et ve ortak koşma. Herkes bana dönecektir. Ey Musa! Beni kendine zahire edin; hazinen olan kalıcı salih amellerini benim yanıma bırak."⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

Allah'ı zikretmekten başka her şeyin bir haddi ve sınırı vardır; ancak Allah'ı zikretmenin bir haddi ve sınırı yoktur. Allah'ın birtakım farizaları vardır ki, her kim onları yaparsa, sınırları odur. Her kim Ramazan ayının orucunu tutarsa, onun sınırı odur. Hac da sınırlıdır. Her kim hac merasimlerini yerine getirirse, onun sınırı da odur. Ancak Allah'ı zikretmenin bir sınırı yoktur. Allah-u Teâlâ onun azına razı olmamıştır. Ona son bulacağı bir sınır da bırakmamıştır.

Daha sonra şu ayet-i kerimeyi okudu:

Ey iman edenler, Allah'ı çokça zikredin. Ve O'nu sabah ve akşam tespih edin.⁽²⁾

Ardından, "Allah-u Teâlâ bu ayette zikir için belli bir miktar tayin etmemiştir." buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti:

Babam (İmam Muhammed Bâkır) çokça zikrederdi. Ben onunla birlikte yürürken o Allah'ı zikretmekteydi. Onunla yemek yerken o zikrederdi. Hatta halk ile konuştuğu zamanda bile Allah'ın zikrinden gafil değildi. Dili ağzına yapıştığı hâlde dahi "lâ ilahe illallah" dediğini görüyordum. Sabah namazından sonra bizi etrafına toplayarak güneş doğuncaya kadar zikretmemizi emrederdi.

(Sonra da şöyle devam etti:)

1- Vesailu's-Şia, c.4, s.1182

2- Ahzâb, 41-42

Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: "Size her amelden daha fazla derecenizi yükseltecek, Allah yanında her şeyden daha temiz ve daha sevgili olan, sizin için dirhem ve dinardan daha iyi ve hatta Allah yolunda düşmanlarınızla cihat etmekten daha faziletli olan amellerin en iyisini haber vereyim mi?" "Buyur ya Resulullah!" diye arz edilince, "Allah'ı çokça zikredin." diye buyurdu.

İmam konuşmasını şöyle sürdürdü:

Biri Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna çıkarak, "Mescit ehlinin en üstünü kimdir?" diye arz etti. Resulullah (s.a.a), "Allah'ı diğerlerinden daha fazla zikreden kimsedir." cevabını verdi. Yine Resulullah buyurdu ki: "Her kimin zikreden dili varsa, dünya ve ahiretin hayrı ona verilmiştir."⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Ebuzer'e şöyle buyurmuştur:

Kur'ân tilavet et ve Allah'ı çokça zikret; zira bu iş senin göklerde zikredilmene sebep ve yeryüzünde senin için nur olur.⁽²⁾

İmam Hasan'ın (a.s) Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle rivayet ettiği nakledilmiştir:

"Cennet bahçelerine doğru yarışın." Ashap, "Cennet bahçeleri nelerdir?" diye sorunca, Peygamber, "Zikir halkalarıdır." cevabını verdi.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Hz. Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu naklediyor:

Gafiller arasında Allah'ı zikreden kimse (savaşta) kaçanlar arasında bir mücahit gibidir ve cennet böyle bir mücahide farzdır.⁽⁴⁾

1- Vesailu'ş-Şia, c.4, s.1181

2- Biharul-Envar, c.93, s.154

3- Biharul-Envar, c.93, s.156

4- Biharul-Envar, c.93, s.163

Resulullah'ın (s.a.a), ashabına şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Cennet bahçelerinden yararlanın." "Ya Resulullah! Cennet bahçeleri nelerdir?" diye arz edilince, Peygamber buyurdu ki:

Zikir meclisleridir. Gece gündüz Allah'ı zikredin. Her kim Allah yanında kendinin değer ve makamını bilmek istiyorsa, Allah'ın kendi yanındaki makamının ne olduğuna baksın. Çünkü Allah-u Teâlâ kulunu, kulunun O'nun kendisi (Allah) için seçtiği makama ulaştırır. Bilin ki, sizin derecenizi her amelden daha yukarı çıkaran ve sizin için güneşin ışıdığı şeylerden daha iyi olan amellerinizin en iyisi, Allah'ı zikretmektir. Zira Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ben, beni zikredenle birlikteyim.⁽¹⁾

Yukarıda örnek olarak zikrettiğimiz ayet ve hadislerden zikrin değer ve fazileti açıklığa kavuştu. Şimdi zikirden neyin kastedildiğine bakalım:

Zikirden Maksat Nedir?

Daha önce Allah'ı zikretmenin büyük bir ibadet, kendini yetiştirmenin, nefsi mükemmelleştirmenin ve Allah'a doğru seyir ve sülûk etmenin en iyi yolu olduğu açıklığa kavuştu. Şimdi ayet ve hadislerde geçen zikirden neyin kastedildiğine bakalım. Acaba maksat "subhanallah ve'l-hamdülillah ve lâ ilâhe illallah" gibi dilin söylediği lafzî zikirler midir; yoksa daha farklı bir şey mi kastedilmiştir? Ve acaba bu lafızların bâtınına (manasına) dikkat edilmeksizin bu kadar önemli bir etkisi olabilir mi?

Zikir, sözlükte hem lafzî zikir, hem de kalp teveccühü ve bâtinî huzur anlamında geçmektedir. Hadislerde de her iki anlamda kullanılmıştır.

1- Biharul-Envar, c.93, s.163

Hadiste Hz. Musa'nın (a.s) münacat ettiği zaman, "Rabbim! Seni dili ve kalbiyle anan kimsenin mükâfatı nedir?" diye arz ettiği ve ona, "Ey Musa! Kıyamette onu arşın gölgesinde ve kendi sığınagımda kılacağım." diye cevap geldiği naklediliyor.⁽¹⁾

Görüldüğü gibi bu hadiste zikir hem dille, hem de kalple yapılan zikir anlamında kullanılmıştır. Zikri her iki anlamda kullanan diğer birçok hadisler vardır. Ancak zikir bu hadislerde, çoğunlukla kalp teveccühü ve bâtinî (manevî) huzur anlamında kullanılmıştır. Zaten tam ve hakikî zikir de budur. Allah'ı zikretmek, ruhanî ve ilâhî bir anlayış ve âlemlerin Rabbine içten teveccüh etmek, Allah'ı hazır ve nazır, kendini ise âlemlerin Rabbinin huzurunda bilmekten ibarettir. Allah'ı böyle anan bir kimse O'nun emirlerine itaat eder, farizaları yerine getirir ve haramlardan uzak durur. Bu bakımdan Allah'ı zikretmek kolay bir iş değildir.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Sıradan insanların yapamayacağı en zor iş şu üç şeydir:

- 1- Kendin için razı olmadığın şeye, diğer insanlar için de razı olmayacak derecede insafılı davranman.
- 2- Malda, mümin kardeşlerinle eşitlik ve beraberlik.
- 3- Her durumda Allah'ı zikretmek. Allah'ı zikretmekten maksat sadece "subhanallah, ve'l-hamdülillah ve la ilahe illallah" demek değildir. Maksat bir farizayla karşılaştığında onu yerine getirmek ve haramla karşılaştığında da onu terk etmektir.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a) İmam Ali'ye (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.156

2- Biharu'l-Envar, c.93, s.155

Üç şeyi yerine getirmek, ümmetin takatinin üstündedir:

- 1- Mümin kardeşlerle malda eşitlik ve beraberlik.
- 2- İnsanlara insafılı davranmak.
- 3- Her durumda Allah'ı zikretmek. Zikirden maksat "subhanallah", "elhamdülillah", "la ilahe illallah" ve "Allah-u ekber" demek değildir. Zikir, haram bir işle karşılaştığında Allah'tan korkarak, onu terk ederek Allah'ı anmaktan ibarettir.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ'yı gafletle zikretme, O'nu unutma. Allah-u Teâlâ'yı tam bir şekilde zikret; öyle ki, kalbinle dilin bir olsun ve içinde dışın uyum sağlasın. Zikrettiğin zaman kendini unutmadıkça ve işlerinde kendi nefsinin etkisiz bilmedikçe, Allah'ı gerçekten zikretmiş sayılmazsın.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

Her kim gerçekten Allah'ı anarsa, O'na itaatkâr olur ve her kim Allah'tan gafil olursa, günah işler. Allah'a itaat etmek hidayet, günah işlemek ise sapıklığın nişanesidir. Zikir ve gaflet itaat ile günahın kökleridirler. O hâlde kalbini kible kıl ve dilini kalbin emri, aklın onayı ve imanın rızası dışında hareket ettirme. Çünkü Allah senin bâtınından (içinden) ve zahirinden (dışından) haberdardır.

Ruhu alınmakta olan veya amellerinin muhasebesi için Allah-u Teâlâ'nın huzurunda olan kimse gibi ol. Nefsinin senin için önemli olan ilâhî vazifeleri yerine getirmekten, yani emir ve yasaklara, sevap ve cezaya baş eğmekten başka şeyle meşgul etme.

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.151

2- Gururu'l-Hikem, s.817

Hüzün suyuyla kalbini yıkayarak temizle. Allah seni andığına göre sen de O'nu an. Çünkü O, sana ihtiyacı olmadığı hâlde seni andı. O hâlde Allah'ın seni anması, senin (Allah'ı) zikretmeden daha değerli, daha lezzetli, daha mükemmel ve daha öndedir. Allah'ın zikriyle tanışman, O'nun karşısında huzu-huşu etmene, çekinmene ve mütevazı olmana sebep olacaktır. Ve bunun neticesi de O'nun önde (kıyamette) olan lütuf ve keremini görmektir. Bu durumda itaatlerin çok olsa da Allah'ın bağışları karşısında küçük olur.

O hâlde amellerini sadece Allah için yap. Eğer ettiğın zikri (büyük) sayarsan bu riyaya, kibre, cehalete, halka sert ve kaba davranmana, ibadetlerini büyük görmene, Allah'ın fazlından ve kereminden gaflet etmene sebep olur. Böyle bir zikrin Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir faydası yoktur ve günlerin geçmesiyle üzüntü ve korkudan başka etkisi olmaz.

Allah'ı zikretmek iki kısma ayrılır: Biri halis zikirdir ki, kalp ona eşlik eder. Diğeri de sarfınazar edici zikirdir ki, Allah'tan başkasını anmayı reddeder. Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu gibi: "Ben seni övemem, sen kendin kendini övdüğün gibisin." O hâlde Resul-i Ekrem (s.a.a) kendi zikrine değer vermemiştir. Zira Resulullah (s.a.a) kendisinin Allah'ı zikretmesinden önce, Allah'ın onu zikrettiğinin bilincindeydi. O hâlde, diğeri kendi zikirlerini bir hiç saymaya daha layıktırlar. Bundan dolayı Allah'ı zikretmek isteyen kimse bilmelidir ki, Allah insanı anarak onu kendisini zikretmeye muvaffak etmedikçe, insan Allah'ı zikredemez.⁽¹⁾

Gördüğünüz gibi, bu hadislerde kalp teveccühü ve gönül huzuru, zikrin örneğı olarak tanıtılmıştır. Sadece hiç etkisi

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.158

olmayan bir tasavvur ve hatırlama değil, Allah'ın emir ve yasaklarına itaat etme ve bunun nişanelerinden biri olarak tanınan etkili bir kalp huzuru. Ancak bu söz, "lailahe illallah", "subhanallah" ve "elhamdülillah" gibi lafzî ve sadece dille söylenen zikirlerin, zikrin hakikî örneklerinden olmamalarını gerektirmiyor; bilakis bu kelimeler de Allah'ın zikrinden bir mertebe, bir derecedir. Ayrıca lafzî zikirler de kalpten kaynaklanmaktadır. Bu lafızları diline getiren kimse kalben de ve az da olsa Allah'a teveccüh etmiştir; yoksa bu lafızları ağzına bile alamazdı.

İslâm'a göre bu kelimeleri söylemek de iyi ve sevaptır; ancak kurbet (Allah'a yaklaşmak) kastıyla olması şarttır. Zahirî (şeklî) namaz da bu lafız ve hareketlerden ibarettir ve Allah-u Teâlâ da bizden bu zahirî namazı istemiştir. Ancak kalp huzuru ve bâtinî teveccüh namazın ruhudur.

Zikrin Mertebeleri

Zikrin çok geniş bir makamı, mertebeleri ve dereceleri vardır. Birinci ve en düşük derecesi, lafzî ve dil zikrinden başlar; kopuş, şühud ve fena mertebesine kadar devam eder.

Birinci mertebede zâkir (zikreden), kalben Allah'a teveccüh ettiği için kurbet (âlemlerin Rabbine yaklaşma) kastıyla belli başlı zikirleri anlamlarına dikkat etmeksizin dile getirir.

İkinci mertebede kurbet kastıyla zikirleri söylerken, aynı zamanda onların anlamını da zihninden geçirir.

Üçüncü mertebede dil, kalbi izleyerek zikreder. Şöyle ki, kalp Allah'a teveccüh edip içinden zikirlerin anlam ve mefhumlarına iman ettiği için dille zikretmesini emreder.

Dördüncü mertebede, salikin âlemlerin Rabbine karşı bâtinî huzuru ve tam bir kalp teveccühü vardır ve Onu hazır ve na-

zır; kendisini ise O'nun huzurunda görür. Bu makamda bu haletlerin arız olmasında salıklar farklıdır; her biri diğerine oranla daha kâmindir. Allah'tan başkasından ne kadar alakalarını keserlerse, Allah-u Teâlâ'yla o kadar yakınlık kurar ve O'na sevgi beslerler. Bu durum Allah'tan başkasından alakasını tümüyle kesip lika ve fena (Rabbinde yok olma) derecesine ulaşınca kadar böylece devam eder.

Salık, makamların en üstünü olan bu makamda dünyevî hicap ve perdeleri yırtmış, hakikî olmayan mecazî bağları kesmiş, hayır ve kemallerin kaynağına ulaşmıştır. Her şeyi, hatta kendi nefsinin bile terk ederek Allah'a dönmüştür. Allah'tan başkasından kopmuş ve muhabbetini Allah'a mahsus kılmıştır. Bu makama erişince, Allah'tan başka gönül verecek bir kemal göremez, O'nun dışında ünsiyet kuracak bir dost bulamaz. Allah'tan başka bir hakikat göremez.

Bu muhlis kullar azamet, celal, kemal, hayır ve nur kaynağına ulaşır, kalp gözleriyle Allah'ın cemalinin nurlarını görürler. Kemallerin kaynağına ulaştıklarından, mecazî kemaller onların gözünde değersizdir artık. Allah-u Teâlâ'nın aşk ve likasının muhabbetiyle yanar, yakınlığın zevkini iki âleme de değişmezler. Dünyadaki varlıkları gördüklerinde, hepsini yeğâneliğin cemalinin nurundan bir ışıltı ve Allah-u Teâlâ'nın mükemmel varlığının birer delili ve nişanesi olarak görürler. Bu konuda, ariflerin önderi İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah'ı dünyada gördüğüm her şeyden önce, her şeyden sonra ve her şeyle birlikte gördüm.

Biri, İmam Ali'ye (a.s), "Allah'ı gördün mü ki, O'na ibadet ediyorsun?" diye sorduğunda o, "Yazıklar olsun sana! Ben görmediğim Allah'a ibadet etmem." buyurdu. "Allah'ı nasıl gördün?" dediğinde ise, "Yazıklar olsun sana! Allah zahirî

gözlerle görülmez; O'nu kalpler iman hakikatiyle görürler." cevabını verdi.⁽¹⁾

İmam Hüseyin (a.s) şöyle buyuruyor:

Her şey sana muhtaçken, senin varlığını ispatlamak için bir şeyle nasıl delillendirilebilir? Acaba başka bir varlıkta sende olmayan bir aşikârlık var mı ki, o seni aşikâr etsin? Ne zaman kayıptın ki, (varlığını ispatlamak için) delile ihtiyaç olsun? Ne zaman uzaktın ki, nişane ve izler sana ulaşmak için vesile olsun? Seni kendisine murakıb -nazır-bilmeyen göz kördür ve muhabbetinden kendisini nasiplendirmediğin kul pek ziyankârdır.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) Şâbaniye münacatında şöyle buyuruyor:

İlâhî; (senin dışındaki her şeyden) sana doğru tamamen kopmayı bana lütfet ve kalp gözlerimizi senin cemalini görmekle aydınlat ki, kalplerin basiret gözleri nur perdelerini yırtsin, azamet kaynağına ulaşsın ve ruhlarımız senin kutlu makamına erişsin.⁽³⁾

İmam Zeynelabidin (a.s) Allah'ın bu muhlis kulları hakkında şöyle buyuruyor:

Rabbim! Diller senin celalinin layık olduğu hamt ve sena-ya ulaşmaktan, akıllar senin cemalinin hakikatini idrak etmekten ve gözler cemalinin nurlarını görmekten acizdirler. Marifet makamına ulaşmak için, kullarına acizliklerini itiraftan başka bir yol bırakmadın.

Ya Rabbi! Bizleri, likanın şevkinin fidanı, gönül bahçelerinde dikilen ve aşkın, kalplerini kapsayan, yüksek düşün-

1- Hekaiku'l-Feyz, s.179

2- Mefatihü'l-Cenan (Arafat Duası)

3- Mefatihü'l-Cenan (Münacat-ı Şabaniyye)

celer merkezine sığınan, Rablerinin kurb ve şuhud makamının bağlarında nimet verilen; muhabbet kaynağında lütuf kadehiyle içen, sefa ve sevgi kanallarına giren, (kalp) gözlerinden perde kalkmış ve şüphe zulmeti inanç ve kalplerinden bertaraf olan ve şüphe ıstırapı kalplerinden giderilen kullarından kıl. O kullarından ki, kalpleri marifet bularak genişlemiş, takva yarışında gayretleri yükselmiş ve Allah-u Teâlâ ile muamelede lezzetli bir içeceğ ve Allah ile gizli dostluklarında tertemiz bir kalbe sahiptirler. Onlar korkulu durumlarında emniyet yolundan yararlanırlar ve Allah'a dönmekte mutmain bir nefse sahiptirler, saadet ve kurtuluşa erme yolunda yakın mertebesine ulaşmışlardır; sevgililerini görmeye gözleri aydınlanır ve istedikleri şeye ulaşmakla kalp huzuru bulurlar, dünyayı ahirete değışmekle kâr ederler.

Rabbim! Senin zikrinle kalplere ilham gelmesi ne kadar da lezzet vericidir! Ve gayb yollarında tefekkür vasıtasıyla sana doğru sülûk etmek ne kadar da tatlıdır! Senin muhabbetinin tadı ne kadar da lezzetlidir! Sana yakınlık şerbetinden içmek ne kadar da afiyetlidir! O hâlde, bizi senden uzaklaşmaktan korusun ve bizi en has ariflerinden, en salih kullarından, sana itaat eden en sadık kimselerden ve sana ibadet eden en muhlis insanlardan kıl.

Ey azamet ve celal sahibi Allah! Ey kerim ve bağışlayıcı olan Allah! Rahmet ve bağışlarının hürmetine (kabul et duamı) ey merhametlilerin en merhametlisi!⁽¹⁾

Kısacası, dördüncü mertebe pek yüce bir makamdır. Vacibu'l-Vücut'un (Allah-u Teâlâ'nın) mukaddes zatının makamına dek, sonsuz kemal ve cemale kadar; yani sonsuza dek devam eden makam ve dereceleri vardır ki, bu makam ve de-

1- Mefatihul-Cenan (ariflerin münacatı).

receler ehlullahın dillerinde zikir, ünsiyet, inkıta (kopuş), muhabbet, şevk, rıza, korku, şuhud, ayne'l-yakin, hakke'l-yakin ve nihayet fen ve beka-i billâh makamları diye adlandırılırlar.

Bu tabirler çoğunlukla ayet ve hadislerden alınmıştır ve bu adlarla adlandırılmalarının bir sebebi vardır. Örneğin salık, Vacibu'l-Vücut'un/Allah-u Teâlâ'nın sonsuz azamet, cemal ve kemaline teveccüh edince, O'nun muhabbetini, nurunu ve feyizlerini nazar-ı dikkate alınca, kendinin güçsüzlüğüne ve acizliğine ve o yüksek makama ulaşmak için mesafenin uzaklığına dikkat edince, onda aşkla ve şevkle yanıp tutuşma meydana gelir. İşte bu makama "şevk" makamı denir.

Makam, derece ve kemallere ulaşıncı da bunlarla ünsiyet kurar, neşe ve mutluluk duyar. Bu makama ise "ünsiyet" makamı denir.

Allah-u Teâlâ'nın sonsuz azamet, cemal ve kemaline teveccüh ettikten sonra o makama ulaşmak için kendi zaafına, güçsüzlüğüne ve acizliğine vakıf olunca kalbi titrer ve acı duyar, korku bütün vücudunu sarıverir ve ağlamaya, yanıp yakılmaya başlar. İşte bu makam da "havf", "korku" makamıdır. Diğer makamlar da aynı şekildedir.

Nefsinin isteklerine tutsak, maddiyat zulmetlerinde esir ve manevî makamlara ulaşmaktan mahrum olan, Allah'ın bu kulunun (ben) bu derin ve nihayeti olmayan engin okyanusa ayak basmayıp, bu yüce makamların açıklamasını ehline bırakması daha uygun olsa gerek. Çünkü muhabbet, dostluk ve yakınlığın tadını tatmayan kimse onu açıklamaktan ve şerh etmekten acizdir. (Salihleri severim; ancak kendim onlardan değilim. Allah'ım! Senin zikrinin tadını bize tattır et ve bizi zikir ehlinden kıl.)

Sözü ehlinden duyalım. Büyük filozof ve arif Sadruddin Şirazi şöyle yazıyor:

Allah'ın rahmetinin nurlarından bir nur bir kula nasip olursa, cehalet ve tabiat uykusundan uyanır; bu madde âleminin ötesinde diğer bir âlemin de varlığından, hayvanî lezzetlerden daha üstün lezzetlerin de olduğundan haberdar olur. Bu durumda batıl ve değersiz şeylerle meşgul olmayı bırakarak günah işlemeyeceğine dair Allah'a tövbe eder. Derken Allah'ın ayetleri üzerinde düşünmeye, ilâhî vaazları dinlemeye, Resulullah'ın (s.a.a) hadisleri hakkında düşünmeye ve şeriat gereğince amel etmeye başlar. Uhrevî kemallere ulaşmak için makam, mevki vs. gibi dünya pisliklerinden el etek çeker. Eğer Allah'ın inayetinden daha fazla bir pay alırsa, kesin bir kararla Allah'tan gayri her şeye göz yumup Allah'a doğru hareket eder. Nefis vatanından ve heves makamından kurtularak Allah'a doğru yükselir.

Bu durumda, melekût nurlarından birtakım ışıklar aşikâr olur ona, gayb âleminde onun için bir kapı açılır ve kutsal âlemde tedricen birtakım sayfalar görünür. O sırada gaybî şeyleri misal suretinde görür; gaybî şeyleri görmenin tadını alınca inzivaya, bir köşeye çekilmeye ve sürekli zikretmeye ilgi duyar. Kalbi maddî meşguliyetlerden kurtularak bütün varlığıyla Allah'a teveccüh eder. Bu durumda ona tedricen ilâhî ilimler verilir ve ara sıra onda manevî nurlar zahir olur. Bu durum, tamamen yerleşip ve değişim bertaraf olup sükûnet ve huzur gelinceye kadar devam eder. O sırada Ceberut âlemine girer ve mücerret (soyut) akılları görür, onların nuruyla tahakkuk bulup nurlanır. Yegâneliğin sultanı, azamet ve kibriya nuru ona aşikâr olur, varlığını ve benliğini yıkar, dağıtır ve yegânelik sultanının azamet ve celali karşısında alçalır. Salikin nazarında Allah'tan gayri her şeyin mahvolduğu ve "(Allah sorar:) Bugün mülk kimindir? Bir olan, kahhar olan Allah'ındır." sesini duyduğu bu makama "tevhit" makamı denir.⁽¹⁾

Rahmetli arif Feyz-i Kâşanî de şöyle yazıyor:

Allah'ın sevgisini kazanmanın, Allah'ı görme ve O'na kavuşma ortamını hazırlamak için o sevgiyi güçlendirmenin yolu, marifet kazanmak ve onu kuvvetlendirmektir. Marifet kazanmanın yolu ise, dünya meşguliyetlerinden ve dünya sevgilerinden kalbi temizlemek ve Allah'a doğru yönelmek üzere zikir, tefekkür ve kalpten Allah'ın dışındaki her şeyin sevgisini çıkararak başka şeylerden tamamen kopmaktır. Çünkü kalp bir kap gibidir, eğer suyla dolar, sirkeyi alacak kapasitesi olmaz, sirkeyi doldurmak için suyu boşaltmak gerekir.

Allah-u Teâlâ hiç kimsede iki kalp yaratmamıştır. Kâmil olan sevgi, bütün kalple Allah'ı sevmektir. Allah'tan başkasına teveccüh ettiği müddetçe kalbin bir köşesi Allah'tan başkasıyla meşgul olur. Tabi ki Allah'tan başkasına Allah'ın fiili, mahlûku ve O'nun isim ve sıfatlarının mahzarlarından biri olması açısından teveccüh ederse, durum değişir ve söylenenler söz konusu olmaz.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de bu anlama işaret ederek, "Allah de, sonra da onları bırak, saçma uğraşlarında oyalanıp dursunlar."⁽¹⁾ diye buyuruyor.

Bu, şevkin galebesi neticesinde ortaya çıkar. Şöyle ki insan kendisi için aşikâr olan şeyin daha çok aşikâr olması için çaba harcamalı ve henüz ortaya çıkmayan ve varlığı söz konusu olmayan şeye talip olmalı, onu istemelidir. Zira şevk, daima bir açıdan idrak edilmiş, diğer bir açıdan da idrak edilmemiş bir şeyde söz konusu olur ve devamlı sonu olmayan iki şeyin arasında bulunur. Çünkü ortaya çıkmış ve var olmuş bir şeyin açıklığının derece ve mertebeleri sonsuzdur.

Yine Allah'ın cemal ve celalinden baki kalan şeyin artışında bir sınır yoktur. Aksine kavuşmanın gerçekleşmesiyle yine herhangi bir elem görülmeyen zevk verici şevki hisseder. O hâlde şevk hiçbir zaman sükûn bulmaz. Özellikle yukarıdaki oldukça çok olan dereceleri görünce... Nitekim bir ayette, "Nurları, önlerinde ve sağ yanlarında koşup parıldar. Derler ki, Rabbimiz, nurumuzu tamamla."⁽¹⁾ buyrulmuştur.⁽²⁾

Zikir ve Allah'a Kavuşmanın Etkileri ve Nişaneleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi zikir, şuhud ve Allah'a yakın olmak; bâtinî bir makam, gerçek bir manevî ve ruhanî kemaldir. Sülûk eden insan, bu makamda gerçekten daha önce ulaşmadığı bir makama ulaşmıştır. Eğer şuhud makamı diyorsak, bir gerçektir ve hakikati vardır. Yine dostluk makamı, rıza makamı, muhabbet makamı, şevk makamı Allah'a kavuşma makamı mecazî olmayıp birer hakikate sahiptirler. Bundan dolayı söz konusu makam, varlığı olan bir mertebe ve derecedir; doğal olarak yeni nişanelerin ve belirtilerin olması gerekir. Ayrıca o kemalin varlığı da nişaneleri vasıtasıyla tanınır. Burada o nişanelerden birkaçına işaret edeceğiz:

1- Allah'a İtaate Düşkünlük

İnsan, zatının batinında yegâneliğin gerçek yüzünü gördüğünde ve kendini onun huzurunda bulacak makama ulaştığında, şüphesiz O'nun emirlerine itaat edecektir. Yap dediği şeyi yapar ve yasakladığı şeyi terk eder, yapmaz.

İnsan bu makama ulaşıp ulaşmadığını bilmek istiyorsa, Allah'ın emir ve yasaklarına ne kadar bağlı kaldığına bakmalıdır.

1- Tahrîm, 8

2- el-Hakaik, s.181

dır; Allah'a bağlılığı nispetinde bu makama ne derecede ulaştığını anlayabilir. İnsanın, Allah'ın emir ve yasaklarına tamamen bağlı kalmadıkça şuhud ve dostluk makamına ulaşması imkânsızdır.

İmam Cafer Sadık (a.s) zikrin tanımını hakkında şöyle buyuruyor:

Zikir, Allah'ın emrettiği bir şeyle karşılaştığında onu yerine getirip, yasakladığı bir şeyle karşılaştığında da onu terk etmendir.⁽¹⁾

İmam Hüseyin (a.s) Arafat duasında şöyle buyuruyor:

Ey ünsiyetin tatlılığını dostlarına tattıran Allah! Onlar senin karşısında durur, sana huzu, huşu ve hamt ederler. Ey karşısında durup istiğfar etmeleri için heybet elbisesini evliyasına giydiren!⁽²⁾

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana uyun; Allah da sizi sevsin.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Allah'ı gerçekten zikreden kimse ona itaatkârdır ve gafil olan kimse de günahkârdır.⁽⁴⁾

2- Huzu ve Huşu

Allah'ın kudret ve azametini tanıyan kimse ister istemez onun karşısında huzu ve huşu duyar ve kendinin zaaf ve acizliğinden daima utanç duyar.

1- Biharul-Envar, c.93, s.155

2- Arafat duası.

3- Âl-i İmrân, 31

4- Biharul-Envar, c.93, s.158

İmam Cafer Sadık (a.s) bir hadiste şöyle buyuruyor:

Allah'ın sana teveccüh ettiğini bilmen senin huzu ve huşu göstermene, utanıp mahcup olmana sebep olur.⁽¹⁾

3- İbadet Aşkı

şuhud makamına erişmenin belirtilerinden biri, ibadete yakın ilgi duymak ve ibadetten zevk almaktır. Çünkü Allah'ın azamet ve kudretini tanıyan kimse kendini âlemlerin Rabbinin azamet ve kemal kaynağının huzurunda görür; dolayısıyla münacatın, dostluğun, Allah'a içini dökmenin, raz-u niyaz edip ağlamanın zevkini her şeye tercih eder.

Manevî lezzetlerin tadından mahrum olan kimseler, gerçekte uyuşturma ve ağrıyı dindirmekten başka bir şey olmayan mecazi ve geçici lezzetlere gönül verirler. Ancak hakikî lezzetlerin, Allah-u Teâlâ ile münacat etmenin ve O'na ibadet etmenin zevkini tadan kimseler, kendilerinin hoş ve güzel manevî hâllerini hiçbir şeyle değişmeye razı olmazlar. Allah-u Teâlâ'ya, bir sevap kazanma ümidiyle veya cezalanmaktan korktukları için değil, ibadet edilmeye layık olduğu için ibadet edenler de bunlardır.

Bu konuda, Resulullah'ın (s.a.a), İmam Ali'nin (a.s), İmam Seccad'ın (a.s) ve diğer Ehlibeyt İmamları'nın ibadetlerini araştırmak yeterlidir.

4- Huzur ve Gönül Rahatlığı

Dünya; sıkıntı, ıstırap ve üzüntü yeridir. Dünya sıkıntılarını genel olarak üçe ayırabiliriz:

a) Kendisinin ve yakınlarının hasta olması veya ölmesi, başkalarının kendisine zulümleri, hakkını çiğnemeleri, haksızlık-

1- Biharul-Envar, c.93, s.158

ları, uyumsuzlukları ve rahatsızlıkları gibi çeşitli sıkıntılar bu grupta yer almaktadır.

b) Ulaşamadığı dünyevî şeylere hasret çekmek ve üzülme.

c) Sahip olduğu şeyi kaybetme korkusu. Malının çalınmasından, mahvolmasından, evlatlarını kaybetmekten hasta olmaktan ve ölmekten korkmak gibi. Böyle şeyler genelde insanın huzurunu ve rahatlığını kaçıtır. Bunların hepsinin kaynağı ise dünyaya ilgi duymak, gönül bağlamak ve Allah'ın zikrinden yüz çevirmektir. Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki:

Kim de benim zikrimden yüz çevirirse, artık onun için sıkıntılı bir geçim vardır.⁽¹⁾

Ancak bütün kemal ve hayırların kaynağına ulaşan Allah'ın has kulları sonsuz cemali ve kemali görürler. O'nun zikriyle ve O'nunla dostluk kurmakla gönülleri hoştur. Üzüntü ve kederleri yoktur. Allah'a ve O'nun lütfüne sahip oldukları için her şeye sahiptirler. Dünyevî şeylere gönül vermediklerinden, onların olmayışından dolayı korkmaz ve üzülmezler. Hiçbir kemalden yoksun olmayan kemallerin ve hayırların kaynağına gönül vermişlerdir.

İmam Hüseyin (a.s) Arefe duasında şöyle buyuruyor:

Rabbim! Senden başkasını sevmemeleri ve senden başkasına sığınmamaları için evliyanın kalplerinden yabancıları çıkaran sensin. Dehşetli olaylar hücum edince onların dostu ve sevgilisi sensin. Eğer bir marifet bulurlarsa senin hidayetinle bulurlar. Seni bulmayan bir kimse neyi bulur? Ve seni bulan neyi kaybeder? Senin yerine diğerlerini tercih eden ne kadar da ziyandadır ve senden (kopup) başkalarına yönelen ne kadar da bedbahttır!

İhsanını ve bağışını kimseden kesmediğin hâlde, senden başkasına nasıl ümit bağlanabilir? Ve sen kendi ihsan ve bağış alışkanlığını değiştirmedeğin hâlde, insan isteklerini senden başkasından nasıl isteyebilir?(¹)

Görüldüğü gibi zikir, şühud ve dostluk makamına ulaşmanın belirtilerinden biri de, kalp huzuru ve gönül rahatlığıdır. Gerçekten kalp gemisini hayatın çalkantılı ve dalgalı denizinde Allah'ın zikrinden başka hiçbir şey yatıştırılmaz.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Bunlar, iman edenler ve kalpleri Allah'ın zikriyle mutmain olanlardır. Haberiniz olsun; kalpler yalnızca Allah'ın zikriyle mutmain olur (huzur bulur).(²)

İnsanın imanı her ne kadar güçlü ve kuvvetli olursa, o derecede mutmain olur ve huzur bulur.

5- Allah'ın Kuluna Teveccühü

Kul Allah'ı anınca, Allah da bunun karşılığında kuluna inayet ve teveccüh eder. Bu konuya ayet ve hadislerde de işaret edilmiştir. Allah-u Teâlâ buyuruyor ki:

Öyleyse (yalnızca) beni anın, ben de sizi anayım.(³)

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ buyurmuştur ki: "Ey Âdemoğlu! Sen beni kendi nefsinde an ki, ben de seni kendi nefsimde anayım. Ey Âdemoğlu! Halvette (gizlide) beni an ki, ben de halvette seni anayım. Ey Âdemoğlu, toplumda beni an ki, ben de kendi toplumundan daha iyi bir toplumda anayım

1- Mefatihul-Cenan (Arafat duası).

2- Rad, 28

3- Bakara, 152

seni." Halkın arasında Allah'ı anan bir kulu, Allah-u Teâlâ meleklerin arasında anar.⁽¹⁾

Allah'ın kendi kuluna teveccüh ve inayeti, mecazî ve sanal olmayıp, bilakis gerçeği olan bir şeydir ve onu şu iki yoldan biriyle izah edebiliriz:

a) Kul Allah'ı anarak bu vesileyle feyzi almaya hazır olunca, Allah-u Teâlâ da ona kemal bağışlar ve derecesini yükseltir.

b) Allah'ı zikreden kul, O'nu anınca ve O'na doğru hareket edince, Allah'ın inayetine, lütfüne ve teveccühüne mazhar olur. Allah-u Teâlâ onu daha yüksek bir mertebeye yükseltir ve onun kalbinin idaresini kendi eline alır.

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: Bana teveccüh etmenin ve benimle meşgul olmanın kuluma galip geldiğini görünce, onun şehvetini benim dua ve münacatıma intikal ederim ve kulum böyle olduğu hâlde tesadüfen bir unutkanlığa ve gaflete düşmek isterse ben gaflet etmesine engel olurum. Bunlar benim gerçek evliyamdır. Bunlar gerçek cesurlardır. Yeryüzündeki canlıları helâk etmek istediğimde, hatırları için azabımı yeryüzündekilerden uzaklaştırdığım kişiler bunlardır.⁽²⁾

Her durumda Allah'ın kendini zikreden kuluna teveccüh ve lütfü göstermelik değildir. Tersine bunun bir hakikati vardır ve o, bu iki yoldan biriyle izah edilir. Elbette bu ikisinin bir arada toplanması da mümkündür.

1- Vesailu'ş-Şia, c.4, s.1185

2- Biharul-Envar, c.93, s.162

6- Allah'ın Kuluna Olan Sevgisi

Zikrin sonuç ve etkilerinden biri de Allah'ın, kulunu sevmesidir. Ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki kul, Allah'ı anar da O'nun ve Peygamber'inin emirlerine itaat ederse, Allah-u Teâlâ da bunun karşılığında onu sever. Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana uyun; Allah da sizi sevsin.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) da Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu naklediyor:

Her kim Allah'ı çokça zikrederse, Allah'ın sevgisini kazanır ve her kim Allah'ı çokça anarsa, ona iki beraat mektubu yazılır; biri cehennem ateşinden beraat, diğeri ise nifaktan beraat.⁽²⁾

Allah'ın kuluna olan sevgisi; mecazî, resmî ve insanın sevgisinde kullanılan anlamda değildir. İnsanlar arasında muhabbet ve sevgi, ihtiyacı olduğu bir şeye gönül vermek ve kalben ilgi duymak anlamındadır. Ancak Allah'ın sevgisine böyle bir anlam vermek doğru değildir.

Allah'ın sevgisini şöyle yorumlamalıyız: Kuluna daha çok lütuf ve inayet eder; ibadet, teveccüh ve ihlâs için ona daha fazla muvaffakiyet verir ve bu vasıta ile onu kurb ve kemal derecelerine cezp eder. Kulunu sevdiğinden ve onun yakarışını, inleyip yalvarmasını duymak istediğinden onu dua, namaz, zikir ve münacat etmeye muvaffak kılar. Onun kendine yaklaşmasını sevdiğinden kemale erişmesi için ona bir vesile hazırlar ve kısacası, onu sevdiği için onun kalbinin idaresini

1- Âl-i İmrân, 31

2- Vesailu's-Şia, c.4, s.1181

kendi eline alır ve kurb makamına doğru daha güzel ve daha çabuk hareket etmesi yolunda onu başarılı kılar.

7- Daha Önemli Etkiler

Bu makama erişenlere, burada kalemin yazmaktan ve dilin ifade etmekten aciz kaldığı ve bu makama ulaşanların dışında hiç kimsenin bilmediği, daha büyük faydalar ve sonuçlar nasip olur. Salik; nefsinı tezkiye etme, bâtnını tasfiye etme, ibadet, riyazet, tefekkür ve zikri sürdürme sonucu öyle bir makama erişir ki, maddî göz ve kulakla görülüp işitilmeyen hakikatleri kalp gözü ve kulağıyla görüp duyar. Bu makamda varlıkların ve hatta meleklerin tespih ve kutsamalarını duyar ve onlara eşlik eder.

Bu dünyada yaşadığı ve bu halkla muaşeret ettiği hâlde, zatının bâtınında daha yüksek bir ufka bakar ve sanki hiç bu dünyada değilmış gibi bambaşka bir âlemde yaşar. Bu âlemde cennet ve cehennemi müşahede eder; meleklerle, salih ve iyi kimselerin ruhlarıyla bağlantı kurar. Bu âlemle bağlantısı olup bambaşka nimetlerden yararlanır; ancak genellikle ondan söz etmez. Çünkü böyle kimseler genellikle içlerine kapalı olup tanınmaktan gerçekten sakınırlar.

Arifin kalbine, dışarıdan öğrenme yoluyla edinilemeyen ve halk arasında meşhur olmayan ilim ve maarifler girer, bunlar birtakım keşif ve şühutlara sahiptir. Salik, öyle bir makama erişir ki, her şeyden ve hatta kendi nefsinden gafil olur ve mutlak ganinin (Allah-u Teâlâ'nın) varlığından, O'nun isim ve sıfatlarından başka bir şeye önem vermez. Kur'ân-ı Kerim'in O'nun "O evveldir, ahirdir, zahirdir, bâttındır." buyurduğu zatını, her yerde hazır ve nazır görür. Âlemi ilâhî sıfatların mazharı olarak görür. Her cemal ve kemali Allah'a ait bilir. Varlıkların zatî yoksulluklarını ve Vacibu'l-Vücut'un mutlak gani oluşunu açıkça görür. Bir olan Allah'ın mutlak kemal ve cemalini görmekten dolayı mest olur.

şu noktayı da hatırlatalım ki, fena ve mahvolma makamının da derece ve mertebeleri vardır ki, bu mahrum kulun (benim) bunlara girmekten sakınması daha uygun olacak.

Vuslat Yolları

İmanı mükemmelleştirmek; zikir, konuşma ve şühut makamına ulaşmak için aşağıdaki etkenlerden yararlanılabilir:

1- Tefekkür ve Burhan

Allah'ın varlık ve birliğini ispatlamak için getirilen burhan ve deliller bu yolun ışık tutanları olabilirler. Hikmet, kelim ve irfan kitaplarında ortaya konan burhanlarla dünyadaki bütün varlıkların yoksul ve muhtaç oldukları, hatta yoksulluk ve ihtiyacın ta kendisi oldukları; var olmalarında, varlıklarını sürdürmelerinde, bütün fiil ve hareketlerinde müstağni olan bir varlığa bağlı oldukları ve hatta bağlılığın ta kendisi oldukları ispatlanmıştır. Yine bütün bu varlıkların her açıdan sınırlı ve muhtaç oldukları tespit edilmiştir.

Varlık dairesinin tamamında, bir tek ihtiyaçsız ve sınırsız kemal dışında bir şey yoktur ve o da varlığında hiçbir noksanlık, kusur, sınır ve ihtiyaç olmayan Vacibu'l-Vücut'un (Allah-u Teâlâ'nın) zatıdır. O, bütün kemallere sahiptir. İlim, kudret, hayat ve diğer kemallerinin bir had ve sınırı yoktur. Her yerde hazır ve nazır olup hiçbir şey O'ndan gizli değildir. Bütün varlıklara yakındır, insana şahdamarından daha yakındır.

Ayet ve hadisler de Allah'ı böyle vasıflandırmışlardır. İşte birkaç örnek:

Kur'ân-ı Kerim buyuruyor ki:

Doğu da Allah'ındır, batı da. Her nereye dönerseniz, Allah'ın yüzü orasıdır (oradadır).⁽¹⁾

Diğer bir yerde buyuruyor ki:

O (Allah), sizinle beraberdir, yapmakta olduklarınızı görendir.⁽¹⁾

Yine Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor:

Biz ona (insana) şahdamarından daha yakınız.⁽²⁾

Diğer bir ayette ise şöyle buyurmaktadır:

Doğrusu Allah, her şeyin üzerinde şahit olandır.⁽³⁾

Allah'ı tanıma hakkındaki delil ve burhanlar üzerinde düşünmek, insanı küfür zulmetinden çıkararak iman dairesine sokar, tekâmül yolunu açar ve onu imanın gereği olan amele davet eder.

2- Allah'ın Ayetleri Üzerinde Tefekkür Etmek

Kur'ân-ı Kerim, dünyadaki varlıkların her birini âlemlerin Rabbinin varlığına bir nişane ve delil olarak görmektedir. Çeşitli ayetlerde varlıkların güzelliklerinden, ilginçliklerinden ve onlara hâkim olan düzen, denge ve intizamdan; bilgili, güçlü ve hikmet sahibi olan Allah'ın varlığını anlamak için O'nun ayet ve nişaneleri konusunda tefekkür etmeyi önemle vurgular. İnsanlardan kendi yaratılışları hakkında, ruh ve vücut yapılarındaki esrar ve ilginçlikler hakkında, dil, renk ve şekil değişikliklerinde ve eşlerin varlığı üzerinde, güneş ve yıldızların yaratılışı, onların düzenli hareketi ve güzellikleri, yine yeryüzü, dağlar, tepeler, ağaçlar, bitkiler, türlü deniz ve kara canlıları hakkında düşünmeleri istenmiş, bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de birçok örneğe değinilmiştir.

1- Hadîd, 4

2- Kaf, 16

3- Hac, 17

Doğrusu dünya güzellik ve ilginçliklerle doludur. Gördüğümüz her varlıkta yüzlerce gizli yönler vardır. İnsan, güneşten, yıldızlardan, galaksilerden ve bulutlardan, hayret verici atom dünyasına kadar; yerden, dağlardan, tepelerden ve madenlerden; okyanuslara, denizlere, göllere ve nehirlere varıncaya kadar bu güzellikleri yaşamaktadır.

Büyük ormanlardan çeşitli bitkilere, irili ufaklı ağaçlara; fil ve deve gibi büyük hayvanlardan, karınca ve sivrisineğe, hatta çeşitli virüs ve mikroplar gibi mikroskopla görülen canlılara kadar dünyadaki varlıkların güzelliklerini, zariflik, incelik ve ilginçliklerini ve onlara hâkim olan hassas denge ve düzeni görmekle bunların yaratıcısının sonsuz azamet, kudret ve hikmetinin farkına varır; hayret ve şaşkınlık içerisinde boğulur ve samimi olarak der ki: "Rabbimiz, sen bunu boşuna yaratmadın."⁽¹⁾

Yıldızlarla dolu olan gökyüzüne bakın ve onun üzerinde iyice düşünün. Ormanın kenarında oturarak Allah'ın azamet ve kudretini düşünün. Hayret! Dünya ne kadar da güzel!

3- İbadet

İnsan, iman ve marifet hâsıl olduktan sonra, salih amel ve vazifesini yerine getirmek için çaba harcamalı ve bu konuda ciddi olmalıdır. Çünkü iman ve marifet, salih amel vasıtasıyla, Allah'a yakınlık ve kurb makamına ulaşıncaya kadar gitgide daha bir mükemmelleşir. İman, marifet ve tevhit kelimesi yükselse de, ona yardım ulaştıran salih ameldir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:

1- Âl-i İmrân, 191

Kim izzeti istiyorsa, bütün izzet Allah'ındır. Güzel söz (tevhit kelimesi) O'na yükselir, salih amel de onu yükseltir.⁽¹⁾

İman ve marifet için salih amel, uçak için benzin konumundadır. Uçağın benzini olursa, yükselerek hareketini sürdürebilir ve yakıtı bitince de düşer. İman ve marifet de beraberlerinde salih amel olduğu müddetçe insanı üstün makamlara yükseltir; salih amel ona yardım ulaştırmayınca da düşüverir.

Allah-u Teâlâ buyuruyor ki:

Yakin sana gelinceye kadar Rabbine ibadet et.⁽²⁾

Kemale erişmenin, nefsi yetiştirmenin, yakın ve zikir makamına ulaşmanın tek yolu; vazifesini yerine getirmekte ciddiyele çaba harcama, Allah'a ibadet ve kulluk etmektir. İbadet yolundan başka bir yolla yüksek makamlara ulaşabileceğini sanan kimse kesinlikle yanılmaktadır. İnşallah ileride salih amelden daha fazla bahsedeceğiz.

4- Zikirler ve Dualar

İslâm, zikretmeye ve zikri sürdürmeye özel bir önem vermektedir. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'ndan elimize birtakım zikir ve dualar ulaşmış, onlardaki sevaplar buyrulmuştur. Zikir, gerçekte nefsin mükemmelleşmesine ve Allah'a yakınlaşmaya sebep olan bir çeşit ibadet sayılır. Örnek olarak şu hadislere dikkat ediniz:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Beş şey insanın amel terazisini ağır yapar (ve onlar şunlardan ibarettir): Subhanallah ve'l-hamdülillah ve la ilâ-

1- Fâtır, 10

2- Hicr, 99

he illallah vallahu ekber (demek) ve evladının ölümünde sabretmek.⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Beni miraca götürdükleri zaman cennete girdim. Meleklerin altın ve gümüşten bir köşk yapmakta olduklarını, ancak bazen işi bıraktıklarını gördüm. Onlara, "Niçin bazen çalışıyor ve bazen de işi bırakıyorsunuz?" diye sorunca, "Binayı yapmamız için gerekli olan araç ve gereçler olduğu zaman çalışıyor, araç ve gereçler bittiği zaman da duruyoruz." cevabını verdiler. "Kullandığınız araç ve gereçler nelerdir?" dediğimde dediler ki: "Araç ve gereçler müminin dünyada subhanallah ve'l-hamdülillah ve la ilâhe illellah valla-hu ekber demesidir. Mümin (bu zikirleri) söylediği zaman (bize bu vasıtayla araç ve gereç gönderir ve) biz köşkü yapmaya başlarız; o, (zikri) bırakınca biz de işi bırakıyoruz."⁽²⁾

Diğer bir yerde ise şöyle buyuruyor:

Her kim "Subhanallah" derse, Allah cennette onun için bir ağaç diker. Her kim "Elhamdülillah" derse, Allah-u Teâlâ cennette onun için bir ağaç diker. Her kim "Lâ ilâhe illallah" derse, Allah-u Teâlâ cennette onun için bir ağaç diker. Her kim de "Allahu Ekber" derse, Allah-u Teâlâ cennette onun için bir ağaç diker.

(Bunun üzerine) Kureyş'ten biri arz etti ki: "Ya Resulullah! O zaman cennette bizim çok ağacımız olacak, değil mi?!" Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu:

Evet, ancak ağaçları yakacak bir ateş göndermemeye dikkat edin. Zira Allah-u Teâlâ Kur'ân'da buyuruyor ki: Ey

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.169

2- Muhammed, 33; Biharu'l-Envar, c.93, s.169

iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve kendi amellerinizi geçersiz kılmayın."⁽¹⁾

İnsana Allah'ı hatırlatan, Allah'ı övgü, hamt ve tespih anlamı taşıyan her söze zikir denir. Ancak hadislerde birtakım özel zikirler vurgulanmış ve onları okumak için sevaplar zikredilmiştir ki onların en önemlileri şunlardan ibarettir:

"Lâ ilâhe illallah, Subhanallah, Elhamdülillah, Allahu ekber... La havle ve lâ kuvvete illâ billâh, Hasbunallah ve ni'me'l-vekil. Lâ ilâhe illallahu subhaneke innî kuntu mine'z-zalimin. Ya Hayyu ya Kayyum ya men la ilâhe illa ent. Euzu emrî ilellah innallahe basirun bi'l-ibad. La havle ve la kuvvete illa billâhi'l-Aliyy-il Azim. Ya Allah! Ya Rabb! Ya Rahman! Ya Erhame'r-Rahimin!, Ya Ze'l-Celali ve'l-İkram! Ya Ganiyyu ve ya Muğni!"

Yine dua ve hadislerde geçen Allah'ın diğer güzel isimleri de bu zikirler arasındadır. Bunların hepsi insana Allah'ı hatırlatan ve yakınlık vesilesi olan zikirlerdir. Sülûk eden insan bunlardan istediğini seçerek onu sürdürebilir. Ancak marifet ehli bazı zikirleri tercih etmişlerdir. Örneğin bazıları, "Lâ ilâhe illallah"ı tavsiye etmiş, bazıları "Subhanallahi ve'l-hamdülillahi ve lâ ilâhe illallah vallahu ekber" zikrini seçmiş, bazıları "Ya Heyyu ya Kayyumu ya men lâ ilâhe illa ent"i, bazıları "Ya Allah!" zikrini ve bazıları da diğer zikirleri önermişlerdir. Ancak bazı hadislerden "La ilahe illallah"ın diğer zikirlerden üstün olduğu anlaşılmaktadır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

İbadetlerin en üstünü "La ilahe illallah" demektir.⁽²⁾

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.168

2- Biharu'l-Envar, c.93, s.195

Yine şöyle buyurmuştur:

Sözlerin büyüğü ve efendisi "La ilâhe illallah"tır.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Cebrail'den Allah-u Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu nakleder:

"La ilâhe illallah" kelimesi sağlam bir sığınaktır; her kim ona girirse, benim azabımdan güvende olur.⁽²⁾

Ancak zikirden hedef Allah'a teveccüh etmek, O'na yönelmek olduğu için şöyle söyleyebiliriz: İnsanın dikkat ve teveccühünü Allah'a daha çok ve daha iyi çeken her söz zikirdir, dolayısıyla o söz söylenirse daha uygun olur.

Zikirde kişiler, durumlar ve makamlar farklıdır. "Ya Allah!" kelimesi bazı kimseler için veya bazı durumlarda daha iyi ve daha uygun olabilir. Bazı kişiler için "Lâ ilâhe illallah" kelimesi, bazıları için de "Ya Gaffar!" ve "Ya Settar!" kelimesi ve ayrıca diğer zikirler daha uygun olabilir. Dolayısıyla salikin kâmil bir öğreticiye ulaşabilmesi durumunda, bu konuda ondan yardım alması daha iyidir. Ama eğer bu konuda yararlanabileceği kâmil bir öğretici yoksa, dua ve hadis kitaplarından, Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın buyruklarından yararlanabilir.

Bütün zikir ve ibadetler iyidirler ve doğru olarak yapıldıkları takdirde her biri insanın mukarribi (Allah'a yaklaştırıcı) olabilir ve onu yüksek makamlara ulaştırabilir. Salik, onların hepsinden veya bazılarından yararlanabilir; ancak büyük şahsiyetler, insanın zikir ve şühut makamına erişmesi ve hedefine ulaşması için özel bir zikri seçmesini, özel bir keyfiyeti ve onu özel bir sayıda sürdürmesini tavsiye ederler. Ancak şu önemli noktaya dikkat edilmelidir ki, şeriatta olan zikir ve

1- Biharu'l-Envar, c.93, s.204

2- Biharu'l-Envar, c.93, s.192

dualar birer ibadettir. Bunlar insanın genel olarak yakınlaştırıcısı olabilirlerse de, bütün bunlardan asıl hedef Allah'ın dışındaki her şeyden kopmak, Allah'a yönelmek ve kalp huzuru elde etmektir.

Dolayısıyla lafızları tekrarlamakla yetinip onların anlamına dikkat etmekten ve yüksek hedefe ulaşmaktan gafil olmamalıyız. Çünkü sadece lafızları tekrarlamak ve hatta onları sürdürmek pek de zor değildir. Bu amel tek başına insanı hedefe ulaştırılmaz. Faydalı olabilecek asıl şey vesveseleri bertaraf etmek, Allah'a yönelik kalp huzuru bulmak ve düşünceleri bir noktaya toplamaktır. Bu çok zordur, çünkü insana zikir esnasında çeşitli düşünce ve vesveseler hücum eder ve Allah'ı anmaktan onu alıkoyar. Oysa vesveselerden kurtulmadıkça, nefsin ilâhî feyizleri ve ilâhî nurları kabullenmeye liyakati olmaz.

Kalp, yabancıların olmadığı ilâhî nurların parlayış yeri olabilir. Vesveselerden kurtulmak ve düşünceleri bir yere toplamak için azme, ciddi karara, nefisle cihada, kontrole ve direnmeye gerek vardır. Alıştırma yapmaksızın bir anda hazırlıklı olması imkânsızdır. Nefse yumuşak davranmalı ve onu yavaş yavaş bu amele alıştırmalıdır.

Talimat

Marifet ehlinde olan bazıları bu yolu kat etmek için aşağıdaki amelleri yapmayı tavsiye ederler:

1- İlk önce tövbe kastıyla gusletmeli, gusül hâlinde kendi günahlarını ve içindeki pislikleri aklına getirerek Allah-u Teâlâ'ya şöyle arz etmelidir: "Rabbim! Sana geldim, günahlarımdan tövbe ettim ve bundan sonra da günah işlememeye kararlıyım. Suyu bedenimi yıkadığım gibi, kalbimi ve nefsimi de çirkin ahlâktan ve günahlardan temizliyorum."

2- Kendini Allah'ın huzurunda görmeli, her durumda Allah'ı anmalı ve hiçbir zaman O'na yönelmekten gafil olmamalıdır.

3- Nefsi ıslah edip içini temizleyerek ilâhî feyizleri almaya kendini hazırlayabilirsin. Gece ve gündüz boyunca kendi nefesine dikkat etmek ve onun hakkında tefekkür etmek için belli bir saat ayır, kendi nefsin üzerinde düşün, onu hesaba çek, sıfat ve durumlarını dikkatli bir şekilde incele. Belki Allah sana inayet ederek, meşhur ilim ve kelime mefhumu kabilinden olmayan maarif ve mukâşefeler bağışlar.

4- Sükût etmeli, gereğinden fazla konuşmamalı ve lüzumsuz sözlerden kaçınmalıdır.

5- Aşırı yemekten sakınmalıdır.

6- Devamlı abdestli olmalı ve abdesti bozulunca hemen yenisinden abdest almalıdır. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur:

Allah-u Teâlâ buyurmuştur ki: "Her kim abdesti bozulur da abdestini yenilemezse, bana zulmetmiştir. Her kim abdest aldıktan sonra iki rekât namaz kılmazsa, bana zulmetmiştir. Her kim namaz kılar da, namazdan sonra dua edip dünya ve ahiret işlerini benden ister ve ben de duasını kabul etmezsem, ona zulmetmiş olurum ve ben ise zalim değilim (ki zulmedeyim)."⁽¹⁾

Uyuyunca da abdestli ol, zira Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki:

Taharetle uyuyan kimse, bütün geceyi ibadetle geçirmiş gibidir.⁽²⁾

7- Gecenin son vaktinde uykudan uyanarak, abdest almalı ve ıssız bir köşede kalp huzuruyla gece (teheccüt) namazını

1- Vesailu'ş-Şia, c.1, s.268

2- Vesailu'ş-Şia, c.1, s.266

kılmalı, vitir namazının kunutunu uzatarak kendisi ve müminler için af dileyerek ve yetmiş kere "Esteğfirullahe Rab-bî ve etubu ileyh" demelidir. Gece namazını tam bir dikkatle ve kalp huzuruyla kılmaya çalışmalıdır. Ondan sonra A'râf Suresi'nin 54-56. ayetlerini yetmiş kere kalp huzuruyla okumalıdır; zira bu amel yakın elde etmek, şüphe ve vesveseleri bertaraf etmek için faydalıdır ve denenmiştir.⁽¹⁾

Söz konusu ayetler şunlardır:

Gerçekten sizin Rabbiniz, altı günde gökleri ve yeri yaratan, sonra da arşı meydana getiren Allah'tır. Gündüzü, durmaksızın kendini kovalayan geceyle örten; güneşe, aya ve yıldızlara kendi buyruğuyla baş eğdiredir. Haberiniz olsun, yaratmak da, emir de (yalnızca) O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir! Rabbinize yalvara yalvara ve içtenlikle dua edin. Şüphesiz O, haddi aşanları sevmez. Düzene konulmasından (ıslahından) sonra yeryüzünde bozgunculuk (fesat) çıkarmayın; O'na korkarak ve umut taşıyarak dua edin. Doğrusu Allah'ın rahmeti iyilik yapanlara pek yakındır.⁽²⁾

8- "Ya Hayyu ve ya Kayyum, Ya men lâ ilâhe illa ent" zikrini söylemeyi diline alıştırmalı ve boş vakitlerinde kalp huzuruyla bu zikri tekrarlamalıdır.

9- Her gün uzun bir secde yapmalı ve yapabildiği kadarıyla secdede "Lâ ilâhe illa ente subhaneke innî kuntu mi-ne'z-zalimin. (Senden başka ilâh yoktur. Sen münezzehsin; ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerdenim.)" zikrini kalp huzuruyla tekrarlamalıdır.

10- Gece ve gündüz içinde bir saat tayin ederek, "Ya Gani ve

1- Usul-i Kâfi, c.1, s.344

2- A'râf, 54-56

ya Muğni! (Ey ihtiyaçsız olan ve ihtiyaçsız kılan!)” zikrini kalp huzuruyla çok tekrar etmelidir.

11- Her gün kalp huzuruyla biraz Kur’n okumalı ve ayetleri üzerinde düşünmelidir.

Başlangıçta bu amellerin hepsini yapmaya gücü olmazsa, az bir miktardan başlayarak yavaş yavaş artırabilir.

Mezkr talimatları kırk gün yapmalı ve daima Allah’tan şhut ve marifet istemeli. Bu müddet zarfında Allah’ın ilgisini çekebilir ve gayb leminde ona bir kapı açılabilir. Ve eğer birinci kırkta muvaffak olamazsa, umudunu kesmemeli ve ikinci kırk daha fazla bir ciddiyetle başlamalı ve eğer yine muvaffak olamazsa üçüncü, dördüncü... kırkları ve Allah-u Tel’nın ltuflarının bunu da kapsamasına kadar yıllarca sürdürmelidir. Hiçbir zaman amelden, çaba ve ciddiyetten vazgeçmemeli ve her zaman Allah’tan yardım istemelidir. Biz kendi vazifemizi yapmalıyız, gerisi hikmet ve merhamet sahibi olan Allah’ın elindedir.

Bu amellerin en önemlisi tefekkür, nefsi murakabe etmek (daima kontrol altında tutmak), kalp huzuru ve Allah’a teveccüh etmektir. nemli olan, slk eden kimsenin bütün dağınık düşünceleri ve vesveseleri nefsinden uzaklaştırması, tamamen Allah’a yönelmesidir ki, bu da oldukça zordur.

Vesveseye kapılmama konusu dört aşamada yapılabilir:

Birinci merhalede, zikir hlindeyken bütün dikkatimizi zikrin üzerinde toplar ve her türlü düşünceyi kendimizden uzaklaştırırız, nefsimizi tamamen kontrol altına alıp onu her türlü düşünceden uzaklaştırmaya kadar bunu sürdürürüz.

İkinci merhalede, birinci merhaledeki gibi zikir yaparız; ancak ikinci merhalede zikir hlinde zikirlerin manalarına tam olarak

dikkat etmeye ve onları zihnimizden geçirip diğer düşünce ve vesveselerin saldırısından tamamen kaçınmaya çalışırız. Bu zikir müddetince başka düşüncelerin aklımızdan geçmesini engelleyip aynı zamanda zikirlerin anlam ve mefhumlarına da dikkat edinceye kadar bu yöntemi sürdürmeliyiz.

Üçüncü merhalede, önce zikirlerin manalarını kalbimize yerleştirmeye çalışırız, kalben zikirlerin anlamlarını kabul edip onlara iman ettiğimiz için zikirleri dile getiririz; çünkü gerçekte dil, kalbi izler.

Dördüncü merhalede, bütün vesveseleri, manaları ve hatta zikirlerin manalarını bile kalbimizden bertaraf etmeye ve kalbimizi Allah-u Teâlâ'nın nur ve feyizlerini kabule hazırlamaya, bütün varlığımızla dikkatimizi Hak Teâlâ'ya yöneltmeye çalışırız. O'ndan başkasını kalbimizden çıkarır ve kalbimizin kapısını ilâhî nurlara açarız. Bu durumda Allah'ın has lütfeleri bizi kaplayacak, O'nun feyizlerinden, nurlarından yararlanacak, O'nun cezbeleriyle kemal merhalelerinde yürüyüp yükselecek ve Rububî zatın eşsiz cemalini müşahede edebileceğiz. Sülûk eden (Allah'a doğru yürüyen) kimse, bu makamda Allah'tan başka hiçbir şey görmez, hatta kendi nefsinin ve fiillerini bile müşahede etmez ve sadece Allah ile dostluk kuracak derecede bir rabıtaya ulaşır.

Sözün gerisini, bu yolu kat eden, şevk, dostluk ve yakınlık makamının lezzetli tadını tadan Allah'ın has kullarına, velilerine bırakmamız daha uygun olacak:

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Talimatı

Bu rivayetin geçtiği sırada, 94 yaşında olan Unvan-i Basrî şöyle diyor:

Ben ilim öğrenmek için Malik b. Enes'e giderdim. Cafer b. Muhammed (İmam Cafer Sadık) bizim olduğumuz şehre

gelince, onun huzuruna gitmeye başladım. Çünkü ondan da ilim öğrenmek istiyordum. Bir gün bana dedi ki: "Ben gözal-tındayım, ayrıca gece gündüz her saatte edeceğim dua ve zikirler var, sen beni dua ve zikirlerimden alıkoyma ve ilim öğrenmek için önceki gibi Malik b. Enes'in yanına git."

Ben bu sözden dolayı üzülererek onun huzurundan dışarı çıktım ve kendi kendime dedim ki: "Bende bir hayır bulsaydı, beni kendisini görmekten mahrum etmezdi."

Sonra Resulullah'ın (s.a.a) mescidine gittim ve ona selâm verdim. Ertesi gün yine Hz. Resulullah'ın (s.a.a) mezarının başına gittim; iki rekât namaz kılarak dua için ellerimi açarak şöyle dedim: "Allah'ım! Cafer'in (İmam Cafer Sadık'ın -a.s-) kalbini (bana karşı) yumuşat, onun ilmiyle beni rızıklandır ki, onun vesilesiyle senin doğru yoluna hidayet olayım." Ondan sonra hüznün ve kederle eve döndüm ve Malik b. Enes'in yanına da gitmedim. Çünkü Cafer b. Muhammed'e karşı kalbimde bir aşk ve muhabbet doğmuştu. Uzun bir zaman farz namazları kılma dışında evden dışarı çıkmıyordum.

Nihayet sabrım tükendi... Bir gün İmam Cafer Sadık'ın (a.s) evinin kapısına giderek içeri girmek için izin istedim. Bir hizmetçi dışarı çıkarak, "Ne işin var?" dedi. İmam'ın huzuruna varıp ona selâm vermek istediğimi söyledim. Hizmetçi, "İmam namazla meşguldür." dedikten sonra eve geri döndü ve ben de kapının önünde oturdum. Çok geçmeden gelerek, "Buyurun içeri!" dedi. İçeri girerek İmam'a selâm verdim. İmam Cafer Sadık selâmımı alarak, "Otur, Allah seni affetsin." buyurdu. Karşısında oturdum. Mübarek başını yere eğdi ve uzun bir müddet sonra başını kaldırarak, "Künyen nedir?" diye sordu. "Ebu Abdullah'tır." dedim. Buyurdu ki: "Allah seni bu künyede sabit kılsın ve sana tevfiik versin. Ne istiyorsun?"

Ben kendi kendime dedim ki: "İmam'la bu görüşmemde bu duadan başka bir fayda olmasa bile, bu kadarı da az değerlidir." İmam tekrar, "İsteğin nedir?" buyurunca, arz ettim ki: "Allah'tan senin kalbini bana karşı şefkatli kılmasını ve ilminden beni faydalandırmasını istedim. Allah-u Teâlâ'nın duamı kabul ettiğini umut ederim."

İmam buyurdu ki:

Ey Eba Abdullah! İlim, öğrenmekle elde edilmez; ilim, Allah'ın hidayet etmek istediği kişinin kalbinde parlayan bir nurdur. Öyleyse eğer ilim istiyorsan, ilk önce kulluğun hakikatini kalbinde oluştur ve ilmi, amel ederek talep et ve sana anlama vermesi için Allah-u Teâlâ'dan yardım iste.

Dedim ki: "Ey şerefli zat!" İmam, "Eba Abdullah diye hitap et!" buyurdu. (Bunun üzerine) dedim ki: "Ya Eba Abdullah! Kulluğun hakikati nedir?" İmam şöyle buyurdu:

Kulluğun hakikati üç şeydedir: Birincisi, kul kendisini Allah'ın kendisine verdiği şeylerin maliki olarak görmemeli. Zira kullar bir şeye malik olmazlar, malı Allah'ın malı olarak görürler ve O'nun buyurduğu yolda harcarlar.

İkincisi, kul işlerin tedbirinde (düzenlemesinde) kendini güçsüz ve aciz görmelidir.

Üçüncüsü, kendini Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmekle meşgul etmelidir.

O hâlde, kul kendini malların maliki olarak görmezse, malları Allah yolunda harcamak onun için kolay olur. İşlerinin tedbirini, müdebbir olan Allah'a bırakırsa, dünya musibetlerine tahammül etmek onun için kolaylaşır. Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmekle meşgul olursa, değerli vakitlerini kavga ve övünmeyle zayi etmez.

Allah-u Teâlâ bir kulunu bu üç Őeyle aziz kılarısa dųnya, Őeytanlar ve mahlųkat, artık ona kolay gelir. Bu durumda malını çoęaltmak ve ųvųnmek için mal talep etmez, halkın yanında izzet ve ųstųnlųk vasıtası sayılan Őeyi istemez ve deęerli vakitlerini bořuna geçirmez. Bu, takvanın ilk de-
recesidir. Zira Allah-u Teâlâ Kur'ân'da buyurmuştur ki:
"İřte ahiret yurdu; biz onu, yeryųzųnde bųyųklenmeyen
ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armağan) kılarız.
(Gųzel) akıbet de takva sahiplerinindir."⁽¹⁾

"Ya Eba Abdullah! Bana bir talimat ver." diye arz edince, Şeyle buyurdu:

Sana dokuz Őeyi tavsiye ediyorum ve bu dokuz Őey, hak yolu kat etmek isteyen herkese benim tavsiyemdir. Allah-u Teâlâ'dan seni (bu Őeylerle) amel etmeye muvaffak kılmasını dilerim: Bunlardan ų nefsin riyazeti hakkında, ų ųabır ve tahammųl hakkında ve ų de ilim hakkındadır. Sen bunları ezberle ve sakın bunlar hakkında ih-
malkârlık etme!

Unvan-i Basrî diyor ki: Onun sųzlerine dikkat kesildim. O, Őeyle buyurdu:

Riyazet konusundaki ų tavsiyem Őunlardan ibarettir:

1- İştahın olmadığı bir Őeyi yememeye dikkat et; nkų ahmaklığa ve cahilliğe sebep olur.

2- A olmadığıın zaman yemek yeme.

3- Yemek yedięin zaman helal yemek ye ve yemekten ųnce "Bismillah" de. (Zira) Resulullah (s.a.a) buyurmuřtur ki:
"Hiçbir Őey, midenin tıka basa doldurulması kadar çirkin deęildir. Yemeęe ihtiyaı varsa midenin ųte birini yemek

için, üçte birini su için ve diğer üçte birini de nefes almak için ayırmalıdır."

Sabır hakkındaki üç tavsiyem de şundan ibarettir:

1- Her kim sana, "Bana söylediğin her kelime karşılığında on kelime söylerim." derse, karşılığında de ki: "Bana on kelime söylersen karşılığında benden bir kelime bile duy-mayacaksın."

2- Her kim sana kötü bir söz söylerse, ona cevaben de ki: "Söylediğin doğruysa, Allah beni affetsin ve eğer yalansa, Allah seni affetsin."

3- Seni küfürle tehdit eden kimseye sen nasihat et ve dua vaadinde bulun.

İlim hakkındaki tavsiyelerim de şunlardır:

1- Bilmediğin her şeyi âlimlerden sor. Ancak dikkat et so-ruların onları denemek ve onlara eziyet etmek için olmasın.

2- Dikkat et, kendi görüşüne ve reyine göre amel etmeye-sin ve mümkün olduğu kadar ihtiyatlı ol.

3- Kendi görüşüne göre (şer'i bir delilin olmaksızın) fetva vermekten, yırtıcı aslandan kaçır gibi kaçın ve kendi boy-nunu diğerlerine köprü yapma.

Ey Eba Abdullah! Şimdi gidebilirsin artık. Sana yeteri ka-dar nasihat ettim; benim zikir ve dualarımı engelleme; çünkü ben kendi nefsimde değer veriyorum. Vesselâmu ala men ittebea'd-dua. (Davete tâbi olanlara selâm olsun.)⁽¹⁾

1- Keşkül, (Şeyh Bahaî'nin eseri), c.2, s.184, Ferahani basımı; Biharul-En-var, c.1, s.224

Allâme Meclisî'nin Talimatı

Bu yolda yürüyenlerden biri, büyük âlim ve ilâhî arif Molla Muhammed Taki Meclisî'dir. O şöyle yazıyor:

Benim riyazet ve kendimi yetiştirmede elde ettiğim şey, tefsir okuduğum zamana rastlar. Bir gece, yarı uykulu bir hâlde Hz. Muhammed'i (s.a.a) gördüm. Kendi kendime dedim ki, Hz. Peygamber'in kemallerine ve ahlâkına iyice dikkat etmem yerinde olur. Ben dikkat ettikçe onun azamet ve nuru daha da genişliyordu, öyle ki, nuru her yeri kapladı. O sırada uyandım (kendime geldim) ve Resulullah'ın (s.a.a) ahlâkının Kur'ân-ı Kerim olduğu ve Kur'ân-ı Kerim üzerinde düşünmem gerektiği bana ilham oldu. Bir ayete dikkat ettikçe daha fazla hakikatlere varıyordum. Bir keresinde kalbime birçok hakikat ve marifetler ilham oldu. Üzerinde düşündüğüm her ayette böyle bir lütuf bağışlanıyordu bana.

Elbette böyle bir tevfiğe erişmeyen kimse için böyle bir konuyu onaylamak çok zor ve hatta normalde imkânsızdır. Ancak benim maksadım iman kardeşlerime irşat ve hidayet yolunu göstermektir.

Riyazet ve kendini yetiştirmenin yolları şunlardan ibarettir: Faydasız sözlerden ve hatta Allah'ı zikretme dışındaki sözlerden kaçınmalıdır. Lezzetli yiyecek ve içecekleri, güzel ve rahat elbiseleri, evleri ve kadınları terk etmeli, zaruret miktarıyla yetinmelidir. Evliyaullahtan başkalarıyla muaşeret etmekten sakınmalıdır. Fazla uykudan kaçınmalı ve Allah'ın zikrini tam bir dikkatle sürdürmelidir.

Evliyaullah "Ya Hayyu, ya Kayyumu, ya men la ilahe illa ente" zikrini sürdürmeyi tecrübe etmiş ve çoğu zaman iyi sonuç almışlardır. Ben de bu zikri tekrarladım; ancak benim zikrim, çoğunlukla Allah'tan başkasını kalbimden çıkarmakla

ve Allah-u Teâlâ'ya doğru tam olarak yönelmek suretiyle "Ya Allah!" demektir.

Elbette önemli olan nokta, tam bir dikkat ve yönelişle Allah'ı zikretmektir, diğer şeyler bu zikrin yerini alamaz. Bu amel kırk gece ve gündüz (aralıksız) devam edecek olursa, sülûk eden kimsenin yüzüne hikmet, marifet ve muhabbet nurlarından kapılar açılır. O zaman Allah'ta fani olma ve baki kalma makamına yükselir.⁽¹⁾

Mollâ Hüseyinkulu Hamedanî'nin Mektubu

Rabbanî âlim ve takvalı ârif rahmetli Molla Hüseyin Gulu Hemedanî Tebriz âlimlerinden birine gönderdiği mektubunda şöyle yazıyor:

Bismillahirrahmanirrahim. Hamt, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Muhammed'e (s.a.a) ve onun pak Ehlibeyt'ine ve Allah'ın laneti onların düşmanlarına olsun.

Din kardeşlerimiz bütün hareketlerde, sükûnlarda, sözlerde, yani yaşanan her anda yüce şeriata teslim olmanın dışında, sultanların sultanı Hazret-i Allah'a (c.c) yaklaşmanın başka bir yolu olmadığını; başka alanlarda iyi olsa da türlü zevkî hurafelerle (kendi zevklerinin hoşlandığı, kafalarına göre uydurdıkları ve uyguladıkları şeylerle) yola çıkmanın, asıl yoldan uzaklaştırdığını bilmelidirler. Nitekim cahillerle sofuların -Allah onları muvaffak etmesin- âdeti bu şekildedir. Hatta et yememeye karar verse ve pak Ehlibeyt İmamları'nın masumiyetlerine iman etmiş olsa bile, böyle yapmakla Hazret-i Allah'tan uzaklaştığını bilmelidir. Zikir konusunda da durum böyledir. Masum Ehlibeyt İmamları'ndan (üzerlerine selâm olsun) bize ulaşmadığı bir şekilde (hadislerin aksi-

1- Ravzatu'l-Muttakin, c.13, s.128

ne) amel etmek insanı Allah'tan uzaklaştırır. Bundan dolayı, yüce şeriatı öne geçirmeli ve sadece şeriatte önem verilen şeye önem vermelidir.

Bu hakirin akıl ve nakilden (Kitap ve Sünnet'ten) istifade edip anladığı şey şudur: Allah'a yakınlığı isteyen kimse için en önemli şey, günahı terkte ciddiyet ve gayret göstermektir. Bu hizmeti yapmadığın sürece zikrinin de, fikrinin de kalbinin hâline bir faydası olmaz. Zira bir sultana isyan eden bir kimsenin ona hizmet etmesi faydasızdır. Hangi sultan şanı en yüce sultandan (Allah) daha yücedir ve hangi isyan O'na isyan etmekten daha kötüdür?!

Bu söylediklerim üzerinde iyi düşün: Günah işlediğin hâlde ilâhî muhabbeti istemen, gerçekten çürük ve yanlış bir şeydir. Günahın nefrete sebep olduğunu ve nefretin de muhabbetle bağdaşmadığını nasıl bilmezsin?! Günahı terk etmenin dinin başı ve sonu, zahiri ve bâtını olduğunu kesin olarak bildikten sonra, uykudan uyandıgın ilk andan itibaren tekrar uyuyuncaya kadar her anında ciddi bir şekilde nefsini kontrole gayret göster. Ve O'nun huzurunda edep kurallarına uy. Bil ki; vücudunun zerre zerre bütün parçaları O'nun kudretinin esiridir, O'nun şerefli huzurunda bulunmanın hürmetini çiğnemekten kork ve O'na, O'nu görüyormuş gibi ibadet et; zira sen O'nu görmeden de O seni görür. Devamlı O'nun azametine ve kendinin hakirliğine, O'nun yüceliğine ve kendinin alçaklığına, O'nun izzetine ve kendinin zilletine, Onun ihtiyaçsızlığına ve kendinin ihtiyaç ve fakirliğine dikkat et. O sana devamlı teveccüh ettiği halde, sen O'ndan kötü bir şekilde gaflet etme. O'nun önünde zayıf ve zelil bir kul gibi dur. Ve O'nun ayakları altında zayıf bir varlık gibi tevazu et ve teslim ol. Günahların pisliliğinin necis ettiği pis dilinle kendisinin yüce ismini zikretmene izin vermesi sana şeref ve övünmen için yetmez mi?!

Öyleyse ey aziz! Bu kerem ve merhamet sahibi senin dilini nur dağının, yani zikrinin mahzeni kıldığı için sultanın mahzenini necasetlerle, pisliklerle, gıybet, yalan, küfür, eziyet ve diğer günahlarla bulaştırmak hayâsızlıktır. Sultanın mahzeni güzel koku ve gül suyuyla dolmalıdır, pisliklerle necasetlerle değil! Ve şüphesiz murakebe etmeye/nefsini kontrole dikkat etmediğin için yedi organınla yani kulak, dil, göz, el, ayak, mide ve cinsel organınla hangi günahları işlediğini, hangi ateşleri yaktığını, dininde hangi fesatları çıkardığını, dil kılıcın ve dişlerinle kendi kalbine hangi münker yaraları vurduğunu bilmiyorsun; eğer onu öldürmediysen çok iyi. Bu fesatları açıklamak istersem kitaba sığmaz. Birkaç sayfayla ne kadar anlatılabilir ki? Sen vücudunun organlarını günahlardan temizlemediğin müddetçe, kalbin hallerinin açıklanması konusunda sana bir şey yazmamı nasıl bekleyebilirsin?! Öyleyse, gerçek tövbe etmeye koş. Ciddiyette, nefsini gözetmede ve kontrol etmede acele et!

Velhasıl gözetmeye ve kontrol etmeye gayret gösterdikten sonra Allah'a yakın olmayı isteyen kimse, seher vakitleri (gece namazı için) uyanık kalmayı unutmamalıdır. Gece namazını kendine has adabıyla ve kalp huzuruyla kılmalı, vakti fazla olursa zikir, fikir ve münacatla meşgul olmalı ancak gecenin belli bir miktarını kalp huzuruyla zikrederek geçirmeli, her halinde hüzünlü olmalı, eğer hüzünlü değilse birtakım yollarla buna ulaşmalı, ondan sonra da cennet hanımlarının efendisi Hz. Zehra'nın (s.a) tesbihini, on iki kere ihlâs surecini, on kere "lâ ilâhe illallahu vahdehu la şerike leh, lehul mulk" -sonuna kadar- yüz defa "lâ ilâhe illallah" ve yetmiş defa tövbe istiğfar etmeli ve biraz Kur'ân tilavet edip meşhur sabah duasını yani: "Ya men delea lisan-es Sabah" duasını sonuna kadar okumalı, devamlı abdestli olmalıdır; her abdestten sonra iki rekât namaz kılması da çok iyidir. Başkalarına

zararı dokunmamasına çok dikkat etmelidir. Müslümanların ihtiyaçlarını gidermeye, özellikle âlimlerin ve bilhassa takvalı âlimlerin ihtiyaçlarını gidermeye çok gayret göstermeli, günah işleme ihtimali olan her meclisten kesinlikle kaçınmalıdır. Hatta gafil kimselerle zorunlu olmadığı halde aynı meclislerde bulunması, günah işlenirse de zararlıdır. Mubah işlemlerle haddinden fazla uğraşmak, çokça şakalaşmak, boş şeyler konuşmak ve beyhude sözlere kulak asmak kalbi öldürür.

Murakabe (nefsi kontrol ve terbiye) etmeksizin zikir etmek ve düşünmek insana bir süre hoş bir duygu verse de faydasızdır. Zira bu güzel hâl uzun süre devam etmez. Nefsi denetlemeden zikrin doğuracağı geçici hoş duyguya aldanmamalıdır.

Hepinizin çokça dualarını beklerim. Günah ve hataları çok olan bu hakiri unutmayın. Her perşembe akşamında ve cuma günü ikinci vaktinde yüz defa Kadir suresini okumayı ihmal etmeyin.⁽¹⁾

Mirza Cevad Ağa Tebrizî'nin Talimatı

Kâmil âlim ve arif, rahmetli Mirza Cevad Ağa Melikî Tebrizî şöyle yazıyor:

Kutlu İslâm Peygamberi Hz.-i Resulullah (s.a.a) uzun secde konusunda önemle tavsiyelerde bulunmuştur ve bu çok mühimdir. Uzun secde, kulluğun en yakın şekillerinden biridir; dolayısıyla namazın her rekâtında iki secde farz kılınmıştır. Uzun secde konusunda Masum Ehlîbeyt İmamları ve onların Şiîleri ile ilgili çok önemli şeyler nakledilmiştir.

İmam Seccad'ın (a.s) secdelerinin birinde bin kere "Lâ ilâhe illallahu hakken hakka, lâ ilâhe illallahu taabbuden ve rik-

1- Tezkiretu'l-Muttakin, s.207

ka, lâ ilâhe illallahu imanen ve sıdka" zikirlerini söylediği görülmüştür.

İmam Musa Kâzım (a.s) hakkında yazmışlardır ki, bazen onun secdesi sabahtan öğleye kadar sürüyordu. İbn Ebu Ümeyr, Cemil ve Harrebuz gibi Ehlibeyt İmamları'nın dostlarından da buna yakın şeyler nakledilmiştir.

Necef-i Eşref'te tahsil ettiğim yıllarda takvalı talebelerin kendisine müracaat ettiği bir üstadım vardı. Ondan, "Salik için yararlı olacak bir tecrübeniz var mı?" diye sorduğumda, buyurdu ki:

Her gün uzun bir secde yap ve secde hâlinde "La ilâhe illa ente subhaneke innî kuntu mine'z-zalimin" de. Zikir hâlinde, "Allah'ım! Ruhum tabiat zindanında tutsak olmuş ve çirkin ahlâka bulaşmış durumda. Rabbim bana zulmü mü-nasip görmekten münezzehtir; bilakis, nefsim zulmeden ve onu bu helake iten ben kendimim." sözüne dikkat et.

Üstadım kendisine ilgi duyanlara bu secdeyi tavsiye ediyordu ve bu secdeyi yerine getirenler onun yapıcı sonuçlarını ve etkisini görüyorlardı (bilhassa bu secdeyi daha fazla uzatanlar). Onlardan bazıları bu zikri secdede bin kere, bazıları daha az ve bazıları da daha fazla tekrarlıyordu. Onlardan bazılarının bu zikri üç bin kere tekrarladıklarını da duydum.

Şeyh Necmeddin'in Talimatı

Şeyh Necmeddin-i Razî şöyle yazmıştır:

Bil ki, adap ve şartlarına uymaksızın zikir yapmak pek faydalı değildir. Her şeyden önce zikrin adap ve şartlarına uymak gerekir. Sadık bir mürit olan kimseye, bu yolda sülûk etme duygusu belirirse bu, zikirle ülfet kurup mahlûkattan kopacağına, nihayet her şeyden yüz çevirip zikre sığınacağına

belirtisidir ki: "Allah de ve sonra onları bırak, içine daldıkları saçma uğraşlarında oyalanıp dursunlar."

Zikre murakabe edeceğinden, bütün günahlardan samimi olarak tövbe etmelidir. Zikir edince, mümkünse gusletsin ve eğer mümkün değilse, abdest alsın; zira dostun zikri düşmanla savaşımdır; düşmanla silahsız savaşmak ise zordur ve "abdest müminin silahıdır." Ayrıca sünnete uygun temiz ve pak elbise giysin. Elbisenin temizliğinin ise dört şartı vardır: Birincisi necasetten temizlik, ikincisi halktan zorla aldığı şeylerden temizlik, üçüncüsü haramdan (ipek elbiseden) temizlik, dördüncüsü gösterişten temizlik, yani sünnete uygun kısa elbise giymek. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Elbiseni de temizle (kısalt)." Evinin tozunu alsın, temizlesin ve etrafa çekidüzen versin. Güzel koku da sürünürse daha iyi olur. Kibleye doğru otursun.

Bağdaş kurarak oturmak zikir esnası dışında her durumda nehyedilmiştir. Rivayet edilmiştir ki, Resulullah (s.a.a) sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar bağdaş kurarak oturup zikrederdi.

Zikir hâlinde ellerini dizleri üzerine koyup kalp huzuruyla ve teveccüh ederek tam anlamıyla tazim etmelidir. O'nu yücelterek tam bir kuvvetle "La ilâhe illallah" demeye başlamalıdır. En şiddetli zikirle; öyle ki, içtenlikle "Lâ ilâhe" demeli ve "illallah"ı içine akıtmalı, zikrin etkisi ve kuvveti vücudunun bütün organlarına ulaşmalıdır. Ancak sesini yükseltmemeli ve mümkün olduğu kadar sesini alçaltmaya çalışmalıdır. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Rabbini, sabah akşam, yüksek olmayan bir sesle, kendi kendine, ürpertiyle, yalvara yalvara ve için için zikret."⁽¹⁾

Böyle sıkı ve devamlı bir şekilde zikredecek ve içinden zikrin anlamını düşünerek vesveseleri bertaraf edecektir. "Lâ ilâhe"nin anlamında kalbine gelen her vesveseyi yok ettiği gibi, "Hiçbir şey istemiyorum, senden gayrı sevgilim yok anlamında "illallah" diyecektir.

Bütün vesveseleri "Lâ ilâhe" ile kov ve "illallah" ile Hazret-i İzzet'i (Allah'ı) sevgili ve hedef edin. Her zikrin başında ve sonunda, nefiyde (ilâh yoktur) ve ispatta (sadece Allah) kalp hazır olmalıdır.

Ne zaman kalbinin derinlikleriyle başka bir şeye bağlı olduğunu, alaka duyduğunu görürsen, işte o şeye teveccüh etmemeli, gönlünü sadece Allah-u Teâlâ'ya vermelisin...

"La ilâhe"yle (ilâh yoktur) nefyederek o bağlantıyı koparmalı ve o şeyin sevgisini kalbinden çıkarmalı ve "illallah" (Allah'tan başka) diyerek Allah sevgisini o sevginin yerine oturtmalıdır. Bu şekilde, tedricen kalbi bütün bağlardan ve sevgililerden temizleyinceye kadar devam eder; zira zikir de yücelme, devam ve süreklilikten kaynaklanır. Bu ise, zikrin çokluğuyla, zâkirin (zikredenin) varlığının zikrin nurunda kaybolması, zikrin zâkiri her şeyden soyutlaması, bağlılık ve engelleri onun vücudundan çıkarması ve onu madde dünyasından manevî ve ruhanî dünyaya doğru hafifletmesidir. "Seyir ve sülûk edin, doğrusu siz yakınlaştırılmışsınızdır." buyruğuna dikkat et ve bil ki, kalp ve gönül Allah'a mahsus olan halvet yeridir. Zira O, şöyle buyuruyor: "Yarattığım yer ve gökler beni içlerine sığdıramaz; beni ancak mümin kulunun kalbi içine sığdırabilir."

Kalpte başkaları bulunup O'nu rahatsız ettikçe, Allah'ın izzeti yabancından uzaklaşmayı gerektirir. Ancak gönül evinin "la ilâhe" nidası, kalbi başkalarının rahatsız etmesinden temizlerse, "illallah" sultanının gelmesinin tecellisini beklemelidir ki:

"şu hâlde boş kaldığın zaman, durmaksızın (dua ve ibadetle) yorulmaya devam et."⁽¹⁾

* * *

Görüldüğü gibi, ariflerin ileri gelenleri devamlı zikretmeyi seyir ve sülûkun en önemli yollarından biri olarak bildikleri hâlde bu yolu kat etmek için çeşitli yolları tecrübe ve tavsiye etmişlerdir. Bunun sebebi şudur: Şeriatta geçen bütün zikirler, zikrin meşru olmasının asıl hedefini yani Allah'tan başkasından kopup tamamen Allah-u Teâlâ'ya yönelmeyi sağlayabilirler. Bu, kişilere, durumlara ve makamlara göre değişebilir. Sülûk eden kimsenin hangi durumda, hangi makamda olduğu ve kendisi için hangi zikrin daha uygun ve cazibeli olduğu önem taşımaktadır. İşte burada öğretici önemli bir rol ifa edebilir.

Hadis ve dua kitaplarında oldukça fazla dua ve zikirler nakledilmiş ve her biri için bir özellik ve sevap belirtilmiştir. Zikir ve dualar genel olarak mutlak ve mukayyet olmak üzere ikiye ayrılırlar:

Bazı zikirler için özel bir zaman veya özel bir keyfiyet ya da belli bir sayı belirtilmiştir. Bu yerlerde salık, belirtilen özel sevap ve sonuca ulaşmak için Ehlibeyt İmamları'ndan bize ulaşan yolda hareket etmeli, ona uygun amel etmelidir. Ancak bazı zikirler mutlaklardır. Burada kendi durum ve şartlarına göre uygun sayı ve zamanı seçip zikretmesi veya kendi üstat ve kılavuzundan emir alması salikin elindedir. Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler hadis ve dua kitaplarına müracaat edebilirler.

Burada iki noktaya dikkat edilmesi gerekir:

1- İnşirâh, 7. Mirsadu'l-İbad, s.150

1- Salikin zikirde asıl hedefi, Allah-u Teâlâ'ya karşı teveccüh, kalp huzuru ve manevî bir hâl elde etmektir. Dolayısıyla zikrin miktarını, zamanını ve keyfiyetini seçmede bu noktaya dikkat etmeli ve kendi hâlini göz önünde bulundurmalı; hazır ve müsait olduğu miktarda zikretmeli, yorgun ve isteksiz olduğu zamanda uygun bir zamanda yeniden başlamak üzere zikri bırakmalıdır. Zira İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Kalp, bazen ikbal hâlinindedir ve bazen de isteksiz ve yorgundur. O hâlde kalp istekli ve meyilli olduğu zaman amele girişin; çünkü kalp ikrah ve zorla bir amele girişirse, kör olur.⁽¹⁾

Elbette bu konuda kişiler, durumlar, makam ve vakitler farklıdır.

2- Şunu bilmemiz gerekir ki, riyazet ve zikirde hedef, nefsi kemale ulaştırmak ve Allah'a yaklaşımdır. Allah'a yakın olmak ise, vazifeyi yerine getirme dışında hiçbir şeyle gerçekleşmez. İnsanın üzerinde dinî ve sosyal bir vazife varsa onu yerine getirmeli, aynı zamanda Allah'ı anmalı ve mümkün olduğu kadarıyla zikretmelidir. Boş olduğu zamanlarda da zikredebilir; ancak riyazet ve zikir bahanesiyle şer'i vazifesini yerine getirmeyip inzivaya çekilirse böyle bir amel Allah'a yaklaşıma ve kurb makamına erişmeye vesile olmaz.

1- Biharu'l-Envar, c.70, s.61

ENGELLER

Kemal yolunu geçmek ve yüksek makamlara erişmek kolay bir iş değildir. Bu yolda birtakım engeller vardır ki, kemale erişip yüksek makamlara ulaşmak isteyen insan onları bertaraf etmek için cihat etmelidir; aksi takdirde hedefine ulaşamaz.

Birinci Engel: Liyakatsizlik

Allah'a doğru seyir ve sülûk edip Allah'a yakınlık makamına ulaşmanın en büyük engeli, bu makamı isteyen nefsin liyakatsizliğidir. Günah işleme sonucu bulanmış ve karanlık olan bir kalp ilâhî nurların parlayış merkezi olamaz. İnsanın kalbi günah sonucu Allah'tan uzaklaşırken, kurb ve yakınlık makamına nasıl ulaşabilir?! Böyle bir kalp şeytanın komut verdiği yerdir. Öyleyse Allah'ın yakın melekleri oraya nasıl inebilirler?!

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

İnsan günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur, günahından tövbe edecek olursa, o siyah nokta kaybolur ve eğer günah işlemeye devam edecek olursa, siyah nokta bütün kalbi kaplayıncaya kadar yavaş yavaş büyür. Bu durumda o adam hiçbir zaman kurtuluşa erişemez.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) babası İmam Muhammed Bâkır'dan (a.s) şöyle naklediyor:

1- Biharu'l-Envar, c.73, s.327

İnsanın kalbi için gūnahtan daha kōtū bir Őey yoktur; çūnkū gūnah kalbe galip gelinceye kadar onunla savařır ve neticede kalp terse dōner.⁽¹⁾

Gūnahkār insanın kalbi terse dōnūk olup aksi yōnde hareket eder. Bōyle bir kalp, kurb makamına dođru hareket edip Allah'ın nur ve parıltılarını nasıl kabullenebilir?! Bu bakımdan iradesi olan insanın her Őeyden Őnce nefsinin gūnahlardan tezkiye edip temizlemesi, riyazet ve zikre ondan sonra bařvurması farzdır. Aksi takdirde zikir ve ibadet etmeye çaba ve gayret gōstermesi onu Allah'a yakınlařtırmaz.

İkinci Engel: Dūnyevî Bađlar

Bu yoldaki engellerden biri de maddī bađlardır. Mal, servet, çoluk çocuk, anne ve baba, kardeř, ilim ve hatta bilgi sevgisi bile insanı hareket, hicret ve sūlūktan alıkoyar.

Hissī (maddī) Őeylerle ūlfet kurup onlara gōnūl kaptıran bir kalp, onlardan el etek çekerek yūce āleme dođru nasıl seyredip yūkselebilir? Dūnyevī ve maddī iřlerin yeri olan bir kalp, ilāhī nurların parlayıř yeri olabilir mi?

Ayrıca hadislerden anlařıldıđı kadarıyla dūnya sevgisi bütūn gūnahların kaynađıdır ve gūnahkār insan yūce Allah'ın kurb makamına yūkselemez. İmam Cafer Sadık (a.s) Őeyle buyuruyor:

Bütūn gūnahların kaynađı, dūnya sevgisidir.⁽²⁾

Hız. Resulullah'tan (s.a.a) Şeyle naklediliyor:

Allah'a karřı iřlenen gūnahlar altı Őeyden kaynaklanır:
Dūnya sevgisi, makama dūřkūnlük, kadına dūřkūnlük,

1- Biharu'l-Envar, c.73, s.312

2- Biharu'l-Envar, c.73, s.90

yemeğe düşkünlük, uykuya düşkünlük ve rahatlığa düşkünlük.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Kulun Allah'tan en uzak olduğu hâlleri, karnını doyurmaktan ve şehvetinin isteklerini temin etmekten başka bir hedefi olmadığı zamanlardır.⁽²⁾

Câbir el-Cu'fi şöyle naklediyor: İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) huzuruna gittiğimde bana hitaben, "Ey Câbir! Vallahi ben hüznülyüm ve kalbimle uğraşıyorum." buyurdu. "Canım size feda olsun, neden hüznülsünüz ve niçin kalbinizle uğraşıyorsunuz?" dediğimde İmam buyurdu ki:

Her kimin kalbine Allah'ın saf ve halis dini girerse, kalp Allah'tan başkasından boşalır. Ey Câbir! Dünya nedir ve ne değeri vardır? İnsanın yediği bir lokmadan, giydiği bir elbiseden veya evlendiği bir kadından başka bir şey midir? Ey Câbir! Müminler, dünyaya ve dünya hayatına itimat etmez ve ahiret âlemine gitmekten kendilerini güvende görmezler (ahirete iman ederler). Ey Câbir! Ahiret ebedî bir yurttur; dünya ise ölüm yeri ve geçici bir yurttur. Ancak dünya ehli bundan gafilidir. Düşünen, tefekkür eden ve ibret alanlar müminlerdir. Kulaklarına ulaşan şey onları Allah'ın zikrinden alıkoymaz, dünya ziynetlerini görmek onları Allah'ın zikrinden gafil etmez. O hâlde bildikleri ahiret mükâfatına kavuşurlar.⁽³⁾

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

İnsan yediği şeye itina edip önemsedikçe, imanın tadını tadamaz.⁽⁴⁾

1- Biharul-Envar, c.73, s.94

2- Biharul-Envar, c.73, s.18

3- Biharul-Envar, c.73, s.36

4- Biharul-Envar, c .73, s.49

Salikin, yuce makama doğru hicret ve hareket edebilmesi için bu düşkünlükleri kalbinden çıkarması gerekir. Dünya düşkünlüklerinin fikir ve zikirlerini kalbinden çıkarmalıdır ki, onların yerini Allah'ın zikri alsın.

Şunu da hatırlatalım ki, çirkin olup kınanan şey, dünyevî şeylere tutkun olmak ve onlara gönül vermektir; onların kendisi değildir. Salikin, hayatını sürdürebilmesi için diğer insanlar gibi yemeğe, elbiseye, eve ve evlenmeye ihtiyacı vardır ve onları temin etmek için çalışmak zorundadır. Neslinin devamı için evlenmek zorundadır. Sosyal hayatını idare etmek için sosyal bir sorumluluk üstlenmelidir. Bu nedenle kutlu İslâm dininde bunların hiçbirisi kötülenmemiş, yerilmemiştir; tersine kurbet ve Allah'a yakınlık kastıyla olduğu takdirde bunların hepsi ibadet sayılır ve insanı Allah'a yaklaştırabilir.

Bunların kendileri de harekete, seyir ve sülûka, Allah'ı anmaya engel değildir. Hareket ve zikre engel olan şey bunlara düşkünlük ve gönül vermektir. Bunlar, insan hayatının hedefi olur da onun fikir ve zikrini meşgul edecek olursa, Allah'tan gaflet etmeye sebep olur. Paraya tapmanın, kadına tapmanın, makama tapmanın ve ilme tapmanın kötülenip kınanması, insanı seyir ve sülûk etmekten alıkoyması durumundadır; yoksa bizzat paranın, kadının, makam ve ilmin kendisi yerilmemiştir.

Resulullah (s.a.a), İmam Ali (a.s), İmam Zeynelabidin (a.s) ve diğer Ehlibeyt İmamları da çalışıp Allah'ın nimetlerinden istifade ediyorlardı. İslâm'ın dünya ve ahiret için, dünyevî ve uhrevî işler için bir sınır tanımayışı, onun meziyet ve üstünlüklerinden biridir.

Üçüncü Engel: Nefsin İsteklerine Uymak

Üçüncü engel, nefsanî eğilimleri ve hevesleri izlemektir. Nefsanî eğilimler koyu dumanlar gibi gönül evini siyah ve karanlık eder. Böyle bir kalbin de ilâhî nurların parlamasına layık

bir makam olmadığı ortadadır. Heves ve istekler devamlı kalbi sağa sola çeker ve Rabbiyle halvet edip dost olması için ona fırsat vermez. Gece gündüz nefsanî istekleri doyurmaya ve onları tatmin etmeye çalışan bir nefis, dünyadan hicret ederek Allah'ın kutlu kapısına yükselebilir mi?

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

İstek ve tutkulara (hevaya) uyma; sonra seni Allah'ın yolundan saptırır.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Halkın en cesuru, nefsinin isteklerine galip gelenidir.⁽²⁾

Dördüncü Engel: Çok Yemek

Zikrin ve Allah'ı anmanın engellerinden bir diğeri de, aşırı yemek ve boğaza düşkün olmaktır. Güzel ve lezzetli yemekler hazırlamak ve karnını türlü yemeklerle doldurmak için gece gündüz çaba harcayan bir kimse Rabbiyle nasıl halvet edebilir, O'nunla nasıl dostluk kurabilir ve O'na raz-u niyaz edip yakarabilir?!

İnsan yemekle dolu mideyle ibadet ve dua için manevî bir hâl nasıl bulabilir? Zevki yemek ve içmekte bulan kimse duanın, Allah'a yakarmanın ve münacatın tadını nasıl alabilir? Evet, İslâm fazla yemek yemeyi yermiştir.

İmam Ali (a.s), Ebu Basir'e şöyle buyurmuştur:

Çok yemek ve oburluk sonucu miden isyan eder. İnsanın Allah'a en yakın hâli midesinin boş olduğu zamandır ve Allah'tan uzak olduğu en kötü hâli ise, midesinin dolu olduğu zamandır.⁽³⁾

1- Sad, 26

2- Biharul-Envar, c.70, s.76

3- Vesailu's-Şia, c.16, s.496

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ oburluğu yermiştir.⁽¹⁾

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Oburluk etmeyin, aksi takdirde kalbinizden marifet nuru söner.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Müminin kalbi (manevî durumu) için aşırı yemekten daha zararlı bir şey yoktur. Aşırı yemek kalp katılaşmasına ve şehveti tahrik etmeye sebep olur; açlık ise müminin coşkusu, ruhun gıdası, kalbin yemeği ve vücudun sağlığıdır.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Allah-u Teâlâ kulunun iyiliğini ve hayrını istediği zaman ona az konuşmayı, az yemeyi ve az uyumayı ilham eder.⁽⁴⁾

Yine İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Açlık, nefsi kontrol etmek ve onun alışkanlıklarını bertaraf etmek için en iyi yardımcıdır.⁽⁵⁾

İmam Ali (a.s) Miraç gecesinde Allah-u Teâlâ'nın Resulullah'a (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder:

"Ey Ahmed! Keşke açlık, sükût ve halvetin tadını ve bunların sonuçlarını tatsaydın!" Resulullah (s.a.a), "Rabbim! Açlığın faydası nedir?" dedi. Allah-u Teâlâ şöyle buyurdu: "Hikmet, kalbi koruma, bana yaklaşma, devamlı hü-

1- Vesailu'ş-Şia, c.16, s.497

2- Müstedreku'l-Vesail, c.3, s.81

3- Müstedreku'l-Vesail, c.3, s.80

4- Müstedreku'l-Vesail, c.3, s.81

5- Müstedreku'l-Vesail, c.3, s.81

zün, aşırı harcamamak, hak söz, iyi ve dar günden korkmamaktır."⁽¹⁾

Evet, salikin de diğer insanlar gibi hayatını sürdürmek ve ibadet gücüne sahip olmak için yemeye ihtiyacı vardır. Ancak salik, vücudunun ihtiyaçlarını giderecek miktarda yemek yemeli ve aşırı yemekten gerçekten sakınmalıdır. Çünkü aşırı yemek ve oburluk uyuşukluğa, gevşekliğe, ibadete meyilsizliğe, kalbin katılaşmasına ve Allah'ı anmaktan gaflete sebep olur. Tam aksine az yemek ve açlık hafifliğe, ibadet ve Allah'a teveccüh etmeye hazırlıklı olmaya sebep olur. İnsan aç olduğu zaman dolu mideyle sahip olamayacağı ruh sefasına, nuraniyete ve iyi bir hâle sahip olur.

Dolayısıyla salikin, vücudunun ihtiyaç duyduğu kadarıyla yemek yemesi gerekmektedir; ancak zikir, dua ve ibadet ettiği zamanlar tok değil de aç olmalıdır.

Beşinci Engel: Gereksiz Konuşmalar

Saliki hareket etmekten ve hedefine ulaşmaktan alıkoyan, teveccüh ve kalp huzuruna engel olan şeylerden biri de, faydasız ve gereksiz konuşmalardır. Allah-u Teâlâ insana ihtiyacını gidersen diye konuşma gücü vermiştir. Gereği kadar konuştuğu takdirde bu büyük nimetten doğru yararlanmıştır. Ancak boş ve gereksiz şeyler konuşursa, bu büyük ilâhî nimeti zayi etmiş olur. Ayrıca aşırı derecede fazla ve muhtelif şeyler konuşursa, zihni ve düşünceleri dağılır, perişan olur ve Allah-u Teâlâ'ya tam anlamıyla yönelemez, kalp huzuru bulamaz. Dolayısıyla hadislerde faydasız ve gereğinden fazla konuşmak yerilmiştir. İşte birkaç örnek:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

1- Müstedreku'l-Vesail, c.3, s.82

Allah'ın zikri dışında aşırı derecede fazla konuşmaktan sakının. Zira çok konuşmak, Allah'ın zikri dışında kalbin katılaşmasına sebep olur ve Allah'tan en uzak olan kimse ise kalbi katılaşmış olandır.⁽¹⁾

İmam Ali'den (a.s) şöyle naklediliyor:

Dilini koru ve sözlerini say ki, hayır işler dışında sözlerin azalsın.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

Söz; yararlı, sağlıklı ve şahib olmak üzere üçe ayrılır. Yararlı söz ibadettir, sağlıklı söz Allah'ın sevdiği ve hoşnut olduğu sözdür, şahib ise insanlar hakkında boş yere konuşan kimsedir.⁽³⁾

Resulullah (s.a.a) yine söyle buyuruyor:

Dilini koru; zira bu, nefsin için en iyi hediyedir. İnsan, imanın hakikatine dilini koruma dışında hiçbir şeyle ulaşamaz.⁽⁴⁾

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Üç şey düşünce ve anlayışın nişanelerindedir: Sabır, ilim ve sükût. Sükût hikmet kapılarından bir kapıdır. Sükût etmek muhabbete sebep olup her hayrın rehberidir.⁽⁵⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Akıl kemale ulaşınca, konuşma azalır.⁽⁶⁾

1- Biharu'l-Envar, c.71, s.281

2- Biharu'l-Envar, c.71, s.281

3- Biharu'l-Envar, c.71, s.289

4- Biharu'l-Envar, c.71, s.298

5- Biharu'l-Envar, c.71, s.294

6- Biharu'l-Envar, c.71, s.290

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Hiçbir ibadet sükût etmekten ve yaya olarak Allah'ın evine (Kâbe'ye) gitmekten daha faziletli değildir.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Ebuzer'e şöyle buyurmuştur:

Sana uzun uzun sükût etmeyi tavsiye ediyorum. Zira bu vasıtayla şeytan senden uzaklaşır. Doğrusu sükût dini korumak için iyi bir yardımcıdır.⁽²⁾

Her hâlükârda salikin dilini tümüyle koruması ve ölçülü konuşması gerekmektedir, laubali olmaktan ve çok konuşmaktan kaçınmalıdır. Dünya işleri hakkında gereğinden fazla konuşmayı onun yerine dilini zikirle, duayla, ilmî ve faydalı sosyal meselelerle meşgul etmelidir. Büyük üstat ve yüce arif Allâme Tabatabaî şöyle buyururdu:

Ben sükût etmekten değerli sonuçlar aldım. Sefa ve nuranîyet bulmak için kırk gün sükût edin, gerekmedikçe konuşmayın, düşünün ve zikirle meşgul olun.

Altıncı Engel: Bencillik

Salik (sülûk eden kimse), bütün engelleri bertaraf edip bütün merhalelerden geçtikten sonra, "bencillik" adlı daha büyük bir engelle karşılaşır. Bütün amellerinin, hareketlerinin ve hatta ibadetlerinin bile bencillikten kaynaklandığını yeni yeni anlamaya başlar. İbadet, zikir, dua, namaz ve oruç, nefsinin mükemmelleştirmek ve uhrevî mükâfat içindir ki, bunun da sonucu kendi nefesine dönmektedir.

Böyle ibadetler insanı cennete ve uhrevî mükâfata kavuştursa bile yüce zikir, şühud ve yakınlık makamına ulaştırmaz.

1- Biharul-Envar, c.71, s.278

2- Biharul-Envar, c.71, s.279

Salik bencillik makamından inmedikçe Allah'ın nuru kalbinde tecelli etmez; bencillik makamından hicret etmedikçe, Allah'ın kutlu kapısına ulaşamaz. Kendi nefsinin ve şahsiyetini bırakmadıkça, Allah-u Teâlâ'nın eşsiz cemalini göremez. Bütün perdeleri, hatta nefis perdesini bile yırtmadıkça, kalbinde ilâhî nurların parlaması için liyakat bulamaz.

Bundan dolayı salikin riyazet ve cihat vasıtasıyla kendini bencillik çerçevesinden çıkarması, kendi nefsinin sevmeyi "Allah'ı sevme"ye dönüştürmesi ve bütün işlerini sadece Allah'ın rızası için yapması gerekmektedir. Yemek yiyorsa, Allah-u Teâlâ kendisinden hayatını sürdürmesini istediği için yemeli; ibadet ediyorsa, Allah'ı ibadete ve tapınmaya layık gördüğü için ibadet etmelidir. Böyle bir kişi ne dünyayı ister, ne de ahireti; bilakis sadece yüce Allah'ı ister, hatta keşfi ve kerameti bile istemez. Gerçek mabuttan başka istediği yoktur artık.

Bu zor merhaleden de geçer, hatta kendi şahsiyet ve hüviyetini kaybederse, tevhit meydanına ayak basarak yüce Allah'a yakınlık ve şühud makamına yükselip, "Oldukça kudretli, mülkünün sonu olmayan Allah'ın yanında doğruluk makamındadırlar."⁽¹⁾ ayetinin kapsamına girebilir.

Yedinci Engel: İrade Zaafı

Bu yolun büyük ve en önemli engellerinden biri de, irade zaafı ve karar verme gücünün olmayışıdır. Bu engel insanı amelinden alıkoyar. Şeytan ve nefsi emmâre ilk önce riyazet, seyir ve sülûk konusunu küçük ve gereksiz göstermeye çalışır. İnsanı, teveccüh ve kalp huzuru olmaksızın zahiri vazifeleri yapmayla ikna etmeye çalışarak şöyle der: "Senin bu ibadetleri yapmaktan başka bir vazifen yok; kalp huzuru, teveccüh ve zikirle ne işin var?!" Ve eğer bir ara kalp huzuru edinmeyi,

teveccühü ve zikir yapmayı irade ederse, yüzlerce hile ve dalavereyle onu düşüncesinden vazgeçtirir ve bazen onu ümitsiz edecek kadar konuyu onun gözünde zor gösterir.

Ancak irade sahibi olan insan şeytan ve nefsi-i emmârenin vesveselerinin önünü almalı; ayetlere, hadislere, marifet ve ahlâk kitaplarına müracaat ederek seyir ve sülûkun, kalp huzuru edinmenin, zikir ve şühudun değerine ve gerekliliğine vâkif olmalıdır. Onun değerinin farkına varıp ebedî saadetini onda görünce, ciddi bir şekilde işe girişmeli, ümitsizliğe müsaade etmemeli ve kendi nefsiye hitaben, "Zor olsa da, gelecek saadetim ona bağlı olduğu için bu işe girişmek zorundayım." demelidir. Zira Allah-u Teâlâ buyuruyor ki:

Bizim uğrumuzda cihat edenlere, biz şüphesiz yollarımızı gösteririz.⁽¹⁾

İKİNCİ VASITA: AHLÂKÎ FAZİLET VE DEĞERLERİ YETİŞTİRME

Nefsi eğitip yetiştirmenin, seyir ve sülûk edip Allah'a yakınlık makamına erişmenin yollarından biri de, kökleri insanın içinde olan ahlâkî fazilet ve değerleri yetiştirmektir. Güzel ahlâk, insanın melekutî ruhuyla uyum sağlayan değerlerdir. Bu değerleri yetiştirmekle yüce Allah'a yakınlık (kurb) makamına erişinceye kadar insanın insaniyeti gittikçe mükemmelleşir.

Âlemlerin Rabbinin kutlu zatı bütün kemallerin kaynağıdır. İnsan ise yüksek âlemden olduğu için, pak olan ve pisliklere, günahlara bulaşmamış fitratıyla yüksek âlemlerle uyumlu olan insanî kemalleri tanımakta ve doğal olarak onlara eğilim göstermektedir.

Dolayısıyla bütün insanlar, bütün asırlarda adalet, fedakârlık, doğruluk, dürüstlük, bağış, emanete riayet, hayırseverlik, cesaret, sabır, tahammül, ilim, iyilik etme, mahrum ve zayıf düşenleri savunma, teşekkür etme, cömertlik, sözünde durma, tevekkül, tevazu, af ve bağış, yumuşaklık ve halka hizmet etmek gibi güzel ahlâkın iyi oluşunu idrak etmektedirler. Allah-u Teâlâ Kur'ân'da şöyle buyurmaktadır:

Onu (nefsi) arındırıp temizleyen gerçekten kurtuluşu bulmuştur. (Andolsun) nefse ve ona bir düzen içinde biçim verene; sonra ona fücürünü (sınır tanımaz günah ve kötülüğünü) ve ondan sakınmayı ilham edene! Onu arındırıp temizleyen, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Ve

onu (isyanla, günahla ve bozulmalarla) örtüp saran da, elbette yıkıma uğramıştır.⁽¹⁾

Ahlâkî özellikler tekrarlanınca, nefiste etki bırakıp bir meleke hâline gelir ve insanın varlığının bir parçası olurlar. Onun yapıcılığında, niceliğinde ve hatta niteliğinde etkilidirler. Dolayısıyla İslâm'ın ahlâka karşı özel bir dikkati vardır. Ahlâkiyat İslâm'ın büyük bölümlerinden birini teşkil etmektedir. Ahlâk hakkında yüzlerce ve binlerce ayet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Hatta Kur'ân-ı Kerim'deki ayetlerin çoğunluğunu ahlâkî buyruklar oluşturmaktadır ve kıssaların büyük çoğunluğu bile ahlâkî bir hedef taşımaktadır. Öyle ki, Kur'ân-ı Kerim'i aynı zamanda eşsiz bir ahlâk kitabı olarak da tanıtabiliriz.

Esasen nefsi temizleyip arındırmak ve güzel ahlâkî eğitmek, peygamberlerin büyük hedeflerinden biri idi. Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) de kendisinin peygamberliğe gönderilişinin hedefini, ahlâkî değerleri yetiştirip mükemmelleştirme olarak tanıtmakta ve şöyle buyurmaktadır:

Ben Allah tarafından ahlâkî değerleri tamamlamak için gönderildim.⁽²⁾

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) halka şöyle buyuruyordu:

Size ahlâkî değerleri tavsiye ediyorum. Zira Allah-u Teâlâ beni bunun için göndermiştir.⁽³⁾

Yine buyurmuştur ki:

Kıyamet sahrasında insanın amel terazisine güzel ahlâktan daha faziletli bir şey bırakılmaz.⁽⁴⁾

1- Şems, 9

2- Müstedreku'l-Vesail, c.2, s.282

3- Biharu'l-Envar, c.69, s.375

4- el-Kâfi, c.2, s.99

ÜÇÜNCÜ VASITA: SALİH AMEL

Kur'ân-ı Kerim'den anlaşıldığı kadarıyla nefsin kemale erişmesi, Allah'a yaklaşmak, insaniyetin yüce derecelerine ve tertemiz ahiret hayatına ulaşmak için imandan sonraki vasıta, salih ameldir.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

Erkek olsun, kadın olsun, bir mümin olarak kim salih bir amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız ve onların karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle muhakkak veririz.⁽¹⁾

Bu ayetten, dünya hayatından başka insan için iman ve salih amelin sonucu olan pak ve güzel diğer yeni bir hayatın da oluşacağı anlaşılmaktadır.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Kim de O'na iman edip salih amellerde bulunmuş olarak O'na gelirse, işte onlar için dereceler vardır.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, artık salih amelde bulunsun ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak tutmasın.⁽³⁾

1- Nahl, 97

2- Tâhâ, 75

3- Kehf, 110

Yine buyuruyor ki:

Kim izzeti istiyorsa, artık bütün izzet Allah'ındır. Güzel söz O'na yükselir, salih amel de onu yükseltir.⁽¹⁾

Allah-u Teâlâ bu ayet-i kerimede buyuruyor ki, bütün izzet ve kudretler Allah'ın olup O'nun yanındadır ve güzel söz, yani muvahhit insanın tertemiz ruhu ve pak tevhit inancı Allah'a yükselir ve salih amel de onun yükselticisidir.

Salih amel, niyet ve ihlâs yoluyla insanın nefsinde etki bırakarak onu yetiştirip mükemmelleştirir. Kur'ân-ı Kerim'den anlaşılıyor ki, pak ve güzel ahiret hayatı, likauallah ve kurbullah (Allah'a yakınlık) makamına ulaşmak; imana ve salih amele bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim salih amelin üzerinde çok durmuş, onu saadet ve kurtuluş için tek vesile olarak görmüştür.

Bir amelin salahiyetinin ölçüsü şeriatla ve vahiyyle uyum sağlamasıdır. İnsan özel yaratılışıyla aşına olan âlemlerin yaratıcısı, onun saadet ve tekâmülünün yolunu bilmekte ve vahiy vasıtasıyla Resul'üne (s.a.a) bildirerek faydalanmaları için onu insanlara ulaştırmasını emretmektedir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Ey iman edenler! Allah ve Resulü, size hayat verecek şeylere sizi çağırđıęı zaman icabet edin.⁽²⁾

Salih amel, İslâm şeriatında farz veya sünnet olarak tanıtılmış amellerdir ki, salik onları yaparak seyir ve sülûk edip kurb makamına ulaşabilir. Tek yol budur; bunun dışındaki yollar çıkmaz ve sapa olup hedefe ulaştırmazlar. Salik şer'î hükümlere tamamen itaat etmeli, seyir ve sülûk için şeriatla

1- Fâtır, 10

2- Enfâl, 24

belirtilen yoldan başka bir yolu kat etmemeli ve şer'i bir delili ve kaynağı olmayan zikir, dua ve hareketlerden gerçekten kaçınmalıdır. Zira bunlar saliki hedefe ulaştırmak bir yana, onu hedeften daha da uzaklaştırırlar; çünkü şeriattan çıkmak bidat ve günahtır.

Salik, birinci derecede dinî farz ve vacipleri doğru olarak ve şer'i kurallar çerçevesinde yerine getirmeye çalışmalıdır. Zira sünnetleri, zikir ve duaları yapmaya büyük özen gösterip çaba harcarsa bile, farzları terk ettiği takdirde yüce makamlara erişemez.

İkinci derecede, sünnet ve zikirle sıra gelir. Salik, burada ruhî gücüne ve mizacının istidadına göre sünnetlerle meşgul olur. Sünnetleri yerine getirmede ne kadar gayret gösterirse, bir o kadar yüksek makamlara erişir. Sünnetler de fazilet açısından bir değıldir; bazıları bazılarından faziletlidir; dolayısıyla insanı Allah'a daha iyi ve daha fazla yaklaştırabilir.

Bu sünnetlere dua ve hadis kitaplarında yer verilmiştir. Salik o kitaplardan namaz, dua ve zikirleri seçerek devamlı yerine getirebilir. Onları ne kadar fazla ve iyi bir şekilde yerine getirirse, daha fazla sefa ve nûraniyet kazanır ve daha yüksek makamlara yükselir.

Burada salih amellerden bazılarına işaret edecek, geriye kalanını diğer kitaplara bırakacağız. Ancak daha önce şu noktayı hatırlatalım ki, farzlar, sünnetler, zikir ve dualar ancak ihlâsla yapıldığı zaman mukarrib (yaklaştırıcı) ve salih amel olabilirler. Her amelin salahiyet ve yakınlığının derecesi, o ameli yerine getiren kişinin ihlâs derecesine bağlıdır. Dolayısıyla ilk önce ihlâstan bahsedecek ve daha sonra da salih amellerden bazılarına değineceğiz.

İhlâs

İhlâs makamı; tekâmül, seyir ve sülûkun en yüksek derecelerinden biridir. İhlâs neticesinde kalp, ilâhî nurların parlayış merkezi konumunu alır, hikmet ve ilim kalpten dile dökülür.

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Her kim kırk gün (bütün amellerini) Allah için (ihlâs ile) yaparsa, kalbinden diline hikmet çeşmeleri akar.⁽¹⁾

İmam Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu naklediliyor:

Amellerini Allah için halis kılanlar ve kalplerini Allah'ın ilgisini kazanmak için temizleyenler neredeler?!⁽²⁾

Hz. Fatıma-i Zehra (s.a) şöyle buyurmaktadır:

Her kim Allah'a halis amelini gönderirse, Allah-u Teâlâ da onun için en iyi maslahatı indirir.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

İnsanların pak ve temiz kalpleri Allah-u Teâlâ'nın nazar ve teveccüh ettiği yerlerdir. O hâlde her kim kalbini temizlerse, Allah-u Teâlâ ona nazar eder.⁽⁴⁾

Hz. Resulullah (s.a.a) Cebrail'den Allah-u Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu naklediyor:

İhlâs, benim sevdiğim herkesin kalbinde emanet bıraktığım sırlarımdan bir sırdır.⁽⁵⁾

1- Biharul-Envar, c.70, s.242

2- Gureru'l-Hikem, s.172

3- Biharul-Envar, c.70, s.249

4- Gureru'l-Hikem, s.538

5- Biharul-Envar, c.70, s.249

İhlâsın derece ve mertebeleri vardır. Onun en küçük mertebesi, insanın ibadetlerini şirkten, riyadan ve gösterişten kurtarıp sadece Allah için yapmasıdır. İhlâsın bu kadarı ibadetlerin sıhhat ve doğruluğu için şart olup, onsuz Allah'a yaklaşmak mümkün değildir. Amelin büyük değeri pak niyette, şirk ve riyadan halis ve arınmış olmaktadır.

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ sizlerin suratlarınıza ve amellerinize bakmaz; bilakis o sizin kalplerinize (niyetlerinize) bakar.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Ben salih amel dışında en iyi ve en hayırlı ortağım. Her kim amelinde benden başkasını bana ortak koşarsa kabul etmem."⁽²⁾

Yine başka bir yerde şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ kıyamette insanları amellerine göre toplar.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki:

Ne mutlu ibadet ve dualarını sadece Allah'ın rızası için yapan, kalbini gözünün gördüğü şeylerle meşgul etmeyen, kulağına ulaşan şey yüzünden Allah'ın zikrini unutmayan ve başkasına verilen şeye hüzünlenmeyen kimseye!⁽⁴⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Amelde ihlâs, saadetin nişanelerindedir.⁽⁵⁾

1- Biharul-Envar, c.70, s.248

2- Biharul-Envar, c.70, s.243

3- Biharul-Envar, c.70, s.219

4- Biharul-Envar, c.70, s.229

5- Gururu'l-Hikem, s.43

Ancak her türlü riya, bencillik ve gösterişten arınmış, sadece ve sadece Allah rızası için yapılan halis bir ibadet Allah-u Teâlâ'nın yanında makbul olup, kurb ve kemale sebep olabilir. Amelin makbul oluşunun ve değerin ölçüsü ihlâstır. İhlâs ne kadar fazla olursa, amel de o kadar mükemmel olur ve o miktarda değeri kazanır.

İbadet edenler beşe ayrılır:

Birincisi: Yüce Allah'ın azabından ve cehennem ateşinden korktukları için ibadet edenlerdir.

İkincisi: Cennet nimetlerine ve uhrevî sevaplara kavuşmak ümidiyle Allah'ın emir ve yasaklarına itaat edenlerdir.

Böyle hedeflerle ibadet etmek, amelin sıhhatine bir zarar getirmez. Böyle kimselerin amelleri sahih olup onları takarrub (Allah'a yakınlık makamına) ve sevaba ulaştırır. Zira Kur'ân-ı Kerim ve hadisler, halkı irşat ve hidayet etmek için çoğunlukla bu iki yoldan istifade etmiştir. Ayrıca Resul-i Ekrem'in (s.a.a), Ehlibeyt İmamları'nın ve evliyaullahın kendileri de Allah'ın azaplarından korkuyor, yalvarıp yakarıyor, cenneti ve cennet nimetlerini arzuladıklarını açığa vuruyor ve özlemlerini belirtiyorlardı.

Üçüncüsü: Allah'ın nimetlerine şükretmek için O'na ibadet eden kimselerdir. Bu hedefle ibadet etmek de amellerin makbul olması için şart olan ihlâs ile çelişmemektedir. Dolayısıyla hadislerde, insanların Allah'ın nimetlerine şükretmesi ve O'nun emirlerine itaat etmesi için ibadet ve itaate teşvik etme maksadıyla Allah-u Teâlâ'nın nimetleri hatırlatılmaktadır. Hatta Resulullah (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları bazen ibadete önem verdiklerini vurgulamak için insanlara şöyle buyururlardı:

Ben şükreden bir kul olmayayım mı?!

Bu üç grupta yer alanların hepsinin ameli makbul olsa da, üçüncü grupta yer alanlar daha fazla ihlâsa sahip olduklarından daha çok imtiyaza ve değere sahiptirler.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah'a ibadet edenler üç gruba ayrılırlar: Bazıları uhrevî sevaplara ulaşmak için Allah'a ibadet ederler. Bu (ibadet tarzı) tüccarların ibadetidir. Bazıları, azaptan korktukları için Allah'a ibadet ederler. Bu da kölelerin ibadetidir. Bazıları ise Allah'ın nimetlerine şükretmek için ibadet ederler. Bu da özgür kimselerin ibadetidir.⁽¹⁾

Dördüncüsü: Nefsini mükemmelleştirmek ve ruhunu yetiştirmek için ibadet edenlerdir. Bu niyetle ibadet etmek de ibadetin sıhhatinde şart olan ihlâsa bir zarar vermez.

Beşincisi: Allah'ı iyi tanıyıp O'nu bütün kemallerin ve hayırların kaynağı olarak görüp bu şekilde O'na ibadet edenler, Allah'ın has ve seçkin kullarıdır. Allah'ın sonsuz kudretine ve azametine teveccüh edip O'ndan başka etkin bir güç tanımadıklarından, sadece O'nu ibadete layık görürler ve dolayısıyla Allah'ı sever, O'nun kudret ve azameti karşısında huzu ve huşu duyarlar. Bu ise ihlâsın en yüce derecesidir.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

İbadet edenler üçe ayrılır: Bazıları bir sevaba ve mükâfata ulaşmak için Allah'a ibadet ederler. Bu, tamahkârların ibadetidir ve onları ibadete sürükleyen şey ise tamahlarıdır. İkinci grup, cehennem ateşinden korktukları için ibadet ederler. Bu da korku sebebiyle yerine getirilen kölelerin ibadetidir. Ancak ben Allah'ı sevdiğim için O'na ibadet ediyorum. Bu ise büyük ve şerefli kimselerin ibadetidir; onları

ibadete sürükleyen şey de emniyet ve güvencedir. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ve onlar, o günün korkusu karşısında güvenlik içindedirler."⁽¹⁾ Yine buyuruyor ki: "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana uyun; Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."⁽²⁾ O hâlde her kim Allah'ı severse, Allah da onu sever ve o, güvenlik içinde olur.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Rabbim! Ben sana ne cehennem ateşinden korktuğum için, ne de cennetine tamah ettiğim için ibadet ediyorum. Aksine seni tapınmaya layık gördüğüm için sana ibadet etmekteyim.⁽⁴⁾

Zikrettiğimiz gruplarda yer alanların hepsi halis olup amelleri makbuldür; ancak bunlar ihlâs açısından aynı derecede değildir. Bunların her biri diğerinden daha mükemmel olmakla birlikte beşinci gruptakiler en yüksek derecede yer almaktadırlar.

Fakat şu noktayı hatırlatalım ki, yüksek dereceye sahip olanlar aşağı derecelerden yoksun değildirler. Bilakis hem aşağı dereceye, hem de yukarı dereceye sahiptirler. Sıddıklar ve Allah'ın muhlis kulları da Allah'tan korkar, O'nun lütuf ve keremine ümit bağlar, nimetlerinin karşısında şükreder ve manevî yakınlığı da isterler; ancak onları ibadete sevk eden dürtü sadece bunlar değildir; onlar Allah'ı daha iyi tanıdıkları için O'na tapar ve ibadet ederler.

Allah'ın bu üstün ve seçkin kulları yüksek makamlara eriştikleri halde aşağı makamları da kaybetmezler. Tekâmül doğrul-

1- Neml, 89

2- Al-i İmrân, 90

3- Biharu'l-Envar, c.70, s.197

4- Biharu'l-Envar, c.70, s.197

tusunda hareket eden bir insan, yüksek bir makama ulaştığı zaman aşağı makamlara da sahip olur.

Buraya kadar ibadette ihlâs konusundan bahsettik; ancak ihlâs, sadece ibadette ihlâsla sınırlanmaz. Salık öyle bir dereceye ulaşır ki, kendini ve kalbini Allah için halis kılar, arındırır ve bütün yabancıları gönül evinden dışarı çıkarır. Öyle ki bütün amellerini, hareketlerini ve düşüncelerini Allah'a mahsus kılar ve Allah'ın rızası dışında bir iş yapmaz. Sevgisi Allah için ve düşmanlığı da yine Allah için olur. Bu ise ihlâsın en yüksek derecesidir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Ne mutlu amelini, ilmini, sevgisini, düşmanlığını, almasını, terk etmesini, konuşmasını ve sükûtunu Allah için halis kılana!⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Sevgisi, düşmanlığı, infak ve imsaki Allah için olan kimse, imanı kâmil olan kimselerdendir.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) buyuruyor ki:

Allah-u Teâlâ, kuluna kalbinde Allah'tan başka bir şeyin olmaması kadar üstün bir şey vermemiştir.⁽³⁾

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah'a bağlılanan ve O'na itaat etmek üzere sözleşen kalpler neredeler?!⁽⁴⁾

1- Gururu'l-Hikem, s.462

2- Biharul-Envar, c.70, s.248

3- Biharul-Envar, c.70, s.249

4- Gururu'l-Hikem, s.172

Salik bu makama erişince, yüce Allah onu kendisi için halis kılar; teyitleriyle, feyiz ve bağışlarıyla onu günahattan ve saptırmaktan korur. Böyle bir kul muhles (ihlâsa erdirilmiş) olarak tanınır ve ihlâsa erdirilmiş olanlar da Allah'ın seçkin kullarından dırlar.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Gerçekten biz onları, saf olarak ahiretteki asıl yurdu düşünüp anan ihlâs sahipleri kıldık.⁽¹⁾

Hız. Musa (a.s) hakkında da şöyle buyuruyor:

Kitap'ta Musa'yı da zikret. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş (resul) bir peygamberdir.⁽²⁾

Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları öyle bir makama erişirler ki, Şeytan onları saptırmaktan ümitsizliğe kapılır. Kur'ân-ı Kerim Şeytan'ın Allah-u Teâlâ'ya şöyle dediğini nakleder:

Senin izzetin adına andolsun ki, ben, onların tümünü mutlaka azdırıp kışkırtacağım. Ancak onlardan, muhlis olan kulların hariç.⁽³⁾

Son olarak şunu hatırlatalım ki, böyle yüce bir makama erişmek o kadar da kolay bir iş değildir. Bilakis nefsi temizlemek, ciddi bir şekilde ibadet etmek ve gayret göstermek gerekmektedir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

İhlâs, ibadetin meyvesidir.⁽⁴⁾

1- Sâd, 46

2- Meryem, 51

3- Sâd, 82-83

4- Gururu'l-Hikem, s.17

Hadislerde söz edildiği gibi ibadet ve zikirle meşgul olup onları kırk gün sürdürmek, insanın bâtınının sefalı ve nurlu olmasında ve ihlâs makamına erişmesinde etkili ve yararlıdır; ancak bir anda ve bir defada değil, yavaş yavaş olması ve ihlâs merhalelerini kat etmesi gerekir.

Salih Amellerden Bazıları

İnsanı tekâmüle eriştirip yakınlık makamına ulaştıracak olan tek yolun, vahye tâbi olmak, peygamberlerin açıklayıp kendilerinin de kat ettikleri ve farz, sünnet ve müstehap olarak tanıttıkları yolu kat etmek olduğunu daha önce de söyledik. Salih amel; İslâm şeriatında gelen, Kur'ân-ı Kerim'de, hadis ve dua kitaplarında kaydedilen farz ve sünnetlerin tamamıdır. İsteyenler onları kitaplardan bularak tekâmül yolunu kat etmekte onlardan yararlanabilir. Biz burada onlardan sadece bazılarına değineceğiz:

Birinci Vesile: Farz Namazlar

Namaz, manevî seyir ve sülûkun, Allah'a yaklaşmanın en güzel ve en üstün vasıtalarından biridir. İmam Cafer Sadık (a.s) buyuruyor ki:

Namaz, takvalı olan her insanın Allah'a yaklaşmasının vasıtasıdır.⁽¹⁾

Muaviye b. Veheb, İmam Cafer Sadık'a (a.s), "İnsanları Allah'a yaklaştıran ve Allah'ın sevdiği en iyi amel nedir?" diye sorduğunda, İmam şöyle cevap verdi:

Allah'ı tanıma dışında namazdan daha iyi bir şey tanımıyorum. Allah'ın salih kulu İsa'nın (a.s), "Allah-u Teâlâ bana hayatta olduğum müddetçe namaz kılmayı ve zekat

vermeyi tavsiye etti." diye buyurduğunu görmedin mi?!(1)

İmam Cafer Sadık (a.s) yine şöyle buyuruyor:

Allah yanında en sevimli amel namazdır. Namaz peygamberlerin en son vasiyetidir. İnsanın gusül (boy abdesti) veya namaz abdesti alıp kimsenin kendisini göremeyeceği bir köşeye çekilerek rükû ve secde etmesi ne kadar iyidir! İnsan secdeye kapanır da secdesini uzatırsa, şeytan feryat ederek der ki: "Eyvah! Bu insan Allah'a itaat etti, bense isyan ettim; bu secde etti bense (secde etmekten) sakındım."⁽²⁾

İmam Rıza'dan (a.s) şöyle nakledilir:

İnsanın Allah'a en yakın olduğu hâli, secde hâlidir. Zira Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Secde et, yaklaş (bana)."⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

İnsan namaza durduğunda, gökyüzünden Allah'ın rahmeti onun üzerine iner, melekler etrafını kuşatır ve bir melek der ki: "Namaza duran bu adam namazın değerini bilseydi, hiçbir zaman namazı terk etmezdi (bitirmezdi)."⁽⁴⁾

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Mümin bir kişi namaza durduğunda, namazı bitirinceye kadar Allah-u Teâlâ ona nazar eder ve Allah'ın rahmeti gökyüzünden onu kuşatır, melekler etrafını sarar ve Allah-u Teâlâ onun üzerine bir melek görevlendirir ki, o melek şöyle der: "Ey namaza duran (şahıs)! Kimin sana teveccüh ettiğini ve kiminle münacat ettiğini bilseydin, (ondan) başkasına teveccüh etmez ve buradan hiçbir zaman çıkmazdın."⁽⁵⁾

1- el-Kâfi, c.3, s.264

2- el-Kâfi, c.3, s.264

3- el-Kâfi, c.3, s.265

4- el-Kâfi, c.3, s.265

5- el-Kâfi, c.3, s.265

Namazda Kalp Huzuru

Namaz, her parçasında bir sır gizli olan melekutî bir terkip ve ilâhî bir macundur. Allah-u Teâlâ ile bağlantı kurmak, yalvarıp yakarmak, âlemlerin Rabbiyle dostluk kurmak ve O'nu anmak için bir vesiledir. Namaz tekâmülün, seyir ve sülûk edip Allah'a yaklaşmanın en güzel vesilesidir.

Namaz müminin miracı, fehşa ve münkerden (kötülük ve günahlardan) uzaklaştırıcısıdır. Nuraniyet ve maneviyattan berrak bir çeşmedir ki, her kim her gün beş defa ona girerse, nefsanî pisliklerden temizlenir. Allah'ın büyük emaneti ve amellerin kabulü için ölçüdür. Namaz, ruha ve hayata sahip olursa, böyle esrarla dopdolu olan semavî bir terkiptir. Namazın ruhu ise, kalp huzuru, mabuduna teveccüh etmek ve O'nun karşısında huzu ve huşu göstermektir.

Namaz, kalp huzuru olmaksızın ruhsuz bir cisim gibidir. Namazın bir cismi vardır; bir de ruhu. Zikirler, kıraatler, rükû ve secdeler, teşehhüt ve selâm namazın cismini ve zahirini oluşturur; teveccüh ve kalp huzuru ise namazın ruhu sayılır. Ruhsuz cisim niteliksiz bir ölüdür. Kalp huzuruyla kılınmayan namaz da, her ne kadar görev olarak yapılmış olsa bile namaza duranı yüce makamlara yükseltmez. Esasen namazın meşru olmasının en büyük hedefi, zikri ve Allah'ı anmayı sağlamasıdır. Yüce Allah, Peygamber'ine (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Beni zikretmek için dosdoğru namaz kıl.⁽¹⁾

Kur'ân'da Cuma Namazı zikir olarak tanıtılmıştır:

Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ı zikretmeye koşun.⁽²⁾

1- Tâhâ, 14

2- Cuma, 9

Amellerin kabul olmasının ölçüsü, kalp huzurunun miktarıdır. Ne kadar kalp huzuru olursa, namazın kabul derecesi de o oranda olur. Bu nedenle hadislerde kalp huzuru hakkında birçok tavsiyeler yapılmıştır. İşte birkaç örnek:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor:

Bazen namazın yarısı kabul edilir, bazen üçte biri, bazen dördte biri, bazen beşte biri; böylece onda bire kadar devam eder. Bazı namazlar eskimiş elbiseler gibi, dürülüp sahibinin başına vurulur. Doğrusu, namazlardan sadece Allah'a teveccüh edildiği kadarı kabul edilir.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

İnsan namaza durduğu vakit Allah-u Teâlâ ona teveccüh eder ve insan üç kere Allah'ı anmaktan gafil olmayınca dek Allah da kendi teveccühünü ondan kesmez. Bu durumda (üç kere gaflet edince), Allah-u Teâlâ da ondan yüz çevirir.⁽²⁾

İmam Ali (a.s) de şöyle buyuruyor:

Uyuşuk olduğunuz ve uyukladığınız zamanlar namaz kılmayın ve namaz kılarken kendinizi düşünmeyin, çünkü Allah'ın huzurunda bulunmaktasınız. İnsanın namazından sadece kalben Allah'a teveccüh ettiği miktarı kabul edilir.⁽³⁾

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki:

Namaz hâlinde Allah'tan başkasına teveccüh eden insana Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey benim kulum! Mak-

1- Biharu'l-Envar, c.84, s.260

2- Biharu'l-Envar, c.84, s.241

3- Biharu'l-Envar, c.84, s.239

sadın kimdir? Ve kimi talep ediyorsun? Acaba benden başka bir Rab ve koruyucu mu arıyorsun? Benden başka bir başışlayıcı mı istiyorsun? Oysa ben cömertlerin en cömerti, başışlayıcıların en başışlayıcısı ve bahşedicilerin en üstünüyüm. Sana sayılmayacak kadar sevap veririm. Bana teveccüh et; zira ben ve meleklerim sana teveccüh ediyoruz!" Öyleyse namaza duran kimse Allah'a teveccüh ederse, geçmiş günahları affedilir. İkinci kez yine Allah'tan başkasına teveccüh ederse, Allah-u Teâlâ yine ona önceki gibi hitap eder. Eğer namaza teveccüh ederse, namazdan gaflet etmenin günahı affedilir ve onun etkileri bertaraf edilir. Eğer üçüncü kez namaza teveccüh etmezse, Allah-u Teâlâ önceki hitabı tekrarlar ve eğer namaza teveccüh ederse, bu defasında da Allah-u Teâlâ geçmiş günahlarını affeder. Ancak dördüncü kere namaza teveccüh etmezse, bu durumda Allah-u Teâlâ ve melekleri ondan yüz çevirirler ve Allah-u Teâlâ ona buyurur ki: "Seni sevdiğin ve ilgi duyduğun (teveccüh ettiğin) şeyin velayetinde kıldım (seni ona bıraktım)."⁽¹⁾

Namaz, kalp huzuru ve Allah'a teveccüh etmekle değer kazanır. Namaz, kalp huzuru miktarınca bânının sefasında ve Allah'a yaklaşmakta etkili olur. Büyük peygamberler, Ehlibeyt İmamları ve evliyaullah, namaza elbette ki, boş yere bu kadar önem vermemişlerdir.

İmam Ali (a.s) hakkında şöyle yazmışlardır:

Namaz vakti gelince, vücudu titriyor ve yüzünün rengi değişiyordu. Bu ıstırap ve değişimin nedenini kendisine sorduklarında, şöyle cevap verirdi: "Öyle bir emaneti eda etmenin zamanı geldi ki, o emanet göklere ve yeryüzüne sunulduğunda korktular ve onu üzerlerine almaktan

1- Biharul-Envar, c.84, s.244

sakındılar. Ancak insan, o büyük emaneti kabul etti. Ben emaneti eda etmenin üstesinden gelip gelemeyeceğimden korkuyorum."⁽¹⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) hâlleri hakkında şöyle söylenmiştir:

Namaz vakti yüzleri sararır, kızarırdı. Namaz hâlinde, gözleriyle gördükleri biriyle konuşuyormuş gibiydiler.⁽²⁾

İmam Zeynelabidin (a.s) hakkında da rivayet edilir ki:

Namaza durduğu vakit yüzünün rengi değişir, zelil ve hakir bir köle gibi Allah'ın karşısında durur, vücudu korkudan titrerdi. Namazı daima veda namazıydı, ondan sonra artık namaz kılamayacak gibiydi âdeti.⁽³⁾

Hz. Fatımatü'z-Zehra (s.a) hakkında ise şöyle yazılır:

Namaz hâlindeyken korkudan nefesi sıklaşırdı.⁽⁴⁾

İmam Hasan (a.s) hakkında şöyle naklediliyor:

Namaz hâlinde vücudu titrerdi, cennet veya cehennemi hatırladığı zaman yılan sokmuş gibi kıvrınır, Allah'tan cenneti ister ve cehennemden O'na sığınır.⁽⁵⁾

Ayşe, Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında şöyle der:

Resulullah ile sohbet ediyorduk, namaz vakti gelince âdeti bizi hiç tanıyamıyormuş gibi değişik ve perişan bir hâl alırdı.⁽⁶⁾

1- Biharul-Envar, c.84, s.244

2- Biharul-Envar, c.84, s.248

3- Biharul-Envar, c.84, s.250

4- Biharul-Envar, c.84, s.258

5- Biharul-Envar, c.84, s.258

6- Biharul-Envar, c.84, s.258

İmam Zeynelabidin (a.s) hakkında şöyle nakledilmektedir:

Namazdayken cüppesi mübarek omzundan düştü; ama buna aldırış etmedi. Namazını bitirince ashabından biri, "Ey Resulullah'ın torunu! Namaz kıldığınız zaman omzunuzdan cüppeniz yere düşünce niçin önemsemediniz?!" diye sordu; İmam ona şöyle cevap verdi: "Ne diyorsun sen?! Kimin karşısında durduğumu bilmiyor musun?! Bu düşünce beni cüppeme dikkat etmekten alıkoymuştu. Bilmiyor musun ki, insanın namazının Allah'a karşı kalp huzuruyla kıldığı miktarı kabul olur." Soruyu soran yine, "O hâlde biz helâk mi olacağız?" diye arz edince İmam, "Hayır." buyurdu, "Nafileleri kılacak olursanız, Allah-u Teâlâ onların vasıtasıyla namazlarınızı tamamlar."⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) hakkında da şöyle naklediliyor:

Namaz vakti mübarek yüzü değişir ve göğsünden kaynar kazandan çıkan kaynama sesi gibi bir ses duyulurdu. Namaza durduğu vakit yere düşmüş bir elbise gibi hareket-sizdi.⁽²⁾

Kalp Huzurunun Mertebe ve Dereceleri

Kalp huzurunun farklı derece ve mertebeleri vardır. Bu mertebelerin her biri, diğerinden daha mükemmel ve kâmilidir. Salık, yüce kurb ve şühud makamına yükselmek için o mertebeleri derece derece kat edebilir. Uzun ve birçok makamları olan bir yoldur ki, onları şerh edip açıklamak benim gibi uzaktan uzağa sadece seyredip hasretten yanan mahrum bir kimse için hoş görünümlü değildir. Ancak sülûk edenler için yararlı olabilecek bazı mertebelere işaret etmeyi uygun görüyoruz:

1- Biharu'l-Envar, c.84, s.265

2- Biharu'l-Envar, c.84, s.248

Birinci Mertebe: Kalp huzurunun ilk mertebesi, namaza duran kişinin namaz boyunca veya namazın bazı kısımlarında âlemlerin Rabbinin huzurunda durduğuna, O'nunla sohbet ettiğine, içini döküp yakardığına dikkat etmektir. (Kelimelerin anlamlarına dikkat etmeyip onların manasını ayrıntılı olarak bilmese bile.)

İkinci Mertebe: Kalp huzurunun ikinci merhalesi şundan ibarettir: Namaz kılan şahıs namaz hâlinde kendini Allah'ın karşısında görmeli ve O'nunla konuştuğunu bilmeli, ayrıca zikirlerin anlamlarına da dikkat edip Allah-u Teâlâ ile ne konuştuğunu da anlamalıdır. Kelimelerin telaffuzunu çocuğuna öğreten ve onu kelimelerin anlamlarıyla tanıştıran bir anne gibi, kelimelerin anlamlarını kalbine anlatıyormuş gibi dile getirmelidir.

Üçüncü Mertebe: Bu merhalede namaz kılan şahıs önceki merhalelere ilaveten tekbirin, tespihin, takdisin, tevhit ve hamt etmenin hakikatini ve zikirlerin diğer anlamlarını iyice bilir. İlmî burhan ve delillerle onlarla tanışmuştur ve namaz hâlinde onlara dikkat eder. Ne dediğini, ne istediğini ve kiminle konuştuğunu iyice bilir.

Dördüncü Mertebe: Bu merhalede namaza duran şahıs önceki merhalelere ilaveten, zikirlerin anlam ve tanımları tamamen zatının bâtınuna etki etmiş, yakın ve mükemmel iman merhalesine ulaşmuştur. Bu durumda dil kalbe uyar ve onu izler. Kalp o hakikatlere iman ettiği, inandığı için dili zikretmeye zorlar.

Beşinci Mertebe: Bu merhalede namaz kılan şahıs, önceki merhalelere ilaveten mükemmel keşif, şühud ve huzur mertebesine erişmuştur. Hak Teâlâ'nın isimlerini, sıfatlarını ve mükemmelliklerini can gözüyle görür; Allah'tan başka hiçbir şeyi görmez. Hatta kendisine, eylemlerine, hareket ve zikir-

lerine bile teveccüh etmez. Allah-u Teâlâ ile konuşur; ancak, konuşandan ve konuşulan sözden bile gafildir. Kendi benliğini bile kaybederek Hakk'ın cemalini görmekte mahvolmuş, O'nda erimiştir.

Bu makamda da salıklere göre farklı olan mertebe ve dereceler vardır. Mezkûr makam derin bir okyanustur ve bu makamdaki mahrum olan bizim bu okyanusa girmeyip işi ehline bırakmamız daha uygun olacaktır. "Ya Rab! Bizi zikrinin tatlılığıyla ve cemalini görmekle rızıklandır."

Kalp Huzurunda Etkili Faktörler

Kalp huzuru değerli olduğu kadar da zordur. İnsan namaza durunca, şeytan vesvese etmeye başlar. Devamlı kalbi sağa sola çeker, türlü düşünce ve fikirlerle meşgul eder. Hesap eder, planlar yapar, geçmiş ve gelecek meseleler hakkında düşündürür, ilmî meseleleri çözümler. Kişi, çoğu zaman tamamen unuttuğu konuları namazda hatırlar. Kendine geldiğinde ise artık namaz bitmiştir. Bu arada bir an namazı düşünse de hemen bu düşünceyi çıkar.

Gerçekten üzücü bir durumdur bu! Bu serkeş, oyun ve eğlenceye düşkün nefsi kontrol etmek için ne yapmalı? Namazda dağınık fikirleri kendimizden uzaklaştırıp nasıl sadece Allah'a teveccüh edelim? Bu yolu kat eden ve muvaffak olanlar, bu konuda bize daha iyi rehberlik edebilirler. Dolayısıyla kalemin onların elinde olması elbette daha uygundur; fakat mahcup ve çaresiz bir kul olan bu hakir de kalp huzuru edinmekte yararlı olabilecek birtakım şeylere işaret edeceğim:

1- Sessiz ve Sakin Yer: Münferiden (yalnız ve cemaatle olmayan) veya nafile namazı kılmak isteyen kimsenin kalabalık, gürültü olmayan ve rahatsız edilmeyeceği sessiz bir yer seçmesi daha uygundur. Namaz kılınan yerde fotoğraf veya dik-

kati dağıtacak herhangi bir şey olmamalıdır. Umumi yerler de olmamalıdır. Evde de namaz için sessiz bir köşeyi seçmeli ve her zaman orada namaz kılmalıdır. Namazda sadece secde ettiği yere bakmalı veya gözlerini kapatmalıdır. Kalp huzuru için bunların hangisinin daha faydalı olduğunu görürse onu seçmelidir. Görüş alanının fazla olmaması için küçük bir odada veya duvara yakın bir noktada namaz kılmalıdır. Cemaat namazı kılıyorsa, sadece secde yerine bakmalıdır. İmam kıraati (sureleri) yüksek sesle okuyorsa, onun kıraatini iyice dinlemelidir.

2- Engelleri Kaldırmak: Namazdan önce kalp huzuruna mani olan engelleri bertaraf etmeli, sonra namaza durmalıdır. Örneğin:

Eğer sıkışmışsa (büyük veya küçük abdeste ihtiyacı varsa), ilk önce hacetini gidermeli ve sonra abdest alarak namaza durmalıdır.

Aşırı derecede açlık ve susuzluk yüzünden huzursuzsa, önce açlığını gidermeli, sonra namaza durmalıdır. Keza aşırı yediğı için namaz kılacak hâli yoksa, biraz dinlenip beklemeli, aşırı yorgunluk veya uykusuzluk yüzünden namaz kılacak hâli yoksa, biraz dinlenerek kendini bu durumdan kurtardıktan sonra namaza durmalıdır.

Eğer bir konunun açığa çıkmasından, bir olayın vuku bulmasından endişeliyse ve düşünceleri dağınıksa, mümkün mertebe namazdan önce endişesini bertaraf etmeli, sonra namaza durmalıdır.

Büyük engellerden biri mal, mülk, makam, mevki, eş ve çocuklar gibi dünya şeylerine tutkunluk ve aşırı derecede gönül bağlamaktır. Bunlara tutkun olmak ve gönül kaptırmak, namazda insanın bunları düşünmesine ve Allah'a teveccüh

etmemesine sebep olur. Dolayısıyla namaz kılan şahıs kalp huzuru edinmek ve Allah'a yönelmek için bunlara tutkun olmamalı ve bunlarla ilgisini kesmelidir.

3- İmanı Kuvvetlendirmek: İnsanın Allah'a teveccühü, O'nun hakkında olan bilgi ve marifeti kadardır. İman, yakın haddine ulaşırsa, Rabbinin azametini, kudretini, varlığını ve gücünü iyice tanımışsa, doğal olarak O'nun karşısında huzu ve huşu edecek, gaflet ve unutkanlığa fırsat vermeyecektir. Allah'ı her yerde hazır, nazır bilen ve kendini O'nun huzurunda gören kimse, Allah-u Teâlâ ile konuşma olan namaz hâlinde O'ndan gafil olmaz. Güçlü bir padişahla konuştuğunda dikkatli olduğu, ne yaptığını, ne dediğini bildiği gibi, Allah-u Teâlâ'yı da güçlü ve azametli olarak tanır, namaz hâlinde O'ndan gaflet etmez. Bu bakımdan insan namaz hâlinde daha çok ve daha iyi kalp huzuru bulmak için imanını kuvvetlendirme ve kâmil bir marifet edinme yolunda çaba harcamalıdır.

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Allah'a O'nu görüyormuş gibi ibadet et; (zira) sen O'nu görmeden de, bil ki, O seni görmektedir.⁽¹⁾

Eban b. Tağlib, İmam Cafer Sadık'a (a.s), "Ali b. Hüseyin'in (İmam Seccad'ın -a.s-) namazda renginin değiştiğini gördüm." diye arz edince, İmam, "Evet; o, karşısında durduğu mabudu bütünüyle tanıyordu." buyurdu.⁽²⁾

4- Ölümü Hatırlamak: Kalp huzuruna yararlı olabilecek şeylerden biri de ölümü hatırlamaktır. İnsan ölümü hatırlarsa, ölümün ne vaktinin, ne de şartlarının belli olduğuna; her an, bütün şartlar altında gerçekleşebileceğine, hatta bu namazın

1- Nehcü'l-Fesahe, s.65

2- Biharul-Envar, c.84, s.236

kıldığı son namaz olabileceğine dikkat ederse, bu durumda namazını gaflet hâlinde kılmaz. Namaz kılmak isteyen kim-
senin namazdan önce ölümü hatırlaması, ecelinin geldiğini
ve canını almak için Azrail'in yanı başında hazır olduğunu,
bir saatten veya birkaç dakikadan fazla zamanı olmadığını,
ondan sonra amel defterinin kapatılacağını ve ebedî ahiret
yurduna gireceğini, orada hesaba çekileceğini ve amellerinin
sonucunda ya Allah'ın yakın kullarının yanında mutlu haya-
ta ve ebedî saadete kavuşacağını veya cehennem dibinde
bedbaht olacağını, azap ve işkence edileceğini düşünmesi çok
faydalıdır.

Ölümü hatırlamak ve göz önünde canlandırmakla daha iyi
kalp huzuru ve manevî bir hâl bulup, kendisini Allah'ın hu-
zurunda görebilir; namazı daha iyi huzu, huşu ve veda hâlin-
de kılabilir. İşte insan namaza başlamadan önce bu hâli ken-
dinde oluşturmali ve namaz boyunca onu devam ettirmelidir.
İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Farz namazı, veda namazı gibi kılan ve bundan sonra
namaz kılmaya muvaffak olmayacağından korkan kimse
gibi zamanında kıl ve namazda secde yerine bak. Sağ ve
sol tarafında birilerinin olduğunu (seni izlediklerini) bildi-
đin takdirde namazı iyi kılacağını hissedersen, bil ki sen,
seni gören, kendisini göremediğin bir kimsenin huzurun-
dasın.⁽¹⁾

Yine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Namaz için kibleye yönelince dünyayı, dünyada olanları,
insanları ve onların durumunu tamamen unut. Allah'ı an-
maktan seni gaflete düşüren her şeyden kalbini temizle ve
can gözüyle Allah'ın azametini gör; (hesap-kitap ve amel-

lerin sunulması için) Allah'ın karşısında durduğun zamanı hatırla. Herkesin içinde olanları ve önceden gönderdiklerini aşikâr edeceği ve bütün insanların Rablerine dönecekleri günü hatırla. Korkuyla ümit arası bir hâlde dur.⁽¹⁾

5- Hazırlık: Namaz kılmak isteyen kimse engelleri bertaraf ettikten sonra sessiz ve uygun bir yerde namaza hazırlanır. Namaza başlamadan önce Allah-u Teâlâ'nın sınırsız azamet ve kudretini ve kendi zaaf ve güçsüzlüğünü hatırlar. Âlemlerin Rabbinin ve mülkün sahibi olan Allah'ın karşısında durup onunla konuştuğunu, her şeyi, hatta gizli düşünceleri bilen çok büyük bir gücün karşısında durduğunu duyar ve idrak eder.

Ölümü, amellerin muhasebe edilmesini, cennet ve cehennemi gözünde canlandırmalı, ölümünün yakınlığını ve hatta bu namazın, kıldığı son namaz olabileceğine ihtimal vermeli, nefsi uysallaşmaya ve kalp huzuru buluncaya kadar bu düşüncelere devam etmeli, sonra teveccüh ve kalp huzuruyla ezan ve ikame okumalıdır.

Teveccüh, huzu ve huşu için manevî bir hâl bulursa, iftitah (başlangıç) tekbiri alıp namaza başlamalıdır. Fakat henüz hazır olmadığını ve hâlinin değişmediğini hissederse, "Euzu billâh" diyerek şeytanın vesveselerinden Allah'a sığınmalı ve hazır olduğunu hissedinceye kadar önceki programa devam etmelidir.

Sonra kalp huzuruyla anlamına dikkat ederek iftitah tekbiri alıp namaza başla. Ancak kiminle konuştuğuna ve ne konuştuğuna dikkat et. Dilinle kalbinin bir olmasına, yalan konuşmamaya dikkat et: "Allah-u Ekber" in anlamının ne olduğunu biliyor musun? Yani Allah tavsif edilemeyecek kadar yüce ve

1- Biharu'l-Envar, c.84, s.230

büyüktür. Ne dediğine iyice dikkat et. Acaba gerçekten söylediğin Şeye kalben inanıyor musun?!

İmam Cafer Sadık (a.s) Şöyle buyuruyor:

Namaz için kibleye doğru durduğun zaman dünyayı, dünyada olanları, insanları, insanların hâllerini ve meşguliyetlerini tamamen unut. Seni Allah'ı anmaktan meşgul eden her Şeyden kalbini temizle ve kalp gözüyle Allah'ın azamet ve celalini gör. Allah'ın huzurunda durduğunu hatırla, insanların önceden yaptığı amellerini aşikâr edeceği ve Allah'a döneceğin günde Allah'ın huzurunda duracağını hatırla.

Namazda korkuyla ümit arası bir hâlde ol. İftitah tekbiri alınca, yeryüzünde ve gökyüzünde olan Şeyleri küçük bil. Zira namaz kılan kimse tekbir alınca, Allah-u Teâlâ onun kalbine bakar, namazın hakikatine dikkat etmediğini görürse, ona Şöyle hitap eder:

Ey yalancı! Beni mi aldatmak istiyorsun? İzzet ve celalime andolsun ki, seni zikrimin lezzetinden mahrum edeceğim; kendi yakınlığımdan ve münacatımdan lezzet almaktan mahrum kılacağım.⁽¹⁾

Evet, namazdan önce, niyet ve iftitah tekbiri hâlinde hazırlıklı olmanın kalp huzurunda pek fazla etkisi vardır. Ancak ondan daha önemlisi bu hâli devam ettirmektir. Gaflet edilecek olursa, nefsanî dikkat dağılır, huzur ve teveccüh hâli bozulur.

Bu yüzden namaz kılan kimse namaz hâlinde nefesine göz-kulak olmalıdır, gönlünün kapısını Allah'tan başkalarına kapayıp vesveselerin ve dağınık düşüncelerin oraya girmesine engel olmalıdır. Kendisini her zaman Allah'ın huzurunda

1- Biharul-Envar, c.84, s.230

görmeli; Allah-u Teâlâ ile konuşuyor, O'nun karşısında rükû ve secdeye gidiyormuş gibi namaz kılmalı, kıraat hâlinde zikirlerin anlamlarına dikkat etmeye çalışmalı, ne söylediğini ve ne kadar büyük bir kudret sahibiyse konuştuğunu bilmeli ve namazın sonuna kadar bu hâlini devam ettirmeye çalışmalıdır. Şüphesiz bu zor bir iştir; fakat dikkat, ciddiyet ve çaba gösterilirse kolaylaşır. "Bizim uğrumuzda cihat edenlere, biz şüphesiz yollarımızı gösteririz."

Başlangıçta muvaffak olamazsa, ümidini kesip meyas olmalı; bilakis zamanla nefsinin kontrol altına almak için daha ciddi ve daha kati bir şekilde işe girişmelidir. Dağınık düşünceleri kalbinden kovmalı ve gönlünü Allah'a yöneltmeli; bir gün, birkaç hafta, hatta birkaç ay başarılı olmazsa, ümitsizliğe kapılmamalıdır; zira sonunda mutlaka başarılı olacaktır.

Öteden beri insanların arasında namazın başından sonuna kadar tamamen kalp huzuru olan ve namaz hâlinde Allah'tan başka hiçbir şeye dikkat etmeyen seçkin kişiler var olagelmıştır ve günümüzde de böyle insanlar vardır.

Biz de böyle yüce bir makama erişmekten ümit kesmemeliyiz; tamamen erişemiyorsak, en azından mümkün miktarla erişmeye çalışalım, zira bu da ganimettir.⁽¹⁾

İkinci Vesile: Nafileler

Daha önce dedik ki, namaz; seyir ve sülûkun, Allah'a yakınlığın ve O'nu zikretmenin en iyi yoludur. İnsanın özel yaratılışına ve onun tekâmül yolunu herkesten daha iyi tanıyan Allah-u Teâlâ namazı meşru kılmış, kemal ve saadeti doğrul-

1- Namazda kalp huzuru bulmak için, İmam Humeyni'nin (r.a) seri olan "Sırru's-Salât" gibi namazın esrarı hakkında yazılmış olan kitaplara müracaat edilsin.

tusunda ondan yararlınsın diye namazı Peygamberi (s.a.a) vasıtasıyla insanlara hediye etmiştir. Namazda belli bir sınır da yoktur; insanlar her zamanda, her mekânda ve bütün şartlar altında ondan yararlanabilirler.

Genel olarak namaz farz ve nafil olmak üzere ikiye ayrılır. Farz namazlar altı tanedir ve şunlardan ibarettir: Günlük namazlar, âyât namazı, cenaze namazı, tavaf namazı, adak veya yemin etme vasıtasıyla farz olan namaz ve babanın büyük oğlu üzerine farz olan kaza namazı.

Günlük farz namazlar bütün mükelleflere farzdır; ancak diğer farz namazlar özel zamanlarda ve belli başlı şartlar altında farz olur. Saadet ve kemali talep eden bir insan birinci mer-tebede farzları meşru olduğu gibi yerine getirmelidir. Eğer onları ihlâs ve kalp huzuruyla yerine getirecek olursa, onlar (Allah'a doğru) iyi mukarrib ve yaklaştırıcı olurlar. Farzları terk ederek sünnet ve nafilelerle Allah'a yakınlık bulmak istemenin dinde yeri yoktur. Farzları terk edip bazı sünnetlerle, zikir ve dualarla tekâmül yolunda ilerleyip yüksek makamlara ulaşacağını sanan bir kimse kesinlikle yanılmaktadır. Ama farzları yerine getirdikten sonra nafileler ve sünnetler vasıtasıyla Allah'a yakınlık bulup yüksek makamlara erişilebilir.

Nafil namazlar çoktur; ancak genel olarak günlük nafileler ve diğer sünnet namazlar olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Günlük nafileler otuz dört rekâttır ve onlar şunlardan ibarettir: Öğlenin nafiləsi sekiz rekât, ikindinin nafiləsi sekiz rekât, akşamın nafiləsi dört rekât, yatsı namazının nafiləsi iki rekât, sabah namazının nafiləsi iki rekât ve teheccüt namazı (gece namazı) ise on bir rekâttır.

Hadis kitaplarında günlük nafilelerin kılınması önemle vurgulanmış, onun için sevaplar ve etkiler vaat edilmiş ve farz

namazların tamamlayıcısı olarak tanıtılmıştır. Ancak, günlük nafileler dışında özel zamanlarda, belli başlı şartlar altında ve hususî mekânlarda diğer namazlar da meşru kılınmış ve onlar için sevaplar belirtilmiştir ki, isteyenler sünnet namazlarının çeşitlerini, onların sevap ve faydalarını hadis ve dua kitaplarında bulabilirler, Allah'a doğru seyir ve sülûkta ve nefsini mükemmelleştirmede onlardan istifade edebilirler.

Ayrıca namaz, her zamanda, her mekânda ve her durumda sünnettir ve sülûk eden kimse ondan istifade edebilir. Bu vesileden istifade etmenin yolu da her zaman açıktır. İnsan her zaman, her mekânda ve her ortamda bu büyük feyizden yararlanarak Allah-u Teâlâ ile bağlantı kurabilir.

İmam Ebu'l-Hasan şöyle buyuruyor:

Nafile namaz, müminin Allah'a yaklaşmasına sebep olur.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle naklediliyor:

Doğrusu insanın namazının bazen üçte biri, bazen dörtte biri ve bazen de beşte biri yukarı yükselir (kabul olur). Ancak kalp huzuruyla kılınan namazın (tamamı) yukarı çıkar. Dolayısıyla biz farz namazları telafi etmiş olmak için nafileleri yerine getirmekle emredildik.⁽²⁾

Resulullah (s.a.a), Allah-u Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu nakleder:

Benim yanımda, kulumun kendisine farz kıldığım farzları yerine getirmesinden daha sevgili bir şey yoktur. O nafileleri yaparak o kadar sevimlilik kazanır ki, artık ben onun işiten kulağı, gören gözü, konuşan dili, eşyaları tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Beni çağırırsa, icabet ederim ve

1- Biharul-Envar, c.78, s.36

2- Biharul-Envar, c.78, s.28

eğer bir Şey isterse, ona veririm. Ben m¼minin ruhunun alınmasında ettiğim teredd¼t kadar hiçbir Şeyde teredd¼t etmiş değilim. O, ¼l¼m¼ istemez ve ben de onun ¼z¼lmesini istemem.⁽¹⁾

¼ç¼nc¼ Vesile: Gece (Tehecc¼t) Namazı

Nafileler arasında, tehecc¼t namazı hepsinden daha fazla fazlilet taşımadır. Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde de bu hususta oldukęa fazla tavsiyeler vardır.

Allah-u Teâlâ, Resul'¼ne (s.a.a) Şöyle buyuruyor:

Gecenin bir kısmında uyanıp namaz kıl; bu namaz, sana mahsustur ve farz namazlardan fazla bir namazdır. Umulur ki Rabbin seni ¼v¼lm¼ř bir makama ulaştırır.⁽²⁾

Has kullarını ¼verken de Şöyle buyuruyor:

Onlar, Rablerine secde ederek ve kıyama durarak gecelerler.⁽³⁾

Yine m¼minleri tavsif edince Şöyle buyuruyor:

Onların yanları (gece namazına kalkmak için) yataklarından uzaklaşır. Rablerine korku ve umutla dua ederler ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. Artık hiçbir nefis onların yapmakta olduklarına karşılık olmak üzere, kendileri için gözler aydınlığı (sevindirici) olarak nelerin (sayısız nimetlerin) saklandığını bilmez.⁽⁴⁾

Hız. Resulullah'tan (s.a.a) Şöyle naklediliyor:

1- Biharu'l-Envar, c.87 s.31

2- Biharu'l-Envar, c.87 s.31

3- Furkan, 64

4- Secde, 16-17

Allah-u Teâlâ dünyaya, sana hizmet edenleri zahmet ve zorluğa düşür ve seni terk edenlere hizmet et, diye vah-yetmiştir. Allah'ın kullarından biri gecenin karanlığında ıssız bir köşeye çekilerek Rabbine münacat edince, Allah onun kalbini nurlu eder. "Ya Rab", "Ya Rab" dediği zaman Allah tarafından, "Lebbeyk ey benim kulum! Ne istersen iste vereyim! Bana tevekkül et ki, sana kifayet edeyim." diye bir ses gelir. Sonra Allah-u Teâlâ meleklerle der ki: "Ey benim meleklerim! Beyhude işlerle uğraşanlar lüzumsuz oyun ve eğlence ile uğraşırken ve gafiller uykudayken, benim kulunun gecenin karanlığında benimle nasıl halvet ettiğini görüyor musunuz?! Siz şahit olun ki, ben bu kulunun günahlarını affettim."⁽¹⁾

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki:

Ümmetimin en şerefli, Kur'ân'ı taşıyanlar (ezberleyenler, müfessirler, amel edenler vs.) ve gece teheccüt edenlerdir.⁽²⁾

Yine Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Cebraîl teheccüt hakkında bana o kadar tavsiye etti ki, ümmetimden iyi kişilerin geceleyin (hiç) uyumayacaklarını sandım.⁽³⁾

Başka bir yerde de Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

Gece yarısı kılınan iki rekât namaz, benim yanımda dünyadan ve dünyada olan şeylerden daha sevgilidir.⁽⁴⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

1- Biharul-Envar, c.84, s.137

2- Biharul-Envar, c.87, s.138

3- Biharul-Envar, c.87, s.139

4- Biharul-Envar, c.87, s.139

Teheccüt namazı yüzü güzelleştirir, ahlâkı iyileştirir ve insana güzel koku verir. Rızkı fazlalaştırır ve borcu ödetir. Hüznü giderir ve göze parlaklık verir.⁽¹⁾

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Teheccüt namazı, Allah'ın hoşnutluğu ve meleklerin sevgisi için bir vesiledir. Teheccüt namazı peygamberlerin sünneti, marifet nuru ve imanın temelidir. (Zira teheccüt namazı vesilesiyle iman kuvvetlenir.) Bedenlere huzur verir ve şeytanı öfkelerendir. Düşmana karşı bir silahtır, duanın ve amellerin kabul olması için bir vesiledir. İnsanın rızkını bereketlendirir. Ölüm meleği ile namaz kılan arasında şefaataçıdır. Kabrin meşalesi ve kilimi, Nekir ve Munker (meleklerin)in cevabıdır. Kıyamete kadar kabirde, namaz kılanın dostu ve ziyaretçisi olur. Kıyamet günü gelip çatınca, namaz onun üzerine gölge eder, başının tacı, bedeninin elbisesi olur. (Kıyamette) etrafında dönen nuru ve onunla cehennem arasında perde olur. Mümin için Allah katında hüccet, amel terazisinin ağırlığına vesile, sırat köprüsünden geçiş belgesi ve cennetin kilididir. Zira namaz tekbirdir, hamttır, tespihtir, övgüdür, kutsamadır, tazimdir, tilavet ve duadır. Doğrusu, vaktinde kılınan namaz, amellerin en faziletlisidir.⁽²⁾

Teheccüt namazının faziletiyle ilgili birçok ayet ve hadis vardır. Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın teheccüt namazına özel bir ilgisi vardı. Evliyaullah ve arifler devamlı teheccüt namazı kılarak, seherlerde dua ve zikrederek yüce makamlara ulaşmışlardır. Allah'ın kulunun seher vakti uykudan uyanarak, yumuşak ve rahat yatağı bırakarak abdest alması ve gecenin karanlığında bütün gözlerin uykuya dal-

1- Biharu'l-Envar, c.87, s.153

2- Biharu'l-Envar, c.87, s.161

dığı bir vakitte âlemlerin Rabbinin huzurunda durarak ona içini açması ve derdini dökmesi, onunla raz-u niyaz etmesi, ağlayıp yakarması, manevî miraç ile daha yüksek bir âleme yükselmesi, gökyüzündeki meleklerle hemseda olup Allah'ı tespih etmesi, O'nu kutsayıp hamt etmesi ne kadar da güzel ve zevk vericidir! Böyle bir hâlde onun kalbi ilâhî nurların parlamış merkezi olur ve ilâhî cezvelerle kurb (Allah'a yakınlık) makamına yükselir.

Teheccüt Namazının Kılınışı Tarzı

Teheccüt namazı toplam on bir rekâttır. Sabah namazı gibi iki rekât halinde kılınır. Sekiz rekâtı teheccüt namazı niyetiyle, iki rekâtı şef'i namazı niyetiyle ve bir rekâtı da vitir namazı niyetiyle kılınır. Teheccüt namazı için belli başlı adap ve dualar zikredilmiştir ki, bunları dua ve hadis kitaplarında ayrıntılarıyla bulmak mümkündür.

DÖRDÜNCÜ VASITA: CİHAT VE ŞAHADET

İslâm'ı yaymak, tevhit kelimesini yükseltmek, İslâm'ın varlığını savunmak, Kur'ân-ı Kerim'in hüküm ve kanunlarının hâkimiyetini sağlayıp zulüm ve istikbarla savaşmak, mahrumları ve mustazafları savunmak için Allah yolunda yapılan cihat, büyük ibadetlerden biri olup nefsin tekâmülüne, Allah'a doğru ilerlemeye ve O'na doğru yükselmeye sebep olur. Cihadın fazileti hakkında birçok ayet ve hadis vardır. İşte birkaç örnek:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

İman edenlerin, hicret edenlerin ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerin Allah katında büyük dereceleri vardır. İşte kurtuluşa ve mutluluğa erenler bunlardır. Rableri onlara katında bir rahmeti, bir hoşnutluğu ve onlar için, kendisine sürekli bir nimet bulunan cennetleri müjdeler. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Hiç şüphesiz, Allah katında büyük mükâfat onlarındır.⁽¹⁾

Başka bir yerde de buyuruyor ki:

Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihat edenleri, oturanlara göre derece olarak üstün kılmıştır.⁽²⁾

1- Tevbe, 20-22

2- Nisâ, 95

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur:

Cennetin "Mücahitlerin Kapısı" denilen bir kapısı vardır. Mücahitler cennete doğru hareket edince, kılıç kuşanmış ve insanların kıyamette durduğu ve meleklerin onlara hoş geldin dedikleri bir hâlde o kapı açılır.⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) yine buyuruyor ki:

İnsan Allah yolunda öldürölünceye kadar, her iyiliğin üstünde bir iyilik vardır; ancak Allah yolunda öldürölürse, ondan üstün hiçbir şey yoktur.⁽²⁾

Rableri onlara katından bir rahmeti, bir hoşnutluğu ve onlar için, kendisine sürekli bir nimet bulunan cennetleri müjdeler. Onlar ebedî kalıcılardır. Hiç şüphesiz Allah büyük mükâfat katında olandır.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır.

Her kim Allah yolunda şehit olursa, Allah-u Teâlâ onun günahlarından hiçbirini yüzüne vurmaz.

Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki:

Allah-u Teâlâ şehide yedi şey verir:

- 1- Vücudundan dökülen ilk kandamlaıyla bütün günahlarını affeder.
- 2- Şahadetinden sonra başı iki hurinin (meleğin) kucağına bırakılır; yüzündeki tozları temizleyerek, "Aferin sana!" derler, o da cevap olarak, "Merhaba" der.
- 3- O'na cennetten bir elbise giydirir.

1- Vesailu'ş-Şia, c.6, s.5

2- Vesailu'ş-Şia, c.6, s.10

3- Vesailu'ş-Şia, c.6, s.9

4- Cennetin hazinedarları, istediğini seçsin diye ona çeşitli güzel kokular sunarlar.

5- Şehit olunca cennetteki yerini görür.

6- Şahadetinden sonra onun ruhuna, "Cennetin neresinde istersen gez!" diye hitap edilir.

7- Şehit, Allah'ın cemaline bakar ve bu her peygambere ve şehide huzur verir.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Hiç şüphesiz Allah, müminlerden karşılığında onlara mutlaka cenneti vermek üzere canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler ve öldürülürler. (Bu,) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da onun üzerine gerçek olan bir vaattir. Allah'tan daha çok ahdine vefa gösterecek olan kimdir? Şu hâlde, yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinip müjdeleşin, işte büyük kurtuluş ve mutluluk budur.⁽¹⁾

Söz konusu ayet özel bir zarafet ve lütufla halkı cihada teşvik eden Kur'ân-ı Kerim'in çok güzel ve çok latif ayetlerindedir. İlk başta diyor ki: "Hiç şüphesiz Allah, cennet karşılığında müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır." Ne kadar güzel bir alışveriştir bu! Alıcı, mutlak gani ve varlık âleminin maliki olan Allah'tır. Satıcı, Allah'a ve ahirete iman eden müminlerdir. Alışverişe konu olan şey ise müminlerin malları ve nefisleridir. Alışverişin sonucu da ebedî cennettir.

Daha sonra buyuruyor ki: "Allah, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da (yani bu üç büyük kitapta) bu vaadi kaydetmiştir." Sonra da, "Allah'tan daha çok ahdine vefa gösterecek olan kimdir?" buyuruyor ve son olarak Allah-u Teâlâ böyle değerli

bir alışverişi müminlere müjdeleyerek, "İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur." buyuruyor.

Kur'ân-ı Kerim Allah yolunda şehit olan bir insan hakkında en yüksek makamları tespit ederek buyuruyor ki:

Allah yolunda öldürölenleri sakın ölüler saymayın. Hayır, onlar diridirler. Rableri katındarızıklanmaktadırlar.⁽¹⁾

"Rablerinin katında" cümlesi, şehidin yüce makamını beyan etmektedir. İnsanın ruhunun ölümsüzlüğü şehitlere mahsus değildir, bilakis bütün insanlar böyledir; ancak şehitlerin imtiyazı, "Rablerinin katında", yani en yüksek makamlarda hayatını sürdürüp o yüksek makamda rızıklandırılmalarıdır. Tabii ki bu makama ulaşanların rızıkının diğerlerinin rızıkıyla bir olamayacağı bellidir.

Allah yolunda cihat ve şahadet, ibadetlerin en büyüğü ve en değerlisidir. Bu seçkin yolda yürüyen bir kimse en üstün makamlara ulaşır. Bu büyük ibadeti diğer ibadetlerden ayıran iki etken vardır:

Birinci etken: Mücahidin yüce hedefidir. Bir mücahidin hedefi, şahsî menfaatlerini ve yakınlarının menfaatlerini temin etmek değildir. O, kıt görüşlü, bencil ve kendini isteyen bir kişi değildir; bilakis o, Allah'ı ister. Mücahit olan bir insan, İslâm'ın yayılmasını, Tevhit kelimesinin yükselmesini, zulüm, istikbar ve tağutla savaşmayı, mahrumları ve mutsazafları savunmayı ve sosyal adaletin uygulanmasını ister ve hedeflerin en yükseğine sahip olduğu için en yüksek makamlara da ulaşır.

İkinci etken: Fedakârlık derecesidir. Bir mücahit Allah'a doğru seyir ve sülûk etmek ve hedefe ulaşmak için en değerli şeyler

üzerine yatırım yapar. İnsan sadaka veriyorsa, malının sadece birazından göz yumuyor ve eğer ibadet ediyorsa sadece vak-
tinin ve gücünün birazını bu yolda harcıyordur. Ancak müca-
hit her şeyinden geçer, dahası canından geçer ve başını koltu-
ğuna alarak bütün varlığını Allah'a sunar. Malından, maka-
mından, mevkiinden, eşinden, evladından ve yakınlarından
vazgeçip canını Allah'a teslim eder. Ariflerin ve abitlerin bir
ömür boyunca yaptıklarını ve hatta daha fazlasını bir mücahit
kısaca bir zamanda yapar. Madde dünyası ve maddiyat, müca-
hidin yüce ve nurlu ruhu için dardır; dolayısıyla yırtıcı bir
aslan gibi madde kafesini kırarak geniş ve nurlu Rızvanul-
lah âlemine uçar ve en yüksek makamlarda Rabbinin katına
yükselir. Evliyaullah derece derece ve uzun günler boyunca
muhabbet, aşk ve şühud makamına ulaşıyorlarsa, şehit olan
bir mücahit bu yüzyıllık yolu bir gecede kat eder ve likaullah
makamına kavuşur.

Allah'ın diğer kulları zikir ve dualarla Allah'a yaklaşıyorlarsa,
Allah yolunda cihat eden mücahit yaralara, acılara, zorlukla-
ra, kurşunlara, havan toplarına katlanıp tahammül ederek ve
nihayet canını feda ederek Allah'a yaklaşır.

Bu ikisinin farkı çok fazladır. Savaş ve cihat meydanının özel
bir saadeti, maneviyatı ve nuraniyeti vardır. Cihat meydanı
heyecan, hareket, aşk ve fedakârlık meydanıdır. Mahbup ve
maşukun yolunda feda olmaya ve ebedî hayat için dirilmeye
yarışmak meydanıdır. Siperde yatan mücahitlerin marşları-
nın, mescitlerde ve mabetlerde bile eşine az rastlanan bir se-
fası, nuraniyeti ve cazibesi vardır.

BEŞİNCİ VASITA: İNSANLARA BAĞIŞTA VE HİZMETTE BULUNMAK

İslâm'a göre ibadet ve Allah'a yaklaşmak, sadece namazla, oruçla, hacıa, ziyaretle, zikirle ve duayla özetlenmez ve mes-citlerle, mabetlerle ve mezarlarla sınırlanmaz. Bilakis sosyal sorumlulukları üstlenmek, Allah kullarına bağışta bulunmak, iyilik yapmak ve hizmet etmek de kurbet (âlemlerin Rabbine yaklaşmak) kastıyla yapılırsa, en iyi ibadetlerden sayılır ki, kendini yetiştirme, mükemmelleştirme, nefsi yetiştirme ve Allah'a yakınlık için vesile olabilir.

İslâm'a göre, ibadet ve itaat ille de inzıvayı gerektirmez; tersine bu, sosyal sorumlulukları üstlenmekle ve toplumun içinde bulunmakla da gerçekteşebilir. Bağışta ve hayırda bulunmak, yardımlaşmak, iyilik etmek, müminlerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak ve onları hoşnut etmek, mahrumlara ve mustazaflara destek olmak, Müslümanların işlerine özen göstermek, onların problemlerini bertaraf etmek ve sorunlarını halletmek, Allah kullarına yardım etmek, İslâm açısından sevabı onlarca makbul hac ve umreden daha fazla olan büyük ibadetlerdendir.

Bu konuda elimize Resulullah'tan (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'ndan yüzlerce hadis ulaşmıştır; örnek olarak Őunlara değinebiliriz:

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) Şöyle naklediliyor:

Allah-u Teâlâ buyurmuştur ki: "Kullar benim ailemi oluştururlar. O hâlde benim yanımda halkın en sevgilisi, onlara karşı en Őekfatli olanı ve onların ihtiyaçlarını gidermek için herkesten daha çok çaba harcayanıdır."⁽¹⁾

Resulullah (s.a.a) Şöyle buyuruyor:

İnsanlar Allah'ın ailesidir. O hâlde Allah'ın katında insanların en sevgilisi, Allah'ın ailesine faydası dokunan ve bir aileyi sevindirenidir.⁽²⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) Şöyle buyuruyor:

Müminin, mümin kardeşinin yüzüne tebessüm etmesi ve onun sorununu gidermesi iyi bir ameldir. Allah-u Teâlâ'ya, mümini sevindirmekten daha sevgili bir Şeyle ibadet olunmamıştır.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Şöyle buyurmuştur:

Her kim bir mümini sevindirirse, beni sevindirmiş olur; her kim beni sevindirirse, Resulullah'ı (s.a.a) sevindirmiş olur; her kim de Resulullah'ı (s.a.a) sevindirirse, Allah'ı sevindirmiştir ve Allah'ı sevindiren kimseyi ise Allah cennete koyar.⁽⁴⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) Şöyle buyuruyor:

Bir müminin ihtiyaçını karşılamak, Allah-u Teâlâ'nın indinde her defasında yüz bin (dinar veya dirhem) harcanan yirmi hacdan daha sevgilidir.⁽⁵⁾

1- el-Kâfi, c.2, s.199

2- el-Kâfi, c.2, s.164

3- el-Kâfi, c.2, s.164

4- Biharu'l-Envar, c.74, s.413

5- el-Kâfi, c.2, s.193

İmam Cafer Sadık (a.s) yine şöyle buyuruyor:

Bir Müslüman'ın ihtiyacını karşılamak için çalışmak, Kâbe'nin etrafında yapılan yetmiş tavaftan daha faziletlidir.⁽¹⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ'nın bir kısım kulları vardır ki, insanlar kendi ihtiyaçlarını gidermek için onlara sığınurlar (müracaat ederler) ve kıyamette (Allah'ın azabından) güvende kalacak olanlar da işte bunlardır.⁽²⁾

İmam Zeynelabidin (a.s) buyuruyor ki:

Ey Taraftarlarımız! Er veya geç cennete gireceksiniz; ancak cennetin (yüksek) derecelerine ulaşmak için yarışın. Bilin ki, cennetin yüce derecelerine ve en iyi köşk ve evlere müminlerin ihtiyaçlarını bertaraf etmek için herkesten daha çok çalışan ve fakirlere daha fazla yardım edenler ulaşacaktır. Doğrusu her biriniz mümin ve fakir kardeşiyle konuştuğu söz vasıtasıyla yüz bin yıl yürüyerek yol alan kimseden daha fazla cennete yaklaşır; hatta azaba uğrayacaklardan bile olsa. O hâlde mümin kardeşlerinize ihsan da bulunmayı küçümsemeyin. Çünkü hiçbir şeyin onun yerini alamayacağı günde Allah-u Teâlâ sizleri ondan faydalandıracaktır.⁽³⁾

Görüldüğü gibi, iyiliklerde bulunmak, Allah'ın kullarına hizmet etmek, onların müşkülâtını bertaraf etmeye ve sorunlarını halletmeye çalışmak, İslâm açısından büyük ibadetlerden sayılmaktadır. Kurbet (Allah'a yaklaşmak) kastıyla yerine getirildiği takdirde nefsi terbiye etmek, mükemmelleştirmek,

1- Biharul-Envar, c.74, s.311

2- Biharul-Envar, c.74, s.318

3- Biharul-Envar, c.74, s.308

seyir ve sülûk ve Allah'a yaklaşmak için vesile olur. Ne yazık ki, insanların çoğu İslâm'ı doğru dürüst tanımadığı için İslâm'daki ibadetlerin bu önemli ve büyük bölümünden gaflet etmekte; ibadet, itaat ve kulluğu sadece namaz, oruç, ziyaret, dua ve zikir olarak bilmektedir.

ALTINCI VASITA: DUA

En iyi ibadetlerden biri olan dua, nefsi mükemmelleştirmek ve Allah'a yakınlık için bir araçtır. Bu nedenle yüce Allah, kullarını dua etmeye çağırılmaktadır. İşte birkaç örnek:

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

Rabbiniz dedi ki: "Bana dua edin (isteyin), icabet edeyim. Doğrusu bana ibadet etmekten büyüklenenler (müstekbirler); cehenneme boyun bükmüş kimseler olarak gideceklerdir."⁽¹⁾

Ayrıca buyuruyor ki:

Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin. Şüphesiz O, haddi aşanları sevmez.⁽²⁾

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

Kullarım beni sana soracak olursa, işte ben (onlara) pek yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm.⁽³⁾

Resulullah (s.a.a), "Dua ibadetin ruhudur." buyurmaktadır.⁽⁴⁾

1- Mü'min, 60

2- A'râf, 55

3- Bakara, 186

4- Sahih-i Tirmizî, c.2, s.266

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Dua ibadettir ve Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Doğrusu bana ibadet etmekten büyülenenler (müstekbirler)..." Sen Allah'ı çağır (dua et); artık iş bitmiştir, deme.⁽¹⁾

Yine İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmektedir:

Hiçbir zaman duayı terk etmeyin. Çünkü duayla yaklaştığınız gibi hiçbir şeyle Allah'a yaklaşamazsınız. Hatta çok küçük şeyleri bile küçük olmalarından dolayı Allah'tan istemekten çekinmeyin. Çünkü küçük şeylerin sahibi olan, büyük şeylerin de sahibidir.⁽²⁾

İnsan dua etmelidir; zira o bütün vücuduyla Allah'a muhtaçtır ve hatta insan yoksulluğun, ihtiyaç ve bağılılığın özüdür. Allah'ın feyzi bir an kesilecek olursa, insan mahvolur. İnsana ulaşan her şey Allah'tan ulaşır. O hâlde insan bu tekvinî ve tabiî ihtiyacı diliyle açıklamalı; yoksulluğunu, kulluğunu ve ihtiyacını amelen ispatlamalıdır. İbadetin de zaten bundan başka bir anlamı yoktur.

İnsan dua hâlinde Allah'a teveccüh eder ve O'nunla raz-u niyaz eder, ubudiyetin gereği olan yalvarıp yakarmayla ihtiyaçlarını mutlak ganiye sunar. İhtiyaç ve yoksulluk dünyasından ümidini keserek bütün hayır ve kemallerin kaynağı olan Allah ile bağlantı kurar. İhtiyaç âleminden uçarak bâtın gözüyle, kalp gözüyle Hak Teâlâ'nın cemalini görür.

Dua ve raz-u niyaz hâli, kulun en zevkli ve en güzel hâllerindedir ki, Allah dostları o hâli kaybetmeye asla razı olmazlar. Sahife-i Seccadiye'ye ve diğer dua kitaplarına müracaat edecek olursa, Ehlibeyt İmamları'nın nasıl raz-u niyaz ettikleri,

1- el-Kâfi, c.2, s.467

2- el-Kâfi, c.2, s.467

Allah'a nasıl yalvarıp yakardıkları görülür.

Allah-u Teâlâ ile bağlantı kurmak ve duanın kabul edilmesi ümidi kalplere huzur verir ve dua edenlerin gönlünü hoş eder, umut verir. İnsan, sıkıntılarının giderilmesi ve sorunlarının halledilmesi için yüce Allah'a sığınmazsa, ümidini sürdüremez, bunca zorluğa tahammül edemez. Dua, müminin silahıdır. Mümin, onun vasıtasıyla ümitsizlikle savaşıyor ve müşkülâtını gidermek için gaybî ve mutlak güçten yardım alır. Peygamberler ve Ehlîbeyt İmamları, her zaman bu silahtan yararlanır ve müminlere de bundan yararlanmalarını önerirlerdi.

İmam Rıza (a.s) kendi ashabına şöyle buyururdu: "Enbiyanın silâhlarından yararlanın." "Enbiyanın silahı nedir?" diye arz edilince İmam, "Duadır." cevabını verirdi.⁽¹⁾

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ mümin kulları arasında çok dua edenleri sever. Size şafak vaktinden güneş doğuncaya kadar dua etmenizi tavsiye ediyorum; zira bu saatlerde gökyüzünün kapıları açıktır, halkın rızkı bölüştürülür ve büyük istekler verilir.⁽²⁾

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

Dua; müminin silahı, dinin direği, göklerin ve yerin nurudur.⁽³⁾

Dua, bir ibadet ve hatta ibadetlerin ruhudur. Onunla uhrevî mükâfat verilir. Dua, müminin miracı ve kuds âlemine uçuştur. Dua ruhu eğitir, mükemmelleştirir ve Allah'a yakınlık makamına ulaştırır. İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

1- el-Kâfi, c.2, s.468

2- el-Kâfi, c.2, s.478

3- el-Kâfi, c.2, s.468

Dua, Allah katında yeryüzündeki amellerin en sevgilisi-
dir. İbadetlerin en faziletlisi de iffet ve temizliktir.

Ravi der ki:

İmam Ali (a.s) çokça dua eden bir şahıstı.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) yine buyuruyor ki:

Dua saadetin anahtarıdır. En iyi dua da temiz sineden ve
takvalı kalpten çıkan duadır. (Dua) Allah ile münacatta
kurtuluşun sebebidir. Ve ihlâs vesilesiyle de (kötülük ve
helaklerden) kurtulur. O hâlde müşkülâtlar fazlalaşınca,
Allah'a sığınılmalıdır.⁽²⁾

Dua öyle bir ibadettir ki, eğer gerekli şartlara sahip olunur da
doğru yapılırsa, nefsi mükemmelleştirir ve Allah'a yakınlığa
sebepler olur. Bu ise duada olan kesin bir etkidir. Dolayısıyla
insan hiçbir zaman ve hiçbir şart altında bu büyük ibadetten
uzak olmamalıdır. Zira duanın zahiri ve çabuk etkisi olma-
sa bile hiçbir zaman etkisiz değildir. Bazen insanın duası geç
kabul edilip istekleri geciktirilebilir veya duası dünyada asla
kabul edilmeyebilir. Bunun da bir maslahatı vardır. Çünkü
bazen mümine dünyevî isteklerinin verilmesi onun hayrına
değildir ve Allah-u Teâlâ onun maslahatlarına kendisinden
daha çok vâkıftır.

Bundan dolayı insan daima ihtiyaç elini Mutlak Kadir'e (Al-
lah-u Teâlâ) doğru açarak ihtiyaçlarını istemelidir. Eğer bu
isteği onun hayrına ise, isteği bu dünyada ona verilir. Ancak
bazen Allah-u Teâlâ, kendisiyle daha fazla münacat etsin,
raz-u niyaz edip kendisine yalvarıp yakarsın ve daha yüksek
makamlara ulaşsın diye kulunun isteğini geciktirmeyi hayırlı

1- el-Kâfi, c.2, s.467

2- el-Kâfi, c.2, s.468

görür, bazen de devamlı Allah'ı anması ve ahirette daha güzel bir mükâfata kavuşması için kulunun isteğini bu dünyada yerine getirmemeyi uygun görür.

Resulullah (s.a.a), "Allah; ister istediği verilsin ve ister verilmesin, hacetini Allah'tan isteyen ve dua etmekte ısrar eden kimseye merhamet etsin." diye buyurdu ve sonra da, "Rabbime dua ediyorum. Umulur ki, Rabbime dua etmekle mutsuz olmayacağım."⁽¹⁾ ayetini okudu.⁽²⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

(Bazen) mümin bir kimse Allah'tan bir şey ister; ancak Allah-u Teâlâ (meleklerle), "Kulumun isteğini geciktirin." der; çünkü (Allah) kulunun sesini ve duasını duymak ister. Dolayısıyla kıyamette kuluna hitaben, "Ey benim kulum! Sen beni çağırdın; ama ben sana icabet etmeyi geciktirdim. Şimdi onun karşılığında şu sevabı başlıyorum sana ve yine bir başka yerde bir başka duayı ettin ve ben sana icabet etmeyi geciktirdim, bunun karşılığında da şu mükâfatı veriyorum sana." der. O zaman mümin kimse ahiretteki güzel mükâfatları görünce, "Keşke dünyada dualarımın hiç-biri kabul olmasaydı!" der.⁽³⁾

Yine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Dua edebini koru ve kimi çağırdığına (kime dua ettiğine), O'nu nasıl çağırdığına ve niçin çağırdığına dikkat et. Allah'ın azamet ve yüceliğini hatırla ve Allah-u Teâlâ'nın, kalbinde olanları bildiğini, içindeki sırlardan haberdar olduğunu ve kalbinde gizlediğin hak veya batıla vâkif olduğunu kalp gözünle gör. Seni kurtuluşa ve helake sü-

1- Meryem, 48

2- el-Kâfi, c.2, s.475

3- el-Kâfi, c.2, s.490

rükleyen yolu tanı ki, Allah-u Teâlâ'dan kurtuluşunu kendisinde sandığın (ama gerçekte) seni helake sürükleyecek bir şeyi istemeyesin.

Allah-u Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "İnsan hayra dua ediyormuş gibi şerre de dua eder ve insan pek acelecidir."⁽¹⁾

O hâlde Allah'tan ne istediğini ve niçin istediğini düşün. Dua, ancak hak olursa edilir. Dua senin bütün vücudunla Hakk'a yöneliştir. Dua, Allah'ı müşahede etmekle kalbi eritmektir ve iradenin bütününüyle terki ve bütün işlerin zahirini ve bânını Allah'a teslim etmektir. Duanın şartlarına uymazsan, onun kabul edilmesini de bekleme; zira Allah-u Teâlâ sırdan ve sırdan daha gizli şeylerden haberdardır. Sen dua edip bir şey istediğin hâlde, Allah-u Teâlâ niyetinin bunun tam aksine olduğunu bilir.⁽²⁾

1- İsrâ, 11

2- el-Hakaik (Feyz-i Kaşanî'nin eseri), s.244

YEDİNCİ VASITA: ORUÇ

Nefsi tezkiye edip yetiştirmekte önemli etkenlerden ve çok büyük ibadetlerden biri de oruçtur.

Orucun fazileti hakkında çok hadis vardır. Bunlara birkaç örnek:

Hz. Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

Oruç, cehennem ateşinden korunmak için bir kalkandır.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Allah-u Teâlâ, "Oruç benim içindir ve ben oruçlu kimseyi mükâfatlandırırım." buyurmuştur.⁽²⁾

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurur:

Her kim sevabı için bir gün sünnet oruç tutarsa, günah ve hatalarının bağışlanması farz olur.⁽³⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) buyurmuştur ki:

Oruçlu kimsenin uykusu ibadet, susması zikir, ameli ve duası kabul olur.⁽⁴⁾

1- Vesailu's-Şia, c.7, s.289

2- Vesailu's-Şia, c.7, s.290

3- Vesailu's-Şia, c.7, s.293

4- Vesailu's-Şia, c.7, s.294

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklediliyor:

Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Sabır hariç insanların bütün iyi amellerine on kattan yedi yüz kata kadar sevap verilir. Sabrın mükâfatını ise ben vereceğim." O hâlde sabrın sevabını sadece Allah-u Teâlâ bilir. Sabır ise oruçtur.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) miraçla ilgili bir hadiste şöyle nakleder:

Resulullah, "Rabbim! İbadetin başı nedir?" diye sordu. Allah-u Teâlâ, "İbadetin başı susmak ve oruçtur." buyurdu. Resulullah (s.a.a), "Rabbim! Orucun semeresi nedir?" diye sorunca da Allah-u Teâlâ, "Orucun semeresi hikmettir. Hikmet marifete sebep olur, marifet de yakine ulaşmaya yol açar ve insan yakın derecesine ulaşınca, artık zor veya rahat bir hayat yaşamaktan korkusu kalmaz."⁽²⁾ buyurdu.

Oruç iki yönden değerlendirilmesi mümkün olan özel bir ibadettir:

Birincisi: Yalnızca bu ibadetin zahirî yönüdür. Bu yönüyle oruç; yemek, içmek ve cinsel münasebette bulunmak gibi meşru lezzetlerden sakınmak, Allah ve Resulü'ne (s.a.a) yalan istinat etmemek ve fıkıh kitaplarında geçen bazı şeyleri terk etmek anlamına gelir.

İkincisi: Gerçekte bu ibadetin ruhu konumunda olan ihlâs ve muhtevasıdır. Orucun hakikati ise oruçlu olanın Allah'ın rızası için bütün haramlardan ve hatta helal olan maddî zevklerden kendisini sakındırması ve nefsinin korumaya karar vermesidir. Yeme, içme, cinsel münasebette bulunma, Allah ve Resulü'ne yalan isnat etme ise orucu batıl eden şeylerdendir.

Fıkıh kitaplarında oruç hakkında yapılan tanım şöyledir:

1- Vesailü'ş-Şia, c.7, s.295

2- Müstedreku'l-Vesail, c.1, s.590

Bir kimse sabahtan akşama kadar (âlemlerin Rabbine yakın olma) kastiyla yemekten, içmekten, cinsel münasebetten, istimnadan, Allah ve Resülü'ne yalan istinat etmekten, tenkiye yapmaktan, başının tamamını suya sokmaktan ve cenabet hâlinde (sabah ezanına kadar) kalmaktan sakınırsa, oruçludur ve orucu sahihtir. Kaza ve kefarete de yerine getirmesi gerekmez. Bu avam halkın orucudur.

Ancak hadislerde kendini sakındırma dairesi, yukarıda zikredildiği kadarıyla sınırlandırılmamış, çok daha geniş tutulmuştur. Oruçlu olan birisinin yeme ve içmeyi terk etmenin yanı sıra, bütün organlarını günahattan sakındırmasının gerekli olduğu önemle vurgulanmıştır. Yani gözü, kulağı, dili, eli, ayağı ve diğer organları kendileriyle ilgili günahlardan sakındırmalıdır.

Bundan daha üstünü, en ihlâslı kulların orucudur. Böylece oruçlu olan kimse nefsinin yeme ve içmeden sakındırdığı gibi kalbini de, Allah'ı anmaktan alıkoyan bütün düşüncelerden temizler ve daima Allah'ı anar. Sürekli Allah'ı hazır ve nazır bilir. Kendini Allah'ın misafirliğine ve likaullaha hazırlar. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Oruç sadece yeme ve içmeyi terk etmekle gerçekleşmez. Oruç tuttuğun zaman kulağın, gözün, dilin, miden ve şehvetin de oruçlu olmalıdır. Oruçlu olduğun zaman elini ve şehvetini de günahattan sakındır, hayır dışında bir şey söyleme ve emrindekilere karşı yumuşak ol.⁽¹⁾

Yine buyuruyor ki:

Oruçlu kimse gibi vakarlı ol ve Allah'ın zikri dışında elinden geldiği kadar sükût et, oruçlu olduğun günü oruç olmadığın gün gibi etme.⁽²⁾

1- Vesailu's-Şia, c.7, s.118

2- Vesailu's-Şia, c.7, s.118

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir hutbesinde şöyle buyuruyor:

Her kim ramazan ayında susarak oruç tutar da kulağını, gözünü, dilini, şehvetini ve vücudunun organlarını yalandan, haramdan ve gıybetten Allah'ın rızası için korursa, Allah-u Teâlâ onu kendine mukarreb (yakın) kılar. Öyle ki, o adam İbrahim Halilullah'a (bulunduğu makama) erişir ve onunla birlikte olur.⁽¹⁾

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Oruç, sadece yeme içmeden sakınmak değildir. Orucun tam ve mükemmel olması için (gözetilmesi gereken) bir şart vardır ki, o da bâtinî sükûtta ibarettir. İmran kızı Meryem'in (s.a) insanlara, "Ben Allah'a oruç tutmayı adadım. O hâlde bugün hiç kimseyle konuşmayacağım." yani, oruçlu olduğum için sükût etmem gerekir, dediğini duymadın mı?

O hâlde oruçlu olduğunuz zaman dilinizi yalandan koruyun, gözlerinizi harama yumun, kavga ve kıskançlık etmeyin. Gıybetten, münakaşadan ve yalandan sakının. Birbirinize karşı suratınızı asmayın. İhtilaf etmeyin. Öfkelenmeyin. Küfretmeyin. Ağzınızı bozmayın. Cidal ve kavga etmeyin. Zulüm ve eziyetten sakının. Cahilce davranışlardan, ahlâksızlıktan ve birbirinizi dışlamaktan kaçının. Allah'ın zikrinden ve namazdan gafil olmayın. Sükûta, düşünmeye, sabretmeye, doğruluğa ve kötü kimselerden uzak durmaya önem verin. Batıl sözden, yalandan, iftiradan, düşmanlık etmekten, kötü zandan, gıybetten ve başkalarını çekiştirmekten sakının. Ahirete yönelin, Allah'ın vaatlerinin gerçekleşeceği günleri bekleyin ve likaullah için azık toplayın.

Huzur, vakar, huzu ve huşu gösterin mevlasından -sahibinden- korkan köle gibi olmaya özen gösterin, korku ve ümit hâlinde olun. Kalbini kusurlardan, içini hileden, bedenini pisiliklerden temizlersen ve Allah'tan başka her şeye sırt çevirirsen, oruçla içini ve dışını Allah'ın yasakladığı şeyden temizleme vasıtasıyla O'nun velayetini kabul edersen, Allah'tan korkmanın hakkını içinde ve dışında eda edersen, oruçlu günlerinde nefsinin Allah'a bağışlarsan, kalbini O'nun için temizler de Hak Teâlâ'nın emirlerine göre amel etmeye onu memur edersen ve bu şekilde oruç tutarsan, gerçekten oruçlu olmuş, vazifeni yapmış olursun. Keza, sana beyan edilen şeyden her ne kadar noksan bırakırsan, orucun da o kadar noksan olur.

Bunu bilin ki, oruç sadece yiyip içmekten sakınmak demek değildir. Sadece Allah-u Teâlâ bunu, orucu bozan diğer amel ve sözlere örtü ve perde kılmıştır. O hâlde oruç tutanlar ne kadar az; aç kalanlar ne kadar da çoktur!⁽¹⁾

Orucun Kendini Yetiştirmede Rolü

Oruç özel şartları ve adabıyla, İslâm Şarii'nin⁽²⁾ isteğine uygun yapıldığı takdirde, kendini yetiştirme ve nefsin tezkiyesinde oldukça etkili olan çok önemli ve değerli bir ibadettir. Oruç, nefsi günahlardan, çirkin ahlâktan temizleme ve tekâmül, tahliye ve ilâhî iştiraklerden pay alma hususunda oldukça etkilidir. Oruçlu kimse günahları terk etme vasıtasıyla nefsi emmareyi dizginleyip kontrol ederek kendi emri altına alır.

Oruçlunun oruçlu olduğu günler, günahları terk etme ve nefse riyazet verme devresidir. Nefisle cihat ve kendini sakındır-

1- Vesailü's-Şia, c.7, s.119

2- Dinî kanun ve hükümleri, şeriat yasalarını koyan. Maksat, Allah-u Teâlâ ve Resulü'dür.

maya alıştırma devresidir. Bu devrede nefsini günahlardan ve pisliklerden temizlemesi dışında hatta yeme ve içme gibi meşru lezzetlere sırt çevirir, bu vesileyle nefesine huzur ve nur verir. Çünkü açlık b tının huzurlu olmasına ve Allah'a teveccüh etmeye sebep olur. İnsanın, a olduğu zaman çoğunlukla neşeli bir h li vardır; midesi dolu olunca bu h li bulamaz.

Velhasıl takva edinme hususunda orucun etkisi pek fazladır ve bu yüzden Kur' n-ı Kerim'de takva edinmek orucun meşruiyetinin hedefi olarak tanıtılmıştır.

Allah-u Te l  Kur' n-ı Kerim'de şoyle buyuruyor:

Ey iman edenler! Sizden öncekilere yazıldığı gibi, oruç size de yazıldı (farz kılındı). Umulur ki sakınırsınız.⁽¹⁾

Ramazan ayında oruç tutan ve oruçlu olduğu için ramazan ayı boyunca günah işlemekten ve ahl ksızlıklardan sakınan kimse, kendi nefesine galip gelir ve ramazan ayından sonra da o günahı yapmaz.

Buraya kadar orucun insanın içini arıtmada günah ve pisliklerden temizlemedeki öneminden bahsettik. Ancak orucun müspet boyutlarda da nefsin tek m l nde, b tını tezkiye etmede ve Allah'a yaklaşmada birçok etkisi vardır. Biz burada o boyutlardan bazılarını kısaca değineceğiz:

1- Oruç, nefsi sakındırmak ve orucu bozan özel birtakım Şeylerden uzak durmak demektir. İhl s ve kurbet kastıyla nefsi yetiştirmeye, mükemmelleştirmeye ve Allah'a yaklaşmaya sebep olan bir ibadettir.

2- Meşru lezzet ve günahları terk etmesiyle oruçlu kimsenin kalbi temizlenir, nurlanır. Allah'ın zikrinden başka her türlü

1- Bakara, 183

fikir ve zikirden kurtulur, bu vesileyle Hak Teâlâ'nın nurundan feyiz almaya başlar ve likaullaha layık olur. Böyle bir durumda Allah-u Teâlâ'nın lütuf ve inayetlerinin kapsamına girer, ilâhî cazibelerle Allah-u Teâlâ'ya yakın olma makamına erişir. İşte bundan dolayı hadislerde, oruçlu kimsenin nefes alıp vermesinin ve uykusunun bile ibadet sevabı taşıdığı bildirilmiştir.

3- İnsanın oruçlu olduğu günler; ibadet, namaz, dua, Kur'ân okuma, zikir, salih ameller için en iyi ve en güzel vakitlerdir. Çünkü kalp bu durumda, ihlâs ve Allah'a teveccüh etmek için her zamankinden daha hazırlıklıdır. Mübarek ramazan ayı; vakitlerin en hayırlısı, ibadet ve Allah'a teveccüh etmenin baharıdır. Bu sebeple de hadislerde ramazan ayının fazileti ve o ayda ibadet etme hakkında birçok tavsiyelerde bulunulmuştur.

İmam Cafer Sadık (a.s) ramazan ayı gelince, evlâtlarına şöyle tavsiye ediyordu:

(Fazla) ibadet etmeye gayret gösterin. Çünkü bu ayda halkın rızkı bölüştürülür ve eceller yazılır. Bu ayda, Allah'ın davetine icabet edip gidecek olanlar belli olur. Ramazan ayında bir gece vardır ki o gecede yapılan amel bin gecenin ibadetinden faziletlidir.⁽¹⁾

İmam Ali (a.s) insanlara şöyle buyuruyordu:

Ramazan ayında fazla dua edin, istiğfar edin. Çünkü dua vasıtasıyla sizden bela giderilir ve istiğfar vesilesiyle günahlarınız affedilir.⁽²⁾

1- Vesailu's-Şia, c.7, s.221

2- Vesailu's-Şia, c.7, s.223

şabaniye Hutbesi

İmam Ali (a.s) buyuruyor ki: Resulullah (s.a.a) bir gün bir hutbesinde bize şöyle buyurdu:

Ey insanlar! Allah'ın ayı bereket, rahmet ve mağfiretle size varıp ulaşmıştır. Öyle bir ay ki, Allah indinde her aydan daha üstündür. Gündüzleri en iyi gündüz, geceleri en üstün gece ve saatleri en iyi saatlerdir. Öyle bir aydır ki, o ayda Allah'ın misafirliğine davet edilmiş ve Allah'ın ikramına layık kimselerden kılınmışsınızdır. Nefeslerinizde tespih, uykunuzda ibadet sevabı vardır. Bu ayda amelleriniz ve dualarınız kabul olur.

O hâlde sadık niyetler ve temiz kalplerle sizleri oruç tutmaya ve Kur'ân okumaya muvaffak etmesi için Allah'ı çağırın (dua edin). Asıl kötü ve bedbaht kimse, bu büyük ayda Allah'ın mağfiretinden mahrum olan kimsedir. Açlık ve susuzluğunuzla kıyamet günündeki açlık ve susuzluğu hatırlayın. Fakir ve miskinlere sadaka verin. Büyüklerinize saygı gösterin. Akrabalarınıza sila-i rahim yapın (akrabalık hakkını koruyun), dilinizi tutun, gözünüzü haramdan koruyun ve kulağınızı haram olan şeyleri duymaktan sakındırın. Halkın yetimlerine şefkat gösterin ki, sizin de yetimlerinize şefkat gösterebilirler. Günahlarınızdan tövbe edin ve namaz vakitleri dua için ellerinizi O'na doğru kaldırın. Bu saatler Allah-u Teâlâ'nın halka rahmet gözüyle baktığı, münacatlarına icabet ettiği ve nidalarına "Leb-beyk" dediği en iyi saatlerdir.

Ey İnsanlar! Nefisleriniz amellerinizin rehinesidir. O hâlde istiğfar vasıtasıyla onları azat edin. Sırtlarınız günden gün ağırlaşmıştır, uzun secdeler ederek yükünüzü hafifletin. Bilin ki, Allah-u Teâlâ namaz kılanları ve secde edenleri azap vermemek ve kıyamette onları cehennem ateşiyile korkutmamak üzere kendi izzeti hürmetine ant içmiştir.

Ey İnsanlar! Her kim bu ayda oruçlu bir mümine iftar verirse, ona bir köle azat etmenin sevabı verilir ve geçmiş günahları affedilir.

Biri, "Ya Resulullah! Bizim hepimiz bir mümine iftar verecek güçte değiliz." demesi üzerine, Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu:

Bir hurma tanesiyle veya bir içim suyla da olsa, cehennem ateşinden kurtulmaya çalışın.

Ey İnsanlar! Her kim bu ayda ahlâkını iyileştirirse, kıyamette sırat köprüsünden geçmesine müsaade edilir. Her kim bu ayda (emri altındaki) kölesinin işini hafifletirse, Allah-u Teâlâ kıyamette onun hesabını kolaylaştırır. Her kim bu ayda şerrini halktan uzaklaştırırsa, Allah-u Teâlâ kıyamette gazabını ondan uzaklaştırır. Her kim bir yetime ikram ederse, Allah da kıyamette ona ikram eder.

Her kim akrabasıyla ilgilenir, ihsan eder ve üzerine düşen görevi yaparsa, Allah da kıyamette onunla ilgilenir, ona ihsan eder, üzerine düşeni yapar. Her kim de akrabasıyla ilişkisini keserse, Allah-u Teâlâ kıyamette rahmetini ondan keser. Her kim bu ayda sünnet namaz kılarsa, Allah-u Teâlâ onun hakkında ateşten beraatı -uzak olmayı- yazar. Her kim bu ayda bir farzı yerine getirirse, diğer aylarda yapılan yetmiş farzın sevabı verilir ona. Her kim bu ayda bana fazla salâvat gönderirse, Allah-u Teâlâ kıyamette onun salih amellerinin terazisini ağırlaştırır. Ve her kim bu ayda Kur'ân-ı Kerim'den bir ayet okursa, diğer aylarda yapılan bir Kur'ân hatmi (Kur'ân bitirme) sevabı verilir ona.

Ey İnsanlar! Bu ayda cennetin kapıları açılmıştır; Allah'tan, o kapıları sizin yüzünüze kapatmamasını isteyin.

(Bu ayda) cehennem kapıları kapanmıştır; Allah'tan, o kapıları (sizin yüzünüze) açmamasını isteyin. Bu ayda şeytanlar bağlanmıştır; Allah'tan, onları size musallat etmemesini isteyin.

İmam Ali (a.a) buyuruyor ki: Ben, "Ya Resulullah! Bu ayda en iyi amel nedir?" diye sorunca, Resulullah (s.a.a), "Ya Ebu'l-Hasan! Bu ayda en iyi amel, takva ve Allah'ın haramlarından kaçınmaktır." diye buyurdu ve ağlamaya başladı.

"Ya Resulullah, niçin ağlıyorsunuz?" diye sorduğumda ise şöyle buyurdu:

Ya Ali, bu ayda sana karşı yapmayı helal bildikleri şey için ağlıyorum. Rabbine namaz kılarken geçmiş ve gelecekle rin en kötüsü; Semud kavminin devesini yaralayanın kardeşinin sana doğru gelip kılıçla seni vurarak sakalını kana boyadığını görür gibiyim.

Ben, "Ya Resulullah, bu dinimin salim kalmasından mıdır?" diye sorunca Resulullah (s.a.a), "Evet bu, dininin salim kalmasındadır." cevabını vererek şöyle buyurdu:

Ya Ali! Kim seni öldürürse, beni öldürmüş olur. Kim sana buğzederse, bana buğzetmiş olur. Kim sana küfrederse, bana küfretmiştir. Çünkü sen gerçekten de kendi nefsin gibi bendensin, ruhun benim ruhumdur, ahlâkın benim ahlâkımdır. Doğrusu Allah Tebârek ve Teâlâ beni ve seni bir (anda) yarattı, beni ve seni seçti, beni nübüvveti, seni de imamete seçti. Kim senin imametini inkâr etmiş olur.

Ya Ali! Sen benim vasım, çocuklarımın -Hasan ve Hüseyin'in- babası, kızım Fatıma'nın kocası, hayatımda ve ölümümden sonra ümmetime halifemsin. Emrin benim emrim, yaşağın benim yaşağımdır. Beni nübüvvetle gönderene ve yaratılmışların en hayırlısı kılana andolsun ki,

hiç şüphesiz sen, Allah'ın yarattıkları üzerine hücceti, sırrının emini ve kulları üzerine halifesin.⁽¹⁾

Hadislerden de anlaşıldığı gibi, mübarek ramazan ayı bereket ve fazilet dolu bir aydır. İbadet, kendini yetiştirme, dua, teheccüt ve nefsi eğitime ve mükemmelleştirme ayıdır. Bu ayda ibadet etmenin sevabı, diğer aylarda yapılan ibadetlerin sevabından katlarca fazladır. Hatta müminin uyumasında, nefes almasında bile ibadet sevabı vardır. Bu ayda cennetin kapıları müminlerin yüzüne açık ve cehennemin kapıları ise kapalıdır. Allah'ın melekleri devamlı insanları Allah'a ibadet etmeye davet ederler; bilhassa ibadet ve ihyası (uyumadan geçirilmesi) bin gecenin ibadetinden daha hayırlı olan kadir geceleri ve seherleri yapılan ibadetler.

Allah-u Teâlâ bu ayda ziyafet vermiş ve herkesi ziyafete davet etmiştir. Bu davetin mesajını peygamberler getirmişlerdir. Oruçlu kimse, Allah'ın misafiridir ve bu misafiri ağırlayan elbette ki, o "mutlak cömerttir." Melekler hizmetçi ve müminler de misafirdir. Allah'ın nimetlerinin sofrası genişçe açılmıştır. "Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir kalpten geçmeyen" çeşitli hediye ve ikramlar hazırlanmıştır. Allah'ın tevfiği her açıdan hazırdır; ancak bunun için bizim liyakatimiz olması gerekir. Gaflet edecek olursak, kıyamette, hasret ve pişmanlığın fayda vermediği günde pişman oluruz.

Mübarek ramazan ayının amel ve duaları, "Mefatihü'l-Cinan" kitabında ve diğer dua kitaplarında vardır; Allah'a yaklaşmak için ihlâs, teveccüh ve kalp huzuruyla onlardan yararlanılabilir.

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.1, s.230; Ravzatu'l-Muttakin, c.3, s.277; Seyyid İbn Tavus'un Sahih-i İkkal'i, s.1; Şeyh Behâî, Erbain, s.84; Biha-ru'l-Envar, c.96, s.356

Son olarak şu noktayı da hatırlatalım ki namaz, oruç, zikir ve dua gibi diğer ibadetler de kendini yetiştirmede, nefsin eğitiminde ve tekâmülde yararlı olabilirler; ancak biz bu konulara kısaca değinmek istediğimizden şimdilik bu kadarla yetiniyoruz.

